OLAĞANÜSTÜ YOLCULUKLAR 42

JULES VERNE

JANGADA

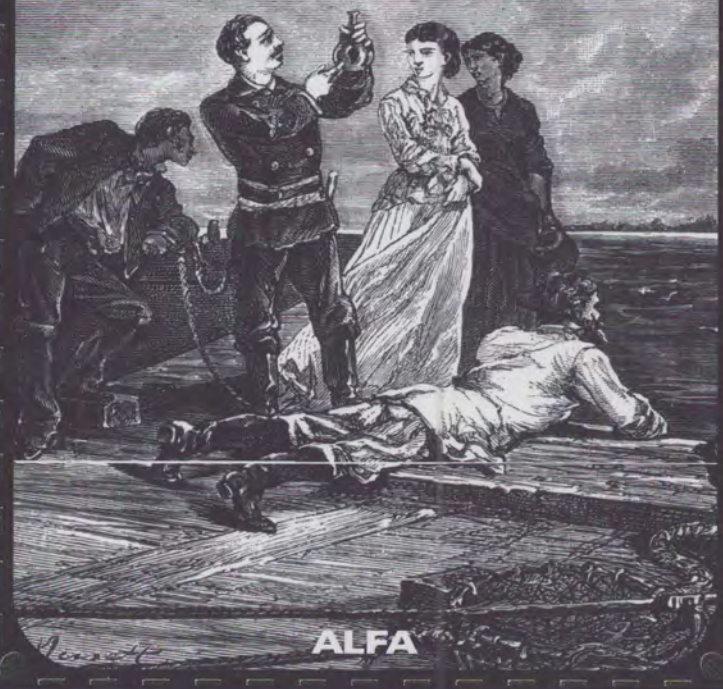

ALFA

4628 | ALFA | EDEBİYAT | 581

JV 42 *JANGADA*

JULES VERNE (1828-1905)

Fransa'nın Nantes kentinde doğdu. Ailesinin isteğine uyarak hukuk eğitimi aldı. Şahsen tanıştığı Victor Hugo, (Oğul) Alexandre Dumas gibi yazarların etkisiyle tiyatro metinleri, şiirler yazdı. Bohem yaşam tarzına kızan babası maddi desteğini çekince geçimini yazarak sağlamaya karar verdi. Çağının bilimsel ve teknolojik gelişmelerinden hareketle Jules Verne'in gelecekteki yenilikleri tahmin etmede eşsiz olduğu eserlerine bakıldığında görülebilir. Verne, "Olağanüstü Yolculuklar" başlığında topladığı seride okuyucuyu Avrupa'dan Asya'ya, Afrika'dan Avustralya'ya, okyanuslardaki takımadalardan Ay'a götürür. Yaşama veda ettiğinde, aralarında *Seksen Günde Devrialem*, *İki Yıl Okul Tatili*, *Denizler Altında 20.000 Fersah* gibi dünyanın en çok okunan kitaplarının da bulunduğu, bir kısmı ölümünden sonra basılacak çok sayıda eser bırakır. 1863'te kaleme aldığı *Yirminci Yüzyılda Paris*'i yayıncısı Hetzel abartılı bulup yayımlamadı. Bir köşeye atılan bu müsveddeler ancak 1994'te bulunup yayımlandı. Eserlerinin tam sayısını vermek zordur ama bilinen 54 romanı, 22 öykü kitabı ve inceleme kitapları bulunmaktadır.

ENDER BEDİSEL (1948-2012)

İstanbul'da doğdu. Saint-Benoit Lisesini bitirdikten sonra İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesine devam etti. Bu arada *Tarih ve Toplum*, *Sorun*, *Polemik* gibi çeşitli dergilerde yazıları yayımlandı. Avukatlık hizmetine devam ederken bir yandan da edebiyat çevirileriyle uğraştı. Victor Hugo, Balzac, Emile Zola, Jules Verne; eserlerini çevirdiği yazarların başlıcalarıdır. Emekliye ayrıldıktan sonra çeviri çalışmalarını sürdürdü.

Jangada
La Jangada
© 2024, ALFA Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.

Kitabın tüm yayın hakları Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.'ne aittir. Tanıtım amacıyla, kaynak göstermek şartıyla yapılacak kısa alıntılar dışında, yayıncının yazılı izni olmaksızın hiçbir elektronik veya mekanik araçla çoğaltılamaz.

Yayıncı ve Genel Yayın Yönetmeni M. Faruk Bayrak
Genel Müdür Vedat Bayrak
Yayın Yönetmeni Mustafa Küpüşoğlu
Fransızcadan Çeviren Ender Bedisel
Editör Helin Çakır
İllüstrasyonlar Léon Benett
Kapak Tasarımı Elif Çepikkurt
Sayfa Tasarımı Yavuz Karakaş

ISBN 978-625-449-952-4
1. Basım: Ocak 2024

Baskı ve Cilt
Melisa Matbaacılık
Çiftehavuzlar Yolu, Acar Sanayi Sitesi, No: 8, Bayrampaşa-İstanbul
Tel: (0212) 674 97 23 Faks: (0212) 674 97 29
Sertifika no: 45099

Alfa Basım Yayım Dağıtım San. ve Tic. Ltd. Şti.
Alemdar Mahallesi, Ticarethane Sokak No: 15 34110 Cağaloğlu İstanbul
Tel: (0212) 511 53 03 Faks: (0212) 519 33 00
www.alfakitap.com - info@alfakitap.com
Sertifika no: 43949

OLAĞANÜSTÜ YOLCULUKLAR 42

Çeviren

ENDER BEDİSEL

ALFA

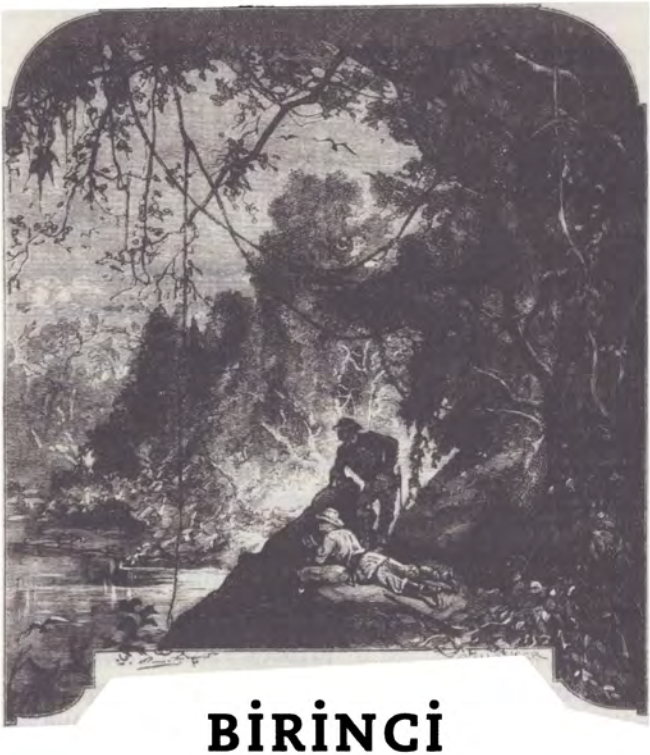

BİRİNCİ BÖLÜM

I
Köle Avcısı

"Phyjslyddqfdzxgasgzzqqehxgkfndrxujugio
cytdxvksbxhhuypodvyrymhuhpuydkjoxphétozsle
tnpmvffovpdppajxhyynojyggaymeqynfuqlnmvlyg
suzmqiztlbbggyugsqeubvnreredgruzblrmxyuhqh
pzdrrgcrohepqxufivvrplphonthvddqfhqsntzhhnfe
pmqkyuuexktogzgkyuumfvijdqdpzjqsykrplxhxqry
mvklohhhotozvdksppsuvjhd."

Son satırları tuhaf harflerden oluşan belgeyi elinde tutan adam, dikkatle yeniden okuduktan sonra bir an düşünceli kaldı.

Belge birbirinden sözcüklerle ayrılmamış yüz kadar satırdan oluşuyordu. Yıllar önce yazılmış gibiydi, tümü anlaşılmaz harflerle kaplıydı. Geçip giden zaman kalın kâğıdı çoktan sarartmıştı.

Acaba hangi amaçla bu harfler bir araya getirilmişti? Onu bir tek bu adam söyleyebilirdi. Gerçekten, modern kasaların şifreli kilitlerine benzeyen şifreli diller vardır; onlar da kasalar gibi sır vermez. Bu şifrelerin çözümü için milyarlarca formül gerekir ve o formülleri çözmeye bir şifre çözücünün ömrü yetmez. Kasayı açmak için bir "sözcük" gerekir; bu tür gizli yazıyı okumak için "şifre" gerekir. Nitekim görülecektir ki bu yazı en tehlikeli koşullarda, en ustalıklı girişimlere direnecektir.

Belgeyi az önce tekrar okuyan adam, sıradan bir köle avcısıydı.

Brezilya'da, kaçak siyahileri* aramakla görevlendirilen ajanlar "capitão de mato"" diye nitelendirilir. 1722'ye dayanan bir kurumdur. O dönemde, kölecilik karşıtı fikirler ancak birkaç hayırseverin zihninde baş gösteriyordu. Uygar halkların bu fikirleri kabul edip uygulamasından önce yüz yılı aşkın bir süre geçmesi gerekiyordu. Bunun bir hak, insanların en doğal hakkı, özgür olmak, kendine ait olmak hakkı olarak görünmesine rağmen, yine de bu hakkı ilan etmeye dair cömert düşüncenin birkaç milletin aklına gelene kadar binlerce yıl akıp gitti.

1852'de –bu öykünün geçtiği yıl– Brezilya'da hâlâ köleler vardı, dolayısıyla köle avcısı da onları yakalıyordu. Birtakım ekonomik ve politik nedenler kölelerin azat edilmesini geciktirmişti ancak Siyahilere özgür olma hakkı çoktan tanınmış, onlardan doğan çocukların da özgür doğduğu kabul edilmişti. Bu göz kamaştırıcı ülkeye Avrupa'nın dörtte üçünün yerleşeceği ve on milyon nüfus içinde bir tek kölenin kalmayacağı günler uzak sayılmazdı.

Aslında köle avcısının işlevi yakın zamanda ortadan kalkacaktı. O tarihte, kaçakların yakalanmasından sağlanan gelirler hatırı sayılır azalmıştı. Uzun bir dönem mesleğin avantajları hayli doyurucu kazançlar getirmişti. Köle avcıları genellikle maceraperestlerin dünyasının adamlarıydı; bu

---

* Kaçak köleler böyle adlandırılıyordu –çn.
Köle avcısı –ed.n.

insanlar çoğu kez pek saygınlığı olmayan azatlılardan, kaçaklardan oluşurdu. Haliyle günümüzde köle avcıları toplumun ıskartaya çıkmış kesimindendi. Büyük olasılıkla belgeyi elinde tutan adam da "köle avcısı" milisinin pek hoş bakılmayan imajına gölge düşürmüyordu.

Torrès –ismi buydu– arkadaşlarının çoğu gibi ne melez, ne Yerli ne de Siyahiydi. Güncel durumunun gerektirdiğinden biraz fazla eğitim almıştı, Brezilya kökenli, beyaz ırka mensup bir adamdı. Aslında Torrès'i, Yeni Dünya'nın tenha köşelerinde pek sık karşılaştığımız gibi, bu ikinci sınıf insanlardan biri olarak görmek kesinlikle şarttı ve Brezilya yasalarının mulatto ve melezleri belli işlerden hâlâ dışladığı bir dönemde eğer bu dışlanma Torrès'i de eklediyse, bunun nedeni onun kökenleri değil, şahsi karaktersizliğindendir.

Zaten bu sırada Torrès artık Brezilya'da değildi. Birkaç gün önce sınırı geçmişti. Yukarı Amazon Nehrinin ortasından geçtiği Peru ormanlarında dolaşıyordu.

Otuzlarında, güzel yapılı bir adamdı. Turp gibi sağlıklıydı, olağandışı mizacı sayesinde yaşamın hayli sorunsal yorgunlukları onu etkilememiş gibi görünüyordu.

Orta boy, geniş omuzlar, düzgün yüz çizgileri, kendine güvenen yürüyüş, tropikal iklimin yakıcı Güneş'iyle iyice esmerleşmiş bir yüz... Gür, siyah sakalı vardı. Birbirine yakın kaşlar arasında kaybolan gözleri o küstah karakterlere özgü canlı, ama soğuk bakışları atıyordu. Hatta Güneş henüz bronzlaştırmadığı zamanda bile yüzünün kolayca

kızarması şöyle dursun, daha ziyade kötü tutkuların etkisi altında kasılıyordu.

Torrès köle avcısının oldukça basit tarzına uygun giyinmişti. Üstündeki giysilerin uzun süredir kullanıldığı anlaşılıyordu. Ayağında kaba yünden bir pantolon vardı; pantolon paçaları bu kostümün en sert kısmını oluşturan kalın çizmelerin içinde kayboluyordu. Üstündeki rengi atmış sarımtırak "panço" göğsünü tümüyle kapattığından ne ceketin ne de iç yeleğin görünmesine izin veriyordu.

Gelgelelim Torrès köle avcısıydı ama bugünün koşullarında artık bu mesleği yapmadığı belliydi. Bu, Kölelerin takibinde gerekli silahların üstünde yetersiz oluşundan anlaşılıyordu. Ateşli silahı yoktu: ne tüfek ne de tabanca. Yalnızca belinde "manchetta" denilen, av bıçağından ziyade kılıç yerine geçen o kesici aletlerden biri asılıydı. Ayrıca Torrès bir çeşit baltaya benzeyen "enchada" taşıyordu. Bu alet Yukarı Amazon Ormanlarında sıkça bulunan tatu ve agutilerin avlanmasında kullanılırdı. Aslında bu ormanlar vahşi hayvanlar bakımından pek korkulacak yerler sayılmazdı.

Her neyse, o gün, 4 Mayıs 1852'de elindeki belgeyi okuyan maceraperest tuhaf biçimde etkilenmişti. Gözleri kâğıdın üzerine dikilmiş, Güney Amerika ormanlarında dolaşmaya çok alışkın olduğundan ormanın göz kamaştırıcılığına bile kayıtsız kalmıştı. Gerçekten hiçbir şey dikkatini çekmiyordu: Ne Bay Saint-Hilaire'in haliyle ağaçları kesen oduncu baltasının gürültüsüyle karşılaştırdığı maymunların uzun uzun uluma seslerine, ne çok zehirli ama pek saldırgan olmayan çıngıraklı

yılanın soğuk soğuk çınlamasına aldırış ediyor, ne sürüngenler sınıfının sevimsizlik bakımından birinci sırada yer alan karakurbağasının çığırtkan sesine ne de hatta böğüren kurbağanın kalın kalın çınlayan vıraklamasına kulak asıyordu. Oysa bu hayvan irilik bakımından öküze benzemese de böğürmelerin şiddeti bakımından ondan farksızdı.

Torrès Yeni Dünya ormanlarının karmaşık sesini oluşturan bütün bu gürültülerin hiçbirini işitmiyordu. Göz alıcı bir ağacın altına uzanmıştı. Bu "pao ferro" ya da demir ağacın yüksek dallarına bile hayranlık duymuyordu. Pürtük pürtük kaygı verici kabuğu olan, demir gibi katı bir ağaçtı bu. Vahşi Yerli onu silah yerine kullanırdı. Hayır! Köle avcısı etrafından soyutlanmıştı, tuhaf belgeyi elinde evirip çeviriyordu. Her harfe gerçek anlamını vererek şifrenin gizini çözmeye çalışıyordu. Okuyor, herkes gibi ona da anlaşılmaz gelen satırların anlamını çıkarmaya uğraşıyor, çözemeyince kötü kötü gülümsüyordu.

Sonra alçak sesle mırıldandı. Peru ormanının bu ıssız köşesinde kimse onu işitemezdi. Zaten ne dediğini de kimse anlayamazdı.

"Evet," dedi, "yüz kadar satır, gayet açıkça yazılmış, hiç kuşku yok biri için bunlar çok önemli! O birisi zengin! Onun için ölüm kalım meselesi ve her yerde bunun bedeli pahalıya ödenir!"

Açgözlülükle belgeye bakarak devam etti: "Bu son cümlenin her sözcüğü yalnızca bir 'conto de reis,'[1] bu bir hazine! Büyük bir meblağ! Yani

[1] 1000 reis Fransız parasıyla yaklaşık 3 frank değerindedir ve bir conto de reis 3000 frank eder.

cümlenin bir bedeli var! Bütün belgeyi özetliyor! Gerçek kişilere gerçek anlamlarını veriyor! Fakat onu anlamayı denemeden önce işe içerdiği kelime sayısını belirlemekle başlamak gerekecek ve bu yapılsa bile, yine de hakiki manası gözden kaçabilir!"

Ardından Torrès zihninden saymaya koyuldu.

"Elli sekiz sözcük var!" diye haykırdı. "Bu da elli sekiz contos[2] eder! Sadece bununla Brezilya'da, Amerika'da, istenen her yerde, hem de hiçbir şey yapmadan yaşanabilir. Keşke belgenin bütün kelimeleri bu fiyattan ödense! O zaman yüzlerce contos hesaplamak lazım! Vay! Şeytan'ın işine bak! Önümde bir servet yatıyor, onu ele geçiremezsem budalanın daniskası olurum sadece!.."

Sanki Torrès'in elleri kocaman hazineyi okşuyor, altın tomarları karıştırıyordu.

Birden düşüncesi başka bir yöne gitti.

"Nihayet amacıma vardım!" diye haykırdı. "Bu yolculuğun zahmetleri boşa gitmeyecek! Atlantik kıyılarından Yukarı Amazon boyunca buraya kadar geldim! O adam Amerika'dan ayrılmış olabilirdi. Denizler aşırı gidebilirdi. O zaman ona nasıl ulaşacaktım? Yok hayır! O burada, bir ağacın tepesine çıkarak evinin çatısını görebilirim. Bütün ailesiyle orada oturuyordur!"

Sonra kâğıdı yakalayıp sinirli sinirli sallayarak, "Yarından tezi yok, karşısına çıkarım!" dedi. "Yarından tezi yok, onuru ve yaşamının bu satırlara bağlı olduğunu öğrenecek! Bu satırları okumak için şifreyi verecek, aksi halde şifrenin bedelini

---

[2] 174.000 frank.

ödeyecek! Evet onun bedelini ödeyecek, ben böyle istiyorum, ya bütün servetiyle ya da kanıyla! Ah kör şeytan! Milislerden o namuslu arkadaşım bu kıymetli belgeyi bana verdi, onun gizini söyledi, eski meslektaşını nerede bulacağımı ve yıllar boyu hangi adı kullanarak saklandığını açıkladı. O namuslu arkadaş beni zengin yapacağını aklına bile getirmedi!"

Torrès sararmış kâğıda son kez baktı, özenle katladıktan sonra, aynı zamanda para cüzdanı olarak kullandığı bakır kutunun içine koydu.

Aslında Torrès'in bütün serveti puro tabakası büyüklüğündeki bu kutunun içindeydi ama dünyanın hiçbir ülkesinde zengin sayılmazdı. Kutu bütün komşu devletler paralarından az bir miktar içeriyordu. Her biri yaklaşık yüz frank eden iki Kolombiya pezosu, aynı miktarda Venezuela bolivarları, Peru solları, değeri elli frangı aşan Şili eskudoları ve bozuk paralar... Gelgelelim tüm bunlar topu topu beş yüz frank ediyordu. Üstelik Torrès onları nasıl elde ettiğini açıklarken huzursuz olurdu.

Belli olan bir şey varsa, Torrès Para eyaletinde köle avcılığı yaparken birdenbire işini terk etmiş, Amazon havzasından yukarı çıkarak sınırı geçmiş, Peru topraklarına girmişti.

Zaten bu macerapereste yaşamak için fazla bir şey gerekmiyordu. Onun için hangi masraflar kaçınılmazdı? Barınma ya da giyim kuşam için hiçbir şey. Köle avcısı usulünce masrafsız pişirdiği yiyeceği orman karşılıyordu. Misyon veya köylerden satın aldığı tütün için birkaç reis yetiyordu, matarasındaki alkol için de keza. Az parayla çok yol kat edebiliyordu.

Torrès kapağı sımsıkı kapanan metal kutunun içine kâğıdı koyduktan sonra, kutuyu pançosunun altındaki yeleğin cebine yeniden sokmamıştı. Daha güvenli olacağına inandığından, yanına, uzandığı ağacın dibindeki kökün oyuğuna yerleştirmişti.

Oysa az kalsın çok pahalıya oturacak bir ihtiyatsızlık yapmıştı!

Çok sıcaktı. Ağır bir hava vardı. Eğer yakınlardaki bir kasabanın bir saati olsa bu saat öğleden sonra iki için çalar ve esen rüzgârla birlikte Torrès çan sesini duyabilirdi zira ne de olsa iki saatten fazla mesafede değildi.

Ama kuşkusuz zamana karşı kayıtsızdı. Yukardaki Güneş'in yüksekliğini az çok hesaplayarak kendine kılavuzluk etmeye alışkındı. Bir maceraperest yaşamın çeşitli kurallarını askeri disiplin içinde yerine getirmeyi bilmez. Canı istediği ya da fırsat bulduğunda yemek yer. Uykusu geldiğinde uyur. Sofra her zaman hazır olmasa da sık ağaçlarla dolu orman içinde, bir ağacın dibinde her zaman yatak bulunur. Torrès konforlu yaşam sorunlarına aldırış etmezdi. Zaten sabahtan beri epey yol yürümüş, az çok karnını doyurmuştu; şimdi uyku ihtiyacı kendini hissettiriyordu. İki üç saatlik bir uyku yeniden yola koyulmasını sağlayacaktı. Uykusunun gelmesini bekleyerek olanca rahatlığıyla otların üzerine uzandı.

Gelgelelim Torrès birtakım hazırlıklar yapmadan uykuya yatacak adamlardan değildi. İlkin sert likörden birkaç yudum alma alışkanlığı vardı. Daha sonra piposunu içerdi. İçki beyni aşırı

uyarır, tütün dumanı düşlerin dumanına karışırdı. Hiç olmazsa huyu böyleydi.

Nitekim Torrès yanında taşıdığı matarasını dudaklarına götürdü. Mataranın içinde, genellikle Peru'da "chica" diye tanınan likör vardı. Aynı likör Yukarı Amazon'da "caysuma" denir. Tatlı manyoka kökünden damıtılarak mayalanmış bir üründür. Köle avcısı, saray adabından az çok usanmış bir adam sıfatıyla bu içkiye epey dozda şekerkamışı rakısı karıştırırdı.

Torrès likörden birkaç yudum aldı. Sonra matarayı sallayıp hemen hemen boş olduğunu anlayınca canı sıkıldı.

"Yeniden doldururuz!" dedi kendi kendine.

Sonra cebinden, ağaç kökünden yapılmış kısa bir pipo çıkardı. Piponun içini sert ve acı Brezilya tütünüyle doldurdu. Bu tütün Nicot* tarafından Fransa'ya getirilen antika "petunya" yaprağından çıkarılırdı. Patlıcangillerin en çok yetiştirilen ve en yaygını olan bu bitkinin halka tanıtılmasını da ona borçluyuz.

Bu tütünün Fransız fabrikalarının ürettiği birinci sınıf scaferlati* ile hiçbir ortak yanı yoktu. Ama Torrès birçok şeyde olduğu gibi bu bakımdan da müşkülpesent bir adam değildi. Çakmağı çaktı, piposunu yaktı.

Sonuncu kez tütünü çektikten sonra gözleri kapanmaya yüz tuttu, pipo parmaklarından kaydı, uykuya daldı. Daha doğrusu, gerçek uyku sayılmayan bir çeşit uyuşukluğa düştü.

---

* Jean Nicot (1530-1600). Nikotin sözcüğü onun adından gelir –çn.

İnce doğranmış pipo ya da sigara tütünü –çn.

Torrès piposunu yaktı.

II
Soyguncu ve Soyulan

Torrès şöyle böyle yarım saattir uyuyordu. O sırada ağaçların arasından bir ses duyuldu. Hafif ayak sesleriydi bunlar. Herhalde gürültü çıkarmamaya çalışan biri yalınayak yürüyordu. Şu anda Torrès'in gözleri açık olsa her türlü kuşkulu eyleme karşı savunmaya geçmek maceraperestin birincil önlemi olurdu. Ama onu uyandıracak kadar ses çıkmıyordu. Ona doğru yaklaşan, fark edilmeden ağacın on adım yakınına kadar sokuldu.

Aslında bu bir adam değildi, "guariba" idi.

Sevimli sahuiler,* boynuzlu ve gri tüylü saylar, buruşan yüzlerinde maske taşırmış gibi görünen şebekler, Yukarı Amazon ormanlarında sıkça bulunan ilginç kuyruklu maymunlardır. Bu yaratıklardan guariba hiç tartışmasız en orijinallerindendir. Ürkek olmayan, yırtıcı ve iğrenç "mucura"dan çok farklı, bir araya gelmekten hoşlanan ve her zaman toplu dolaşan bir hayvandır. Kilise hanendelerinin okuduğu ilahilere benzeyen monoton sesleri uzaktan çıkararak kendini belli eden odur. Fakat tabiatları kötü yaratılmamışsa da onlara saldırırken dikkatli olmak gerekir. Her neyse, birazdan görüleceği gibi, uykuya

---

* Brezilya'nın tropikal bölgelerinde yaşayan, sık tüylü, kuyruğu dolanan bir maymun türü –çn.

dalan yolcu, bir guariba onu bu halde savunmasız yakaladığında boş bulunmamalıdır.

Brezilya'da "barbado" diye adlandırılan bu maymun uzun boyludur. Organlarının çevikliği ve esnekliği güçlü bir hayvan olmasını sağlamıştır. Nitekim yerde hareket edebildiği gibi dev orman ağaçlarının tepelerinde daldan dala atlayabilir.

Fakat şu anda kısa adımlar atarak dikkatle ilerliyordu. Kuyruğunu hızlı hızlı sallıyor, bir sağa bir sola bakışlar atıyordu. Maymunsu ırkının bu temsilcilerine doğa dört el –böylece dört elli hayvanlar sınıfından olmuştur– vermekle yetinmemiş, daha cömert davranmıştır. Gerçekten bunların beş eli vardır, çünkü kuyruklarının ucu mükemmel bir tutma yeteneğine sahiptir.

Guariba kalın bir sopayı sallayarak gürültü çıkarmadan sokuldu. Öyle ki güçlü koluyla kullanırsa sopa korkunç bir silaha dönüşebilirdi. Ağacın dibinde yatan adamı herhalde birkaç dakika önce fark etmişti. Uykucunun kımıldamaması kuşkusuz ilgisini çekmiş, daha yakından görmeye niyetlenmişti. Nitekim hiç duraksamadan yaklaştı, üç adım ötede durdu.

Kıllı yüzü hafifçe buruştu, fildişi beyazlığında keskin dişleri göründü. Sopasını köle avcısı hesabına tehlikeli sayılacak biçimde salladı.

Torrès'in görünüşünün bu "guariba"da iyi niyetli fikirler doğurmadığı ortadaydı. "Guariba"nın kaderin ona savunmasız sunduğu bu insan ırkı örneğine kızmak için özel nedenleri var mıydı? Belki! Bazı hayvanların maruz kaldıkları kötü muameleyi hafızalarında nasıl sakladıkları bilinir.

Köle avcılarına karşı yedeğinde saklı bir garezi olması mümkündü.

Aslında bu maymun bilhassa Yerliler için gayet uygundur. Hangi cinse mensup olursa olsun sadece avlanma değil, yeme zevki için de bir avcının tüm hırsıyla avlarlar.

Her halükârda "guariba" bu kez rolleri değiştirmeye niyetli görünmese de, köle avcısını parçalamayı düşünürken işi doğanın onu sadece bir otobur olarak yarattığını unutmaya kadar götürmese de, en azından doğal düşmanlarından birini yok etmeye çok kararlı görünüyordu.

Birkaç saniye adamı süzdükten sonra ağacın çevresinde dolaşmaya başladı. Soluğunu tutarak yavaş yavaş yürüyor ama gitgide yaklaşıyordu. Tavrı tehditkâr, görüntüsü yırtıcıydı. Kımıldamayan adamı bir darbede öldürmesi işten bile değildi. Bu anda Torrès'in yaşamı pamuk ipliğine tutunuyordu.

Gerçekten guariba ağacın hemen yanında ikinci kez durdu. Uykucunun başına vuracak şekilde sokuldu. Vurmak için sopasını kaldırdı.

Torrès parasını ve belgeyi içeren kutuyu yanına, bir kökün oyuğuna bırakmakla ihtiyatsız davranmıştı ama yine de bu ihtiyatsızlık yaşamını kurtarmıştı.

Ağaçların arasından süzülen Güneş ışını kutuya vurdu; düz ve parlak metal, ayna gibi ışını yansıttı. Türüne özgü hoppalık sonucu maymunun dikkati dağıldı. Düşünceleri –bir hayvan ne denli düşünebilirse– hemen başka yöne gitti. Eğilip kutuyu aldı, birkaç adım geriledi, kutuyu gözlerinin hizasına kaldırdı, ayna gibi yansıdığını

görünce hayretler içinde kaldı. Kutunun içindeki altın paraların şakırdadığını duyunca belki daha çok şaşırdı. Bu müzik hoşuna gitti. Bir çocuğun elindeki oyuncak gibi oynuyordu. Sonra kutuyu ağzına götürdü, dişleri metali gıcırdattı ama onu parçalamaya yanaşmadılar.

Kuşkusuz guariba yeni cins bir meyve bulduğunu sanmıştı. Herhalde bir çeşit çok parlak, kocaman bir bademdi bu. Kabuğun içindeki çekirdek gelişigüzel oynuyordu. Ama çok geçmeden yanıldığını anladı, yine de bunun kutuyu atmak için yeterli bir neden olmadığını düşündü. Tam tersine, sol elinde daha kuvvetle sıktı. O anda sopasını bıraktı, sopa yere düşerken kuru bir ağaç dalını kırdı.

Torrès gürültü üzerine her zaman tetikte duran insanların çevikliğiyle uyandı. Bu insanlarda uyku halinden uyanık hale geçiş birden gerçekleşir. Hemen ayağa kalktı.

Torrès kiminle hesabı olduğunu bir saniye içinde anladı.

"Bir guariba!" diye haykırdı.

Eli yanında duran manchetta'yı kavradı, savunma haline geçti.

Maymun korkmuş, birden gerilemişti. Uyuyan bir insana oranla uyanık bir insan karşısında daha az cesaretliydi. Hızla zıpladıktan sonra ağaçların arasına kaçtı.

Torrès, "Bir bu eksikti!" diye bağırdı. "Kahpe yaratık az kalsın beni gebertecekti!"

Maymun yirmi adım ötede durmuş, sanki alay eder gibi yüzünü buruşturarak ona bakıyordu. Adam birdenbire maymunun ellerinde kıymetli kutusunu fark etti.

Bir daha, "Alçak!" diye bağırdı. "Beni gebertmedi ama daha beterini yaptı! Kutuyu çaldı!"

İlk başta kutunun içindeki para üzerine düşünmedi. Fakat onu yerinden sıçratan şey, kutuda o belgenin de bulunmasıydı. Belgeyi kaybetmek yeri doldurulamaz bir şeydi; bütün umutları onunla birlikte gidecekti.

"Aksi şeytan!" diye haykırdı.

O anda Torrès ne pahasına olursa olsun kutuyu kurtarmaya karar verdi. Hemen guariba'nın peşine takıldı.

Çevik hayvanı yakalamanın kolay olmayacağını biliyordu. Maymun yerde çok hızlı koşacak, daldan dala atlayarak çok yükseğe çıkacaktı. Ancak iyi nişan almış bir tüfek işini bitirebilirdi. Ne var ki Torrès'in ateşli silahı yoktu. Bıçağı ve baltası sadece çok yakından vurabilirse sonuç alırdı.

Çok geçmeden onu şaşırtarak maymuna ulaşabileceğini anladı. Torrès'in kurnaz hayvanı kandırması lazımdı. Durup bir ağacın arkasına saklanacak, bir çalılığın arkasında kaybolacak, böylece guariba'nın merakını uyandırıp ya durmasını ya da geri gelmesini sağlayacaktı. Bundan başka çare yoktu. Torrès da öyle yaptı ve bu koşullarda kovalamaca başladı. Gelgelelim köle avcısı ortadan kaybolduğunda maymun sabırla onun ortaya çıkmasını bekliyordu. Torrès sonunda boş yere yoruldu.

"Kahrolası guariba!" diye haykırdı. "Asla başaramayacağım. Beni Brezilya sınırına kadar sürükleyecek! Bari kutuyu bıraksa! Ama hayır! Altın paraların şıngırdaması onu eğlendiriyor! Ah hırsız! Seni bir elime geçirirsem!.."

Torrès yeniden kovalamaya başladı; maymun büyük zevkle tabanları yağladı!

Bir saat, hiçbir sonuç almadan böyle geçti. Torrès haliyle inat ediyordu. O belge olmasa paraya nasıl ulaşırdı?

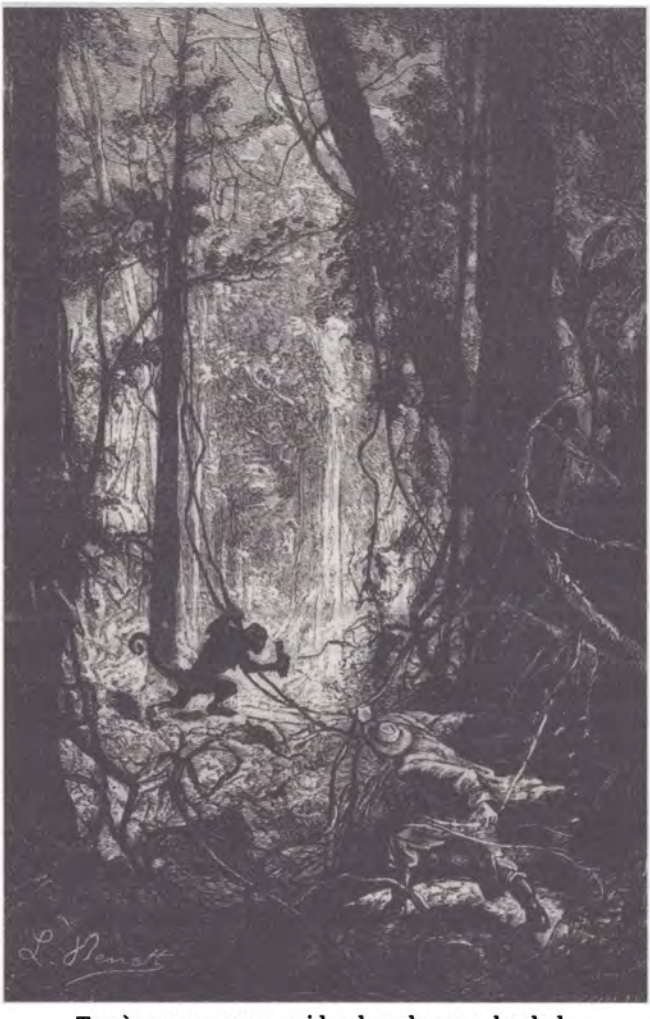

Torrès maymunu yeniden kovalamaya başladı.

İyiden iyiye öfkelenmeye başlamıştı. Sövüp sayıyor, ayağıyla yeri dövüyor, guariba'yı tehdit ediyordu. Şakacı hayvan sırıtarak karşılık verince iyice zıvanadan çıkıyordu.

O zaman Torrès yeniden kovalamaya başlıyordu. Soluk soluğa koşarken uzun otlara, sık çalılıklara, birbirine geçmiş sarmaşıklara takılıyordu. Oysa guariba onların arasından 3000 metre engelli koşucusu gibi geçiyordu. Otların arasına gizlenmiş iri ağaç kökleri ara sıra Torrès'in yolunu kesiyor, ayağı takılıp düşüyor, yeniden kalkıyordu. Sonunda sanki hayvan söylediğini anlayacakmış gibi bağırıyordu, "Buraya gel! Buraya gel! Hırsız!"

Çok geçmeden gücü tükenip soluğu kesildi, durmak zorunda kaldı.

"Aksi şeytan!" dedi. "Sık çalılıklarda kovalarken kaçak köleler bana daha az zorluk çıkarıyordu! Ama bu kahrolası maymunu yakalarım! Evet, yakalarım! Bacaklarım kesilinceye kadar kovalarım! Görürüz bakalım!"

Maceraperestin kovalamaktan vazgeçtiğini görünce guariba da durdu. Torrès kımıldamayacak hale gelmişti ama hayvan gücünü o denli tüketmemişti. Yine de dinleniyordu.

On dakika kadar öyle kaldı. Yerden kopardığı iki üç ağaç kökünü kemiriyor, kutuyu kulağına götürüp ara sıra şıngırdatıyordu.

Torrès çok kızmıştı. Taş fırlatmaya başladı. Taşlar hayvana isabet etmiş, ama mesafe uzak olduğundan pek zarar vermemişti.

Lakin bir karar vermek gerekiyordu. Ya yakalama şansı çok az olmasına rağmen maymunu kovalamaya devam edecekti ki bu manasızdı

ya da her şeyi kadere bırakıp yenildiğini görmek şöyle dursun, budala bir hayvan tarafından oyuna getirildiğini ve düş kırıklığına uğradığını kabul edecekti ki bu da umut kırıcıydı.

Ne var ki Torrès kabul etmek zorundaydı: Karanlık bastığında hırsız hiç zorlanmadan gözden kaybolacak, o da malını çaldıran biri olarak balta girmemiş ormanda yolunu bulmakta zorlanacaktı. Gerçekten kovalamaca onu nehir kıyılarının çok uzaklarına sürüklemişti; geri dönmek için şimdiden sıkıntı çekiyordu.

Torrès durakladı, soğukkanlılıkla durumunu gözden geçirmeye çalıştı, nihayet son kez küfürler yağdırdıktan sonra kutusunu ele geçirmek düşüncesinden vazgeçti. Yine de ister istemez hâlâ o belgeyi düşünüyordu. Bütün beklentileri suya düşecekti. Son kez denemeye karar verdi.

O zaman tekrar ayağa kalktı.

Guariba da ayağa kalktı.

Adam birkaç adım ilerledi.

Maymun da birkaç adım geriledi fakat bu kez ormanın derinliğine dalmak yerine kocaman bir incir ağacının dibinde durdu – Yukarı Amazon havzasında bu ağacın çok sayıda çeşitli cinsleri bulunur.

Dört eliyle ağacın gövdesini yakalamak, bir palyaço çevikliğiyle tırmanmak, yerden kırk ayak yüksekliğinde dallara ilginç kuyruğuyla asılmak, sonra ağacın tepesine kadar yükselmek... Bütün bunlar çevik guariba'ya göre bir oyundu ve birkaç saniyelik işti.

Hayvan keyfince ağacın tepesine yerleşti; elinin altındaki meyveleri toplayarak ara verdiği

yemeğine devam etti. Kuşkusuz Torrès'in de yemeye içmeye büyük ihtiyacı vardı, ama mümkün değildi! Azık torbası tamtakır, matarası bomboştu!

Ancak maymunun aldığı konum onun için daha olumsuz olsa da geri dönmektense ağaca doğru yöneldi. Soyguncusunun bir başkası için terk etmekte vakit kaybetmeyeceği incir ağacının dallarına tırmanmayı bir an bile düşünemiyordu.

Ve ele geçmez kutu hâlâ kulağında çınlıyordu!

O yüzden Torrès öfke ve çılgınlık nöbetinde guariba'ya seslendi. Onu hangi küfürlerle ödüllendirdiğini söylemek imkânsız. İşi, onu sadece beyaz ırktan bir Brezilyalının ağzında zaten ağır bir sövgü olan melez olarak değil, "curiboca" yani zenci, Hint ve melez diye de niteleyecek kadar ileri götürmeyecek miydi? Oysa ekvator enleminde bir insanın diğerine edebileceği onca küfür içinde en beterinin o olmadığı muhakkaktı.

Ama basit bir dört elliden başka bir şey olmayan maymun, insan türünün bir temsilcisini isyan ettirecek her şeyle dalgasını geçiyordu.

O zaman Torrès eline ne geçirirse –ağaç kökleri, taşları– yeniden fırlatmaya başladı. Maymunu ağır yaralamak mı istiyordu? Yoo hayır! Artık ne yaptığını bilmiyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse çaresizliğin neden olduğu öfke aklını başından almıştı. Belki de maymunun daldan dala geçerken kutuyu elinden düşüreceğini umuyordu. Hatta kendisi gibi bir saldırgandan aşağı kalmamak için kutuyu başına fırlatacağını bekliyordu. Yoo hayır! Maymun kutuyu bir eliyle sımsıkı tutmuştu, düşürmek niyetinde değildi; üstelik serbest kalan üç eli hareket etmesini sağlıyordu.

Umudu kırılan Torrès mücadeleden kesinlikle vazgeçip Amazon'a doğru geri dönecekti ki bir ses duyuldu. Evet! İnsan sesleriydi bunlar.

Köle avcısının bulunduğu yerden yirmi adım kadar ötede birileri konuşuyordu.

Torrès'in önlem olarak yaptığı ilk iş sık bir çalılığın içine saklanmak oldu. İhtiyatlı adamdı, kiminle karşılaşacağını anlamadan ortalıkta görünmek istemiyordu.

Heyecandan soluk soluğa, kafası karmakarışık, kulak kabartmış bekliyordu. O sırada ateşli bir silahtan çıkan ses yankılandı.

Ardından bir çığlık duyuldu. Ölümcül vurulan maymun tüm ağırlığıyla yere düştü. Torrès'in kutusunu hâlâ elinde tutuyordu.

"Şansa bak!" diye haykırdı avcı. "İşte tam zamanında atılan bir kurşun!"

Bu kez görünmeye aldırmadan çalılıktan çıktı. Ağaçların arasından iki genç adam belirdi.

Brezilyalıydı bunlar. Avcı kıyafeti giyiyorlardı. Üstlerinde meşin çizmeler, palmiye liflerinden örülmüş hafif şapkalar, yerel pançodan daha kullanışlı ve kemerle bele bağlanmış ceketler ya da daha doğrusu yelekler vardı. Yüz çizgileri ve ten renkleri Portekiz asıllı olduklarını açıkça belli ediyordu.

Her biri biraz Arap silahlarını andıran, İspanyol imalatı uzun tüfeklerle donanmıştı; Yukarı Amazon ormanları müdavimleri başarıyla kullanırdı bu silahları.

Olan biten açıkça anlaşılıyordu. Seksen adım ötede yere serilen dört elli hayvan tam başından bir kurşunla vurulmuştu.

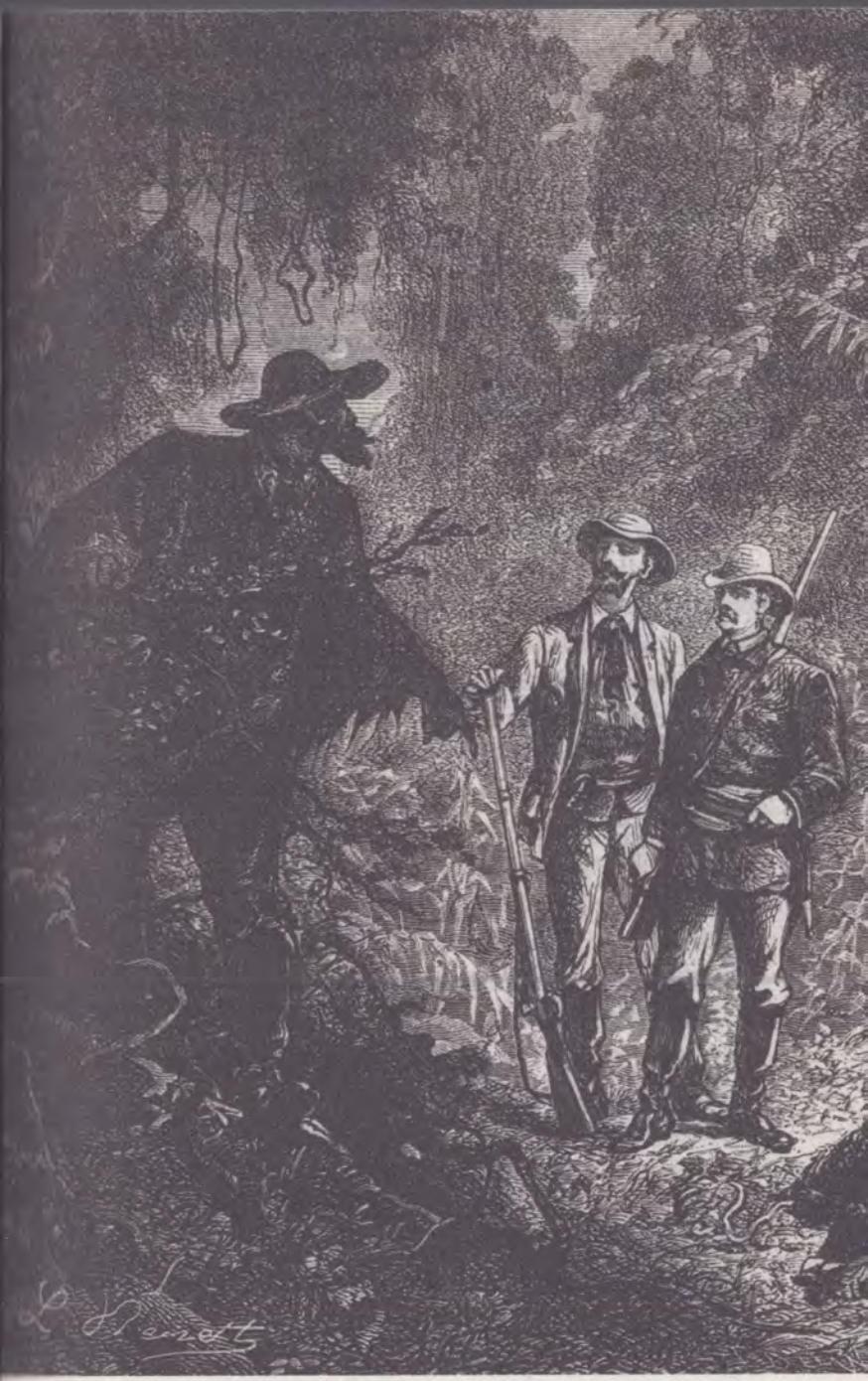

Brezilyalıydı bunlar.

Ayrıca iki genç adam kemerlerinde Brezilya'da "foca" adı verilen bir hançer taşıyordu. Avcılar bu hançeri onça ve öteki vahşi hayvanlara karşı kendilerini korumak için kullanırdı. Zira bu hayvanlar çok tehlikeliydi ve bu ormanlarda sıkça bulunuyorlardı.

Elbette Torrès'in bu adamlarla karşılaşmaktan korkması gerekmiyordu; dosdoğru maymunun cesedine seğirtti.

Ancak aynı yönde ilerleyen genç adamlar cesede daha yakındı; birkaç adım atınca Torrès'le burun buruna geldiler.

Köle avcısı kendini toparlamıştı.

Şapkasının kenarını kaldırarak neşeli bir sesle, "Çok teşekkürler beyler!" dedi. "Şu pis hayvanı öldürerek bana büyük yardımda bulundunuz, büyük yardımda!"

Bu teşekkürlerin ne anlama geldiğini anlamayan avcılar önce bakıştı.

Torrès birkaç sözcükle onlara durumu açıkladı.

"Siz bir maymunu vurduğunuzu sanıyorsunuz," dedi. "Aslında bir hırsızı vurdunuz!"

İçlerinden daha genç olanı, "Size bir faydanız dokunduysa," diye cevap verdi, "bunu bilerek yapmadığımız kesin, ama bir işe yaradığımız için daha az memnun değiliz."

Birkaç adım gerileyip guariba'ya doğru eğildi, sonra maymunun hâlâ kasılı duran elinden kutuyu kolayca çekti.

"İşte, herhalde size ait olan şey!" dedi.

Heyecanla kutuyu yakalayan Torrès, "Evet öyle," diye cevapladı. Sonra çok ferahladığını belli ederek derin derin iç çekti.

"Bana yaptığınız yardımdan dolayı size nasıl teşekkür edebilirim beyler?" diye sordu.

Genç adam, "Dostum Manoel, Brezilya ordusunda askeri hekimdir," dedi.

Manoel, "Bu maymunu ben vurdum sevgili Benito," dedi, "ama onu bana gösteren sensin."

Torrès, "Bu durumda beyler," dedi, "ikinize birden minnet borçluyum; Mösyö Manoel'e olduğu kadar, size de mösyö?.."

Manoel dostunu, "Benito Garral," diye tanıttı.

Bu adı işiten köle avcısı irkilmemek için kendini zor tuttu. Genç adam konuşmasını sürdürdü, "Babam Joam Garral'ın çiftliği buradan üç mil[1] ötededir. Adınızı lütfeder misiniz mösyö?.."

Maceraperest, "Torrès," diye cevap verdi.

"Mösyö Torrès çiftliğe buyurursanız pek güzel ağırlanırsınız."

Bu beklenmedik karşılaşmadan şaşıran Torrès karar vermekte duraksıyordu.

"Gelebilir miyim, bilmem!" dedi. "Korkarım önerinizi kabul edemeyeceğim!.. Az önce size anlattığım olay bana zaman kaybettirdi!.. Hemen Amazon'a geri dönmem gerekiyor... Para'ya kadar gitmeyi düşünüyorum..."

Benito, "Ah, pekâlâ Mösyö Torrès," dedi, "büyük olasılıkla aynı yolda karşılaşırız. Çünkü babam ve ailesi bir ay içinde sizin izleyeceğiniz yoldan gidecek."

Hayli heyecanlanan Torrès, "Ya öyle mi!" dedi, "demek babanız Brezilya sınırından geçmeyi düşünüyor!.."

---

[1] Brezilya'da yol ölçüsü 2060 metreye tekabül eden küçük mildir ve yaygın fersah ya da büyük mil 6180 metredir.

Benito, "Evet," diye karşılık verdi. "Birkaç ay sürecek bir yolculuk için. Daha doğrusu o kadar süreceğini sanıyoruz. Öyle değil mi Manoel?"

Manoel başıyla onaylayan bir işaret yaptı.

Torrès, "O halde beyler," dedi, "yolda karşılaşmamız pek muhtemel. Ama üzülerek söyleyeyim ki şu anda teklifinizi kabul edemem. Bununla beraber size teşekkür ediyorum ve kendimi iki kez minnettar sayıyorum."

Torrès genç adamları selamladı, onlar da karşılık verdi ve çiftliğin yolunu tuttular.

Köle avcısına gelince, onların uzaklaşmasını bekledi. Gözden kaybolduklarında boğuk bir sesle, "Yaa! Demek sınırı geçecek!" dedi. "Pekâlâ geçsin, iyice elimin altında olacak! İyi yolculuklar Joam Garral!"

Bu sözleri söyledikten sonra, köle avcısı güneye yöneldi. En kısa yoldan, tekrar nehrin sol kıyısına dönecekti. Balta girmemiş ormanda kayboldu.

III
Garral Ailesi

Iquitos köyü şöyle böyle 74. meridyenin üzerinde, Amazon'un sol kıyısında kurulmuştu. Büyük akarsuyun bu bölümü hâlâ Marânon adını taşır ve Brezilya sınırının batısına doğru elli kilometre kala Peru'yla Ekvator Cumhuriyeti'ni birbirinden ayırır.

Amazon havzasındaki bütün köyler ve küçük kasabalar gibi Iquitos da misyonerler tarafından kurulmuştu. Bu yüzyılın on yedinci yılına kadar Iquitos nüfusunun tamamını oluşturan yerliler akarsuyun hayli uzağında bir yerde, eyaletin iç kısmında toplanmıştı. Fakat bir gün, volkanik püskürme sonucu toprakların suyu çekildi; Marânon'un sol kıyısına yerleşmek zorunda kaldılar. Nehir kıyısında yaşayan yerlilerden Ticunas ya da Omaguas'larla yapılan evlilikler sonucunda soyları çok geçmeden bozuldu. Günümüzde Iquitos karışık bir nüfus barındırır, birkaç İspanyol ve iki üç melez ailesi de köy halkına katılmıştır.

Köy, hepsi oldukça sefil görünüşlü kırk kadar kulübeden ibarettir. Renkli ve özgün bir görüntü meydana getiren kulübelerin çatıları saman sapıyla örtülüdür ve bu halleriyle onlara kulübe demeye bile insan zorlanır. Nehir kıyısına altmış ayak kadar yukarıdan bakan bir düzlükte bulunurlar. Düzlüğe enlemesine ağaç gövdelerinden

Iquitos Köyü

yapılmış basamaklardan oluşan bir merdivenle çıkılır. Ziyaretçi bu merdiveni çıkmadıkça köy onun gözlerinden saklanır çünkü yukarısını göremez. Ancak bir kez yukarı çıkınca savunması zayıf bir surla karşı karşılaşır. Bu sur değişik türden çalılar ve ağaç biçimli bitkilerden oluşmuştur, bunlar birbirlerine kordonlarla tutturulmuştur. Şurada burada görünen en iyi cinsten palmiyeler ve muz ağaçlarının tepeleri surun boyunu aşar.

O tarihte, –herhalde giyim kuşam modasını tanımakta uzun süre geciktiklerinden– Iquitos yerlileri neredeyse çıplak dolaşırdı. Ancak yerli hemşerilerini pek küçümseyen İspanyollar ve melezler sade bir gömlek, pamuklu hafif bir pantolon giyerler, başlarına hasır bir şapka takarlardı. Köyde herkes hayli yoksulluk içinde yaşardı. Çok seyrek bir araya gelirlerdi. Ara sıra toplanırlarsa da bunun nedeni misyoner kilisesindeki çanın çalmasındandı. Çan onları kilise yerine kullanılan harap kulübeye çağırırdı.

Yukarı Amazon köylerinin birçoğunda olduğu gibi Iquitos köyünde de yaşam neredeyse ilkeldi. Gelgelelim nehirden aşağı doğru gidince, az çok bir kilometre uzakta, aynı kıyıda bulunan zengin bir malikâneye rastlanırdı. Konforlu yaşamın bütün unsurları orada bir araya toplanmıştı.

Orası Joam Garral'ın çiftliğiydi. Köle avcısıyla karşılaşan iki genç adam şimdi oraya dönüyordu.

Çiftlik yıllar önce kurulmuştu. Akarsuyun bir kıvrıntıyla Nanay Nehrine kavuştuğu yerde, beş yüz ayak genişlikte bir alanı kaplıyordu. Yerel bir deyişi kullanmak gerekirse, bu "fazenda"

bolluğun simgesiydi. Kuzeyde Nanay, bir millik küçük bir kıyı şeridi halinde onun sağ kıyısını oluştururdu. Doğuda, aynı uzunlukta bir kıyı şeridiyle çiftlik büyük akarsuyla birleşirdi. Batıda, Nanay'ın kollarını meydana getiren küçük dereler ve orta büyüklükte göller çiftliği savandan, kümeslerden ve sürü hayvanlarının otlaklarından ayırırdı.

Joam Garral 1826'da –bu hikâyenin başlamasından yirmi altı yıl önce– burada fazenda'nın sahibi tarafından kabul edilmişti.

Magalhaës adını taşıyan bu Portekizlinin odun ticareti yapmaktan başka uğraşı yoktu. Yeni kurulan çiftliği o sırada nehir kıyısında yarım millik bir alanı kaplıyordu.

Eski ırktan bütün Portekizliler gibi konuksever olan Magalhaës, orada kızı Yaquita'yla birlikte yaşıyordu. Annesinin ölümünden beri Yaquita ev işlerini yönetirdi. Magalhaës yorgunluğa aldırış etmez, çok çalışırdı ama eğitimi yetersizdi. Sahibi olduğu birkaç köleyi ve kiraladığı bir düzine kadar yerliyi iyi yönetmesine rağmen ticaretine ilişkin çeşitli işlerde daha az becerikliydi. Nitekim bilgi yetersizliği yüzünden Iquitos çiftliğinin refahı artmıyor, Portekizli tüccar işlerinde az çok sıkıntı çekiyordu.

İşler bu durumdayken, o sırada yirmi iki yaşında olan Joam Garral bir gün Magalhaës'in karşısına çıktı. Buraya, yorgunluk ve açlıktan bitmiş tükenmiş bir haldeyken varmıştı. Magalhaës onu yakındaki ormanda yarı ölü halde bulmuştu. Portekizli namuslu bir adamdı. Yabancıya nereden geldiğini değil de neye ihtiyacı olduğunu sordu.

Bitkin görünüşüne rağmen Joam Garral'ın soylu ve mert yüz ifadesi ona dokunmuştu. Genç adamı kurtarıp iyileştirdi. İlkin birkaç gün süren ilginin ardından, tüm yaşamı boyunca sürecek bir konukseverlik gösterdi.

Joam Garral işte bu koşullarda Iquitos çiftliğine girmişti.

Brezilya asıllı Joam Garral'ın ne ailesi ne de parası vardı. Söylediğine göre, yaşadığı acılar onu anayurdundan ayrılmaya zorlamış, geri dönüş umutlarından tümüyle vazgeçmesine neden olmuştu. Geçmişteki acılar hakkında –bunlar hem hak edilmemiş hem de ciddi acılardı– kendisine bir şey sormamasını ev sahibinden rica etti. Beklediği ve istediği şey, yeni bir yaşam ve çalışmaktı. Bir fazenda'nın içinde temelli kalarak aslında biraz serüvene atılıyordu. Eğitimliydi, zekiydi. Oturaklı görünümünde içtenlikli bir insan hali vardı. Düşünme biçimi düzgün ve açıktı. Hayran kalan Magalhaës ona çiftlikte kalmasını önerdi. Böylece namuslu çiftçinin eksik yanlarını tamamlardı.

Joam Garral teklifi tereddütsüz kabul etti. İlk başta niyeti, o dönemde iyi bir işçinin günde beş altı piastre[1] kazandığı ve biraz şans yardımıyla patron olmayı umabildiği bir "seringal," yani kauçuk işletmesine girmek olmuştu fakat Magalhaës ücret iyi olsa da "seringal"lerde sadece hasat zamanı, yani yalnızca birkaç ay iş bulunduğunu belirtti. Bu genç adamın arzuladığı gibi istikrarlı bir pozisyon değildi.

---

[1] Yaklaşık 30 frank, eskiden 100 frank olan maaş.

Portekizli haklıydı. Joam Garral bunu anladı ve tüm gücünü vakfetmeye kararlı bir şekilde, azimle "fazenda" hizmetine girdi.

Magalhaës yaptığı güzel tekliften pişman olmadı. İşleri düzeldi. Amazon'dan Para'ya kadar uzanan odun ticareti, Joam Garral'ın katkılarıyla çok geçmeden hatırı sayılır bir gelişme gösterdi. Fazenda gitgide büyümekte gecikmedi; akarsu kıyısından Nanay'ın ağzına kadar genişledi. Ev sevimli bir konuta dönüştü, bir kat yükseldi, bir verandayla çevrildi; mimozalar, incir ağaçları, bauhinialar, paullinialar gibi güzel ağaçların altına gizlendi. Bu ağaç gövdeleri çarkıfeleklerin, lal rengi çiçekleriyle ananasların, kaprisli sarmaşıkların arasında kayboluyordu.

Uzakta, dev çalıların ardında, ağaç gibi bitki öbekleri altında "fazenda" personelinin kaldığı binalar, müştemilatlar, Kölelerin kulübeleri, Yerli barakaları, yapıların tamamı saklıydı. Kenarında gül ağaçları ve su bitkileri bulunan kıyıdan sadece orman evi görünüyordu.

Denizkulakları boyunca ziyadesiyle emek vererek açılmış geniş bir düzlük harika çayırlar sunuyordu. Orada mebzul miktarda hayvan vardı. Bu, sırf yetiştiricilerin tüketimi için öldürülen hayvanların et ve postunun satışından yüzde on kar getiren bir sürünün dört yılda ikiye katlandığı o zengin bölgelerde yeni bir büyük kazanç kaynağı oldu. Ormanın kesilen bölümünde birkaç "sitios" ya da manyok ve kahve işletmesi kuruldu. Çok geçmeden şekerkamışı tarlaları melas, alkol ve rom imalatına yönelik şekerli sapların öğütülmesi için bir değirmen

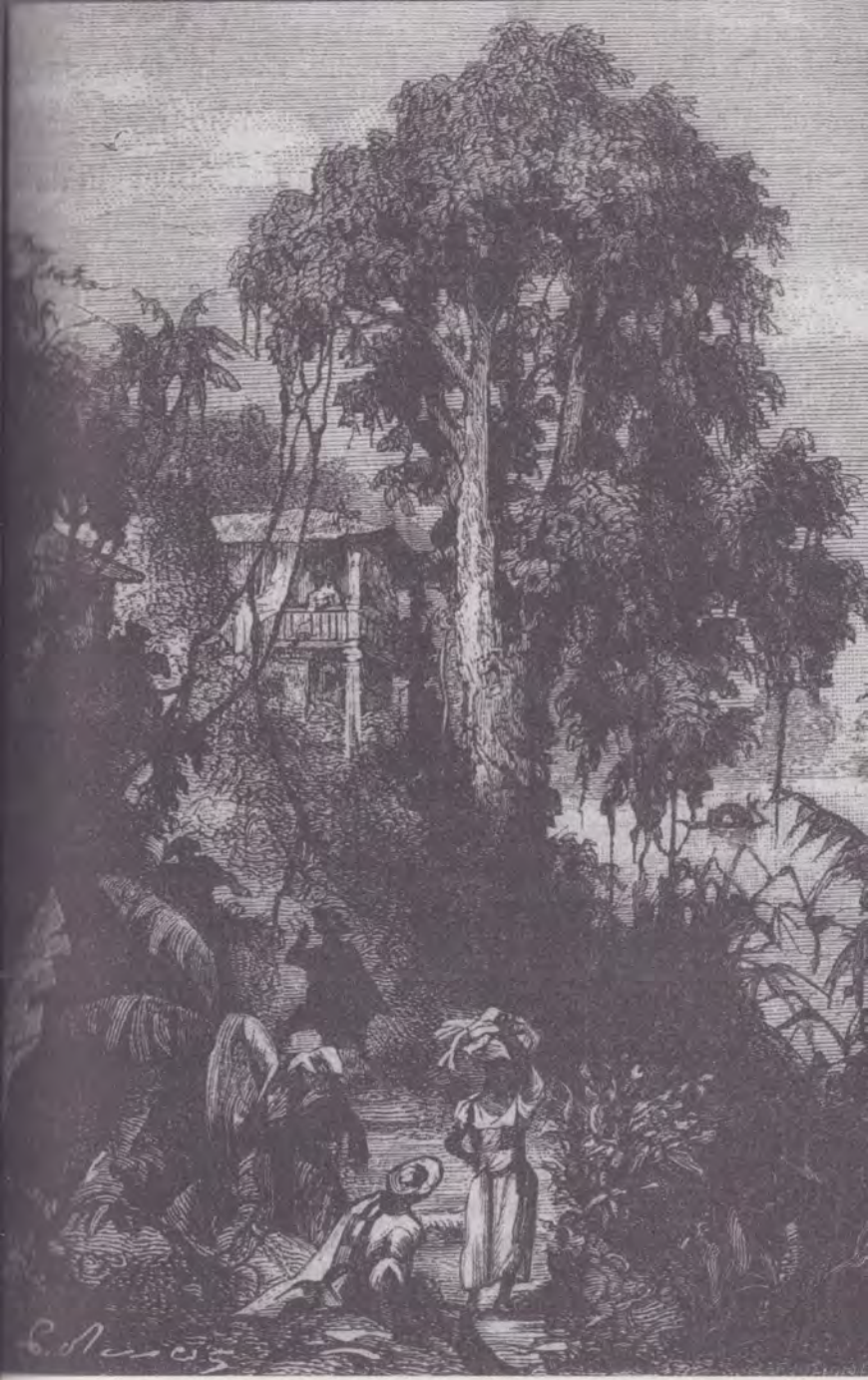

Kıyıdan sadece orman evi görünüyordu.

gerektirdi. Sözün kısası, Joam Garral'ın Iquitos çiftliğine gelişinden on yıl sonra, fazenda Yukarı Amazon'un en zengin malikânelerinden biri oldu. İç ve dış işlerin genç yardımcı tarafından iyi yönetimi sayesinde refahı günden güne artıyordu.

Portekizli, Joam Garral'a olan minnet borcunu yerine getirmek için uzun süre beklemedi. Hak ettiği şekilde onu ödüllendirerek ilkin işletme kârlarından hisse verdi; gelişinden dört yıl sonra, kendisiyle aynı düzeyde ve eşit koşullarda ortak etti.

Ancak daha iyi bir şey düşünüyordu. Kızı Yaquita babası gibi, bu sessiz genç adamın niteliklerini fark etmişti. İçinden katı, başkalarına yumuşak davranan genç adamın ruh ve zekâ bakımından hatırı sayılır kalitesi görülüyordu. Genç kız onu seviyordu. Öte yandan Joam da bu körpe kızın güzelliğine ve yeteneklerine duyarsız kalmıyordu. Fakat gerek gururdan gerek ihtiyatlılıktan, evlenmeye yanaşır gibi görünmüyordu.

Tehlikeli bir olay çözümü çabuklaştırdı.

Bir gün, bir paytonu kullanan Magalhaës, bir ağacın üzerine devrilmesi sonucu ağır yaralandı. Neredeyse ölü halde çiftliğe götürüldü. Öleceğini hissettiğinden, ağlayan Yaquita'yı elinden tuttu, onun elini Joam Garral'ın eliyle birleştirdi ve kızını eşi olarak kabul etmesi için genç adama yemin ettirdi.

"Benim servetimi sen yaptın," dedi. "Ancak bu evlilikle kızımın geleceğini güvence altında hissedersem huzur içinde ölebilirim!"

Magalhaës genç adamı söz vermeye zorladı.

Joam Garral önce, "Kocası olmasam da onun sadık hizmetkârı, kardeşi, koruyucusu olarak kalabilirim," diye cevap verdi. "Her şeyimi size borçluyum Magalhaës, bunu asla unutmam, ama bana ödemek istediğiniz bedel hak ettiğim şeyleri aşıyor!"

İhtiyar ısrar ediyordu. Ölümün fazla beklemeye tahammülü yoktu. Genç adamı söz vermeye zorladı; o da isteğini yerine getirdi.

O sırada Yaquita yirmi iki yaşında, Joam yirmi altısındaydı. İkisi de birbirini seviyordu. Magalhaës'in ölümünden birkaç saat önce evlendiler. Magalhaës içinde kalan son güçle onları kutsamıştı.

Bu olaylar sonucunda Joam Garral 1830'da Iquitos çiftliğinin yeni sahibi oldu. Bütün çiftlik çalışanları bu durumdan son derece hoşnuttu.

Bu iki zekânın tek yürekte birleşmesiyle işletme gelişmeye devam etti.

Yaquita evliliğinden bir yıl sonra kocasına bir erkek, iki yıl sonra da bir kız çocuğu armağan etti. İhtiyar Portekizlinin torunları Benito ve Minha büyükbabalarına layık olmalı, Joam ve Yaquita'nın çocukları da ana babalarına layık olmalıydı.

Genç kız sevimli bir şey oldu. Fazenda'dan hiç ayrılmadı. Bu saf ve sağlıklı çevrede büyüdü, tropikal bölgelerin güzel doğasında serpildi. Ana babasından aldığı eğitim yeterli geldi. Manao ya da Bélem'in bir manastırında daha başka ne öğrenecekti? Kişisel erdemlerin o en güzel örneklerini başka nerede bulabilirdi? Zekâsı ve kişiliği baba evinden uzakta daha mı

iyi gelişecekti? Annesinin halefi olup çiftliğin yönetimini üzerine almaya yazgısı izin vermese de gelecekte herhangi bir konuma yükselmeyi başarabilirdi.

Benito'ya gelince, o farklıydı. Babası haklı olarak sağlam ve yetkin bir eğitim almasını istedi. Alacağı eğitim Brezilya'nın büyük kentlerinde verilen eğitime denk olmalıydı. Zaten zengin çiftçi, oğlundan hiçbir şeyi esirgemiyordu. Benito'nun son derece olumlu nitelikleri vardı; düşünceye açık bir beyin, canlı bir zekâ ve zekâsına eşit düzeyde ruhsal niteliklerdi bunlar. On iki yaşında Bélem'de, Para'ya gönderildi. Orada mükemmel hocaların gözetiminde öğrenim gördü. Aldığı bu eğitim onu ilerde seçkin bir insana dönüştürecekti. Edebiyat, bilim ve sanatın hiçbir tarafı ona yabancı değildi. Kendini babasının serveti tembellik etmesine izin vermezmiş gibi yetiştirdi. Zenginliğin çalışmaktan muaf tuttuğunu sananlardan değil, insan sıfatına layık olmak istiyorsa hiçbir şeyin bu doğal yükümlülüklerden kaçınamayacağına inanan şu cesur, kararlı ve dürüst karakterlerdendi.

Bélem'de geçen ilk yıllarda Benito, Manoel Valdez'le tanıştı. Bu genç adam Para'lı bir tüccarın oğluydu; Benito'yla aynı öğrenim kurumunda derslerine devam ediyordu. Karakterleri ve zevkleri uyum gösteriyordu; çok geçmeden aralarında çok yakın bir dostluk kuruldu; birbirinden hiç ayrılmayan iki arkadaş oldular.

Manoel 1832'de doğmuştu, Benito'dan bir yaş büyüktü. Annesinden başka kimsesi yoktu. Bu kadın kocasından kalan mütevazı parayla

yaşıyordu. Nitekim Manoel orta öğrenimini tamamladıktan sonra tıp öğrenimini sürdürdü. Bu soylu meslekten tutkulu bir zevk alıyordu. Niyeti ona doğru çekildiğini hissettiği askerlik hizmetine girmekti.

Manoel Valdez dostu Benito'yla karşılaştığı tarihte ilk rütbesini elde etmiş, izin kullanmak için birkaç aylığına fazenda'ya gelmişti. Tatillerini fazenda'da geçirmeyi âdet edinmişti. İyi yüzlü, nazik tavırlı, genç bir insandı. Doğuştan gelen gururu ona yakışıyordu. Joam ve Yaquita onu ikinci oğulları gibi görüyordu. Oğul sıfatı onu Benito'nun kardeşi yapıyordu ama Minha'ya karşı bu sıfatı yetersiz görüyordu. Nitekim bir erkek kardeşle kız kardeşi birleştiren bağlardan daha sıkı sıkıya genç kıza bağlandı.

1852 yılında –bu hikâyenin başından beri dört ay geçmişti– Joam Garral kırk sekiz yaşındaydı. İnsanı çabuk yıpratan, iç kemiren bir iklimde, başkalarının vaktinden önce baş eğeceği yerde o direnmeyi becermişti. Bunu yetingenliğine, tutkularında ölçülü davranmaya, yaşamındaki tutarlılığa ve çok çalışmasına borçluydu. Kısa kestirdiği saçları ve dolgun sakalı şimdiden kırlaşmıştı ve ona püriten bir görünüm kazandırıyordu. Brezilyalı tüccar ve "fazender"lerin meşhur dürüstlüğü doğruluğun belirgin karakteri olduğu fizyonomisine işlemişti. Sakin mizacına rağmen onda iradenin egemen olmayı bildiği içsel bir ateş hissediliyordu. Bakışının temizliği, kendinden ödemek mevzubahis olduğunda, asla boş yere başvurmadığı uzun ömürlü bir güce delaletti.

Ne var ki hayatta her şeyi başarmış gibi görünen, her şeye ayak uyduran bu sakin adam sanki içinde bir acı barındırıyordu. Yaquita'nın içten sevgisi bile onu gideremiyordu.

Herkesten saygı gören, mutluluktan yana eksiği olmayan bu dürüst adamın yüzü neden gülmüyordu? Başkaları tarafından mutlu edilmek yerine niçin kendi kendine mutlu olmuyordu? Acaba bu tavrı içinde barınan gizli bir acıdan mı kaynaklanıyordu? Karısının kafasını sürekli meşgul eden sorulardı bunlar.

Yaquita o zamanlar kırk dört yaşına gelmişti. Tropikal ülke onun yaşıtlarını otuz yaş daha çökertirdi. Oysa o da iklimin yıpratıcı etkilerine direnebilmişti. Biraz katılaşan, ama hâlâ güzel yüz çizgileri Portekizli tipinin o kibirli özelliğinden bir şey kaybetmemişti. Öyle ki yüzdeki soyluluk haliyle ruhun yüceliğiyle bütünleşiyordu.

Benito ve Minha, ana babalarının hiç eksik olmayan sevgisine yine sınırsız bir sevgiyle karşılık veriyorlardı.

Benito o zamanlar yirmi bir yaşındaydı; dışa dönük, canlı, atılgan ve sempatik kişiliği dostu Manoel'le çelişiyordu. Manoel daha ciddi, daha ağırbaşlıydı. Benito bütün bir yılı fazenda'dan uzakta, Bélem'de geçirmişti. Genç dostuyla birlikte baba evine dönerken büyük sevinç duydu. Babasına, annesine, kız kardeşine kavuştu. Yukarı Amazon'un ulu ormanlarında yeniden avcılık yapma fırsatı buldu. Bu ormanlar öyle yerlerdi ki insanlık daha uzun yüzyıllar onların sırlarını çözemeyecekti.

Minha o tarihte yirmi yaşındaydı. Esmer tenli, sevimli bir genç kızdı. İnsanın ruhuna giren, kocaman mavi gözleri vardı. Orta boylu, hoş yapılı ve canlı zarifliğiyle Yaquita'nın güzelliğini anımsatıyordu. Erkek kardeşinden biraz daha ağırbaşlı, iyi yürekli, merhametli, iyiliksever tavrı sayesinde herkes tarafından seviliyordu. Bu konuda hiç çekinmeden fazenda'nın en aşağı hizmetkârlarına danışılabilirdi. Sözgelimi erkek kardeşinin dostu Manoel Valdez'e "onu nasıl bulduğunu" sormaya gerek yoktu. Bu soruya çok ilgi gösterecek, biraz onun tarafını tutarak cevap verecekti.

Fazenda'da çalışan çok sayıda insandan söz etmezsek Garral ailesinin birkaç çizgisi eksik kalabilir.

İlk sırada altmış yaşında, yaşlı bir siyahi kadını anlatmak uygun olur. Cybèle efendisinin isteğiyle azat edilmiş bir köleydi. Gelgelelim hem efendisine hem de onun yakınlarına duyduğu sevgi yüzünden onlara köle gibi bağlıydı. Yaquita'nın sütanneliğini yapmıştı. Aileden biriydi. Hem anne hem de kızıyla senli benli konuşurdu.

Onun yanında, özellikle Minha'nın hizmetini gören, sevimli ve güler yüzlü bir melez kız vardı. Minha'yla aynı yaştaydı ve genç kıza her şeyiyle bağlıydı. Melez kızın adı Lina'ydı. Biraz şımartılmış o sevimli yaratıklardan biriydi. Bütün senli benliliklerine rağmen bu yaratıklar efendilerine tapar. Heyecanlı, yalpak, kıpır kıpır, sevilmekten hoşlanan melez kızın evde her şeyi hoş görülürdü.

Minha yirmi yaşındaydı.

Hizmetkârlara gelince, bunlar da iki türlüydü: yerliler ve Köleler. Yerlilerin sayısı yüz kadardı; fazenda işlerinde ücretli çalıştırılırlardı. Kölelerin sayısı onların iki katına çıkıyordu, henüz azat edilmemişlerdi. Fakat doğan çocukları artık köle sayılmıyordu. Joam Garral bu alanda Brezilya hükümetinden daha ilerdeydi. Zaten bu ülkeye Kongo'dan, Gana'dan ve Bengladeş'ten gelen Köleler başka yerde görülmediği kadar hoşgörülü davranış görmüştü. Yabancı çiftliklerde çok sıkça görülen o acımasız, acılı örnekleri Iquitos çiftliğinde göreceğinizi sanıyorsanız yanılırsınız.

IV
Tereddütler

Manoel dostu Benito'nun kız kardeşini seviyor; genç kız da sevgisine karşılık veriyordu. İkisi de bu sevginin değerini anlamıştı. Gerçekten birbirine yaraşır şeylerdi.

Minha'ya ilişkin duygularında yanılmadığına emin olduğunda Manoel ilkin Benito'ya açıldı.

Genç adam pek içtenlikle cevap verdi, "Dostum Manoel, kız kardeşimle evlenmeyi ne iyi düşünmüşsün! Bırak ben harekete geçeyim! İşe annemle görüşerek başlayacağım. Sanırım onun rızası çok gecikmez!"

Yarım saat sonra iş bitmişti. Benito annesine anlatacak fazla bir şey bulamadı; iyi yürekli Yaquita iki genç insanın kalbini çoktan okumuştu.

Benito on dakika sonra Minha'nın karşısındaydı. Durum gayet açıktı, fazla dil dökmeye gerek yoktu. İlk sözcüklerin ardından sevimli çocuk kardeşinin omuzuna eğildi, yüreğinin içinden şu itirafı yaptı: "Çok sevindim!"

Cevap adeta sorudan önce gelmişti. Bu da yeterliydi, zaten Benito daha fazlasını istemiyordu.

Joam Garral'ın rızasına gelince, o bakımdan kuşku yoktu. Ne var ki Yaquita ve çocukları evlilik projesini hemen açmadılar. Evlilik gündeme gelince, çözülmesi daha zor bir sorun kendini

dayatacaktı. Söz konusu sorun, nikâh töreninin nerede yapılacağıydı.

Gerçekten tören nerede yapılacaktı? Kilise yerine kullanılan o mütevazı kulübede mi? Neden olmasın? Hele ki Joam ve Yaquita da orada evlenmişti. O tarihte Iquitos köyü papazı olan Peder Passanha nikâh duasını orada okumuştu. O dönemde günümüzde olduğu gibi Brezilya'da medeni nikâh dini törenle birlikte gerçekleştirilirdi. Misyon kilisesinin kütükleri medeni durumu belirlemeye yetiyordu zira devletin hiçbir memuru bu işi üstünlenmiyordu.

Joam Garral'ın isteği üzerine nikâh büyük olasılıkla Iquitos köyünde kıyılacaktı; büyük bir tören yapılacak, bütün fazenda çalışanları katılacaktı. İsteği böyleydi ama bu konuda şiddetli bir itirazla karşılaştı.

Genç kız nişanlısına, "Manoel," dedi, "düşündüm taşındım, burada değil de Para'da evlenmemiz gerektiğini anladım. Madam Valdez rahatsız, Iquitos'a gelemez. Onunla tanışmadan ve onun tarafından tanınmadan gelini olmak istemem. Annem de benim gibi düşünüyor. Bizi Bélem'e götürmesi için babamı ikna etmeliyiz, üstelik annenin yanındaki evde ben oturmayacak mıyım?"

Minha'nın elini sıkan Manoel bu teklife olumlu cevap verdi. Nikâh törenine annesinin katılması onun da en büyük arzusuydu. Benito bu projeyi tartışmasız onayladı. Geriye Joam Garral'ı ikna etmek kalıyordu.

O gün, iki genç adam ormanda avlanmaya gitti. Maksat Yaquita'yla kocasını baş başa bırakmaktı.

Karı koca öğleden sonra konutun büyük salonunda buluştu.

Joam Garral az önce içeri girmiş, çok ince bambuyla örülmüş divanın üzerine uzanmıştı. Yaquita biraz heyecanlıydı. Gelip onun yanına yerleşti.

Manoel'in kızına ilişkin duygularını Joam'a açıklamak kafasını meşgul etmiyordu. Minha'nın mutluluğu ancak bu evlilikle güvence altına alınabilirdi ve Joam yeni oğluna seve seve kucak açacaktı. Zaten genç adamı tanıyor, sağlam niteliklerini takdir ediyordu. Gelgelelim kocasını fazenda'dan başka yere ikna etmek Yaquita için başlı başına bir sorundu.

Gerçekten Joam Garral daha genç yaştayken bu ülkeye geldiğinden beri bir gün bile dışarı adım atmamıştı. Suları yavaş yavaş doğuya sürüklenen Amazon'un görünümü onu da akıntısına kapılmaya davet ediyor; Joam her yıl sürüyle ağaç kütüğünü Manao'ya, Bélem'e, Para kıyılarına yolluyor; tatilden sonra her yılın başında Benito'nun okula dönüşünü görüyordu ama bir kez olsun onunla birlikte gitmek aklının köşesinden geçmiyordu.

Çiftçi ormanların ve çiftliğin ürünlerini olduğu kadar kümes hayvanlarının ürünlerini de oturduğu yerden pazarlıyordu. Sanki bütün ufku bu Eden'le* sınırlıydı; bütün yaşamı o ufukta odaklanmıştı; ne düşüncesiyle ne de bakışlarıyla onu aşmak istiyordu.

Bunun sonucunda Joam Garral yirmi beş yıldır Brezilya sınırından geçmemiş, dolayısıyla kızı ve

* Eski Ahit'e göre yeryüzü cenneti –çn.

karısı da Brezilya toprağına bir kez ayak basmamışlardı. Bununla beraber Benito'nun sık sık bahsettiği bu güzel ülkeyi tanıma arzusu onlardan da eksik olmuyordu! İki üç kez Yaquita kocasının bu bakımdan düşünce ve duygularını sezmeye çalıştı. Fakat fazenda'dan birkaç haftalığına da olsa ayrılma düşüncesini söyleyince kocasının alnında kederli çizgilerin belirdiğini gördü. Adamın gözleri bulanıyor, hafif sitem eden bir sesle, "Evden ayrılmaya ne gerek var? Burada mutlu değil miyiz?" diye cevap veriyordu.

Nitekim iyilik dolu bu adamın hiç yozlaşmayan sevgisi Yaquita'yı öyle mutlu kılıyordu ki ısrar etmeye cesaret edemiyordu.

Ancak bu kez göz önüne alınması gereken ciddi bir neden vardı. Minha'nın evliliği son derece doğal bir fırsattı. Genç kızı Bélem'e götürmeleri gerekiyordu. Zaten kocasıyla birlikte orada oturacaklardı.

Genç kız Manoel Valdez'in annesini görecek, ona sevgiyle bağlanacaktı. Böyle haklı bir istek karşısında Joam Garral nasıl duraksayabilirdi? Çocuğunun ikinci annesi olacak insanı tanımak Yaquita'nın da arzusuydu. Joam bunu nasıl anlamamış olabilirdi? Aynı arzuyu nasıl paylaşmazdı?

Yaquita kocasının elini tuttu, bu katı emekçinin yaşamında biricik müzikal ses olan o okşayıcı sesiyle, "Joam," dedi, "az önce sana bir projeden söz ettim. Heyecanla gerçekleştirmeyi arzuluyoruz. Ben ve çocuklarımız kadar seni de mutlu kılacak bir şey bu."

Joam, "Söz konusu olan nedir Yaquita?" diye sordu.

"Manoel kızımızı seviyor ve onun tarafından seviliyor. Bu birleşmeyle mutluluğa kavuşacaklar..."

Yaquita'nın sözleri üzerine Joam Garral kendini tutamadı, ani bir hareketle ayağa kalktı. Sonra gözlerini yere indirdi, sanki bakışlarını karısından kaçırmak istiyordu.

Kadın, "Neyin var Joam?" diye sordu.

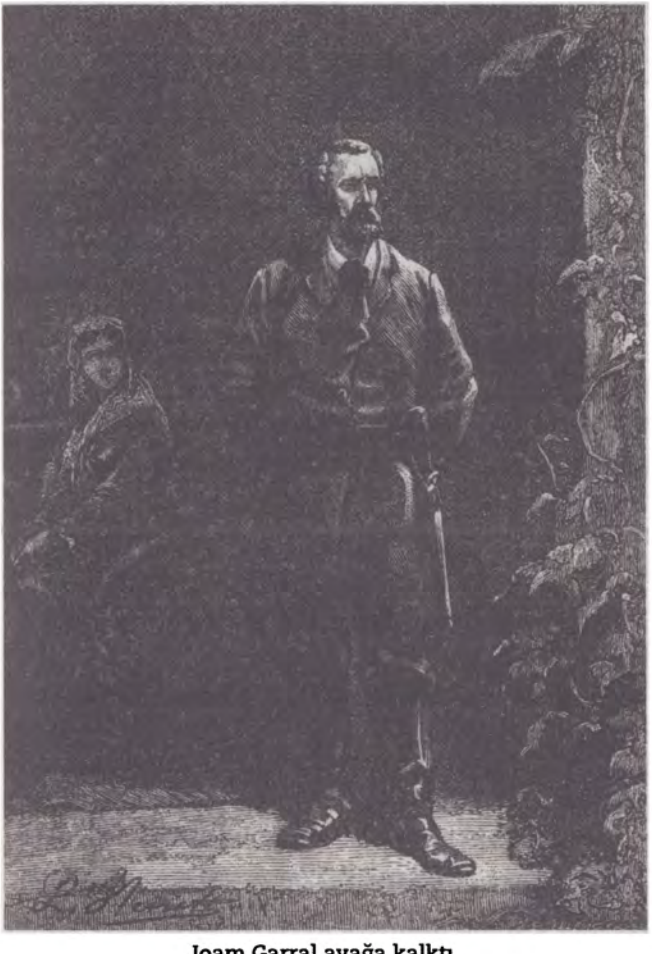

Joam Garral ayağa kalktı.

Joam, "Minha mı?.. Onun evlenmesi mi?.." diye mırıldandı.

Yüreği sıkışan Yaquita ekledi, "Hayatım, bu evliliğe karşı mısın? Uzun süredir Manoel'in kızımıza yönelik duygularını fark etmedin mi?"

"Evet!.. Bir yıldır!.."

Sonra Joam sözünü bitirmeden tekrar oturdu. İstemli bir çabayla kendini yeniden toparlamıştı. Anlaşılmaz davranışı dağıldı. Gözleri yavaş yavaş Yaquita'nın gözlerine yaklaştı. Ona bakarken düşünceli kaldı.

Yaquita onun elini tuttu.

"Joamım," dedi, "acaba yanılıyor muyum? Bu evliliğin günün birinde gerçekleşmesini istemiyor musun? Fakat kızımızın mutluluğu güvence altına alınacak!"

Joam, "Evet..." dedi. "Tam anlamıyla!.. Kesinlikle!.. Ne var ki bu evlilik Yaquita... Bu evliliği hepimiz düşünüyoruz... Nikâh ne zaman kıyılacak?.. Yakında mı?"

"Senin belirlediğin tarihte Joam."

"Burada mı olacak ... Iquitos'da mı?"

Bu soru Yaquita'nın kalbinde tuttuğu ikinci soruyu sormasını zorlaştırdı. Anlaşılacağı gibi biraz tereddüde düşmüştü.

Kısa bir sessizlikten sonra, "Joam," dedi, "beni iyi dinle! Bu evlilik konusunda bir öneri yapacağım. Umarım sen de onaylayacaksın. Yirmi yıldan beri bizi, yani kızımla beni götürmeni iki üç kez senden rica ettim. Aşağı Amazon'u ve Para dolaylarını hiç görmedik. Fazenda'nın sorumlulukları, burada kalmanı zorunlu kılan işler bizim arzumuzu yerine getirmene izin vermedi. Birkaç

gün de olsa buradan uzaklaşman işlerine zarar verebilirdi. Ama şimdi, umduğumuzun da ötesine geçerek başarı kazandık. Belki dinlenme saatin henüz gelmedi ama en azından birkaç haftalığına işlerinden uzaklaşarak kendini eğlendirebilirsin!"

Joam Garral cevap vermedi fakat Yaquita elinin acı veren bir darbe yemiş gibi titrediğini hissetti. Yine de kocasının dudaklarında hafif bir gülümseme belirdi. Sanki içinden karısının söyleyeceklerini bitirmesini diliyordu.

Kadın, "Joam," diye devam etti, "işte tüm hayatımızda ancak bir kez elimize geçecek bir fırsat. Minha uzakta evlenecek, bizden ayrılacak! Böylece kızımız ilk acıyı bize tattıracak; bu ayrılığın çok yakın oluşunu düşündükçe kalbim sıkışıyor! İşte bu yüzden onunla birlikte Bélem'e gitmek beni sevindirecek! Kaldı ki kocasının annesini tanımamız senin için de iyi olmaz mı? O kadın kızımın yanında benim yerimi alacak. Kızımızı ona emanet edeceğiz! Şunu da söyleyeyim, Minha ondan uzakta evlenerek Madam Valdez'i üzmek istemiyor. Biz evlendiğimiz tarihte Joamım, annen hayatta olsaydı, onun gözleri önünde evlenmen hoşuna gitmez miydi?"

Yaquita'nın bu sözleri üzerine Joam Garral istem dışı bir hareket daha yaptı.

Yaquita konuşmasını sürdürdü, "Hayatım, Minha, iki oğlumuz Benito ve Manoel, bir de seninle birlikte Brezilyamızı görmek öyle hoşuma gidecek ki! Kıyı boyu son taşra kentlerinin bulunduğu o güzel akarsuyu izlemek belki ayrılık acısını biraz hafifletecek! Dönüşte, ikinci annesinin kızımı beklediği o konutu gözlerimin önüne

getireceğim. Bilinmeyen bir yerde onu aramayacağım. Yaşayacağı hayata karşı kendimi daha az yabancı hissedeceğim!"

Bu kez Joam'ın gözleri karısının gözlerine dikilmişti. Uzun uzun ona bakıyor, hâlâ bir şey söylemiyordu.

Ne oluyordu? Bu kararsızlık neyin nesiydi? Oysa son derece haklı bir istekti bu. Ağzından çıkacak bir "evet" sözcüğü bütün yakınlarını sevince boğacaktı! İşlerinden doğan sorumluluk artık yeterli bir neden olamazdı. Birkaç hafta uzak kalması hiçbir tehlike doğurmazdı! Gerçekten kâhyası hiç zarar vermeden fazenda'da yerini doldurabilirdi! Gelgelelim hâlâ karar veremiyordu!

Yaquita kocasının elini avuçlarının arasına aldı; onu daha bir sevgiyle sıkıyordu.

"Joamım," dedi, "kapris yapmak için konuşmuyorum. Az önce yaptığım öneriyi uzun uzun düşündüm. Razı olursan en büyük arzum gerçekleşecek. Çocuklarımız şu anda yaptığım görüşmeyi biliyor. Minha, Benito, Manoel bu mutluluğu senden istiyorlar, onlarla birlikte gitmemizi istiyorlar! Üstelik nikâh törenini Iquitos yerine Bélem'de yapmak bizi çok sevindirecek. Yakınlarıyla birlikte oraya gitmesi kızımızın lehine olacak, konutunu, Bélem'deki konumunu düşünürsen, yakınlarının yanında olmaması biraz tuhaf karşılanacak! Bir düşünsene, yaşamının en büyük bölümü o kentte geçecek!"

Joam Garral dirseklerini yaslamıştı. Bir an yüzünü elleriyle sakladı. Cevap vermeden önce toparlanma ihtiyacı hisseden bir adam gibiydi. Bir kararsızlık geçirdiği anlaşılıyor, mücadele

ediyordu. Hatta karısının iyice hissettiği bir kafa karışıklığına yakalanmıştı. Kadın bunu çözemiyordu. Düşünceli alında gizemli bir savaş başlamıştı. Yaquita endişelendi, içine girecek kadar ona sokuldu. Ne olursa olsun Joam'ın vereceği karara boyun eğecekti. Eğer bu yolculuk ona çok pahalıya mal olacaksa arzularını susturacak, fazenda'dan ayrılma konusunu bir daha ağzına almayacaktı. Bu anlaşılmaz reddin nedenini asla sormayacaktı.

Birkaç dakika geçti. Joam Garral ayağa kalktı. Arkasını dönmeden kapıya kadar gitti. Orada, bu güzel doğaya son kez bakarmış gibiydi; yirmi yıldır bütün mutluluğunu bu dünya köşesinde yaşatabilmişti.

Sonra ağır ağır karısına döndü. Yüz ifadesi yeni bir anlam kazanmıştı; duraksamaları geçen, yüce bir karar veren adam hali vardı.

Yaquita'ya kararlı bir sesle, "Hakkın var!" dedi. "Bu yolculuk zorunlu! Ne zaman yola çıkmamızı istersin?"

Yaquita sevinçle, "Ah Joam! Joamım," diye haykırdı. "Benim için teşekkür ederim!.. Onlar için de teşekkür ederim!"

Duygulanan kadının gözlerinden yaşlar boşandı. O sırada kocası onu göğsüne bastırıyordu.

O anda, konutun kapısında, dışarıdan sevinçli sesler duyuldu.

Bir saniye sonra Manoel ve Benito kapı eşiğinde belirdiler. Neredeyse aynı anda Minha odasından çıkmıştı.

Yaquita, "Babanız razı oluyor çocuklarım!" diye haykırdı. "Hep birlikte Bélem'e gidiyoruz!"

Joam Garral'ın yüzü ciddileşmişti, tek kelime etmedi. Oğlunun okşamalarını, kızının öpücüklerini kabul etti.

Benito, "Baba, nikâh töreninin hangi tarihte yapılmasını istersiniz?" diye sordu.

Joam, "Hangi tarih mi?.. Hangi tarih?.. Düşünürüz!.. Bélem'de karar veririz!"

Manoel'in sorusuna cevap verdiği günkü gibi Minha, "Çok sevindim! Çok sevindim!" diye yineliyordu. Demek Amazon'u göreceğiz, Brezilya taşra kentlerini bütün görkemiyle aşan o akarsuyu! Ah, baba! Teşekkür ederim!" dedi.

Coşkuyla kendinden geçen, hayal gücüyle havalanan genç kız, kardeşi ve Manoel'e dönerek, "Kütüphaneye gidelim!" dedi. "O göz alıcı havzayı bize tanıtacak bütün haritaları, bütün kitapları alalım! Gözü kapalı yolculuk yapılmaz! Dünya akarsularının şahı olan bu nehir hakkında her şeyi öğrenmek istiyorum!"

V
Amazon

"Tüm dünyanın en büyük ırmağı!"[1] diyordu ertesi gün Benito, Manoel Valdez'e.

Ve o sırada her ikisi de "fazenda"nın güney sınırında kenara oturmuş, muazzam Ant Sıradağlarından ayrılıp sekiz yüz fersah ötede, Atlantik Okyanusunda kaybolacak sıvı moleküllerin yavaş yavaş geçişini seyrediyorlardı.

"Ve denize en büyük miktarda su boşaltan nehri!" diye cevap verdi Manoel.

"Öyle büyük miktarda ki," diye ekledi Benito, "mansabından uzak bir mesafeyi bile tatlılaştırıyor ve kıyıdan seksen fersah ötede hâlâ gemileri sürüklüyor!"

"Geniş akıntısı otuz dereceden fazla enleme yayılan bir ırmak!"

"Ve güneyden kuzeye yirmi beş derecen az yer kapsamayan bir havza!"

"Havza!" diye haykırdı Benito. "Öyleyse bu, Amazon'un içinden aktığı o geniş ova, eğikliğini koruyacak bir tepe, ufku sınırlayacak bir dağ olmaksızın, göz alabildiğine yayılan savana!"

---

[1] Benito'nun henüz yeni keşiflerin yapılmadığı dönemde doğru olan savı günümüzde artık kabul edilemez. Son saptamalara göre Nil ve Missouri-Mississipi'nin kapsadığı alan bakımından Amazon'unkinden büyük bir akıntısı var gibi görünüyor.

Benito ve Manoel kenara oturmuşlardı.

"Ve tüm alanı boyunca dev bir ahtapotun binlerce dokunacı, kuzey veya güneyden gelen ve onlar da sayısız küçük koldan beslenen, Avrupa'nın büyük nehirlerinin onlar yanında sadece basit derelerden ibaret olduğu iki yüz nehir kolu!"

"Ve adacıklar hariç beş yüz altmış sabit ya da sürüklenen adanın kendi başlarına bir krallığın parasını yarattığı bir akıntı!"

"Ve yamaçlarında bütün İsviçre, Lombardiya, İskoçya ve Kanada'da rastlanmayacak türden kanallar, denizkulakları, kıyı gölleri!"

"Binlerce kolla şişmiş, Atlantik Okyanusuna saatte iki yüz elli milyon metreküp sudan az dökülmeyen bir ırmak!"

"Akıntısı iki cumhuriyete sınır oluşturan ve Güney Amerika'nın en büyük krallığını sanki aslında kanalıyla tamamen Atlantik'e dökülen Pasifik Okyanusunun kendisiymiş gibi heybetli bir şekilde geçen bir nehir!"

"Hem de ne mansapla! İçinde bir adanın, Marajo, çepeçevre beş yüz fersahtan fazla bir alan arz ettiği bir koy!.."

"Ve okyanus sularının ancak olağandışı bir mücadeleyle bir gelgit, onların yanında başka ırmakların cezirlerinin, dümen sularının, kabarmış dalgaların sadece meltem tarafından kaldırılan küçük kırışıklardan ibaret olduğu bir 'proroca' yaratarak bastırmayı başardığı bir nehir!"

"Üç ismin adlandırmaya zor yettiği ve yüksek tonajlı gemilerin, yüklerinden hiçbir şey feda etmeden, halicinden beş bin kilometre yukarı çıkabilecek bir ırmak!"

"Kendi başına ya da irili ufaklı kollarıyla, Magdelena'dan Ortequaza'ya, Ortequaza'dan Caqueta'ya, Caqueta'dan Putumayo'ya, Putumayo'dan Amazon'a kadar Amerika'nın bütün kuzeyini kat eden ticari bir nehir yolu açan bir ırmak! Gemilerin işleyebildiği ağın tamam olması

için sadece birkaç kanal gerektiren dört bin millik nehir yolları!"

"Netice itibarıyla dünyadaki en takdire şayan ve en geniş hidrografik sistemi!"

İki genç adam bu eşsiz ırmak hakkında bir tür hiddetle konuşuyordu! Adına yaraşır kolları Bolivya, Peru, Ekvator, Yeni Granada, Venezuela ve dört Guyana, İngiliz, Fransız, Hollanda ve Brezilya Guyanaları boyunca "ilerleyen" yollar oluşturan Amazon'un çocuklarıydı!

Kökeni eski zamanlarda kaybolan ne halklar, ne ırklar! Evet, yerkürenin büyük nehirleri böyledir işte! Gerçek kaynakları hâlâ incelemeden kaçıyor. Birçok devlet onları doğurma onuru talep ediyor! Amazon da bu yasadan kaçamıyordu. Peru, Ekvator, Kolombiya uzun müddet bu şerefli babalık için çekiştiler.

Ancak bugün Amazon'un Peru'dan, Huaraco bölgesindeki Tarma'dan doğduğu ve aşağı yukarı 11 ve 12. derece güney enleminde yer alan Lauricocha Gölünden çıktığı kuşku götürmez görünüyor.

Onu Bolivya'dan fışkırtmak ve Titicaca Dağlarından yağdırmak isteyenlere gerçek Amazon'un Paro ve Apurimac kavşağından meydana gelen Ucayali olduğunu ispatlama mecburiyeti baş gösterir, ama bundan böyle bu düşüncenin reddedilmesi gerekir.

Yeni doğan nehir Lauricocha Gölünden çıkışında beş yüz altmış millik bir güzergâhta kuzeydoğuya doğru yükselir ve büsbütün doğuya ancak önemli bir kol, Pante'yle birleştikten sonra yönelir. Bu kol Kolombiya ve Peru'da, Brezilya

sınırına kadar Maranon, daha doğrusu Maranho diye adlandırılır, zira Maranon Fransızlaşmış Portekizce adından başka bir şey değildir. Brezilya hududundan muhteşem ırmak Negro'nun emdiği Manao'ya kadar hâlâ kıyı bölgelerinde birkaç kalıntısına rastlanan yerli kabilesi Solimao'dan gelen Solimaes veya Solimoens ismini alır. Ve nihayet Manao'dan denize, Amasenas ya da İspanyollara, maceraperest Orellana'nın şüpheli, fakat heyecanlı anlatıları büyük ırmağın orta büyüklükteki kollarından biri olan Nhamunda Nehrine yerleşmiş bir savaşçı kadınlar kabilesinin var olduğunu düşündürdüğü torunlarına borçlu olunan Amazon Nehri.

Prensipte Amazon'un muhteşem bir su akıntısı olacağı şimdiden tahmin edilebilir. Kaynağından akıntısının biraz daraldığı yere kadar iki göz alıcı zincir arasında ne bir baraj ne de herhangi bir tür engel mevcuttur. Şelaleler ancak Antlar'ın orta zincirinden geçerken akıntısının doğuya saptığı yerde kırılmaya başlar. Orada, onlar olmasa kesinlikle ağzından kaynağına kadar gemi işleyebilirdi. Ne olursa olsun, Humboldt'un belirttiği gibi, güzergâhının altıda beşi boyunca serbesttir.

Ve başlangıçtan itibaren kendileri de çok sayıda küçük kol tarafından beslenen kollar eksik değildir. Bu soldan, kuzeydoğudan gelen Chinchipé'dir. Solda Marona ve Pastuca, sağdaysa Guallaga, Laguna Misyonu yakınlarında kaybolur. Yine soldan, kuzeydoğudan gelen Chambyra ve Tigré akar; doğudan, Atlantik'in iki bin sekiz yüz mil ötede dökülen, gemilerin hâlâ Peru'nun kalbine gömülmek üzere iki yüz milden fazla

bir mesafe boyunca akıntıdan yukarı çıkabileceği Huallaga vardır. Nihayet sağda, sularını haşmetle Sacramento pampalarında dolaştırdıktan sonra San-Joachim-d'Omaguas Misyonu yakınında, Chucuito Gölünden Arica'nın kuzeydoğusuna taşan çok sayıda akarsuyla şişmiş ana kolu, Amazon'un yukarı havzasının son bulduğu yerde muhteşem Ucayali görünür.

İquitos köyü üzerindeki başlıca kollar bunlardır. Akıntı yönünde dökülen kollar öyle güçlü bir hal alır ki Avrupa nehirlerinin yatakları kuşkusuz onlara fazla dar gelirdi. Ama Joam Garral ve ailesi, Amazon'dan inişleri sırasında bu kolların ağızlarını tanıyacaklardı.

Nereyse mütemadiyen ekvator çizgisinin birkaç derece altından dünyanın en güzel bölgesini sulayan bu rakipsiz ırmağın güzelliklerine Nil, Mississipi, Livingstone ve şu eski Kongo-Zaire-Lualaba'nın sahip olmadığı bir özellik daha eklemek uygun olur. Ne var ki elbette yanlış bilgiler verilmiş yolcular ne derse desin, Güney Amazon Amerika'nın bütün sağlığa yararlı bölümünde akar. Havzası genel batı rüzgârları tarafından kesintisiz süpürülür. Akıntısını içeren yüksek dağlarda sıkışmış bir vadi değil, kuzeyden güneye üç yüz elli fersah gelen, ancak birkaç tepeyle şişmiş, hava akımlarının serbestçe kat edebildiği geniş bir ovadır artık.

Profesör Agassiz kuşkusuz ticari üretimin en faal merkezi olmaya aday bir bölgenin ikliminin sözde sağlığa aykırılığına karşı isyan ediyor. Ona göre, "daima hafif ve yumuşak bir esinti hissediliyor ve onun sayesinde sıcaklığın düşerek, toprağın ebediyen ısınmadığı bir buharlaşma yaratıyor.

Bu serinletici rüzgârın sebatı Amazon ırmağının iklimini hoş, hatta en tatlılarından biri haline getiriyor."

O yüzden Brezilya'daki eski misyoner Başrahip Durand ısı 25° santigratın altına düşmese de neredeyse asla 33°'nin üstüne de çıkmadığını saptayabildi – ki bu, sadece 8°'lik bir sapmayla, bütün sene 28 ila 29° ortalama arz eder.

Amazon Havzası böylesi tespitler uyarınca aynı paralellerden geçen Asya ve Afrika bölgelerinin kavurucu sıcaklarından nasibini almamıştır.

Ona vadi işlevi gören uçsuz bucaksız ova Atlantik Okyanusundan gelen büyük esintilere tamamen açıktır.

Dahası nehrin adını verdiği toprakların kendilerine, zaten dünyanın en güzellerinden biri olan ülkenin en sağlıklı topraklar olduklarını söyleme hakkına sahip oldukları itiraz kabul etmez.

Sakın Amazon hidrografik sisteminin tanınmadığı sanılmasın!

XVI. yüzyılda Pizarre kardeşlerden birinin teğmeni Orenella, Negro Irmağından aşağı indi, 1540'ta büyük ırmağa çıktı, o bölgelerde rehbersiz maceraya atıldı ve harika bir anlatı oluşturduğu on sekiz aylık bir seyahati müteakip mansabına vardı.

1636 ve 1637'de Portekizli Pedro Texeira kırk yedi kayıklı bir filotillayla Amazon'dan Napo'ya kadar çıktı.

1743'te La Condamine, Ekvator'da boylam yayını ölçtükten sonra yoldaşları Bouguer ve Godin des Odonais'den ayrılıp Chincipé'ye bindi, Maranon kavşağına kadar indi, 31 temmuzda, Jüpiter'in ilk uydusunun ortaya çıkışını gözlemlemek için tam

vaktinde Napo'nun ağzına vardı –ki bu "XVIII. yüzyılın Humboldt'unun" enlem ve boylamını kesinkes tespit etmesini sağladı–, her iki kıyıdaki köyleri ziyaret etti ve 6 eylülde Para Kalesi önüne ulaştı. Bu muazzam yolculuk kayda değer sonuçlar doğurmalıydı: Yalnızca Amazon'un akıntısı bilimsel bir biçimde saptanmakla kalmamıştı, Orénoque'la temasta olduğu da neredeyse kesin görünüyordu.

Elli beş yıl sonra Humboldt ve Bonpland, Maranon haritasını Napo Nehrine kadar çizerek La Condamine'in kıymetli çalışmalarını tamamladı.

O zamandan beri Amazon'un kendisi ve başlıca kollarının hepsi durmadan ziyaret edildi.

1827'de Lister-Maw, 1834 ve 1835'te İngiliz Smyth, 1844'te Fransız teğmen Boulonnaise, 1840'ta Brezilyalı Valdez, 1848'den 1860'a Fransız Paul Marcoy, 1859'da ziyadesiyle kaprisli ressam Biard, 1865'ten 1866'ya Profesör Agassiz, 1867'de Brezilyalı Mühendis Franz Keller-Linzenger ve nihayet 1879'da Doktor Crevaux nehir akıntısını keşfedip farklı kollardan yukarı çıkarak belli başlı akarsuların seyir güvenliğini öğrendiler.

Fakat Brezilya hükümeti şerefine en önemli olay şudur: 31 Temmuz 1857'de Fransa ve Guyana hududundaki Brezilya arasında birçok sınır anlaşmazlığından sonra Amazon'un serbest ilan edilmiş akıntısı bütün bayraklara açıldı ve pratiği teori düzeyine getirmek amacıyla Brezilya, sınırdaş ülkelerle, Amazon Havzasındaki tüm nehir yollarının kullanılması konusunu görüştü.

Günümüzde Liverpool'la doğrudan ulaşım sağlayan, konforlu döşenmiş buharlı gemi hatları, ırmağa ağzından Manao'ya kadar hizmet veriyor.

Bazıları İquitos'a dek çıkıyor ve nihayet Tapajoz, Madeira, Negro ve Purus, Peru ve Bolivya'nın kalbine kadar giriyor.

Bir gün bütün bu rakipsiz, engin ve zengin havzada ticaretin kaydedeceği gelişmeyi kestirmek kolaydır.

Ama geleceğin bu madalyonunun arka yüzü de vardır. Gelişmeler yerli ırkların zararına olmadan gerçekleşmez.

Evet, Yukarı Amazon'da başkaları yanı sıra Curicicurus ve Sorimaos gibi birçok yerli ırk çoktan yok oldu. Putumayo'da hâlâ birkaç Yuriye rastlansa da Yahualar orayı bırakıp uzak kollara sığındı ve Maoolar az sayılı gruplar halinde Japura ormanlarında dolaşmak üzere kıyılarını terk etti!

Evet, Tutantins Nehri hemen hemen ıssız ve Jurua mansabında sadece birkaç göçebe Yerli aile mevcut. Teffé neredeyse terk edilmiş ve Japura kaynaklarının yakınında artık büyük Umaüa ulusunun kalıntılarından başka bir şey kalmamış. Coari boş. Purus'un kıyılarında az sayıda Muras yerlisi var. Eski Manaolardan geriye göçebe aileler kalmış. Negro Irmağı kıyılarında, vaktiyle yirmi dört millet sayılan yerde, sadece Portekizli ve yerli melezleri yaşıyor.

Gelişmenin yasası böyle. Yerliler yok olacak. Avustralyalı ve Tazmanyalılar Anglosakson ırkı karşısında yok olmuşlar. Kuzey Amerika Yerlileri Far-West* fatihleri önünde siliniyor. Belki bir gün Araplar da Fransız sömürgeciliği karşısında yok olacak.

---

* (*İng.*) Uzak Batı –ed.n.

Ama şu 1852 tarihine geri dönmek lazım. O zamanlar, bugün bir hayli çoğalan iletişim imkânları mevcut değilmiş. Joam Garral'ın seyahatinin, bilhassa gerçekleşeceği şartlarda, dört aydan az sürmemesi gerekirdi.

İki arkadaş ırmağın ayaklarının dibinde yavaşça akan sularını seyrederlerken Benito:

"Dostum Manoel," dedi, "Bélem'e varışımız ayrılma anımızdan sadece kısa bir süre önce olacağına göre sana çok kısa görünecektir."

"Evet, Benito," diye cevap verdi Manoel, "ama aynı zamanda çok da uzun çünkü Minha ancak yolculuğun sonunda karım olacak!"

VI
Bütün Orman Ayaklar Altında

Joam Garral ailesi sevinç içindeydi. Amazon üzerindeki o görkemli yol cazip koşullarda izlenecekti. Birazdan görüleceği gibi yalnızca çiftçi ve ailesi birkaç aylığına yola çıkmayacaklardı. Çiftlik çalışanlarının bir kısmı da onlara eşlik edecekti.

Şüphesiz çevresindeki herkesin mutlu olduğunu gören Joam Garral yaşamını altüst eder gibi görünen saplantıları unutmuştu. O günden başlayarak, kararı kesinleştiğinden beri başka bir adam oldu. Yol hazırlıklarıyla ilgilendi, etkinliği eskisi gibi geri geldi. Onun işe koyulduğunu gören yakınları son derece hoşnut oldu. Ruhsal durum fiziksel durumu etkiler, nitekim Joam Garral ilk yıllarındaki gibi ateşli ve sağlamdı. Daima açık havada, ormanların, tarlaların, akarsuların diriltici atmosferinde yaşayan adam geri dönmüştü.

Öte yandan hareket gününden önce gelen birkaç hafta dopdolu geçecekti.

Yukarıda belirttiğimiz gibi, o tarihte Amazon Nehrinde çok sayıda buharlı gemi vızır vızır gidip gelmiyordu. Şirketler bunları hem nehrin üzerinde hem de belli başlı kollarında kullanmayı düşünüyordu. Nehirde yolculuk özel kişilere ait teknelerle yapılıyordu. Kayıklar çoğu kez kıyılardaki işletmelerin ulaşım hizmetinde kullanılırdı.

Amazon'da yolculuklar.

Bu kayıklara "ubas" denirdi. Gövdesi yakılarak baltayla oyulmuş ağaçtan kayıklardı. Ön tarafları hafif ve sivri, kıç tarafları yuvarlak ve ağır olur, on iki kişi kadar kürekçi, üç dört fıçı mal taşıyabilirlerdi. Bir de "égaritea" vardı. Bunlar kabaca

yapılmış, gelişigüzel biçimlendirilmiş, ortası ağaç yapraklarından bir çatıyla örtülmüş, yanaşma yerleri kürekçilere ayrılmış teknelerdi. Bir çeşit biçimsiz sal olan "jangada"lar üçgen yelkenle hareket eder, üstlerinde ham gübreden yapılmış kulübeler taşırlardı. Bu sallar yerli ve ailesinin yüzer konutu olarak kullanılırlardı.

Bu üç kayık çeşidi Amazon'un küçük filotillasını meydana getirir; ticari mallar ve insanlar iyi kötü bu araçlarla taşınırlardı.

Bu teknelerden daha büyük olanları da vardı: Üç direkli "vigilinga"lar kırmızı yelkenlerle donatılmıştı, sekiz on fıçı yük taşıyabilirlerdi. Rüzgârsız havada dört uzun kürekten destek alırlardı; kürekler akıntıya karşı manevra yapacak denli ağırdılar. Bir çeşit yelkenli olan "cobertas" yirmi fıçı yük taşıma kapasitesine sahipti. İki direkli, birbirine eşit olmayan dört köşe yelkenleri olan teknenin kıç tarafta güverte köşkü, iç tarafta kamarası bulunurdu. Rüzgâr karşı yönden geldiği ya da yetersiz kaldığı zaman on uzun kürekten destek alırdı. Ön taraf güvertesinin yukarısında bulunan kürekleri yerliler kullanırlardı.

Gelgelelim bu deniz taşıtlarının hiçbiri Joam Garral'ın işine yaramıyordu. Amazon'da yola çıkmaya karar verdiği anda Para'da teslim edeceği büyük çapta malı bu yolculuktan yararlanarak yanında götürmeyi düşündü. Bu bakımdan nehirden inişin kısa sürede gerçekleşmesi pek mümkün değildi. İşte verdiği karar buydu, belki Manoel'inki hariç bütün oyları birleştirmesi gereken bir karar. Genç adam şüphesiz hızlı bir buharlı tekneyi tercih ederdi, haklı olarak.

Ancak Joam Garral'ın tasarladığı ulaşım aracı ne denli basit ve ilkel olsa da çok sayıda çiftlik çalışanını da götürmeli, konfor ve güvenliği tam anlamıyla sağlayarak akarsu akıntısından yararlanmalıydı.

Gerçekten sanki Iquitos fazenda'sının kopan bir parçası olduğu gibi Amazon'da yol alacaktı; çitlik çalışanları, efendiler ve hizmetkârları konutlarında, kulübelerinde otururmuş gibi tekneye yerleştirileceklerdi.

Iquitos işletmesi, bütünü içinde, o görkemli ormanlardan birkaçına sahipti. Doğrusu, Güney Amerika'nın tam ortasında yer alan bu ormanlar tükenecek cinsten değildi.

Joam Garral orman ürünlerinden her yıl hatırı sayılır kazançlar sağlıyordu. Ağaç cinsleri çok çeşitli ve değerliydi. Marangozluk, gemi direkleri yapımı, doğramacılık gibi işlerde son derece kullanılışlı ham maddelerdi.

Gerçekten nehir orman ürünlerini demiryolundan daha güvenli ve daha ekonomik taşımıyor muydu? Nitekim Joam Garral her yıl mülkiyetinde bulunan yüz kadar ağacı kökünden kestiriyor, yüzer kütüklerden meydana gelen upuzun bir sal oluşturuyordu. Dörtlü gövdeler halinde ince demir kirişle birleştirilen kalın kütükler akarsuyun girinti çıkıntılarını ve akıntıların yönünü iyi tanıyan usta kılavuzlar denetiminde Para'ya ulaştırılıp teslim ediliyordu.

Joam Gallar geçen yıllarda olduğu gibi bu yıl da aynı işi yapacaktı. Yalnız kütük salı oluşturulunca bu muazzam ticari işin ayrıntılarını Benito'ya yaptırmayı düşünüyordu. Fakat kaybedecek zaman

yoktu. Aslında haziran başı yola çıkış için müsait dönemdi çünkü yüksek havzanın kabarmalarıyla yükselen sular ekim ayına kadar yavaş yavaş alçalacaktı.

İlk çalışmalar hiç gecikmeden gerçekleştirilmeliydi; zira kütük salı hiç alışılmadık oranlarda büyüyecekti. Bu kez Nanay ve Amazon'un kavuştuğu yerde bulunan ağaçların büyükçe kısmının kesilmesi söz konusuydu. Yani fazenda kıyı şeridini tümüyle kaplayan kocaman bir sal oluşturulacaktı. Öyle ki bir adacık boyutlarına ulaşan o akarsu sallarından ya da jangadala'rdan biri meydana çıkacaktı.

Dolayısıyla jangada herhangi bir tekneden daha güvenli, genişliği de birbirine bağlanan yüz égaritea ya da vigilinda'dan daha büyük olacaktı. Joam Garral ailesini, adamlarını ve yükünü bu jangada'yla götürmeyi tasarlıyordu.

"Harika bir fikir!" diye haykırdı Minha, babasının projesini öğrenince el çırparak.

"Evet!" diye cevapladı Yaquita. "Ve bu şartlarda Bélem'e yorulma tehlikesi olmadan varırız!"

"Ve molalar sırasında kıyıdaki ormanlarda avlanabiliriz," diye ekledi Benito.

"Belki biraz uzun sürer!" diye belirtti Manoel. "Amazon'dan aşağı inmek için daha hızlı bir ulaşım aracı seçmek uygun olmaz mı?"

Elbette uzun sürecekti ama genç hekimin ilgili itirazını kimse kabul görmedi.

Joam Garral çiftlik kâhyalığı yapan Yerliyi çağırttı.

"Bir ay içinde," dedi, "jangada'nın suda yüzer halde hazır olması gerekiyor."

Kâhya, "Hemen bugün işe başlarız Mösyö Garral," diye cevap verdi.

Zorlu bir işti bu. Yüz kadar Yerli ve Köle mayıs ayının ilk on beş gününde gerçekten harikalar yarattı. Ağaç katliamına pek alışık olmayan birkaç duyarlı insanın içi sızladı. Yüzyıllık dev gibi ağaç gövdelerinin balta darbeleriyle iki üç saat içinde yere devrildiğini gördüler. Fakat akarsu kıyılarında, yukarılardaki adalarda, iki akarsuyun ufka yaklaşan sınırlarında, aşağılarda öyle çok ağaç vardı ki bu denli kesim bile gözle görülür bir açıklık yaratmamıştı.

Joam Garral'ın talimatları uyarınca kâhya ve adamları evvela zemini yolu tıkayan sarmaşık, çalı çırpı, ağaçsı bitki ve otlardan temizlediler. Testere ve baltayı almadan önce kesim kılıçlarıyla silahlandılar, Amazon Ormanlarına dalmak isteyen herkes için vazgeçilmez aletlerle: Yerlilerin dikkate şayan bir maharetle kullandığı biraz eğik, iki üç fit boyunda, büyük, geniş ve düz ağızlı bıçaklar. Kılıcın yardımıyla birkaç saatte toprağı temizlediler, ağaç altı bitkilerini kesip ormanın derinliklerinde geniş gedikler açtılar.

Mesele böylece halloldu. Zemin çiftlik oduncuları karşısında temizlendi. Yaşlı gövdeler sarmaşık, kaktüs, eğreltiotu, yosun ve ananasgil giysilerinden sıyrıldı. Onlar da canlı canlı soyulmayı beklerken çıplak kabukları göründü.

Sonra çeviklik bakımından onları geri bırakmayan sayısız maymun sürüsünü kaçıran bütün bu işçi grubu üst dallara tırmanıp kuvvetli çatalları testereyle keserek oracıkta tüketilmesi gereken üst dalları açığa çıkardı. Çok geçmeden

sadece uzun, ağarmış uzantılara mahkûm edilmiş, tepeleri koparılmış ormandan başka bir şey kalmadı ve havayla güneş belki de daha önce hiç okşayamadığı o ıslak toprağa kadar akın akın doldu.

İşçiler üst dalları açığa çıkardı.

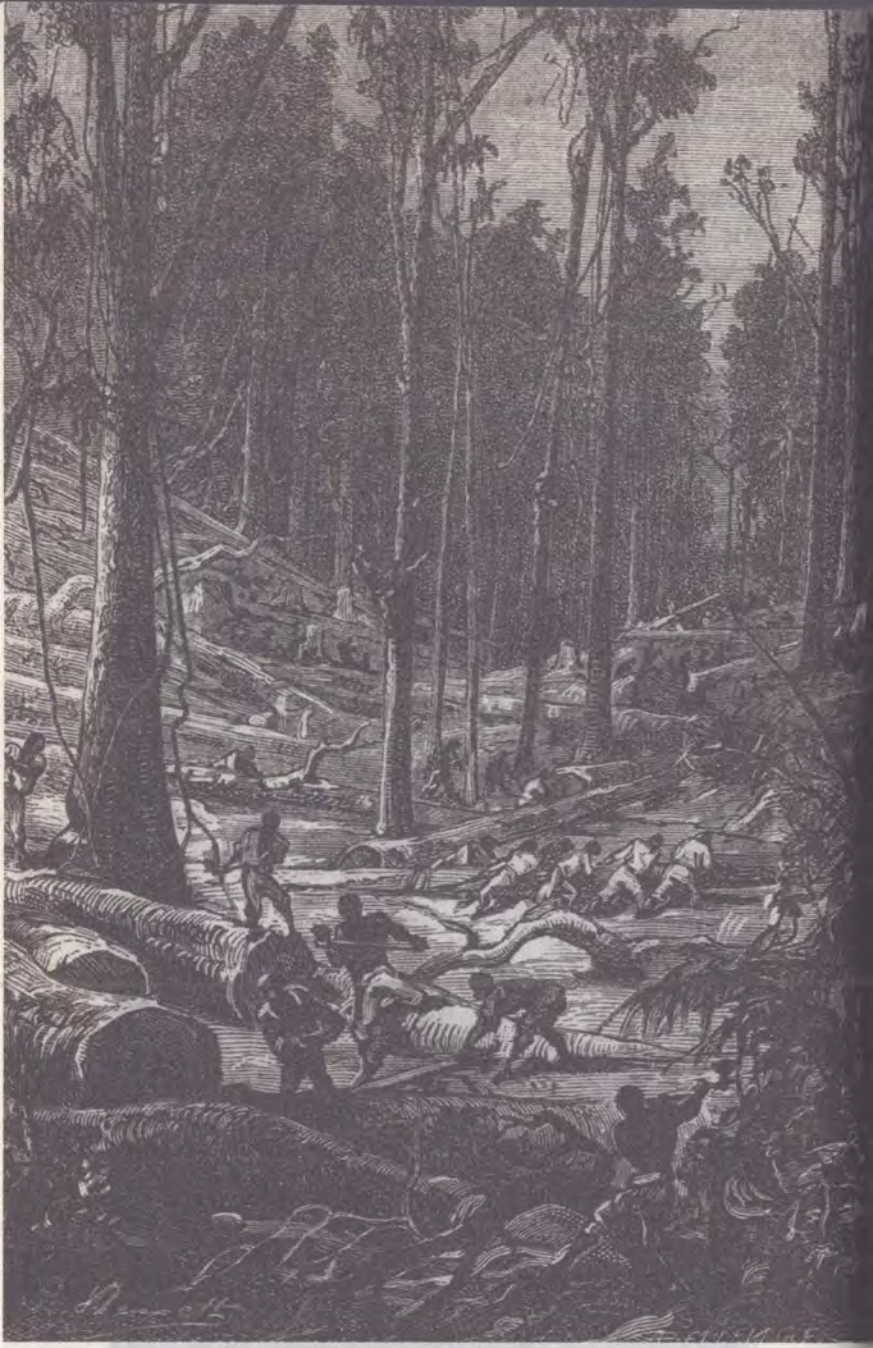

Güneş ıslak toprağa
akın akın doldu.

Doğrama ve kaba marangozluk gibi kuvvet isteyen bir uğraşta kullanılamayan o ağaçlardan biri değildi. Orada kahverengi fildişiyle çevrelenmiş sütunlara benzeyen, yirmi fit yüksekliğinde, tabanı dört fit genişliğinde, bozulmaz bir odun veren şu palmiyelerden birkaç tane; üç köşeli yemişler veren dayanıklı ve özlü atkestaneleri, inşaatta kullanılan "murichi"ler, yerden birkaç fit yukarıda göze çarpan şişkinliklerinde dört metre gelen kızıl ve parlak kabuğu gri yumrularla donanmış, sivri çıkıntıları yatay bir şemsiye taşıyan ağaçlar olan "barriguda"lar, müthiş büyük, beyaz, düz ve parlak gövdeli bombakslar yetişiyordu. Amazon florasının bu muhteşem örnekleri yanında, pembe kubbesi açık mor odunu tekne yapımında bilhassa aranan sıra sıra kestane ağaçlarının bulunduğu yerdeki ufak vazolara benzer meyveler veren bütün komşu ağaçlara hükmeden "quatibo"lar da düşüyordu. Ayrıca çelik gibi ağaçlar, özellikle etli kısmı neredeyse siyah, Yerlilerin savaş baltası yapacakları kadar sağlam "ibiriratea"lar, maundan daha değerli "jacaranda"lar, cinsi ancak oduncuların elinden kurtulmuş yaşlı ormanların derinliklerinde bulunan "coesalpina"lar, yüz elli fit yüksekliğinde, tabanlarından üç metrede kendilerinden çıkmış doğal kemerlerle desteklenip, otuz fit yüksekliğe erişerek gövdelerini yiv gibi saran ve kafası parazit bitkilerin sarı, mor ve kar beyazıyla renklendirdiği nebati bir havai fişek demeti halinde hızla büyüyen "sapucaia"lar mevcuttu.

İşin başlamasından üç hafta sonra, Nanay ve Amazon'un kavuştuğu yerde dimdik yükselen

ağaçlardan bir tanesi bile ayakta kalmamış, kesim tamamlanmıştı. Yeniden oluşması için yirmi ya da otuz yıllık bir süre gereken ağaçların yok olmasına Joam Garral aldırmıyordu. Genç veya yaşlı kabukta gelecekteki bir kesimi gösteren tek işaret, ağaçsızlanmanın sınırını belirten tek bir köşebent yoktu; bütün gövdeler gelecek ilkbaharda yeşeren ince dallarının yine yayılacağı, köklerin çıkacağı günü beklerken toprak hizasından kesildiğinden bu "temiz bir kesimdi."

Hayır, açılan alan nehir kollarının sularıyla sulanacak, tarla haline getirilip işlenecek, tohum ekilip ürün alınacaktı. Şimdiye kadar zengin orman örtüsünün gölgelediği toprakta önümüzdeki yıl manyoka, kahve, patates, şeker kamışı, ararot, mısır, yerfıstığı yetişecekti.

Mayıs ayının son haftası gelmeden bütün ağaç gövdeleri cinslerine ve suda yüzme özelliklerine göre birbirlerinden ayrılmış, Amazon kıyısına düzenli sıralanmışlardı. Kocaman jangada burada inşa edilecekti. Üzerine manevra ekibi için zorunlu olan çeşitli barakalar yerleştirilecek, gerçek anlamda bir yüzer köye dönüşecekti. Belirlenen hareket saatinde, kabaran nehir suları onu yukarı kaldıracak, yüzlerce kilometre uzağa, Atlantik kıyısına götürecekti.

Çalışmalar süresince Joam Garral kendini tamamen işe vermişti. Çalışmaları bizzat yönetmiş, ilkin açılan tarlaları denetlemiş, daha sonra geniş bir kumsaldan oluşan fazenda sınırına sal parçalarının yerleştirilişini gözden geçirmişti.

Yaquita da Cybèle'le birlikte yol hazırlıklarıyla ilgileniyordu. Ne var ki yaşlı siyahi kadın bu denli

güzel yaşadıkları yerden niçin gitmek istediklerine bir anlam veremiyordu.

"Ama hiç görmediğin şeyler göreceksin!" diyordu Yaquita ha bire.

"Görmeye alışık olduklarımıza eşdeğer şeyler mi?" diye cevaplıyordu Cybèle devamlı.

Minha ve gözdesine gelince, bunun daha ziyade neyle ilgili olduğunu düşünüyorlardı. Onlar için basit bir yolculuk söz konusu değildi: Bu nihai bir hareketti, beyaz melezinin başka bir diyarda sevgiyle bağlı olduğu kişinin yanında yaşamaya devam etmesi gerekiyordu. Minha biraz kederliydi fakat şen Lina'nın Iquitos'u terk etmekten başka sıkıntısı yoktu. Minha Valdez'le beraber, Minha Garral'la olduğu kişi olacaktı. Gülüşünü engellemek için onu hanımefendisinden ayırmak gerekirdi ki bu asla söz konusu olmamıştı.

Benito çalışmalar sırasında babasına bilfiil yardım etmişti. Belki günün birinde kendi mesleği olacak çiftçiliğin acemilik dönemini geçiriyordu. Nehirde yol alırlarken tüccarlığı da öğrenecekti.

Manoel'e gelince, Yaquita'yla kızının yanından bir saat bile ayrılmıyor, bir yandan ev işleriyle ilgilenirken, diğer yandan tarla açma işlerine bakıyordu. Tarla açma işi ona hiç uygun gelmediği halde Benito onun da katılmasını istiyordu. Fakat anlaşılacağı gibi, evdeki işler onun için daha çekiciydi.

VII
Sarmaşığın peşinde

Bu arada, bir pazar günü, 26 mayısta, genç adamlar biraz eğlenmeye karar verdi. Hava çok güzeldi. Cordillère tarafından esen serin yel ortalığı tatlılaştırıyordu. Her şey onları köyde bir gezinti yapmaya davet ediyordu.

Benito ve Manoel, genç kıza onlara katılmasını önerdiler. Fazenda'nın karşıt tarafında bulunan, Amazon'un sağ kıyısındaki ormanları dolaşacaklardı.

Çok sevimli Iquitos dolaylarında dolaşmak onlar için bir çeşit iş bırakma izniydi. İki genç adam avcı kıyafetiyle gidecekti. Ancak avcılar av peşinde koşmak yerine yanlarındaki genç kızdan bir an için bile uzaklaşmayacaktı. Bu bakımdan Manoel'e güvenilebilirdi. Genç kızlarsa –zira Lina küçük hanımefendisinin yanından ayrılamıyordu– basit gezi kıyafetleriyle gidecekti. Zaten iki üç kilometrelik bir gezi için korkulacak bir şey yoktu.

Ne Joam ne de Yaquita'nın onlara katılmaya zamanı vardı. Bir yandan jangada'nın planı daha tamamlanmamıştı ve inşasının en ufak gecikmeye maruz kalmaması lazımdı. Öte yandan Yaquita ve Cybèle "fazenda"nın tüm kadın personelinden yardım görmelerine rağmen kaybedecek bir saatleri bile yoktu.

Minha sevinç içinde teklifi kabul etti. Böylece o gün öğle yemeğinden sonra, iki genç adamla

iki genç kız saat on bire doğru, iki akarsuyun kavuştuğu yerde bulunan yamaca vardılar. Kölelerden biri onlara eşlik ediyordu. Hep beraber çiftlik servisinde kullanılan ubas'lardan birine bindiler, Iquitos ve Parianta adalarının arasından geçerek Amazon'un sağ kıyısına ulaştılar.

Kayık olağanüstü güzellikte eğreltiotlarının sarıp sarmaladığı bir kaynağın yanına yanaştı. Otuz ayak yüksekliğe erişen eğreltiotları bir çeşit hâle gibiydi. Kadife yumuşaklığında yeşil yapraklar bitkisel bir dantel gibi ince ince hafif dalları süslüyordu.

Genç kız, "O halde Manoel," dedi, "ormanın güzelliklerini tanıtmak bana düşer! Siz Yukarı Amazon bölgelerinin yabancısı sayılırsınız! Biz burada kendi evimizde gibiyiz. İzin verin de ev sahibesi ödevlerimi yerine getireyim!"

"Sevgili Minha," diye cevap verdi genç adam, "Bélem şehrimizde İquitos 'fazenda'sındakinden daha az ev hanımı olmayacaksınız, buradaki gibi orada da..."

"Manoel ve sen, kardeşim," diye haykırdı Benito, "birbirinize tatlı sözler söylemeye gelmediniz herhalde!.. Birkaç saatliğine nişanlı olduğunuzu unutun!.."

"Bir saat bile olmaz! Bir an bile!" diye karşılık verdi Manoel.

"Gelgelelim, Minha böyle buyurursa!"

"Minha öyle bir şey buyurmaz bana!"

"Kim bilir!" dedi Lina gülerek.

"Lina haklı!" diye yanıtladı Minha, elini Manoel'e uzatarak. "Unutmaya çalışalım!.. Unutalım!.. Kardeşim öyle istiyor!.. Her şey bitti, her şey!

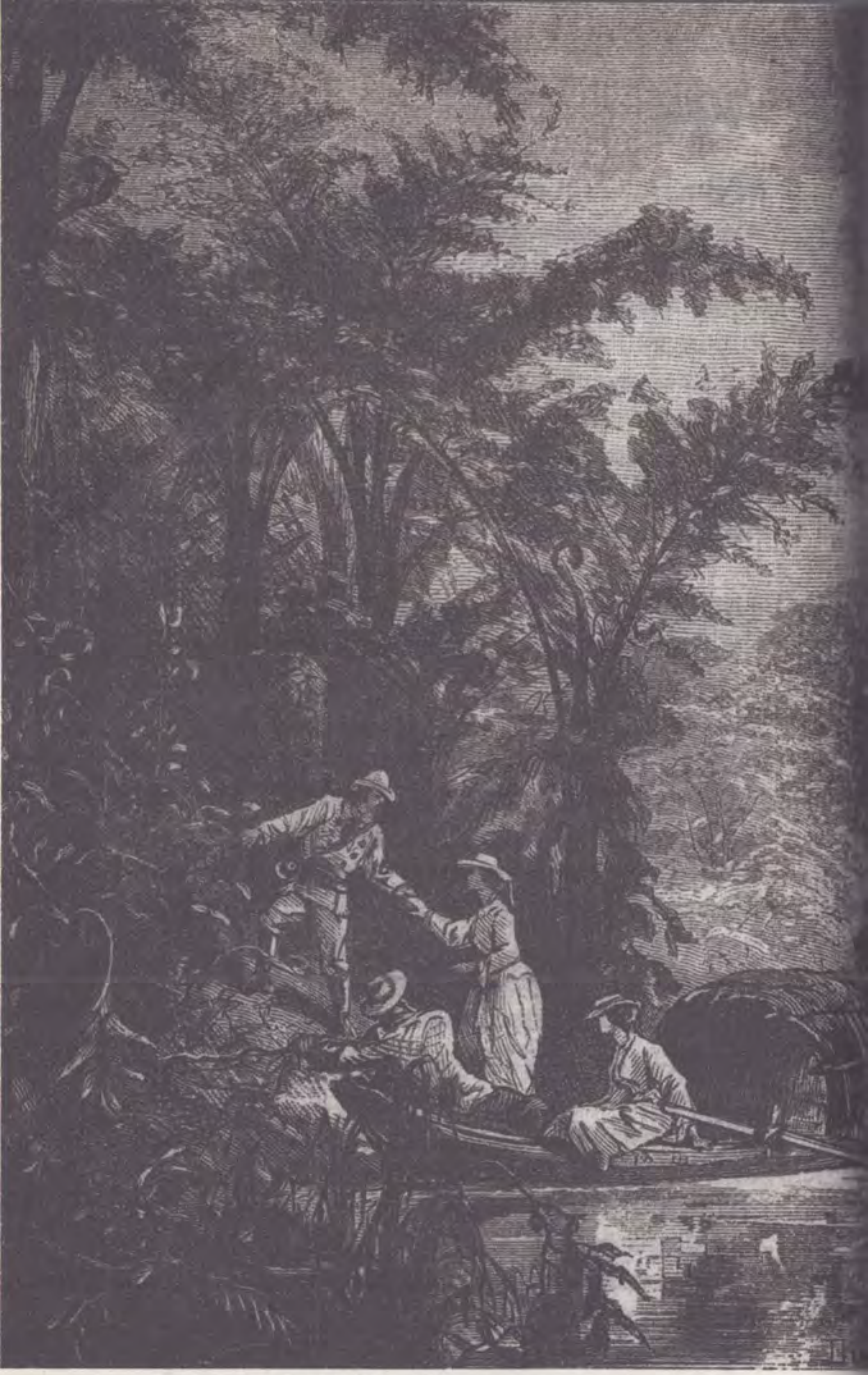

Kayık bir kaynağın yanına yanaştı.

Bu gezinti süresince nişanlı değiliz! Benito'nun kız kardeşi değilim! Siz de dostu değilsiniz!.."

"Mesela!" diye bağırdı Benito.

"Bravo! Bravo! Yabancılardan başka kimse yok artık burada!" diye karşılık verdi genç melez kız, el çırparak.

"Birbirini ilk kez gören, karşılaşıp selamlaşan yabancılar..." diye ekledi genç kız.

"Matmazel..." dedi Manoel, Minha'nın önünde eğilerek.

"Kiminle konuşma şerefine nail oluyorum, mösyö?" diye sordu genç kız, büyük bir ciddiyetle.

"Kardeşiniz beyefendi takdim etmek isterse mutlu olacak Manoel Valdez'le..."

"Ah! Bu Tanrı'nın cezası tavırlara lanet olsun!" diye haykırdı Benito. "Aklıma gelen kötü bir fikirdi!.. Nişanlı olun, dostlarım! Hoşunuza gittiği sürece olun! Hep nişanlı olun!"

"Daima!" dedi, ağzından bu kelimenin Lina'nın kahkahalarının ikiye katlanmasına sebep olacak kadar doğal bir şekilde kaçtığı Minha.

Manoel'in minnettar bakışı genç kızı dilinin ihtiyatsızlığı için ödüllendirdi.

"Yürürsek daha az konuşuruz! Haydi, yola koyulalım!" diye bağırdı Benito, kız kardeşini müşkül durumdan kurtarmak için.

Ama Minha'nın acelesi yoktu.

"Bir saniye, kardeşim!" dedi. "Gördün! Sana itaat edecektim! Gezintinizi bozmamak için Manoel ve beni unutmaya zorlamak istiyordun! Pekâlâ, benim de kendiminkini bozmamak için senden isteyeceğim bir fedakârlık var! Hoşuna gitmese dahi, unutmaya bizzat söz ver, lütfen, Benito."

"Neyi unutmaya?.."

"Avcı olduğunu unutmaya, sevgili kardeşim!"

"Ne? Yasaklıyor musun?.."

"Tüm o sevimli kuşlara, papağan, muhabbet kuşu ve ormanda neşeyle uçuşan kemirgen gagalılara kurşun sıkmanı yasaklıyorum! Bugün işimiz olmayan ufak av hayvanları için de aynı yasak geçerli! Bir panter, jaguar ya da başkası fazla yaklaşırsa, tamam!"

"Ama..." dedi Benito.

"Yoksa Manoel'in kolunu tutarım, kaçar ortadan kayboluruz ve peşimizden koşmak zorunda kalırsın!"

"Ha! Reddetmemi mi istiyorsun?" diye haykırdı Benito, arkadaşı Manoel'e bakarak.

"Herhalde!" diye cevapladı genç adam.

"Yok, hayır!" diye haykırdı Benito. "Reddetmiyorum! Çileden çıkman için itaat edeceğim! İleri!"

Peşlerinden gelen Köleyle birlikte dördü birden güzel ağaçların arasına daldı. Kalın yapraklar güneş ışınının aradan sızmasını önlüyordu.

Amazon'un sağ kıyısı kadar göz alıcı bir yer olamazdı. Orada, kendine özgü karmaşık bir düzen içinde, öylesine çeşitli ağaçlar yükseliyordu ki iki yüz elli metre karelik bir alanda bu bitkisel harikaların yüz türlüsüne rastlanabilirdi. Üstelik orman koruma memuru bu ağaçlardan hiçbirine balta değmemiş olduğunu kolayca anlayabilirdi. Yüzyıllar geçse bile açılan tarla sonucu ortaya çıkan açıklık hâlâ fark edilebilirdi. Büyüyen yeni ağaçlar yüz yaşına gelse de eski günlerdeki gibi görünmezlerdi. Bu değişiklik sonucu, özellikle sarmaşık türleri ve

diğer asalak bitkiler farklılık gösterirlerdi. Bir yerlinin gördüğü zaman asla yanılmayacağı ilginç bir işaretti bu.

Neşeli grup böylece konuşa konuşa, güle oynaya uzun otlar arasından süzülüyor, çalılıklardan geçiyor, ağaçların altında ilerliyordu. Önde yürüyen köle kılıcını sağa sola savurarak yol açıyor, yoğun çalılıklarda bulunan yüzlerce kuşu kaçırtıyordu.

Minha yaprakların üzerinde daldan dala konan bütün o kanatlı küçük dünya için aracılık etmekte haklıydı. Orada tropikal kuşbiliminin en güzel örnekleri görülüyordu. Yeşil papağanlar, yaygaracı muhabbet kuşları bu devasa türlerin doğal meyveleri gibiydiler. Sinekkuşlarının her çeşidi, mavi sakallar, yakut topazlar, uzun kuyruklu "tisaura"lar, rüzgârın daldan dala taşıdığı kopuk çiçekler gibiydiler. Kenarında kahverengi şerit bulunan turuncu tüylü karatavuklar, yüzü altın sarısı yelve kuşları, karga gibi siyah "sabia"lar sağır edici bir ıslık konserinde birleşiyorlardı. Tukanın uzun gagası "guiriri"lerin altın salkımlarını didikliyordu. Brezilya'nın türlü ağaçkakanları mor benekli, küçük kafalarını sallıyorlardı. Bu, gözler için bir zevkti.

Fakat bütün bu dünya susuyor, ağaçların tepesinde "alma de gato"nun kızıl-kahve, paslı fırıldağı gıcırdadığında saklanıyorlardı. Kuyruğunun uzun ve beyaz tüylerini açarak kibirle süzülse de üst bölgelerde "gaviaô," ormanların tüm kanatlılarının korkulu rüyası, kar beyazı kafalı büyük kartal göründüğü anda o da korkup kaçıyordu.

Minha bu doğa harikalarını anlatırken Manoel'i hayran bırakıyordu. Ona göre genç adam onların ilkel sadeliklerini doğunun daha uygarlaşmış eyaletlerinde bulamazdı. Manoel genç kızı kulağından ziyade gözleriyle dinliyordu. Zaten yüzlerce kuşun ötüşleri, çığlıkları bazen insanın içine öyle işliyordu ki onu duyamıyordu. Yalnızca Lina'nın şen şakrak keskin kahkahası, çeşitli türden kuşların kıkırdamalarını, cıvıldamalarını, ötüşlerini, ıslıklarını, kuğurdamalarını bastırıyordu.

Bir saat içinde bir mil dahi ilerleyememişlerdi. Kıyılardan uzaklaştıkça ağaçların görüntüsü değişiyordu. Toprakta hayvan yaşamına ilişkin hiçbir belirti yoktu. Maymunlar altmış ya da seksen ayak yükseklikte, daldan dala atlayarak onları izliyordu. Şurada burada birkaç gün ışığı tutamı ağaç altı bitkilerine kadar gedik açıyordu. Esasında bu tropikal ormanlarda ışık artık varoluşları için vazgeçilmez bir unsur gibi değildir. Hava küçük ya da büyük, ağaç veya nebat, bu bitkilerin gelişimine yeter ve özsularının yayılması için gerekli bütün sıcaklığı çevre atmosferinde değil, muazzam bir kaloriferde gibi depolandığı toprağın bağrında tüketirler.

Ve ananasgiller, serpantin, orkide, kaktüs ve nihayet sanki gerçek çiçekler, parlak hareli, mavi kanatlı nestor papağanlarıymış gibi insanı kendilerini koparmaya teşvik eden harika böcekler barındıran, büyüğün altında küçük bir orman oluşturan bütün o parazitlerin yüzeyinde, altın rengi yansımaları olan, yeşil saçaklarla çizili "leilus" kelebekleri, kanat yerine yapraklı, on inç uzunluğunda pervaneler, altın sarısı bir muhafazaya

mıhlanmış bir tür canlı zümrüt olan "maribunda" arıları, kıvılcımlı ya da piriforik eklem bacaklı sürüleri, bronz kabuklu, yeşil dış kanatlı, gözlerinden sarımtırak bir ışık yayan ve gece olduğunda rengârenk parıltılarıyla ormanı aydınlatmaları gereken ateş böcekleri!

Kendinden geçen genç kız, "Harika şeyler!" diye mırıldanıyordu.

Benito, "Sen evindesin Minha," diye haykırdı. "Söylediğin gibi demek bu denli zenginsin!"

Minha, "Alay etme küçük kardeşim!" dedi. "Böylesine güzel şeylerle övünmek hakkım değil mi Manoel? Onlar Tanrı'nın elidir ve herkese aitler!"

Manoel, "Bırakalım Benito alay etsin!" dedi. "Şimdi belli etmiyor ama zamanı geldiğinde şair kesilir ve bütün bu doğal güzelliklere bizim kadar hayran kalır! Yalnız kolunun altında bir tüfek olduğunda şairliğini unutur!"

Genç kız, "O zaman şair ol Benito!" diye ekledi.

Benito, "Ben şairim!" karşılığını verdi. "Ey büyüleyici doğa vb..."

Şunu belirtmek gerekir ki Minha erkek kardeşine av tüfeğini kullanmayı yasaklamakla onu önemli bir fırsattan yoksun bırakmıştı. Ormanın içi av hayvanıyla doluydu ve bir iki şey avlamamak gerçekten üzücüydü.

Gerçekten ağaçların azaldığı yerlerde oldukça geniş düzlükler açılıyor, boyları beş altı ayağı bulan "naudus" cinsinden birkaç devekuşu çifti görünüyordu. Yanlarından hiç ayrılmayan dişileri "seriema"larla dolaşıyorlardı. Bu dişiler yenebilir etleri bakımından, erkeklerine oranla son derece elverişli hayvanlardı.

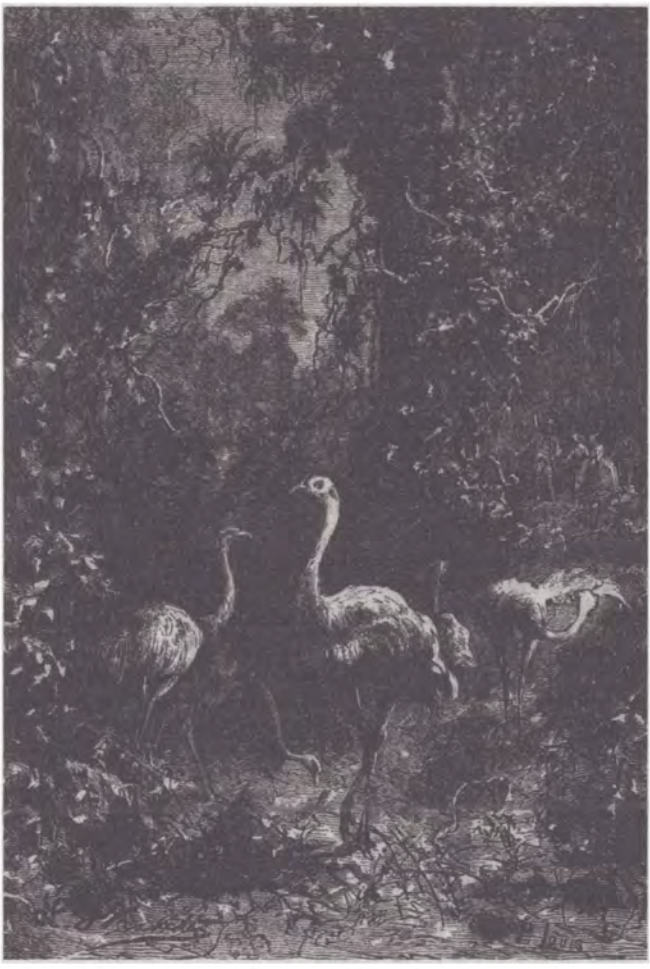

Birkaç devekuşu.

Hayvanları gören Benito istemdışı bir hareketle tüfeğini omuzuna yerleştirdi. Kız kardeşinin bir işareti üzerine tüfeği tekrar koluna asarken, "Bakın görün," diye bağırdı, "verdiğim o lanet söz bana neye mal oluyor!"

Manoel, "Bu seriema'lara saygı duymak gerekir," dedi. "Zira yılanları yok eden en büyük avcılardır."

Benito, "Yılanlara da saygı duymalıdır," dedi, "çünkü onlar da zararlı böcekleri yiyor. Böcekler de daha zararlı yaprak bitleriyle besleniyor! Yani aslında her şeye saygı duymak gerekir!"

Gelgelelim genç avcının avlanma tutkusu gitgide baskın çıkmaya başlamıştı. Orman av hayvanı kaynıyordu. Hızlı koşan geyikler, zarif karacalar ağaçların altında kaçışıyorlardı. Tam isabet eden bir kurşun onların işini bitirebilirdi. Sonra sağda solda sütlü kahverengi tüylü hindiler, av eti meraklılarının pek takdir ettiği bir tür yabani domuz olan pekariler, Güney Amerika'daki tavşan benzeri agutiler, dişsiz memeliler sınıfından mozaik çizgili, kabuğu pullu tatular boy gösteriyordu.

Benito hakikaten Brezilya'da "anta" denen, daha şimdiden Yukarı Amazon ve kollarının kıyılarında neredeyse bulunmayan, enderliklerinden ötürü avcılarca çok aranan, yemek düşkünlerinin sığırınkinden üstün etleri ve özellikle de en iyi parçaları boyun çıkıntıları için pek takdir ettiği fillerden bir tapir görür gibi olduğunda, erdemden ziyade gerçek bir kahramanlık göstermiyor muydu?!

Evet, tüfeği genç adamın parmaklarını yakıyordu ama yeminine sadık kalarak tetiği rahat bırakıyordu.

Ah! Mesela -bu hususta kız kardeşinden önce davrandı- bir nevi büyük, çok tuhaf bir karıncayiyen olan "tamandoa assa"nın menzilinde bulunsa tüfek, avcılık vakayinamelerinde ustalık eseri sayılacak şekilde, Benito'ya rağmen patlayabilirdi.

Neyse ki koca karıncayiyen görünmedi, Güney Amerika'da ayırt etmeden "onça" denen ve fazla yaklaşılmaması gereken panter, leopar, jaguar, çita ve pumalar da keza.

Benito bir an durarak, "Aslında," dedi, "dolaşmak çok güzel de amaçsız dolaşmak..."

Genç kız, "Amaçsız mı!" diye bağırdı. "Ama bu ormanları son kez görüp ziyaret ediyoruz, onlara hayran kalıyoruz. Para'da onları bir daha göremeyiz. Onlarla son kez vedalaşıyoruz!"

"Ah! Bir fikrim var!" dedi Lina.

Benito başını sallayarak, "Lina'nın fikri, salt çılgın bir fikir olabilir!" karşılığını verdi.

"Gezintimizde olmadığına üzüldüğün amacı tam da telafi etmeye çalıştığı sırada Lina'yla alay etmen hoş değil kardeşim!" dedi genç kız.

"Üstelik fikrimin hoşunuza gideceğine eminim, Mösyö Benito," diye yanıtladı genç melez kız.

"Neymiş o fikir?" diye sordu Minha.

"Şu sarmaşığı görüyor musunuz?"

O sırada Lina "cipo" türünden bir sarmaşığı gösteriyordu. Bu bitki dev gibi bir mimoza ağacını sarmıştı. Mimozanın tüy gibi hafif yaprakları öyle duyarlıydı ki en hafif gürültüde kapanırlardı.

Benito, "Ee sonra?" dedi.

Lina, "Bu sarmaşığı ucuna kadar izlememizi öneriyorum!.." cevabını verdi.

Benito, "Bu fikir kötü sayılmaz, gerçekten bir amacı var!" diye bağırdı. "Sarmaşığı izlerken önümüze çıkan engeller ne olacak? Çalılıklar, sık ağaçlıklar, dereler, kayalıklar bizim geçmemize izin verecek mi?.."

Minha gülerek, "Kesinlikle hakkın var kardeşim!" dedi. "Lina biraz çılgın!"

Erkek kardeşi, "Ya öyle!" dedi. "Benito çılgınlık yapmasın diye Lina'nın çılgın olduğunu söylüyorsun! Çünkü o da Lina'nın çılgınlığını onaylıyor!"

Minha, "Pekâlâ," diye cevap verdi. "Sizi eğlendiriyorsa çılgınlık yapalım! Sarmaşığı izleyelim!"

Manoel onları uyararak, "Korkmuyor musunuz?.." dedi.

Benito, "Yine karşı çıkmalar!" diye bağırdı. "Ah Manoel! Minha seni sarmaşığın ucunda beklese böyle konuşmaz, çoktan yola koyulurdun!"

Manoel, "Susuyorum," diye karşılık verdi. "Artık bir şey demem, itaat ediyorum! Sarmaşığı izleyelim!"

Hep birlikte, tatile çıkmış çocuklar gibi yola düzüldüler.

Ariane'nin ipliği gibi onu ucuna kadar izlemekte inat ederlerse, tel tel uzayan bitki onları uzaklara götürebilirdi. Ne var ki o iplik labirentten kurtulması için Minos'un kızına yol göstermişti, oysa sarmaşık bilinmeyen yerlere sürüklüyordu.

Gerçekten bu bitki "japicanga" adıyla tanınan cipo'lardan biriydi. Kırmızı renkli kollarıyla uzunluğu bazen birkaç kilometreyi aşardı. Ama genç insanlar alt tarafı oyun oynuyordu. İşin içine onur meselesi girmemişti.

Sarmaşık hiç çözülmeden bir ağaçtan öbürüne geçiyor, bazen ağaç gövdelerine dolanıyor, bazen dalları süslüyor, şurada yalancı kardeşkanı ağacından pelesenk ağacına, orada "bertholletia excelsa" cinsi dev gibi bir kestane

ağacından "baccabas" türü palmiyelerden birine atlıyordu. Bu palmiyenin dalları haklı olarak Agassiz tarafından yeşil benekli uzun mercan liflerine benzetilmişti. Sonra sıra yüzyıllık zeytin ağaçları gibi kaprisli bir şekilde çevrelenmiş, Brezilya'da en az kırk üç çeşidi bulunan incirlere, yani "tucuma"lara geliyordu. Bunlar kauçuk üreten sütleğengiller, "gualte"lar, ince, zarif, düz ve parlak gövdeli güzel palmiyeler, Amazon ve kollarının kıyılarında kendiliğinden büyüyen kakao ağaçları, kimisi pembe çiçekler, kimisi beyazımsı meyve salkımlarıyla süslü muhtelif melastomalardı.

Neşeli grup sarmaşığın ucunu kaybettiğinde hayal kırıklığından doğan haykırışlar çıkıyordu. O zaman asalak bitkiler arasında ucunu yeniden bulmak gerekiyordu.

Lina, "Orada! Orada!" diyordu. "Görüyorum!"

Minha, "Yanılıyorsun," diye karşılık veriyordu. "O yok artık; gördüğün başka cins sarmaşık!"

Benito, "Yoo doğru! Lina haklı," diyordu.

Manoel de Minha'ya uyarak, "Hayır! Lina yanlış görüyor!" diyordu.

Kimse iddiasından vazgeçmiyor; bu yüzden çok ciddi, çok sert tartışmalar çıkıyordu.

O zaman hem Köle hem Benito ağaçlara atılıyorlar, sarmaşığın dolandığı dallara tırmanıyorlar, uca giden gerçek yönü bulmaya çalışıyorlardı.

Bundan daha zor bir şey olamazdı. Sarmaşık tutam tutam bitkilerin karmaşasında yılan gibi kıvrılıyor, "karatas" denilen sivri ve batıcı yapraklı ananasların, mor renkli, eldiven gibi geniş yapraklı pembe çiçekli orkidelerin, bir kedi

yavrusunun oynadığı yün yumağından daha karmaşık biçimli "oncidiumların" arasına dalıyordu.

Sonra sarmaşık tekrar yere indiğinde bir elektrik bobininin kordonları gibi onu sarmalayan kibritotları, iri yapraklı heliconialar, pembe püsküllü calliandralar, rhipsalislerin arasından onu bulmak çok zor oluyordu!

Sarmaşığı yeniden bulduklarında sanki bir an ara verdikleri geziye yeniden başlamışlar gibi sevinç çığlıkları atıyorlardı!

Delikanlılar ve genç kızlar bir saatten beri böyle ilerliyorlardı ama hiçbir şey olağandışı amaçlarına erişmeye yakın olduklarını göstermiyordu. Sarmaşık kuvvetle sallanıyor fakat boyun eğmiyordu. Yüzlerce kuş uçuşuyor ve maymunlar yol göstermek ister gibi ağaçtan ağaca kaçışıyordu.

Bir fundalık yolu mu tıkıyordu? Kılıç bir gedik açıyor ve bütün sürü oraya giriyordu. Yahut sarmaşık yeşillik kaplı, yüksek bir kayayı yılan gibi sarıyordu. O zaman kaya tırmanılıp geçiliyordu.

Çok geçmeden geniş bir düzlük ortaya çıktı. Orada, tropikal bölgelerin şahı olan bir muz ağacı tek başına yükseliyordu. Güneş ışını kadar açık hava da bu ağaç için zorunluydu. Sıcak bölgeler insanının en büyük besin kaynağı olan muz için Humboldt şu gözlemi yapmıştı: "Muz, uygarlığının başından beri insana eşlik etmiştir." Sarmaşığın kolları muz ağacının yüksek dallarına dolanmıştı; böylece düzlükle birleşiyor, yeniden orman içine süzülüyordu.

Manoel, "Biraz duralım mı artık?" diye sordu.

Benito, "Hayır! Asla!" diye bağırdı. "Sarmaşığın ucuna ulaşmadan durmak olmaz!"

Minha onların dikkatini çekti, "Ama fazla gecikmeden geri dönmemiz gerekecek!"

Lina, "Ah, sevgili küçükhanım, biraz daha, biraz daha gidelim!" dedi.

Benito, "Devam! Devam!" diye ekledi.

Düşüncesizce ormanın derinliklerine dalarak daha serbestçe hareket ettiklerinden, bu durum daha kolay ilerlemelerini sağlıyordu.

Bu arada sarmaşık kuzeye doğru kıvrılıyordu; tekrar nehre doğru dönecekmiş gibiydi. O halde onu izlemekte büyük sakınca yoktu çünkü sağ kıyıya yaklaşıyorlardı. Daha sonra geri dönmek zor olmayacaktı.

Bir çeyrek saat sonra bir çukur yolun dibinde Amazon'un küçük bir koluyla karşılaştılar. Herkes durakladı. Derenin üzerinde dallarla örülmüş "bejucolardan" meydana gelen bir sarmaşıklar köprüsü iki yakayı birleştiriyordu. İki kola ayrılan sarmaşık köprüde korkuluk işlevini görüyor, böylece bir yamaçtan öbürüne geçiyordu.

Hep önde ilerleyen Benito çoktan bu bitkisel köprünün sallanan zeminine atlamıştı.

Manoel genç kızı tutmak istedi.

"Bekleyin, bekleyin Minha!" dedi. "Hoşuna gidiyorsa bırakın Benito gitsin ama biz burada beklemeliyiz!"

Lina, "Hayır! Gelin, gelin sevgili küçükhanım, bakın!" diye bağırdı. "Korkmayın! Sarmaşık inceliyor! Doğru yöndeyiz, ucunu bulacağız!"

Melez kız duraksamadan, cesaretle Benito'nun ardından atıldı.

Minha, "Bunlar çocuk!" dedi. "Gelin sevgili Manoel! Onların peşinden gitmemiz lazım!"

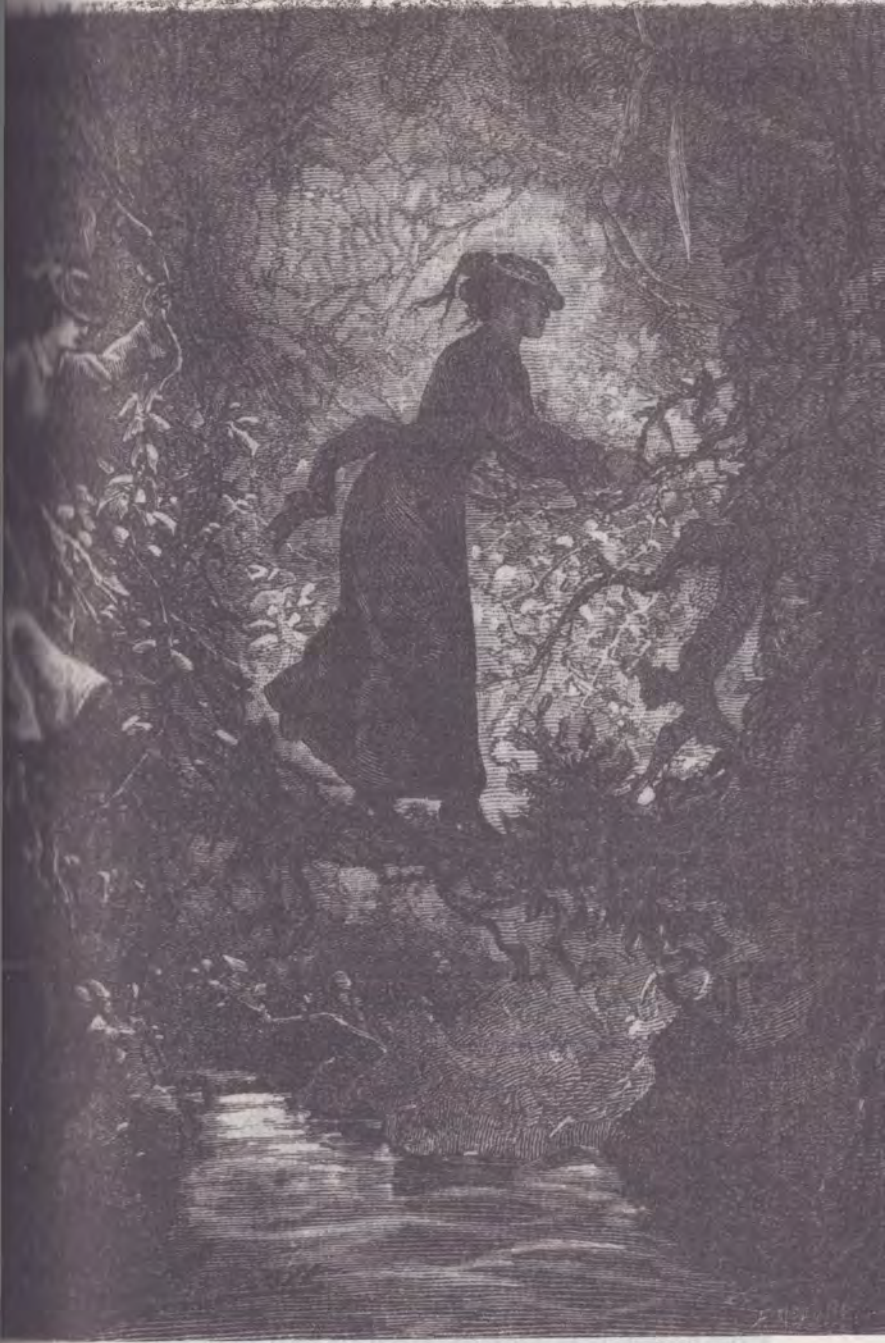

Melez kız duraksamadan, cesaretle
Benito'nun ardından atıldı.

Hep beraber köprüyü aştılar. Derenin üzerinde salıncak gibi sallanan köprü yeniden büyük ağaçların arasına dalıyordu.

Nehir yönünde, sonu gelmez sarmaşığı izlemeye devam ettiler. On dakika yürümüşlerdi ki hepsi birden durdu. Ama bu kez durmalarının nedeni vardı.

Genç kız, "Nihayet sarmaşığın ucuna ulaştık mı acaba?" diye sordu.

Benito, "Hayır," dedi, "ama dikkatli ilerlersek fena olmayacak! Şuna bakın!.."

Benito yüksek bir incir ağacının dalları arasında kaybolan ve şiddetli sarsıntılarla kıpırdayan sarmaşığı gösteriyordu.

Manoel, "Bunu kim yapıyor?" diye sordu.

Belki bir hayvan, etrafı kollamak iyi olur!

Tüfeğini hazır tutan Benito tek başına gideceğini işaret etti ve on adım ilerledi.

Manoel, iki genç kız ve köle oldukları yerde kalmışlardı.

Ansızın bir çığlık atan Benito'nun bir ağaca doğru seğirttiğini gördüler. Hepsi birden o tarafa atıldı.

Beklenmedik bir sahneydi bu; gözlerine inanamadılar!

Boynundan asılmış bir adam, sarmaşığın ucunda çırpınıyordu. Sarkan ucu bir ip gibi kullanarak boynuna dolamıştı. O sarsıntılar da can çekişirken çırpınmalarından ileri geliyordu.

Benito zavallının üzerine atıldı, avcı bıçağıyla sarmaşığı kesti.

Asılan adam yere doğru kaydı. Manoel adamın üzerine eğildi, iş işten geçmediyse onu canlandırmaya çalıştı.

Minha, "Zavallı adam!" diye söylendi.

Lina, "Mösyö Manoel, Mösyö Manoel," diye haykırdı. "Hâlâ soluk alıyor! Kalbi çarpıyor! Onu kurtarmak lazım!"

Manoel, "Doğru, haklısın," dedi. "Sanırım, tam zamanında yetişmişiz!"

Asılan adam otuz yaşlarında bir beyazdı. Üstü başı dökülüyordu, bir deri bir kemik kalmıştı. Çok acı çektiği anlaşılıyordu.

Ayaklarının dibinde, yere fırlatılmış boş bir matara duruyordu. Yanında bir de palmiye ağacından yapılmış bir hacıyatmaz vardı. Hacıyatmazın başı kaplumbağa kafasından yapılmıştı ve bir telle gövdeye bağlanıyordu.

Lina, "Kendini asıyor, kendini asıyor," diye yineliyordu. "Ama daha genç yaşta! Onu bu hale getiren nedir acaba?"

Manoel'in müdahalesi çok gecikmeden zavallıyı hayata döndürdü. Adam gözlerini açtı ve "hum!" diye güçlü bir ses çıkardı. Bu beklenmedik ses karşısında Lina korktu, bir çığlıkla karşılık verdi.

Benito, "Siz kimsiniz dostum?" diye sordu.

"Gördüğüm kadarıyla asılmaktan kurtulan biri!"

"Peki adınız?.."

Eliyle alnını avuçlayan adam, "Biraz bekleyin de anımsamaya çalışayım," dedi. "Ah! Benim adım Fragoso, hizmetinize hazırım. Eğer hâlâ becerebilirsem, mesleğimin bütün kurallarına uyarak saçınızı keser, tıraş ederim! Ben berberim, ama doğrusunu söylemek gerekirse, Figaro'ların en umutsuzlarındanbiriyim!.."

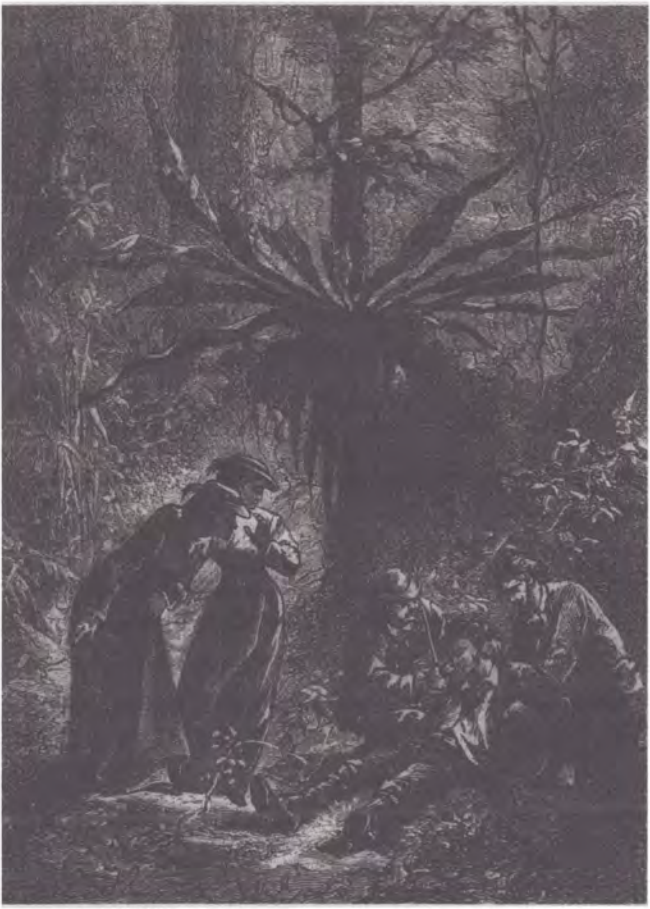

Manoel'in müdahalesi zavallıyı hayata döndürdü.

"Nasıl böyle bir şeye kalkıştınız?.."

Fragoso gülümseyerek, "Elden ne gelir iyi yürekli mösyö!" diye cevap verdi. "Çok sıkıntı çektim, sıkıntılar öbür dünyada belki yoktur, bir anlık umutsuzluk! Şu memlekette daha sekiz yüz kilometre yol kat edeceğim, cepte metelik yok, insanın direnci azalıyor! Tabii cesaretimi yitirdim!"

Fragoso aslında iyi ve hoş bir adamdı. Kendine geldikçe neşeli bir karaktere sahip olduğu anlaşılıyordu. Yukarı Amazon kıyılarında dolaşan seyyar berberlerden biriydi. Bunlar köyden köye gider, kendilerini çok takdir eden kadın-erkek Yerli ve Kölelerin hizmetine koşarlardı.

Gelgelelim zavallı Figaro* umarsız kalmış, sefil duruma düşmüştü. Kırk saattir ağzına bir şey koymamıştı. Ormanda yolunu şaşırmış, bir an aklı başından gitmişti ... gerisini biliyorsunuz.

Benito, "Dostum," dedi, "bizimle birlikte Iquitos çiftliğine gelebilirsiniz."

Fragoso, "Tabii, çok sevinirim!" dedi. "Beni asılmaktan kurtardınız, artık sizden ayrılamam! Ne yapalım, kurtarmasaydınız!"

Lina, "Ne dersiniz sevgili küçükhanım?" dedi. "Geziye devam etmekle iyi etmişiz değil mi?"

Genç kız, "Doğru söylüyorsun!" karşılığını verdi.

Benito, "Şu işe bakın," dedi, "bizim sarmaşığın ucunda bir adam bulacağım aklımın köşesinden geçmezdi!"

"Hele ki sıkıntıda kendini asan bir berber!" diye cevap verdi Fragoso.

Kendini toplayan zavallı adam neler olup bittiğinden haberdar edildi. Lina'ya o sarmaşığı takip etmek gibi iyi bir fikir için hararetle teşekkür etti ve hep beraber, Fragoso'nun acıklı uğraşını sürdürmeye ne isteği ne de ihtiyacı kalacak şekilde karşılandığı "fazenda" yoluna koyuldular!

---

* Beaumarchais'nin *Sevil Berberi* ve *Figaro'nun Düğünü* adlı yapıtlarının kahramanı –çn.

VIII
Jangada

Dokuz yüz yirmi altı metre kare orman alanı yerle bir olmuştu. Şimdi sıra doğramacılara gelmişti. Nehir kıyısına yatırılan yüzyıllık ağaçları sal biçimine dönüştüreceklerdi.

Aslında zor iş sayılmazdı! Fazenda yerlileri Joam Garral'ın yönetiminde benzersiz ustalıklarını konuşturacaktı. Tekne yapımı söz konusu olduğunda bu yerliler hiç tartışmasız şaşırtıcı işçilerdi. Ellerinde yalnızca balta ve testere vardı. Ağaçlar öyle dirençliydi ki adamlar budadıkça aletleri köreliyordu. Yine de mekanik bıçkı atölyesi olmamasına rağmen ağaç gövdelerini kesmek, kocaman gövdeleri ayırmak, tahta ve kalın keresteleri parçalamak gerekiyordu. Bütün bu işler, doğuştan olağanüstü yetenekli, sabırlı ve becerikli ellerle gerçekleştiriliyordu.

Kesilen ağaç gövdeleri hemen Amazon yatağına atılmamıştı. Joam Garral'ın yöntemi farklıydı. Nanay'la büyük nehrin kavuştuğu yerdeki geniş ve düz kumsalı bu iş için uygun görmüştü. Kütük yığını düzenli biçimde bu kumsala sıralanacaktı. Jangada burada inşa edilecek, hareket saati geldiği zaman buradan yüzdürülecekti.

Hepsi arasında eşsiz olan bu muazzam akarsuyun coğrafi düzeni ve kıyıdakilerin görerek saptayabildiği acayip bir olgu hakkında açıklayıcı bir konuşma yapıldı.

Belki Brezilya'nın ana kolundan daha geniş iki ırmak, Nil ve Missouri-Mississipi, biri Afrika kıtasında güneyden kuzeye, diğeri Kuzey Amerika'da kuzeyden güneye akar. Yani enlem bakımından çok çeşitli toprakları geçer ve netice itibarıyla çok değişik iklimlere maruz kalırlar.

Amazon'un tamamı, en azından Ekvator ve Peru hududunda dosdoğru doğuya döndüğü noktadan itibaren tam tersine dördüncü ve ikinci güney paralelleri arasında kalır. Ayrıca bu muazzam havza güzergâhı boyunca aynı iklim şartlarının etkisi altındadır.

Bu nedenle yağmurların altı ay arayla yağdığı iki farklı mevsim yaşanır. Brezilya'nın kuzeyinde yağmurlar dönemi eylülde gelir. Güneydeyse, aksine, martta. Sonuçta sağ ve soldaki kollar sularının kabardığını ancak yarım sene arayla görür. Amazon'un seviyesinin haziranda azami yüksekliğine eriştikten sonra ekime kadar gittikçe azalması bu ardışıklıktan ileri gelir.

Joam Garral tecrübesi dolayısıyla bunu biliyordu. Nitekim jangada'nın nehir kıyısında kolaylıkla inşasını müteakiben suya indirilmesinde faydalanmayı umduğu şey o olguydu. Aslında Amazon'un ortalama seviyesinin alt ve üstünde en fazla kırk fite çıkabilir ve otuz fite inebilirdi. Böyle bir fark "fazender"e tüm hareket serbestisini sağlıyordu.

Yapım gecikmeden başladı. Kütükler irilik sırasına göre geniş kumsala yerleştirildi. Ancak suda yüzebilme özelliklerini de hesaba katmak gerekiyordu. Gerçekten ağır ve kalın kütüklerden bazılarının özgül ağırlığı neredeyse suyun özgül ağırlığına eşit durumdaydı.

Yapım gecikmeden başladı.

İlk sıra yan yana gövdelerden oluşmamalıydı. Aralarında ufak bir aralık bırakılmış ve bütünün sağlamlığını temin eden yan kirişlerle tutturulmuşlardı. "Piaçaba" halatları onları birbirine bağlıyordu, hem de kenevir halat kadar sağlamca. Belli bir palmiye dalcıklarından oluşan ve nehir kıyılarında çok bol bulunan bu malzeme ülkenin

her yanında kullanılır. "Piaçaba" yüzer, batmaya karşı direnir, ucuza mal olur; tüm bu sebepler onu şimdiden eski dünya ticaretine girmiş kıymetli bir madde yapmıştır.

Bu çift sıra kütük ve kirişler üzerine, jangada'nın su hattından otuz inç yukarıda parke oluşturması gereken kalas ve tahtaları yerleştirildi. Kayda değer bir miktar mevcuttu. Bu, ağaç katarının bin fit uzunluk, altmış fit genişlik olmak üzere altmış bin fit karelik bir alan kapladığı hesaba katılırsa kolayca kabul edilecektir. Gerçekte kendini Amazon akıntısına bırakacak bütün bir ormandı.

Yapım çalışmaları Joam Garral'ın sıkı yönetiminde gerçekleştiriliyordu. Ancak bu işler tamamlandığında iç düzenleme konusu gündeme geldi. Bu konunun herkesçe tartışılmasına karar verildi. Hatta iyi yürekli Fragoso'ya bile danışıldı.

Bu adamın fazenda'daki yeni durumunu birkaç sözcükle anlatmak gerekiyor.

Konuksever aile tarafından kurtarıldığı gün, berber hiç bu denli mutluluk duymamıştı. Joam Garral onu da Para'ya götürmeyi önerdi. Dediğine göre, o sarmaşık onu yakalayıp kesinlikle durdurduğu sırada o da Para'ya doğru gidiyormuş! Fragoso bütün kalbiyle teşekkür edip öneriyi kabul etti. Bu insanlara öyle minnet duyuyordu ki bundan böyle her şeyiyle onlara yararlı olmaya çalışacaktı. Zaten "iki elini de kullanabilen bir sağlak" denebilecek çok zeki bir oğlandı, yani her şeyi, hem de iyi şekilde yapmaya ehildi. Lina kadar neşeli, hep şarkı söyleyen, yerinde ve şen cevaplar bakımından verimli genç adam herkes tarafından sevilmekte gecikmemişti.

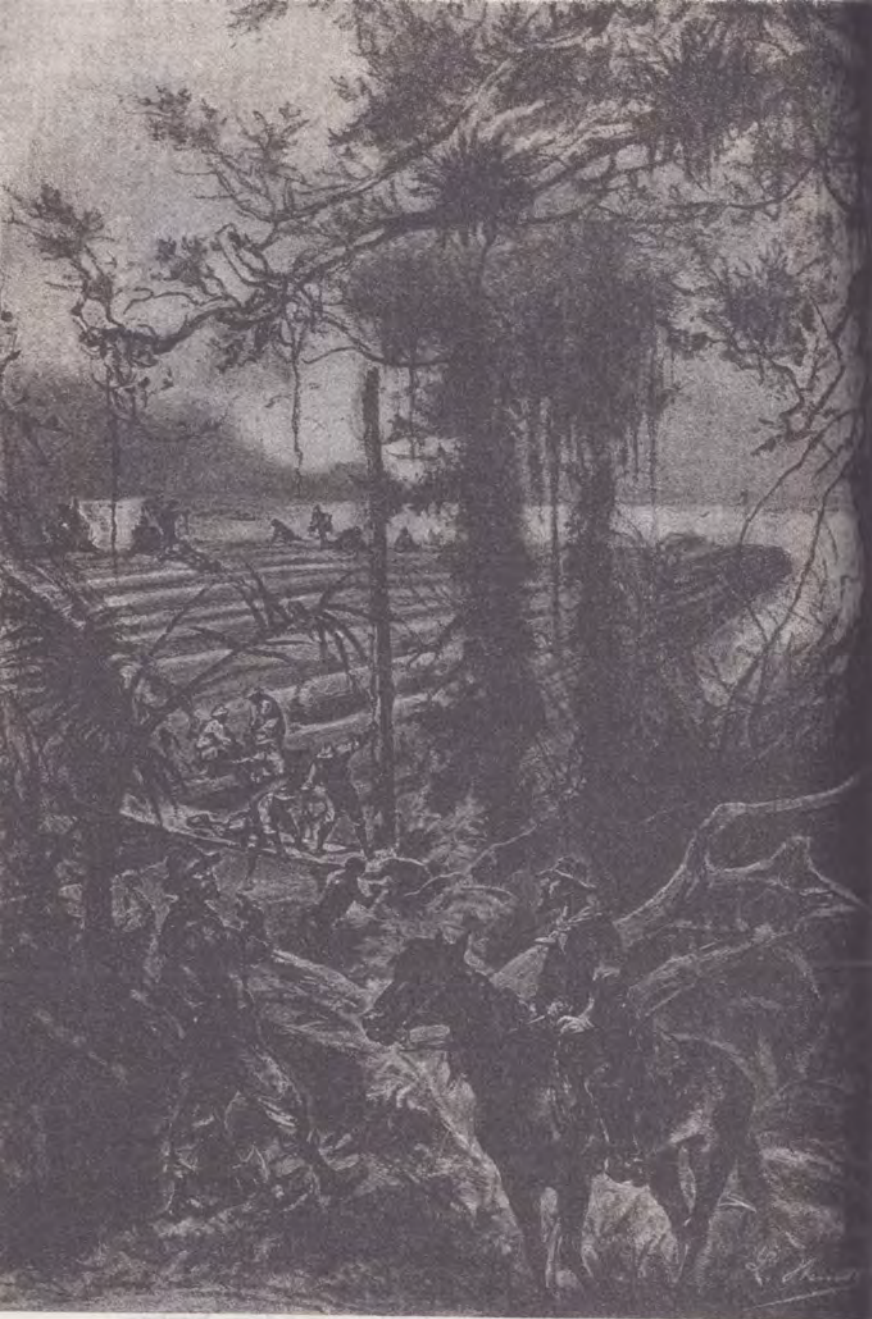

Jangada, kendini Amazon akıntısına
bırakacak bütün bir ormandı.

Fakat genç melez kıza karşı kendini daha borçlu hissediyordu.

Hiç durmadan, "Sarmaşık oyununu bulmakla ne güzel düşünmüşsünüz Matmazel Lina," diye yineliyordu. "Ah! Gerçekten çok güzel bir oyun! Kuşkusuz her zaman onun ucunda zavallı bir berber bulunmaz ama!"

Lina gülerek, "O bir rastlantı Mösyö Fragoso," diye cevap veriyordu. "Emin olun, bana hiçbir şey borçlu değilsiniz!"

"Nasıl olur? Hiçbir şey mi?! İyi de size hayatımı borçluyum ve minnetim daha uzun sürsün diye yüz sene daha uzatmak istiyorum! Bakın, kendimi asmak niyetinde değildim! Denediysem öyle gerektiğindendi! Ama her şey iyice incelendiğinde, bunu açlıktan ölmek veya tam da can vermeden hayvanlara yem olmaya tercih ettim! Hem bu sarmaşık aramızda bir bağ teşkil ediyor, gerisi boş laf..."

Sohbet genellikle hoş ve komik sözcüklerle sürüyordu. Aslında kurtarılışına önayak olduğundan Fragoso genç melez kıza çok minnettardı. Lina da kendisi gibi açık sözlü, açık yürekli, iyi yüzlü bu bekârın sözlerine duyarsız kalmıyordu. Onların dostluğu Benito, yaşlı Cybèle ve ötekiler tarafından biraz komik karşılanıyordu.

Şimdi jangada konusuna dönelim. Tartışmalar sonucunda jangada'ya mümkün mertebe kullanışlı ve konforlu yerleşilmeye karar verildi. Zira yolculuk aylarca sürebilirdi. Garral ailesi ana baba, genç kız, Benito, Manoel, birçok hizmetkâr, Cybèle ve Lina'dan meydana geliyordu. Bunlar ayrı bir yer işgal edecekti. Bu küçük kafileye kırk

yerliyi, kırk köleyi, Fragoso'yu ve jangada'yı yönlendirecek kılavuzu eklemek gerekiyordu.

Böylesine kalabalık bir personel tekne hizmetini ancak karşılayacaktı. Gerçekten nehrin dönemeçlerinde, içinde bulunan yüzlerce ada ve adacığın arasında yol alacaklardı. Amazon akıntısı itici güç sağlayacaktı ama yön veremezdi. Sırıkların manevrası için yüz altmış insan kolu zorunluydu. Bu sırıklar kocaman salı nehrin iki kıyısından eşit mesafede tutacaktı.

İlk önce jangada'nın kıç tarafına çiftlik sahibinin konutu inşa edildi. Konut, geniş bir yemek salonu ve beş oda şeklinde düzenlendi. Odalardan biri Joam Garral'la karısının ortak mekânı olacak, bitişik oda Lina ve Cybèle'e ayrılacak, üçüncü odayı Benito ve Manoel kullanacaktı. Ötekilerden hiç aşağı kalmayacak denli konforlu biçimde düzenlenen odaysa Minha'ya ayrılmıştı.

Ana konut üst üste bindirilmiş tahtalarla özenle yapıldı. Tahtalar kızıştırılmış reçineyle iyice birbirine tutturuldu. Böylece su geçmez özelliklerini koruyacak, kesinlikle su sızdırmayacaklardı. Konutun ön cephesinde ve yanlarında açılan pencereler hoş biçimde içeriyi aydınlatacaktı. Ön tarafta yemek salonuna açılan giriş kapısı bulunuyordu. Doğrudan gelen güneş ışınlarına karşı ön kısmı koruyacak küçük bir veranda ince bambular üzerine oturtuldu. Konutun bütünü açık toprak rengine boyandı; bu renk sıcağı çekmek yerine yansıtıyor, içeriye ılımlı bir hava sağlıyordu.

Ancak "kaba inşaat" Joam Garral'ın planları doğrultusunda tamamlandığında işin içine Minha karıştı.

"Baba," dedi, "senin özenli çalışman sonucu konutumuz bitti. Ama şimdi içinin kendi zevkimize göre döşenmesi için bize izin vereceksin. Dışarısı sana ait fakat içerisi bizim. Annem ve ben Iquinos'tan ayrılmadığına inanabilmen için sanki fazenda'daki evimiz seyahatte bizi takip ediyormuş gibi olsun istiyoruz!"

"İstediğin gibi yap, Minha," diye cevap verdi Joam Garral, bazen takındığı şu mahzun tebessümle gülümseyerek.

"Harika olacak!"

"İnce zevkine güveniyorum sevgili kızım!"

"Bu da bizi onurlandıracak baba! Bu güzel ülkeyi gezerken ona layık olmalıyız. Bu ülke bizim toprağımız ve onca yıllar sonra sen geri dönüyorsun!"

Joam Garral, "Evet, Minha! Evet!" diye cevap verdi. "Biraz sürgünden dönermiş gibiyiz... Kendi isteğimizle gittiğimiz sürgünden! Dilediğini yap kızım! Ne yapacaksan şimdiden onaylıyorum!"

Konutun iç kısmını süsleme işi genç kız ve Lina'ya düşüyordu. Manoel ve Fragoso da seve seve onlara katıldılar. Biraz hayal gücüne sanatsal anlam katarak güzel şeyler yapacaklardı.

Öncelikle iç kısımda fazenda'nın en güzel mobilyaları doğal olarak yer aldı. Para'ya varışlarından sonra onları Amazon'un birkaç igaritea teknesiyle geri göndereceklerdi: Masalar, bambu koltuklar, kamış kanepeler, oyma ahşap raflar, bir tropikal bölge konutunun güzel mobilyalarını oluşturan her şey yüzen eve zevkle yerleştirildi. İki delikanlının işbirliği dışında bu düzeni kadın elinin yönettiği hissediliyordu. Duvar tahtalarının

çıplak kalması düşünülemezdi! Hayır! Duvarlar çok güzel görünümlü kaplamalar altında kayboluyordu. Değerli ağaç kabuklarından yapılmış bu kaplamalar çağdaş döşemenin en yumuşak ve zengin kumaşları brokar ve damasko gibi kocaman plilerle kıvrılan "tutiri"lerdi. Odaların parkesinde harika çizgileri olan jaguar postları, kalın maymun kürkleri ayaklara yumuşacık tüylerini sunuyordu. Pencerelerde "suma-uma"nın ürettiği kızılımsı ipekten mamul birkaç hafif perde asılıydı. Cibinliklerle kaplı yataklara, yastık, şilte ve kırlentlere gelince, Amazon'un yukarı havzasındaki bombaksın verdiği şu esnek ve güzel maddeyle doluydular.

Sonra her yerde, etajer ve konsolların üstünde, Manoel'den geldikleri için genç kızın gözünde daha çok değer taşıyan, Rio-Janeiro ve Bélem'den gelme ıvır zıvır mevcuttu. Dost bir elin armağanı olmaları sebebiyle hiçbir şey söylemeden konuşan bu biblolardan daha hoş ne olabilirdi!

Birkaç günde konutun içi tümüyle düzenlendi. İnsan kendini fazenda'daki evin içinde sanabilirdi. Güzel ağaçların altında, tatlı tatlı akan derenin kenarında bulunan bir evden farkı yoktu. Bu bakımdan insanın pişmanlık duyması gereksizdi. Büyük akarsuyun kıyıları arasında süzülürken, göz alıcı manzaranın güzelliğine gölge düşürmeyecekti.

Şunu da eklemek gerekir ki konut dışıyla olduğu kadar içiyle de gözleri okşuyordu.

Gerçekten genç insanlar dış tarafı düzenlerken zevk ve hayal gücü bakımından birbirleriyle rekabet etmişti.

Konut oturtmalığından çatısının kıvrıntılarına kadar yapraklı bitkilerle örtülmüştü. Hepsi çiçek açmış, yukarı tırmanan bitkiler, ananas dalları, orkideler, aşağıdan yeşilliklere gömülmüş, güzel bitkisel toprakla besleniyorlardı. Bir mimoza ya da incir ağacının gövdesi, "tropikal" anlamda böylesine süslere bürünemezdi! Çatıyı taşıyan bindirmeliklerin, kemerlerin, kapı lentolarının üzeri muhtelif ince dallar, kırmızı şeritler, altın sarısı asmalar, rengârenk salkımlar, iç içe geçmiş bağ çubuklarıyla kaplıydı! "Fazenda"ya komşu ormanlardan kucak kucak toplamak yetmişti. Dev bir sarmaşık bütün o parazitleri birbirine bağlıyordu; evin etrafını birkaç kere dönüyor, her köşeye tutunuyor, her çıkıntıyı çiçeklerle süslüyor, çatallaşıyor, kümeleniyor, tuhaf dalcıklarını sağa sola sarıyor, muazzam bir çiçekli çalılık altına gömülmüşe benzeyen köşkün görünmesine müsaade etmiyordu.

Kimin yaptığının kolayca tahmin edilebileceği, hassas bir dikkatle, bu sarmaşığın ucu tam da melez genç kızın penceresinde hızla büyüyüp serpilecekti. Adeta o uzun kolun panjurdan ona uzattığı her daim taze bir çiçek demeti söz konusuydu.

Sözün kısası, bütün bunlar çok hoştu. Eğer Yaquita, kızı ve Lina bunlardan hoşlanıyorlarsa sorun yoktu, daha fazla ısrar etmek gereksizdi.

Benito, "Dilerseniz," dedi, "jangada'nın üzerine ağaçlar da dikeriz!"

Minha, "Ah! Ağaçlar mı?" dedi.

Manoel, "Neden olmasın?" diye ekledi. "Bu sağlam platformun üzerine elverişli toprakla

dikilirlerse hiş kuşkum yok gelişip büyürler. İklim değişikliği bakımından korkacak bir şey de yok. Çünkü Amazon hep aynı paralelde, değişkenlik göstermeden akıyor!"

Benito, "Zaten," diye devam etti, "nehir her gün yamaçlardan ve adalardan kopan yeşillikleri sürükleyip taşımıyor mu? Ağaçlar, dallar, çalılar, kayalar, çayırlar buradan sekiz yüz kilometre uzaklara sürüklenip Atlantik'te kaybolmuyor mu? O zaman bizim jangada ne diye yüzer bahçeye dönüşmesin?"

Şakadan kuşkulanmayan Fragoso, "Matmazel Lina, orman mı istiyorsunuz?" diye sordu.

Genç melez kız, "Evet! Orman!" diye haykırdı. "Kuşları, maymunlarıyla bir orman!.."

Benito, "Yılanları, kaplanlarıyla!.." diye ekledi.

Manoel, "Yerlileri, göçebe kabileleriyle!.." dedi. "Hatta yamyamlarıyla!"

Çevik berberin yamacı tırmandığını gören Minha, "Ama nereye gidiyorsunuz Fragoso?" diye haykırdı.

Fragoso, "Ormanı aramaya!" diye karşılık verdi.

Minha gülümseyerek, "Gerek yok dostum," dedi. Sonra çiçeklerle bezenmiş konutu göstererek, "Gerçek şu ki," diye ekledi, "bizim evi kendi nişan demetinin içine saklamış!"

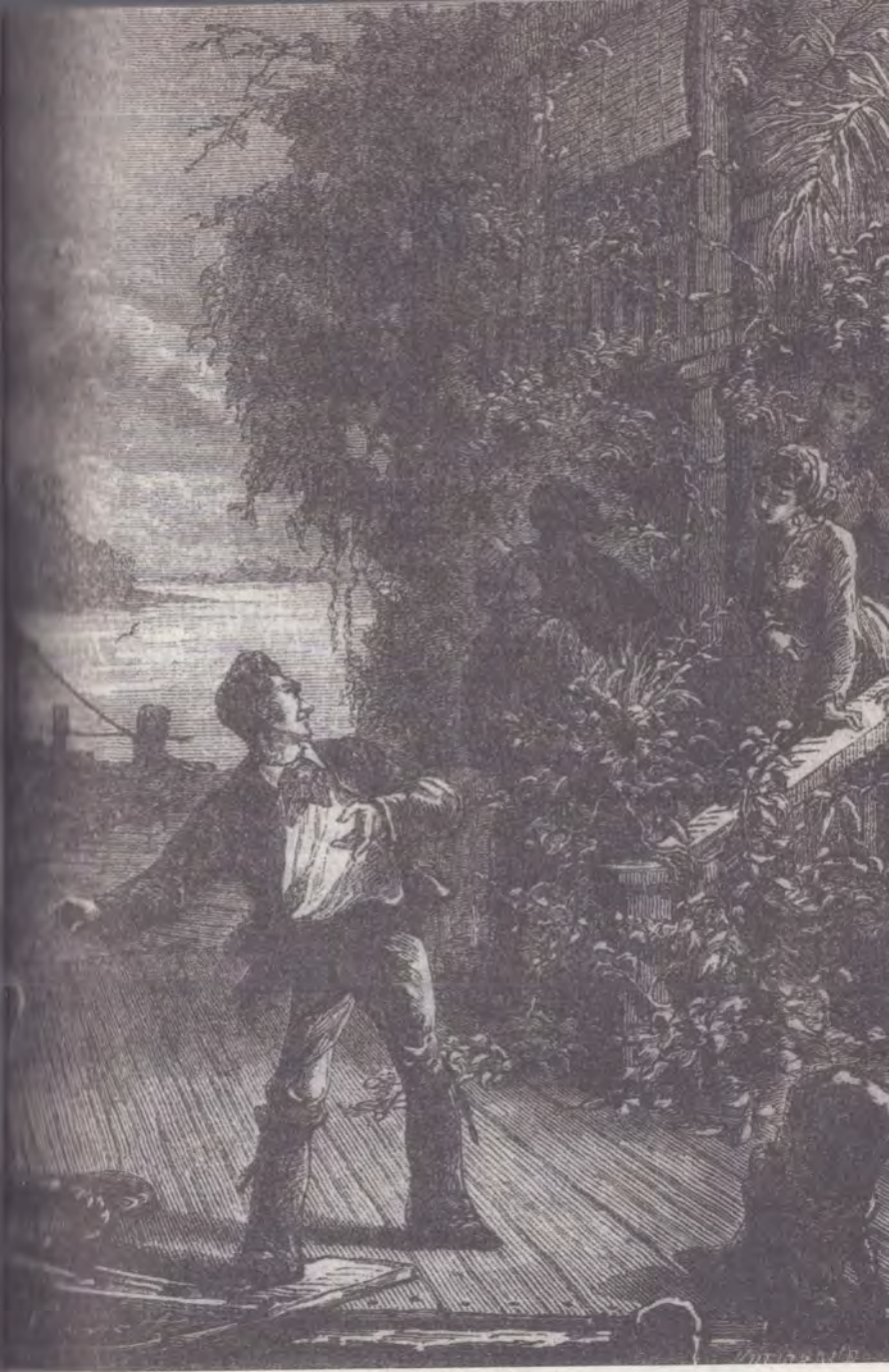

"Ormanı aramaya!"

IX
5 Haziran Akşamı

Çiftlik sahibinin konutu inşa edilirken Joam Garral ortak mekânların düzenlenmesiyle ilgileniyordu. Bunlar mutfak ve mutfağa bitişik kilerden ibaretti. Her çeşit erzak ve kumanya buralara istif edilecekti.

Ön sırada, manyoka üreten altı on ayak yüksekliğindeki ağacın köklerinden oluşan önemli bir stok vardı. Bu bitki tropikal bölgelerde yaşayan insanların belli başlı besin kaynağıydı. Uzun siyah bir turpa benzeyen kök patates kökü gibi tutam halinde büyür. Afrika topraklarında yetişen türü zehirli değildir. Oysa Güney Amerika'da yetişen kök çok zararlı bir özsu içerir, öncelikle bu sıvıyı sıkarak boşaltmak gerekir. Bu işlem tamamlandıktan sonra kökler çeşitli şekillerde kullanılan hamurla karıştırılır. Hatta yerlilerin kaprisine göre tapyoka şeklinde kullanılır.

Nitekim bu yararlı ürünle herkesin beslenmesi amacıyla jangada'ya önemli bir stok yerleştirilmişti.

Et konservelerine gelince, özellikle bölgede "presuntos" adıyla tanınan jambonlardan belirli miktar istiflenmişti. Bu arada koyun sürüsünü de unutmamalı. Ön tarafta yapılan özel bir ahır bu hayvanlara ayrılmıştı. Ama adalar veya Amazon'un kıyı ormanlarında av hayvanı

eksikliği çekmeyen ve onları ıskalamayacak kadar iyi avcılar olan delikanlılar ve birkaç yerlinin tüfeğine de güveniliyordu.

Zaten nehir günlük tüketimi büyük ölçüde karşılayacaktı. Her gün düzenli balık tutulabilirdi: Kerevit denilebilecek karidesler; bütün havzanın en iyi balığı, bazen karşılaştırıldığı somondan daha hafif bir tadı olan "tambagu"lar; tuzlanmış halde kayda değer miktarda tüm Brezilya'ya yollanan kırmızı pullu, mersinbalığı büyüklüğünde "pira-rucu"lar; tutulması tehlikeli, yemesi güzel "candiru"lar; otuz inç boyunda, kırmızı beyaz çizgili piranalar ya da şeytan balıkları; yerlilerin beslenmesinde büyük yer tutan binlerce irili ufaklı kaplumbağa... Bütün bu nehir ürünleri sırayla efendi ve hizmetkârların sofralarında boy gösterecekti.

Yani avcılık ve balıkçılık mümkünse her gün düzenli uygulanacaktı.

Muhtelif içeceklere gelince, bölgenin en iyi ürettiği içkilerden güzel bir stok vardı: Aşağı ve Yukarı Amazon'un kaynatılmış tatlı manyok kökünden damıtılan, mayhoş lezzetli, hoş bir sıvı olan "caysuma" veya "machachera"sı; bir nevi ulusal içki olan Brezilya "beiju"su; Peru "chica"sı; muz ağacı meyvelerini kaynatıp ezdikten sonra damıtmak suretiyle elde edilen Ucayali "mazato"su; "paullinia-sorbilis" çift bademiyle yapılan bir tür hamur, "guarana" – ince bir toz haline getirilen ve su katıldığında mükemmel bir meşrubat veren, renk itibariyle tam bir çikolata kalıbı.

Hepsi bu kadar değildi. O bölgelerde "assai" palmiyesinin usaresinden çıkarılan, Brezilyalıların

aromatik tadını pek sevdiği koyu eflatun renkte bir tür şarap vardır. Dolayısıyla teknede kuşkusuz Para'ya varışta boşalacak hatıra sayılır "frasque"[1] mevcuttu.

Ayrıca jangada'nın özel mahzeni kendini baş düzenleyici atayan Benito'ya şeref veriyordu. Birkaç yüz şişe Xérès, Sétubal, Porto, Güney Amerika'nın ilk fatihlerine değerli isimler hatırlatıyordu. Üstelik genç kilerci mahzene milli "beiju"dan biraz daha keskin bir tadı olan şeker alkolü nefis "tafia" dolu damacanalar da istiflemişti.

Tütüne gelince, Amazon Havzası yerlilerinin genellikle yetindikleri o kaba bitki değildi. Doğruca Villa-Bella da Imperatriz'den, yani bütün Orta Amerika'nın en beğenilen tütün mahsulünü veren bölgeden geliyordu.

Dolayısıyla jangada'nın arka tarafında ana konut ve mutfak, kilerlerle Garral ailesi ve kişisel hizmetkârlarına tahsis edilmiş bir bölüm oluşturan her şey gibi eklentiler yapılmıştı.

Orta kısma doğru, yanda, yerli ve kölelerin yatması için barakalar inşa edilmişti. Bu personelin Iquita fazenda'dakiyle aynı şartlarda ve kılavuzun yönetiminde her zaman manevra yapabilecek şekilde bulunması gerekiyordu.

Fakat tüm bu personeli yatırmak için jangada'ya sürüklenen ufak bir kasaba görüntüsü verecek belli sayıda konut lazımdı. Ve aslında Yukarı Amazon'un küçük köylerinin çoğundan daha yapılaşmış ve meskûn olacaktı.

---

[1] Portekiz "frasque"ı yaklaşık iki litre içerir.

Joam Garral yerlilere hakiki "carbet"ler, yani bir nevi duvarsız, yaprak çatısının hafif desteklerle taşındığı kulübeler ayırmıştı. Bu açık yapılarda hava serbestçe cereyan ediyor ve içeride asılı hamakları sallıyordu. Aralarında kadınlı erkekli üç dört ailenin eksiksiz yer aldığı yerliler orada karadaki gibi kalacaklardı.

Köleler her zaman kullandıkları barakaları yüzer yığının üzerinde de bulmuştu. Dört tarafı sımsıkı kapalı, bir girişi olan bu barakalar yerlilerin kulübelerinden farklıydı. Yerliler özgürlük içinde, açık havada yaşamaya alışkındı. Kölelerin yaşamına çok uygun gelen barakaya kapanarak yaşamayı benimsemiyorlardı.

Nihayet ön tarafa büyük doklar oturtulmuştu. Bunların içinde hem mallar hem de orman ürünleri bulunuyordu. Joam Garral onları da Bélem'e ulaştıracaktı.

Benito'nun gözetiminde bu geniş depolara yerleştirilen zengin yük özenle istif edilmişti. Öyle ki içerideki düzen bir gemi ambarındaki düzenden farksızdı.

Bu yükün en kıymetli tarafını öncelikle yedi bin arrobe* tutarında kauçuk oluşturuyordu. Zira bu ürünün bir lirası üç dört frank ediyordu. Jangada ayrıca elli kental ağırlığında saparna götürüyordu. Saparna, bütün Amazon havzasında yapılan ihracatın önemli bir kolunu oluştururdu. Ancak nehir kıyılarındaki üretim gitgide azalmaya yüz tutmuştu çünkü bu ürünü toplarken yerliler

* Yaklaşık yirmi beş frank değerinde İspanyol parası; Portekiz arrobesi biraz daha fazla tutar, 32 frank değerindedir –çn.

dallarına pek özen göstermiyordu. Brezilya'da "cumarus" adıyla tanınan ve belli başlı bazı yağları üretmekte kullanılan tonka baklası; yaraları iyileştirmede kullanılan çok yararlı bir merhemin üretildiği sasafras; boyacılıkta kullanılan bitkilerden oluşmuş küçük balyalar; çeşitli zamklarla dolu sandıklar bu yükün tamamını meydana getiriyordu. Öyle ki Para dolaylarında bu malların satışı hem kolay hem çok kazançlıydı.

Tekneye alınan yerli ve köle sayısının sadece jangada'nın manevrasında ihtiyaç duyulan sayıyla sınırlı tutulması şaşırtıcı görünebilirdi. Daha çok sayıda adam götürmek gerekmiyor muydu? Amazon kıyılarında yaşayan kabilelerin saldırılarıyla karşılaşmak olası değil miydi?

Ama buna gerek yoktu. Orta Amerika yerlileri artık korkulacak insanlar değildi. Zaman değişmiş, onların saldırılarına karşı önlemler almanın bir anlamı kalmamıştı. Kıyılarda yaşayan yerliler kendi halinde kabile insanlarıydı. Çok saldırgan olanlar uygarlık karşısında gerilemişti. Zaten uygarlık da nehir ve kollarında yavaş yavaş yayılıyordu. Brezilya, İngiltere, Hollanda veya Fransa ceza sömürgelerinden firar edenler korkulması gereken yegâne kişilerdi. Ama bu firariler az sayıdadır; orman ve savanalarda ancak tek tük gruplar halinde başıboş dolaşırlar. Velhasıl jangada köle avcılarının her saldırısını püskürtecek durumdaydı.

Ayrıca Amazon'da birçok karakol, köyler, çok sayıda misyon mevcuttur. Muazzam akarsuyun geçtiği yer artık bir çöl değil, her geçen gün sömürgeleşen bir havzadır. Bu tür bir tehlikeyi

hesaba katmak lazım değildi. Hiçbir saldırı beklenmiyordu.

Jangada hakkında söylediklerimizi bitirmek gerekiyor. Geriye çok farklı özellikte iki üç yapıdan söz etmek kalıyor. Bu yapılar jangada'ya çok ilginç bir görünüm kazandırıyordu.

Ön tarafta kılavuz barakası yükseliyordu. Biz ön taraf diyoruz ama aslında dümenci yeri genellikle kıç tarafta bulunur. Ne var ki buna benzer yolculuklarda dümen kullanmaya ihtiyaç duyulmaz. Uzun kürekler yüz kuvvetli kol tarafından çekilse bile bu uzunlukta bir katara hiç fayda etmezdi. Jangada akıntıda yandan uzun kancalar ve yatağın dibine dayanan payandalarla tutuluyor, saptığı vakit yönü düzeltiliyordu. Bu sayede herhangi bir nedenle mola vermek söz konusu olduğunda iki yakadan birine yaklaşabiliyordu. Teknede üç dört "uba," donanımlı iki oyma kayık mevcuttu ve kıyılara kolayca ulaşılmasını sağlıyorlardı. Kılavuzun rolü nehir geçitlerini, kaçınmanın uygun düştüğü anaforları, demir atmaya elverişli bir yer arz eden koyları, akıntının ani dönüşlerini tanımakla sınırlanıyordu; bu yüzden yeri öndeydi ve öyle olmalıydı.

Bu kocaman makinanın –bu deyimi kullanmak doğru sayılmaz mı?– donanım yöneticisi kılavuzdu ancak bir başka kişi onun manevi yöneticisi olacaktı. Bu adam Iquitos misyoner kilisesinde papazlık hizmeti gören Peder Passanha'ydı.

Joam Garral ailesi kadar dindar olan bir aile bu yolculuğu fırsat bilmeli, candan yakınlık duyup kutlu saydığı yaşlı papazı da yanında götürmeliydi.

Ön tarafta kılavuz barakası yükseliyordu.

O zaman yetmiş yaşında olan Peder Passanha, dini tutkuyla yanıp tutuşan bir iyilik insanıydı. Bu bölgelerde dini inanç temsilcileri henüz erdemli insan örnekleri oluşturmuyordu. İyiliksever bir varlık olan Passanha, büyük misyonerlerin örnek

tipini temsil ediyordu. O misyonerler ki dünyanın en yabanıl bölgelerine uygarlık götürmeye çalışmıştı.

Peder Passanha elli yıldır Iquitos'ta, idaresindeki misyonda yaşıyordu. Herkes tarafından seviliyor ve bunu hak ediyordu. Garral ailesi nezdinde büyük itibar görüyordu. Çiftçi Magalhaes'in kızı ve fazendada kalan genç işçiyi o evlendirmişti. Çocuklarının doğumunu görmüş ve onları vaftiz etmiş, eğitmişti. Evliliklerini de kutsamayı umuyordu.

Peder Passanha'nın yaşı artık zahmetli görevini icra etmesine izin vermiyordu. Emeklilik vakti gelmişti. Iquitos'ta yerini daha genç bir papaz almıştı ve ömrünü Tanrı'nın yaşlı hizmetkârlarına ayrılmış manastırlardan birinde tamamlamak üzere Para'ya dönmeye hazırlanıyordu.

Nehri öz ailesi gibi olan Garrallarla inmekten daha büyük bir fırsat olabilir miydi? Bu önerilmiş, o da seyahate katılmayı kabul etmişti ve Bélem'e varışta genç çifti, Minha ve Manoel'i evlendirecekti.

Ama Peder Passanha yolculuk sırasında ailenin sofrasında oturacak olsa da Joam Garral ona ayrı bir konut inşa ettirmek istemişti ve Tanrı biliyor ya, Yaquita ve kızı onu rahat ettirmek için ellerinden geleni yapmışlardı! İyi kalpli ihtiyar rahibin mütevazı papaz evinde hiç bu kadar iyi yaşamadığı muhakkaktı.

Gelgelelim papaz evi Peder Passanha'ya yeterli gelmiyordu. Onun için bir de şapel gerekiyordu.

Böylece şapel jangada'nın tam ortasına inşa edildi. Üstüne bir de küçük çan kulesi yerleştirildi.

Tabii çok dar bir alandı ve bütün personeli içine alamazdı. Ama pek güzel süslenmişti. Joam Garral kendi özel konutunu yüzer salın üzerinde nasıl yeniden bulduysa, Peder Passanha'nın mekânının da ondan aşağı kalır yanı yoktu; yıkık dökük Iquitos kilisesinden yoksun kaldı diye pişmanlık duymayacaktı.

Amazon'da yola çıkacak olağanüstü taşıt, işte böyle bir şeydi. Orada, kumsalda duruyor, nehrin gelip onu yukarı kaldırmasını bekliyordu. Suların kabarmasına ilişkin ölçümler ve gözlemlerin ardından, hareket saati gecikmeyecekti.

5 haziran tarihinde, her şey hazırdı.

Kılavuz önceki gün gelmişti. Elli yaşlarında bir adamdı. Mesleğine ilişkin şeyleri iyi biliyordu ama biraz içki içmeyi seviyordu. Ne var ki Joam Garral bunu sorun yapmıyordu. Kütük sallarının Bélem'e götürülmesi işinde birçok kez onu kullanmış, bu yüzden hiç pişman olmamıştı.

Zaten şunu eklemek gerekir ki Araujo –kılavuzun adı buydu– şeker kamışı suyundan yapılan tafya adındaki sert içkiden birkaç yudum almadıkça etrafını açık seçik göremiyordu. Nitekim ne zaman yola çıksa, bu içkiyle dolu bir fıçıyı yanında bulundurur, onsuz yapamazdı.

Kabaran nehir suyu birkaç gündür kendini hissettiriyor, su seviyesi gitgide yükseliyordu. Maksimum seviyeye çıkmadan önce, kırk sekiz saat içinde, sular fazenda kumsalını istila etmişti. Fakat jangada'yı yukarı kaldırmaları için henüz yeterli değillerdi.

Hareket garanti olmasına ve kabarmanın erişmesi gereken yükseklik seviyesinde herhangi

bir hesap hatası mümkün olmamasına rağmen psikolojik saat bütün ilgilileri biraz heyecanlandırıyordu. Aslında açıklanamaz bir sebeple Amazon'un suları jangada'nın yüzmesini sağlayacak kadar yükselmezse tüm bu muazzam işi tekrar yapmak gerekirdi. Fakat sel hızla azaldığından, aynı şartlarda yeniden bulunmak için uzun aylar gerekecekti.

5 haziranda, akşama doğru, jangada yolcuları kumsala yüz ayak kadar yukarıdan bakan bir düzlükte toplanmıştı. Herkes anlaşılması zor olmayan bir çeşit kaygı içinde hareket saatini bekliyordu. Yaquita, kızı, Manoel Valdez, Peder Passanha, Benito, Lina, Fragoso, Cybèle ve fazenda yerlileri ya da kölelerinden birkaç hizmetkâr oradaydı.

Fragoso yerinde duramıyordu. Bir aşağı bir yukarı gidip geliyor, kıyıya iniyor, platoya geri çıkıyor, nirengi noktalarını not ediyordu. Kabaran su onlara ulaştığında hurra diye bağırdı.

"Yüzecek, bizi Bélem'e götürmesi gereken katar yüzecek!" diye ekledi. "Amazon'u şişirmek için göğün tüm kataraktları açıldığında yüzecek!"

Joam Garral ise yanında kılavuz ve çok sayıda mürettebatla salın üzerindeydi. Hareket anında gereken bütün önlemleri almak ona düşüyordu. Zaten jangada sağlam halatlarla kıyıya palamarlanmıştı. Yüzdürme eylemi başladığı zaman akıntıyla sürüklenme olasılığı yoktu.

Köy halkı dışında Iquitos dolaylarından gelen yüz elli iki yüz kişilik bir yerli kabilesi bu ilginç olayı izliyordu.

Herkes seyrediyor, meraklı kalabalıktan adeta çıt çıkmıyordu.

Akşam saat beşe doğru, su seviyesi önceki günden daha yüksekti –bir ayak daha yükselmişti– ve kumsal tümüyle gözden kayboluyordu.

Kocaman salın tahtalarına belirli bir sarsıntı yayıldı. Fakat tümüyle yukarı kalkıp oturduğu yerden ayrılması için suyun hâlâ birkaç parmak yükselmesi gerekiyordu.

Bir saat boyunca, bu sarsıntıların sayısı çoğaldı. Kalın tahtalar her yandan çatırdıyordu. Kütükleri kumdaki yataktan ayırmak için bir çalışma başladı.

Saat altı buçuğa doğru, sevinç çığlıkları yükseldi. Jangada sonunda yüzüyordu. Akıntı akarsuyun ortasına doğru sürüklüyordu. Ancak halatlar gerildi, jangada sakin sakin kıyıya yanaştı. O anda, sanki yazgısı Tanrı'nın ellerinde bulunan bir gemiyi kutsarmışçasına, Peder Passanha dua ediyordu!

X
Iquitos'tan Pevas'a

Ertesi gün, 6 haziranda Joam Garral ile yakınları fazenda'da kalan yerli ya da köle personele ve de kâhyaya veda ediyorlardı. Sabah saat altıda, jangada bütün yolcularını –sakinlerini desek daha doğru olacak– içine aldı; herkes kamarasına, daha doğrusu konutuna yerleşti.

Yola çıkma zamanı gelmişti. Kılavuz Araujo ön tarafta yerini aldı; sırıkları kullanacak mürettebat manevra yerine yerleşti.

Benito ve Manoel'in yardımcı olduğu Joam Garral halatların çözülmesini denetliyordu.

Kılavuzun uyarısıyla halatlar çözüldü, jangada'yı kıyıdan açmak için yamaçlara yaslanan sırıklar harekete geçti. Akıntı çok gecikmeden etkisini gösterdi, jangada akarsuyun sol kıyısı boyunca uzaklaştı. Iquitos ve Parianta adaları sağ tarafta kaldı.

Yolculuk başlamıştı. Nerede bitecekti? Eğer önceden belirlenmiş rotayı hiçbir şey değiştirmezse Para'da, sekiz yüz kilometre uzaktaki o küçük Peru köyü Bélem'de! Nasıl bitecekti? Gelecek günlerin bilinmeyen gizi buydu.

Hava çok güzeldi. Hoş bir "pampero" Güneş'in kızgınlığını ılıklaştırıyordu. Cordillère tarafından esen haziran ve temmuz yellerinden biriydi bu. Uçsuz bucaksız Sacramento Ovasını yaladıktan sonra, birkaç yüz kilometre uzaklardan buraya

gelirdi. Jangada direk ve yelkenden yoksundu ama yelin gücünden etkileniyordu ve hızı çoğaldı. Gelgelelim akarsuyun yılankaviliği, aniden beliren dönemeçler işi zora sokuyordu. Bu bakımdan böyle itici bir gücün avantajlarından vazgeçmek gerekiyordu.

Jangada akarsuyun sol kıyısı boyunca uzaklaştı.

Amazon havzası dümdüz bir alandı, daha doğrusu sonu olmayan bir ova; bu nedenle akarsu yatağındaki meyil fazla sayılmazdı. Nitekim Brezilya sınırında bulunan Tabatinga ile büyük akarsuyun çıktığı kaynak arasındaki seviye farkının kilometre başına bir desimetreyi aşmadığı hesaplanmıştı. Dünyada eğikliği bu denli zayıf bir nehir daha yoktu.

Buradan çıkan sonuca göre Amazon akıntısının ortalama hızı yirmi dört saatte iki kilometreyi geçmiyor olsa gerekti; bazen bu hız kuraklık dönemlerinde daha da düşüyordu. Bununla beraber suların kabarma zamanında hızın otuz kırk kilometreye yükseldiği görülürdü.

Bereket versin, jangada bu koşullarda yol alıyordu. Ne var ki yer değiştirirken ağır kalıyor, ondan daha çabuk davranan akıntının hızından yararlanamıyordu. Dolayısıyla akarsu kıvrıntılarının neden olduğu gecikmeleri hesaba katarak çok sayıda adanın etrafından dolanmak, sığlıklardan sakınmak gerekiyordu. Mecburen vakit kaybedilecek molaların yol açtığı gecikmeler hesaba katıldığında, fazla karanlık gece güvenli yönelmeye izin vermeyeceği zaman kat edilen yol yirmi dört saatte yirmi beş kilometreden fazla tahmin edilmeliydi.

Dahası nehir sularının yüzeyi tam anlamıyla serbest olmaktan uzaktır. Hâlâ yeşil ağaçlar, bitki kalıntıları, devamlı kıyılardan kopan ot adacıkları akıntının sürüklediği ve hızlı bir yolculuğa engel teşkil eden koca bir enkaz filosu oluşturur.

Nanay'ın ağzı çok geçmeden aşıldı, sol kıyıdaki sivri burnun arkasında kayboldu. Sol kıyı, Güneş'te kızaran kızılımtırak buğdaygillerden bir

halıya bürünüyor, ufukta görünen yeşilimtırak ormanların çok canlı ön cephesini oluşturuyordu.

Jangada, çok sayıda güzel görünümlü adaların arasından geçerken akıntıya kapılmakta gecikmedi. Iquitos'la Pucalppa arasında bu adalardan bir düzine kadarını saymıştık.

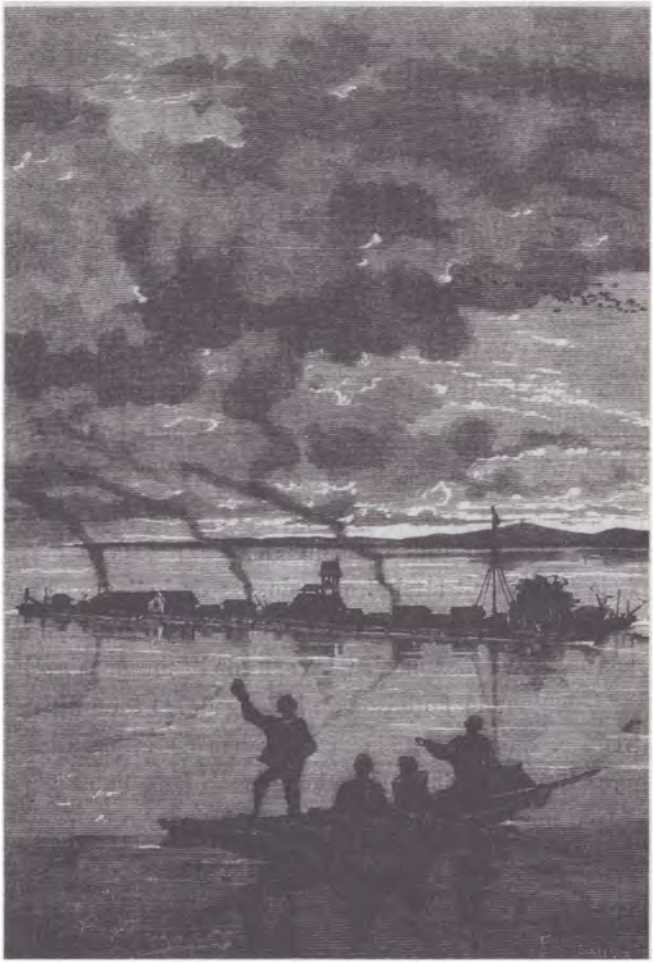

Jangada akıntıya kapılmakta gecikmedi.

Belleğini ve görüşünü açmak için birkaç yudum atmayı ihmal etmeyen Araujo, adaların ortasından geçerken büyük ustalıkla manevra yaptı. Kumandasındaki elli sırık jangada'nın iki yanından eşzamanlı olarak kalkıyor, hep birden suya dalıyordu. Görülmeye değer bir manzaraydı.

Bu arada yerli aşçı kadın yemek hazırlıkları yaparken Yaquita, Lina ve Cybèle'in yardımıyla sonunda her şeyi düzene koymuştu.

Genç adamlar ve Minha'ya gelince, Peder Passanha'yla birlikte dolaşıyorlardı, genç kız ara sıra durup salda bulunan bitkileri suluyordu.

"Evet, Peder," dedi Benito, "bundan daha hoş bir seyahat tarzı biliyor musunuz?"

"Hayır, sevgili evladım," diye cevap verdi Peder Passanha. "Hakikaten bu bütün eviyle beraber yolculuk etmek!"

"Ve hiç yorulmadan!" diye ekledi Manoel. "Böyle yüzlerce mil yapılır!"

"O yüzden," dedi Minha, "refakatimizi tercih ettiğinize pişman olmayacaksınız! Sizce de bir adaya çıkmışız ve nehir yatağından kopan ada çayırları, ağaçlarıyla sakin sakin sürükleniyormuş gibi değil mi? Yalnız..."

"Yalnız?.." diye tekrarladı Peder Passanha.

"Bu adayı kendi ellerimizle bizzat yaptık, Peder, o bize ait ve Amazon'un tüm adalarına tercih ederim. Bundan ötürü gururlanmaya hakkım var!"

"Evet, sevgili kızım," diye yanıtladı Peder Passanha. "Gururunu bağışlıyorum! Zaten seni Manoel'in önünde azarlayacak değilim."

"Aksine!" diye cevap verdi genç kız, neşeyle. "Manoel'e hak ettiğimde beni azarlamayı öğretmek

lazım! Kusurları olan küçük kişiliğim için çok fazla müsamahakâr."

"O halde, sevgili Minha," dedi Manoel, "size şeyi hatırlatmak için izninizden faydalanacağım..."

"Neyi?"

"Fazenda kütüphanesinde pek çalışkan olduğunuzu ve Yukarı Amazon'unuzla alakalı her şeyde beni çok bilgili kılacağınıza söz verdiğinizi. Para'da onu ziyadesiyle eksik tanıyoruz ve işte, bana adını söylemeyi düşünmeksizin jangada bir sürü adanın yanından geçiyor!"

"Bunu kim yapabilir ki?" diye haykırdı genç kız.

"Evet! Kim yapabilir?" diye tekrarladı Benito onun ardından. "Bütün bu adalara ait 'tupi' deyişiyle müsemma yüzlerce ismi kim hatırlayabilir? Unutur insan! Amerikalılarsa Mississipi'lerinin adaları hususunda daha pratikler, onlara numara veriyorlar..."

"Şehirlerinin cadde ve sokaklarına numara verdikleri gibi!" diye cevap verdi Manoel. "Açıkçası bu numara sisteminde pek hoşlanmıyorum! Hayal gücüne bir şey ifade etmiyor, altmış dördüncü ada, altmış beşinci ada, üçüncü caddenin altıncı sokağından fazla değil! Aynı fikirde değil misiniz, sevgili Minha?"

"Evet, Manoel, kardeşim ne düşünürse düşünsün," diye yanıtladı genç kız. "Ama isimlerini bilmesek de büyük nehrimizin adaları sahiden güzel! Sarkık yapraklarıyla o dev palmiyelerin gölgesinde nasıl geliştiklerine bakın! Ve onları saran, dar bir kayığın zar zor geçebileceği sazlardan kemere! Ve şu acayip kökleri kıyılara dev yengeç ayakları gibi dayanan mangrovlara! Evet,

bu adalar güzel ama ne denli güzel olurlarsa olsunlar, bizimki gibi yer değiştiremezler!"

"Küçük Minham bugün biraz coşkulu!" diye belirtti Peder Passanha.

"Ah! Peder," diye haykırdı genç kız, "çevremde herkesin mutlu olduğunu hissetmekten dolayı çok mutluyum!"

O esnada konutun içinden Minha'ya seslenen Yaquita'nın sesi işitildi.

Genç kız gülümseyerek koşa koşa gitti.

"Burada sevimli bir arkadaşınız olacak!" dedi Peder Passanha delikanlıya. "Sizinle kaçacak olan ailenin tüm neşesi olur, dostum!"

"Canım, küçük kardeşim!" dedi Benito. "Buna çok üzülürüz. Peder haklı! Aslında Manoel'le evlenmesen!.. Hâlâ vakit var! Bizimle kalırdın!"

"Sizinle kalacak," Benito, diye karşılık verdi Manoel. "Emin ol gelecek hepimizi birleştirecek, içimde öyle bir his var!"

İlk gün güzel geçti. Öğle yemeği, akşam yemeği, öğle uykuları, gezintiler; her şey, Joam Garral ve yakınları hâlâ konforlu Iquitos fazenda'sında yaşıyorlarmış gibi olup bitiyordu.

İlk yirmi dört saatte, nehrin sol tarafında bulunan Bacali, Chochio, Pucalppa ırmak ağızları ile sağ tarafta bulunan Itinicari, Maniti, Moyoc, Tuyuca ırmak ağızları ve adalar kazasız belasız geçildi. Ay ışığıyla aydınlanan gece biraz mola verilmesini sağladı, uzun sal Amazon üzerinde sessiz sedasız süzüldü.

Ertesi gün, 7 haziranda jangada aynı zamanda Nouvel-Oran adını taşıyan Pucalppa köyünün yamaçları boyunca yol aldı. Yine nehrin sol

kıyısında, on beş kilometre aşağıda bulunan eski Oran terk edilmiş, insanlar şimdi buraya yerleşmişti. Köy halkını Mayorunas ve Orejones kabilelerine bağlı yerliler meydana getiriyordu. Bu köyden daha güzel görünümlü bir yer olamazdı. Kan kırmızıya boyanmış yamaçlar, tamamlanmamış kilise, kulübeler, saman sapından çatıları gölgeleyen birkaç yüksek palmiye ağacı ve kıyılarda yarı yarıya karaya çekilmiş iki üç ubas...

7 haziranda jangada nehrin sol kıyısını izlemeye gün boyu devam etti. Birkaç isimsiz, pek önemi olmayan akarsu kolunun yanından geçti. Bir an, Sinicuro Adasının sivri burnuna takılma tehlikesiyle karşılaştı fakat mürettebattan iyi destek gören kılavuz tehlikeyi savuşturup akıntı yönünde tutunmayı başardı.

Akşamüstü, Napo adını taşıyan daha geniş bir adanın yanına vardılar. Napo, üzerinde bulunduğu akarsuyla aynı adı taşıyordu. Bu akarsu, Orejones kabilesinin topraklarını suladıktan sonra, bu noktada kuzeybatıya doğru yöneliyor, yaklaşık sekiz yüz metre genişliğinde bir ağız oluşturarak sularını Amazon'la birleştiriyordu.

7 haziran akşamı, jangada küçük bir ada olan Mango'nun yanına ulaştı. Bu ada, Napo ırmağının Amazon'la birleşmeden önce iki kola ayrılmasına neden oluyordu.

Birkaç yıl sonra, bir Fransız gezgini, Paul Marcoy bu akarsu kolunda bulunan suların rengini keşfedecek, onları absente özgü yeşil opal rengine benzetecekti. Aynı zamanda, La Condamine tarafından saptanan birkaç ölçümü de düzeltecekti. Gelgelelim bu sırada, suların kabarmasıyla

Napo'nun ağzı gözle görülür biçimde genişlemişti ve Cotopaxi'nin doğu yokuşlarından hız alan akıntılı sular köpüre köpüre Amazon'un sarımtırak akıntısına karışıyordu.

Akarsuyun ağzında birkaç Yerli dolaşıyordu. Güçlü kuvvetli bedenleri, uzun boyları, rüzgârda dalgalanan saçları, palmiye çubuğu geçirilmiş burun delikleri, kıymetli ağaçların ağırlığıyla omza kadar uzamış kulak memeleri vardı. Birkaç kadın onlara refakat ediyordu. Hiçbiri sala binme eğilimi göstermedi.

Bu yerlilerin yamyam olabileceği iddia edilir fakat bu onca kıyı kabilesi için söylenir ki şayet doğruysa, bugün hâlâ eksik olan örneklerde yamyamlık alışkanlıkları olurdu.

Birkaç saat sonra, biraz alçak bir kıyıya kurulmuş Bella Vista köyü, orta büyüklükte muz ağaçlarının kocaman yapraklarını fazla dolu bir yalağın suları gibi üzerine döktüğü saman kaplı birkaç kulübeye hükmeden güzel ağaç kümelerini gösterdi.

Kılavuz yamaçlardan uzaklaşıp daha elverişli bir akıntıyı izlemek amacıyla salı nehrin sağ kıyısına yöneltti. Ne var ki manevra pek kolay olmadı, bereket versin Araujo fıçıyı kucaklayıp birkaç yudum daha atınca işin üstesinden gelindi.

Bu arada aynı manevra sırasında, kara renkte sulardan oluşmuş çok sayıda lagünlerden birkaçını fark ettiler. Amazon'un akışı içinde şuraya buraya serpilmiş bu lagünlerin çoğu kez nehirle hiçbir bağlantısı yoktu. Oran lagünü adını taşıyan lagün, hayli geniş bir alanı kapsıyor, geniş uzun bir yarıktan nehir sularını içine alıyordu. Nehir yatağının ortasında, ilginç biçimde bir araya gelmiş birçok

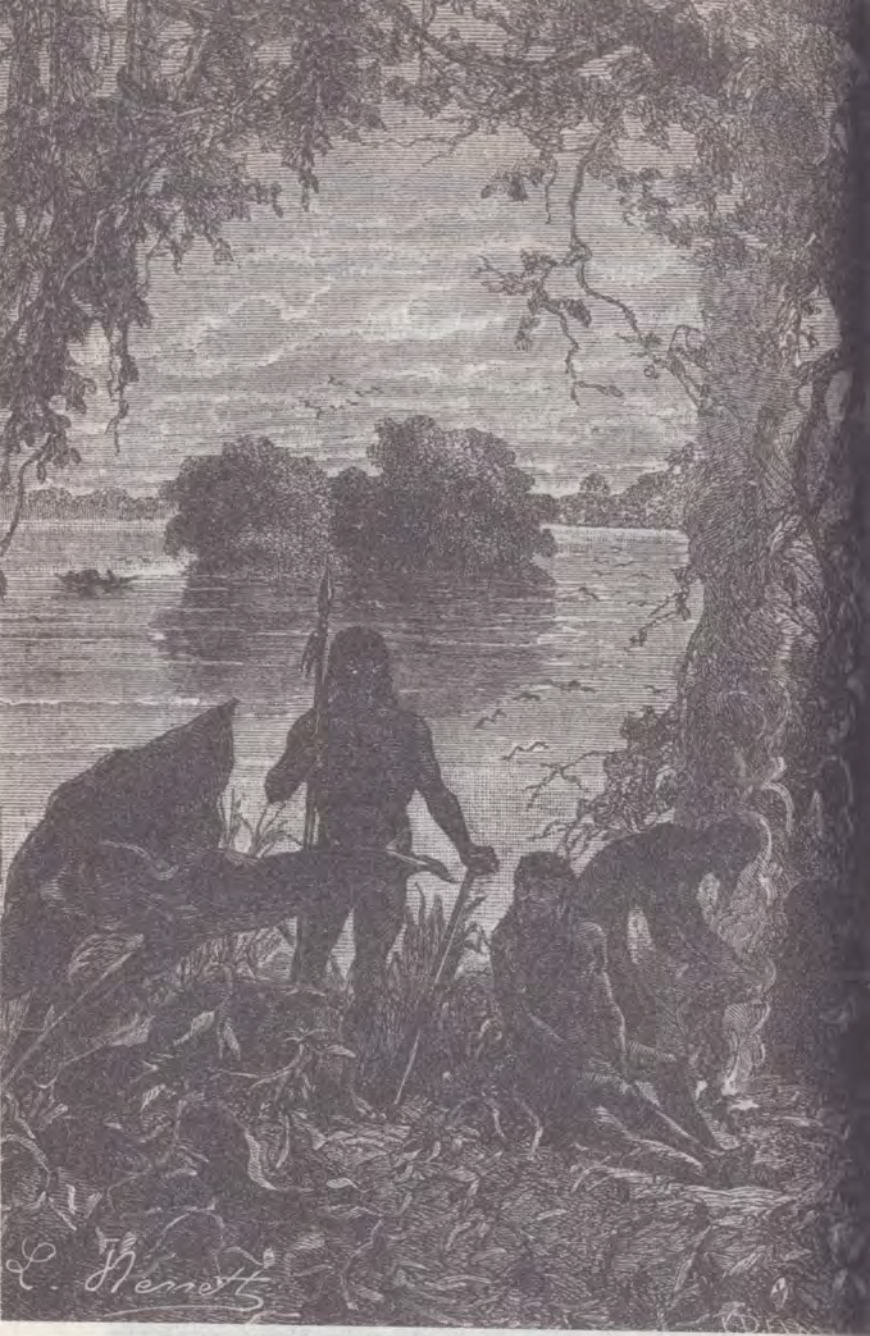

Akarsuyun ağzında birkaç
Yerli dolaşıyordu.

ada ve iki üç adacık yer alıyordu. Benito karşı kıyıda bulunan Oran'ın eski yerleşim alanını gösterdi; köyden geriye belli belirsiz yıkıntılar kalmıştı.

İki gün boyunca akıntıya boyun eğen jangada, altı tehlikeli biçimde dibe sürtmeden, kâh sağ kıyıyı kâh sol kıyıyı izledi.

Yolcular bu yeni varoluşa alışmıştı bile. Joam Garral seyahatin ticari yanını teşkil eden her şeyle ilgilenmeyi oğluna bırakmış, vaktinin çoğunu odasında okuyup düşünerek geçiriyordu. Yazdıklarında Yaquita'ya bile bir şey söylemiyordu. Bununla birlikte daha şimdiden gerçek bir hatırat önemi kazanıyordu.

Benito ise gözünü dört açmış, kılavuzla sohbet ediyor, istikamet saptıyordu. Yaquita, kızı ve Manoel neredeyse her zaman ayrı bir grup oluşturuyor, ya gelecek planlarından bahsediyor ya da fazenda bahçesinde yaptıkları gibi boş boş dolaşıyorlardı. Hakikaten aynı yaşam hüküm sürüyordu. Ama henüz kendini av zevkine verme fırsatı bulamayan Benito'ya kadar değil. Yırtıcı hayvanları, agutileri, pekari ve kapibaralarıyla Iquitos'un ormanlarını özlese de kuşlar sürü halinde kıyılarda uçuyor ve gelip jangada'ya konmaktan bile korkmuyorlardı. Sofrada av hayvanı olarak avantajlı bir şekilde yer alabildikleri zaman, Benito onlara ateş ediyor ve kız kardeşi bu kez itiraz etmeye çalışmıyordu çünkü bu herkesin çıkarınaydı. Ama gri veya sarı balıkçıl kuşları, sık sık kıyılara gelen pembe ya da beyaz ibisler söz konusu olduğunda, arkadaşça Minha'ya ayrılıyordu. Tek bir çeşit batağan, hiç yenilebilir olmamasına rağmen genç tüccarın gözlerinde merhamet bulmuyordu.

Bu yüzmek veya uçmak kadar dalmakta da usta "caiarara"lardan, sevimsiz çığlıklar atan, ama tüyü Amazon Havzasının muhtelif pazarlarında yüksek bir fiyat taşıyan kuşlardan biriydi.

Nihayet 11 haziran akşamı Omaguas köyünü ve Ambiacu'nun ağzını aştıktan sonra jangada Pevas'a ulaştı, kıyıya yanaştı.

Havanın kararmasına daha birkaç saat vardı. Benito ona eşlik etmeye her zaman hazır olan Fragoso ile birlikte karaya çıktı. İki avcı küçük köy dolaylarındaki sık ağaçlığa daldı. Bir düzine sülünün yanında bir aguti ile bir sudomuzu bu mutlu av sonucu mönüye zenginlik kattılar.

Benito iki yüz altmış nüfuslu Pevas'ta, Misyon'un aynı zamanda toptancı tüccar olan laik kardeşleriyle birkaç alışveriş yapabilirdi ama yakın zamanda saparna balyaları ve belli bir sayıda salyangozu Aşağı Amazon'a yollamışlardı ve depoları boştu.

Gün doğar doğmaz, jangada yeniden yola çıktı, Cochiquinas köyünü sağ tarafta bıraktıktan sonra bu köyle aynı adı taşıyan ada ve Iatio adalarından oluşan küçük takımadalara sokuldu. İsimsiz, ince akarsu kollarının çeşitli ağızları, adaları birbirinden ayıran aralıklarda, nehrin sağında beliriyordu.

Başları tıraşlı, yanakları ve alnı dövmeli, burun delikleri ve alt dudaklarında metal halkalar bulunan yerliler bir anda kıyı boyunca ortaya çıktılar. Silah olarak okları ve sarbakanları* vardı. Ama silah kullanmaya gerek görmediler, hatta jangada'ya bile yaklaşmaya kalkışmadılar.

---

* Üfleyerek mermi atan boru –çn.

XI
Pevas'tan Sınıra

Bundan sonraki birkaç günde yolculuk olaysız geçti. Geceler o denli güzeldi ki upuzun sal mola bile vermeden kendini akıntıya bırakıyordu. Bir sahneden öbürüne geçerken değişen tiyatro dekorları gibi nehrin iki kıyısı renk renk değişkenlikler gösteriyordu. İnsanın gözlerini yanıltacak biçimde, sanki jangada olduğu yerde kalıyor, iki kıyı hareket ediyordu.

Benito kıyıda ava çıkamadı çünkü mola verilmedi ama av hayvanlarının yerini gayet avantajlı şekilde su ürünleri aldı.

Gerçekten de çeşit çeşit harika balıklar, "paco"lar, "surubi"ler, nefis etli "gamitana"lar ve "dudari" denen karnı pembe, sırtı siyah, çok zehirli iğnelerle silahlanmış şu geniş kedibalıklarından yüzlerce yakalandı. Ayrıca bazıları mikroskobik olan ve civarda ihtiyatsızca maceraya atılan yüzücünün baldırlarını çok geçmeden yumak haline getiren ufak siluruslar, yani "candiru"lar da yakalandı.

Amazon'un zengin suları uzun saatler boyunca ırmaklarda jangada'ya refakat eden başka hayvanlar tarafından da sık sık ziyaret ediliyordu.

Bunlar on on iki fit boyunda, kırmızı kenarlı geniş pullarla zırhlanmış, fakat eti sadece yerliler tarafından gerçekten takdir edilen devasa "pira-rucu"lardı. O yüzden bunlar avlanmaya

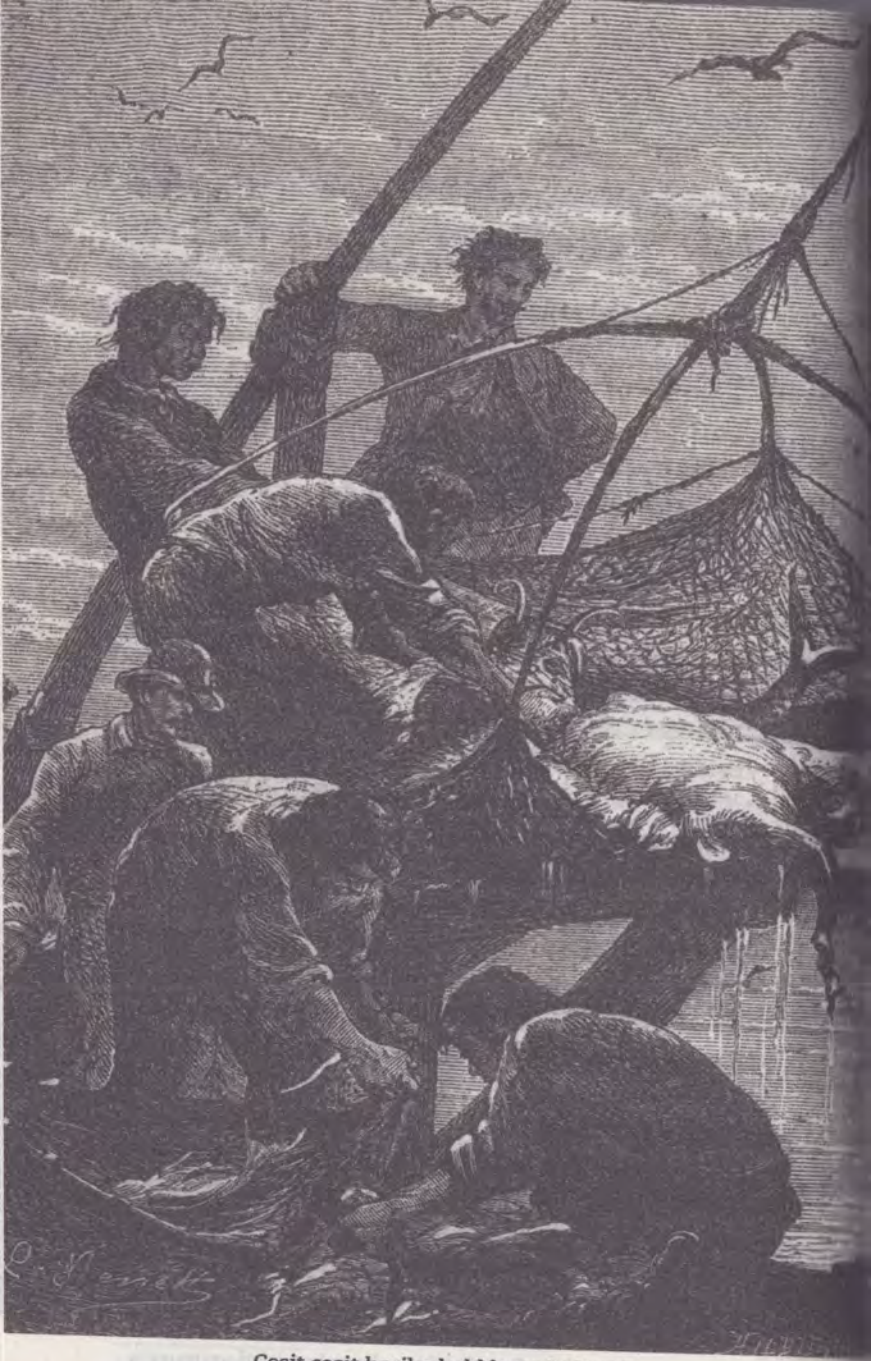

Çeşit çeşit harika balıklar yakalandı.

çalışılmıyordu; tıpkı yüzlerce gelip oynaşan, kuyruklarıyla ağaç katarının kirişlerini döven, ön ve arkada çırpınarak, rengarenk yansımalar ve kırılan ışığın gökkuşağına dönüştürdüğü fıskiyelerle nehir sularını canlandıran zarif yunuslar gibi.

16 haziranda jangada yamaçlara yaklaşırken ne mutlu ki nehir yatağının dibine sürtünme tehlikesini atlattıktan sonra büyük bir ada olan San-Pablo'nun yakınlarına geldi. Ertesi akşam, Amazon'un sol kıyısında bulunan Moromoros köyüne yanaştı. Yirmi dört saat sonra, Atacoari ve Cocha ırmak ağızlarını aştı, daha sonra sağ kıyıda bulunan ve Cabello-Cocha Gölü ile bağlantıyı sağlayan "furo" ya da kanaldan geçti. Bir ara, Cocha misyoner kilisesine uğradı.

Rüzgârda uçuşan uzun saçları onlara çevik bir çehre kazandıran, ağızları altı inç boyunda palmiye dikenlerinden bir nevi yelpazenin ortasına açılan ve Paul Marcoy'nın gözlemine göre onca cüret, güç ve kurnazlığına hayran oldukları kaplana benzeyen Marahuas Yerlilerinin ülkesi orasıydı. Marahua'larla birlikte uçlarını dişleri arasında yanık tuttukları purolar içen birkaç kadın da geldi. Hepsi Amazon ormanları kralı gibi neredeyse çıplak dolaşıyordu.

Cocha Misyonu o sırada bir Fransisken keşişi tarafından yönetiliyordu. Peder Passanha'yı ziyaret etmek istedi.

Joam Garral o din adamını gayet iyi karşıladı. Hatta aile sofrasına oturmasını dahi teklif etti.

O gün tam da yerli aşçıyı gururlandıran bir yemek vardı.

Hoş kokulu otlarla yapılmış geleneksel haşlama, et suyu ve domates lapasına batırılmış manyok unundan mamul, Brezilya'da çoğunlukla ekmeğin yerini alan hamurlu ezme, "malagueta" ve sirkeden hazırlanmış acı bir sosta yüzen pirinçli kümes hayvanı, biberli yeşillik tabağı, üstüne tarçın serpilmiş kuru pasta, hep kilisenin zayıf yemeğine talim eden zavallı bir keşişi baştan çıkaracak her şey mevcuttu. Onu alıkoymak için ısrar edildi. Yaquita ve kızı bu hususta ellerinden geleni yaptılar. Ama Fransiskenin o akşam Cocha'da hasta bir Yerliyi ziyarete gitmesi lazımdı. Misafirperver aileye teşekkür edip gitti. Yanında, Misyon'un yenilerinin hoş karşılaması gereken birkaç hediye de götürdü.

İki gün boyunca kılavuz Araujo'nun işi zorlaştı. Nehir yatağı gitgide genişliyordu; adaların sayısı çoğalıyor, bu engellerle sıkışan akıntının hızı artıyordu. Caballo-Cocha, Tarapote, Cacao adaları arasından geçerken büyük önlemler almak gerekti. Sık sık mola veriyor, art arda dibe oturma tehlikesiyle karşılaşan jangada'yı kurtarmak zorunda kalıyordu. O zaman herkes manevraya yardım ediyordu. Hayli zorlu koşullar altında 20 haziran akşamı Nuestra-Senora-de-Loreto ile karşılaştılar.

Nehrin sol kıyısında kurulmuş olan Loreto, Brezilya sınırına ulaşmadan önceki son Peru kentiydi. Aslında yirmi kadar konuttan oluşmuş alelade bir köydü. Az çok engebeli bir yamaçta gruplaşan evlerin dokusu toprak ve kilden yapılmıştı.

Bu köy Cizvit misyonerleri tarafından 1770'de kurulmuştu. Nehrin kuzeyinde bulunan bu topraklarda yaşayan Ticumas yerlileri kırmızımtırak

derili, gür saçlıydı; Çin mürekkebiyle lekelenmiş bir masaya benzeyen yüzlerine zebra postu gibi şekiller çizilmişti. Kadınlar ve erkekler sade giyinirdi. Göğüslerini ve bellerini saran pamuk şeritler taşırlardı. Günümüzde Atacoari kıyılarında yaşayan bu yerlilerin sayısı artık iki yüz kişiyi geçmez. Bir zamanlar büyük şeflerin yönetiminde yaşamış olan güçlü bir ulusun son kalıntılarını temsil ederler.

Loreto'da ayrıca birkaç Perulu asker ve iki üç Portekizli tüccar yaşıyordu. Bunlar tuzlu balık, saparna ve pamuklu kumaş ticareti yapıyordu.

Benito Amazon pazarlarında çok tutulan bir mal olan saparnadan mümkünse birkaç balya satın almak amacıyla karaya çıktı. Her anı işle dolu olduğundan, Joam Garral karaya adım atmadı. Yaquita ve kızı da Manoel'le birlikte jangada kaldı. Loreto sivrisineklerinin ziyaretçileri kaçırmak bakımından kötü bir ünü vardı. Bu korkunç iki kanatlılara kanlarını emdirmek istemeyenler buradan uzak dururdu.

Manoel o böceklere dair birkaç kelime etmişti ama ısırıklarına göğüs germe isteği vermek için değil.

"Amazon kıyılarını istila eden dokuz türün," diye dedi, "Loreto köyünde randevulaştığı iddia ediliyor. Saptamak istemesem de buna inanmak istiyorum. Sevgili Minha gri sivrisinek, tüylü, beyaz ayak, cüce, bando çalgıcısı, küçük düdük, 'urtiquis,' soytarı, büyük siyah, orman kızılı sivrisinekler, daha doğrusu sizi hedef seçecek ve buraya tanınmaz vaziyette dönmenize yol açacak her şey arasında seçme şansınız

olacak! Aslında bu canavar çiftkanatlıların Brezilya sınırını kıyıda fark ettiğimiz o zavallı, solgun ve zayıf askerlerden daha iyi koruklarını düşünüyorum!"

"İyi de doğada her şey bir işe yaradığına göre," diye sordu genç kız, "sivrisinekler ne işe yarıyor?"

"Böcekbilimcileri mutlu etmeye," diye cevap verdi Manoel, "size daha iyi bir açıklama yapmakta çok zorluk çekerim!"

Manoel'in Loreto sivrisinekleri hakkında söyledikleri son derece doğruydu. Nitekim alışverişi biten Benito sala geri döndüğünde yüzü ve elleri binlerce kırmızı noktayla dolmuştu. Üstelik ayakkabılarının derisine rağmen ayak parmakları da sivrisinek ısırığından şişmişti.

Benito, "Gidelim, hemen gidelim buradan!" diye haykırdı. Aksi halde bu kahrolası böcekler burayı da istila edecek, jangada yaşanmaz hale gelecek!"

Manoel, "Onları da Para'ya ihraç ederdik!" diye karşılık verdi. "Oradaki tüketimi de karşılarlar!"

Böylece geceyi bu kıyılarda geçirmekten vazgeçip jangada'yı yamaçlardan çözdüler ve kendilerini yeniden akıntıya bıraktılar.

Amazon, Loreto'dan başlayarak Arava, Cuyari ve Urucutea adaları arasında biraz güneybatıya doğru yöneliyordu. Jangada o sırada Amazon'un beyaz sularına karışan Cajaru'nun karanlık sularında süzülüyordu. Sol kıyıda bulunan bu akarsu kolunu aştıktan sonra, 23 haziran akşamı büyük Jahuma Adası boyunca sessiz sedasız yol aldı.

Sislerden tümüyle arınmış bir ufuk çizgisinde batan Güneş, ılıman bölgelerin yabancısı olduğu o güzel tropikal gecelerden birini müjdeliyordu.

Hafif bir rüzgâr havayı serinletiyordu. Yıldızlı gökyüzünde çok geçmeden Ay doğacak, birkaç saat boyunca bu bölgelerde pek görülmeyen alacakaranlığın yerini dolduracaktı. Fakat henüz Ay ışığından yoksun kalan bu zaman diliminde yıldızlar benzersiz parlaklıkta bir ışık yayıyordu. Amazon havzasının uçsuz bucaksız ovası bir deniz gibi sonsuza dek uzuyordu. Bu sonsuzluğun ucunda, kuzeyde, iki yüz milyar kilometreye varan bir uzaklıkta, tek başına bir elmas gibi parlayan Kutup yıldızı görünüyordu; Güneyhaçı takımyıldızından dört yıldız da güneyde parlıyordu.

Sol yaka ve Jahuma Adasının yarı bulanık ağaçları siyah kırpıntılar halinde seçiliyordu. O gövdeler, daha doğrusu "copahu"ların şemsiye biçiminde açılan sütunları, şarap sarhoşluğu verdiği söylenen yoğun ve tatlı bir süt çıkarılan "sandis" kümeleri, hafif hava akımlarının geçişinde tepeleri titreyen seksen fit yüksekliğinde "vignatico"lar ancak belli belirsiz siluetleriyle tanınabiliyordu. "Bu Amazon ormanları ne güzel bir vaaz!" denebildi. Evet! Ve şu eklenebilirdi: "Tropik geceleri ne muhteşem bir ilahi!"

Kuşlar son akşam notalarını çalıyordu: yuvalarını kıyıdaki sazlara kuran "bentivi"ler, şarkıları mükemmel uyumlu dört notadan oluşan ve kuş milleti taklitçilerinin tekrarladıkları bir nevi keklik olan "niambu"lar, ziyadesiyle ağlamaklı tekdüze ötüşleriyle "kamichi"ler, hemcinslerinin son çığlıklarına bir sinyal gibi cevap veren yalıçapkınları, borazan gibi öten "canindé"ler, gecenin göz kamaştırıcı renklerini söndüren, "jaquetiba"ların

yaprakları içinde kanatlarını katlayan kırmızı Amerikan papağanları...

Bütün jangada personeli dinlenmeye çekilmişti. Yalnız kılavuz ön tarafta ayakta duruyor, yeni beliren ilk gölgelerin arasından uzun boyu seçiliyordu. Nöbette kalan tayfalar omuzlarında duran sırıklarıyla Tatar atlılarını andırıyordu. Salın ön tarafında, direğin ucunda Brezilya bayrağı sarkıyordu. Ancak rüzgârın gücü onu dalgalandırmaya yetmiyordu.

Saat sekizde, küçük şapelde *Angelus* duası okunurken, çan kulesinden üç kez çan sesi duyuldu. İkinci ve üçüncü ayetler okunurken üç kez daha çan sesi tekrarlandı. Küçük çan kulesinden gelen daha hızlı çan sesleriyle Meryem Ana duası tamamlandı.

Bu arada bütün aile bu temmuz gününün ardından, biraz serinlemek amacıyla verandada oturuyordu. Her akşam böyle geçiyordu; genç insanlar yatma saatine kadar neşe içinde söyleşirlerken Joam Garral sessiz kalıp onları dinlemekle yetiniyordu.

Bu kocaman Amerikan nehrine karşı duyduğu hayranlığı bıkıp usanmadan dile getiren genç kız, "Ah, bizim güzel akarsuyumuz! Bizim görkemli Amazon'umuz!" diye seslendi.

Manoel, "Gerçekten eşi benzeri olmayan bir akarsu!" diye karşılık verdi. "Onun yüce güzelliklerini şimdi daha iyi anlıyorum! Yüzyıllar önce Orellana ve La Condamine'in yaptığı gibi biz de şimdi onun üstünde yol alıyoruz. Onların yaptığı o olağanüstü tasvirleri gözlerimle gördükçe artık şaşmıyorum!"

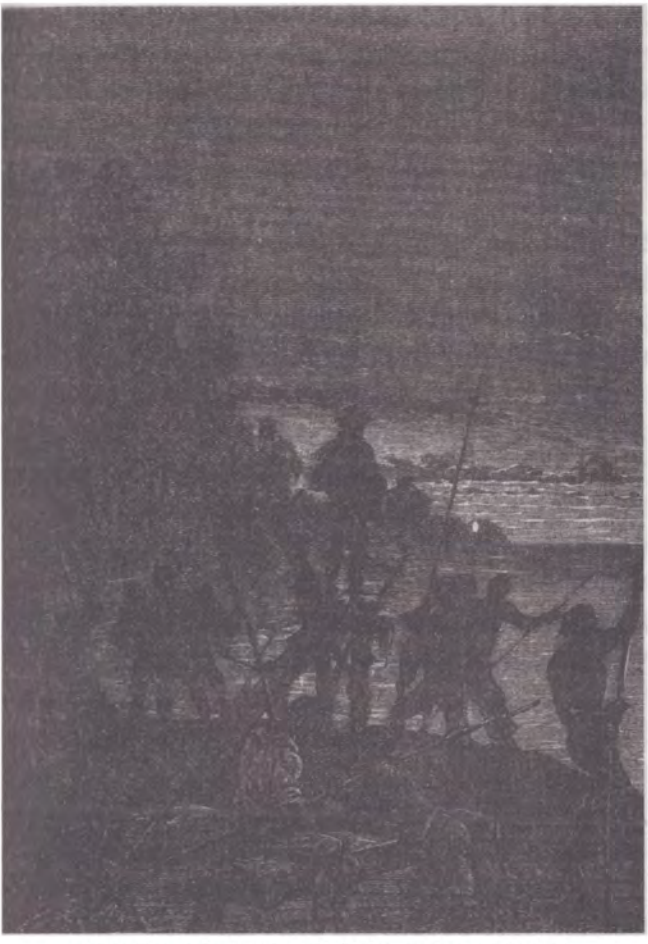

Bütün jangada personeli dinlenmeye çekilmişti.

Benito, "Biraz efsanevi tasvirler!" diye ekledi.

Genç kız ciddi ciddi, "Kardeşim," dedi, "ben bizim Amazon'umuz hakkında kötü şeyler söylemiyorum!"

"Onun efsanelerini anımsatmak, kötü şeyler anlamına gelmez, küçük kız kardeşim!"

Minha, "Gerçekten öyle," diye cevap verdi, "olağanüstü efsaneleri var!"

Manoel, "Hangi efsaneler?" diye sordu. "İtiraf etmek zorundayım ki onlar henüz Para'ya kadar ulaşmadı ya da bana sorarsanız, onları bilmiyorum!"

Genç kız gülerek, "İyi de Bélem okullarında size ne öğretiliyor?" dedi.

Manoel, "Şunu anlamaya başladım ki hiçbir şey öğretilmiyor!" karşılığını verdi.

Minha ciddileşen tatlı bir sesle, "Nasıl bilmezsiniz mösyö!" dedi. "O efsanelerden birinde, Minhocao adında kocaman bir sürüngen vardır, ara sıra Amazon'u ziyarete gelir; öyle dev gibi bir yılandır ki sulara dalıp çıktıkça nehrin suları kabarıp alçalır!"

"Ama bazen o olağanüstü Minhocao'yu gördüğünüz oldu, değil mi?" diye sordu Manoel.

"Maalesef hayır!" diye yanıtladı Lina.

"Yazık!" diye eklemek zorunda hissetti kendini Fragoso.

"Sonra 'Mae d'Agua' adında olağanüstü ve korkunç bir kadın vardır, bakışıyla onu seyreden ihtiyatsız insanları büyüler ve suların dibine sürükler!" diye devam etti genç kız.

Saf kız Lina, "Mae d'Agua'yı merak ediyorsanız, o gerçekten var!" diye bağırdı. "Hâlâ yamaçlarda dolaştığı söylenir. Ama ona yaklaşır yaklaşmaz, su perisi gibi gözden kaybolur!"

Benito, "Pekâlâ Lina," dedi, "onu ilk gördüğün zaman beni uyar."

"Sizi yakalayıp suların dibine götürmesi için mi? Asla Mösyö Benito, asla!"

Minha, "Ona gerçekten inanıyor!" diye haykırdı.

Lina'nın lehine lafa karışmaya her an hazır olan Fragoso, "Manao'nun kütüğüne inanan pek çok insan var!" dedi.

Manoel, "Manao'nun kütüğü mü?" diye sordu. "Manao'nun kütüğü de ne demek oluyor?"

Fragoso gülünç bir ağırbaşlılıkla, "Mösyö Manoel," dedi, "eskiden bir 'turuma' kütüğü vardı. Her yıl aynı tarihte, Negro Irmağına iner, birkaç gün Manao'da dururdu. Oradan bütün limanlarda mola vererek Para'ya gelirdi. Sofu yerliler onu küçük kurdelelerle süslerdi. Bélem'e varınca yine mola verir, geri dönüp Amazon'dan yukarı çıkar, Negro Irmağında gizemli biçimde kaybolduğu ormana geri dönerdi. Bir gün onu karaya çekmek istediler; buna içerleyen nehir kabardı, bunun üzerine ona el koymaktan vazgeçtiler. Bir başka gün, bir gemi kaptanı onu zıpkınladı ve yedeğinde çekmeye kalkıştı... Bu kez yine öfkeye kapılan nehir halatları kopardı, kütük mucize kabilinden kurtuldu!"

"Ona ne oldu peki?" diye sordu Lina.

"Öyle görünüyor ki son seyahatinde Matmazel Lina," diye cevap verdi Fragoso, "Negro Irmağından yukarı çıkmak yerine yolu şaşırıp Amazon'u takip etmiş ve bir daha gören olmamış!"

"Ah! Keşke onunla karşılaşabilseydik!" diye haykırdı Lina.

"Karşılaşsak," diye yanıtladı Benito, "seni üstüne koyardık, Lina. Gizemli ormanına götürürdü ve sen de efsanevi su perisi haline gelirdin!"

"Niye olmasın?" diye cevap verdi çılgın genç kız.

Manoel, "Demek bunlar efsane," dedi. Fakat şunu itiraf ederim ki akarsuyunuz bunlara layık. Ama ona çok yaraşan hikâyeler de var. Birini biliyorum, ama sizi üzmekten korkarım. Gerçekten çok acıdır. Anlatayım mı?"

Lina, "Ah! Anlatın Mösyö Manoel," diye haykırdı. "Gözyaşı döktüren hikâyeleri çok severim ben!"

Benito, "Demek gözyaşı dökeceksin Lina!" dedi.

"Evet Mösyö Benito, ben gülerken ağlarım!"

"Pekâlâ anlat bize şu hikâyeyi Manoel!"

"Bir Fransız kadının hikâyesidir. Başına gelen felaketler, 18. yüzyılda bu kıyılarda dilden dile dolaşmıştır."

Minha, "Seni dinliyoruz," dedi.

Manoel, "Anlatayım öyleyse," diye ekledi. "1741'de, iki Fransız bilgini, Bourguer ve La Condamine keşif gezisine çıkmıştı. Ekvator'un altında incelemeler yapmak için gönderilmişlerdi. Oldukça seçkin bir gökbilimci olan Godin des Odonais de onlara katıldı.

"Godin des Odonais yola çıktı ama Yeni Dünya'ya tek başına gelmedi; kendisiyle birlikte genç karısını, çocuklarını, kayınpederini ve kayınbiraderini de getirdi.

"Bütün yolcular esenlik içinde Quito'ya ulaştı. Madam des Odonais için felaketler dizisi orada başladı. Çünkü birkaç ay içinde çocuklarını kaybetti.

"Araştırma gezisi biten Godin des Odonais, 1759 sonuna doğru Quito'dan ayrılmak zorunda kaldı ve Cayenne'e gitmek üzere yola çıktı. Bu kente vardıktan sonra, ailesini de oraya almak

istedi. Fakat savaş çıkmıştı. Portekiz hükümetine başvurup Madam des Odonais ve yakınları için yol izni istedi.

"İnanır mısınız izin verilene kadar yıllar geçmiş.

"Umutsuzluğa kapılan Godin des Odonais, 1765'te geri dönmeye karar verdi. Amazon'dan yukarı doğru çıkıp Quito'da karısını arayacaktı. Gelgelelim tam yola çıkacağı sırada aniden hastalandı ve projesini erteledi.

"Bu arada girişimler sonuç vermişti. Madam des Odonais gerekli iznin Portekiz kralı tarafından kendisine verildiğini öğrendi. Bir tekne hazırlanmasını istedi. Niyeti nehirden giderek kocasına kavuşmaktı. Aynı zamanda, misyonerlerin verdiği emirle bir muhafız takımı Yukarı Amazon'da onu bekleyecekti.

"Birazdan göreceğiniz gibi, Madam des Odonais çok yürekli bir kadındı. Nitekim hiç duraksamadı; bütün kıtayı aşmak gerektiğinden, böylesi bir yolculuğun tehlikelerine aldırış etmedi ve yola koyuldu."

Yaquita, "Evli bir kadın olduğu için buna mecburdu Manoel," dedi. "Yerinde olsaydım, ben de aynı şeyi yapardım!"

Manoel devam etti: "Madam des Odonais, Quito'nun güneyinde bulunan Rio-Bamba'ya vardı. Kayınbiraderini, çocuklarını ve bir Fransız hekimi de yanında götürüyordu. Brezilya sınırındaki misyonerlere ulaşacaklardı. Muhafız takımı orada bekleyecekti.

"Yolculuk ilk başta güzel geçti. Amazon kollarında akıntıdan yararlanarak yol alıyorlardı. Ne

var ki güçlükler yavaş yavaş kendini göstermeye başladı. Tehlikeler ve yorgunlukların yanı sıra çiçek hastalığı ortalığı kırıp geçiriyordu. Yolculuğa katılan kılavuzlar birkaç gün sonra ortadan kayboluyordu. Son kılavuz yolculara sadık kalmıştı. Fakat o da Fransız hekimin imdadına yetişmeye çalışırken Bobonasa'da boğuldu.

"Çok geçmeden, akıntıyla sürüklenen kütüklere ve kayalara çarpa çarpa ağır yara alan tekne kullanılacak durumdan çıkmıştı. Karaya inmek zorunda kaldılar. Balta girmemiş bir orman düzlüğünde, yapraklar ve dallarla birkaç kulübe yaptılar. Hekim, Madam des Odonais'den bir türlü ayrılmak istemeyen bir Köleyle keşif yapmayı önerdi. İkisi birden yola çıktı. Madam günlerce onları bekledi... Ama boşuna!.. Bir daha geri dönmediler.

"Bu sırada yiyecekleri tükenmek üzereydi. Kazazedeler bir salla boşuna Bobonasa'yı aşmayı denedi. Yeniden ormana girmek zorunda kaldılar. Bundan böyle, neredeyse el değmemiş çalılıkların arasında, ister istemez yaya gideceklerdi.

"Bu zavallı insanlar aşırı yorgunluktan tükenmişti. Yılmaz Fransız kadının bütün özenlerine rağmen birer birer devrildiler. Birkaç gün içinde çocuklar, akrabalar, hizmetkârlar, hepsi ölmüştü!"

Lina, "Ah! Zavallı kadın!" dedi.

Manoel konuşmasını sürdürdü, "Madam des Odonais şimdi tek başına kalmıştı. Ulaşmak zorunda olduğu okyanustan hâlâ bin kilometre uzaktaydı. Nehre doğru yürümeye devam eden bir anne değildi artık!.. Anne bütün çocuklarını

yitirmiş, kendi elleriyle toprağa vermişti!.. Şimdi sadece kocasını yeniden görmek isteyen bir kadındı!

"Gece gündüz yürüdü, sonunda Bobonasa ırmağını buldu! Orada iyi yürekli yerliler tarafından kurtarıldı. Yerliler onu muhafız takımının da orada beklediği misyonerlere götürdü.

"Ne yazık ki oraya tek başına gelmiş, ardında mezarlar bırakmıştı!

"Madam des Odonais birkaç gün önce gördüğümüz Loreto'ya vardı. Bu Peru köyünden şu anda bizim yaptığımız gibi Amazon'u izledi ve on dokuz yıllık bir ayrılığın sonunda kocasına kavuştu!"

Genç kız, "Zavallı kadın!" dedi.

Yaquita, "Özellikle zavallı anne!" diye ekledi.

O sırada kılavuz Araujo kıç tarafa geldi ve, "Joam Garral," dedi, "işte Ronde Adasına vardık! Birazdan sınırı geçeceğiz!"

Joam, "Sınırı mı?" diye sordu.

Ayağa kalktı, jangada güvertesinde durdu, uzun uzun nehrin akıntısını yavaşlatan Ronde Adasına baktı. Sonra bir anıyı uzaklaştırmak istercesine elini alnına götürdü.

İstemdışı bir hareketle başını eğerek, "Sınır mı!" diye mırıldandı.

Fakat bir saniye sonra başını kaldırmıştı. Yüzünde görevini sonuna dek yapmaya kararlı bir adam ifadesi vardı.

"Birazdan sınırı geçeceğiz!"

XII
Fragoso İşbaşında

"BRAZA," yani sönmüş kor, İspanyol dilinde 12. yüzyıldan beri bulunan bir sözcüktür. Kırmızı boya üretiminde kullanılan bazı ahşap maddeleri tanımlamak için kullanılan "brazil" sözcüğü de bu kelimeden türemiştir. Bu ahşap maddenin çıktığı ağaca Brezilya'da sıkça rastlanır. İşte bunun içindir ki Güney Amerika'nın bu uçsuz bucaksız topraklarına Brezilya adı verilmiştir. Zaten bu ağaç, Normandiyalılarla hatırı sayılır bir ticaretin konusu olmuştu. Üretim yerinde ona "ibirapitunga" derlerdi ama "brazil" adı kalıcı oldu ve tropikal güneş ışınlarıyla tutuşan kocaman bir kor parçasına benzeyen bu ülke de o adı aldı.

İlkin burasını Portekizliler işgal etti. 16. yüzyılın hemen başında, gemi kılavuzu Alvarez Cabral aracılığıyla bu topraklara el koydular. Daha sonra Fransa ve Hollanda ülkenin bir kısmına girdilerse de burası Portekiz'de kaldı. Şimdi o küçük kahraman halkın bütün ayırt edici niteliklerini içinde barındırmaktadır. Güney Amerika devletlerinin en büyüklerinden biri olmuştur; başında zeki ve sanatçı kral don Pedro bulunur.

"Kabiledeki hakkın nedir?" diye sordu Montaigne, Havre'da karşılaştığı bir Yerliye.

"Savaşa ilk giden olma hakkı!" diye yanıtladı sadece Yerli.

Savaş bilindiği gibi uzun müddet medeniyetin en emin ve en hızlı aracı oldu. O yüzden Brezilyalılar o Brezilyalı'nın yaptığını yaptı: Savaştılar, istilalarını korudular, yayıldılar ve uygarlık yolunda ilk sırada yürüdükleri görülüyor.

Devletin temellerinin atılmasından on altı yıl sonra, 1824'te, Brezilya bağımsızlığını ilan etti. Bu işe önderlik eden adam, Fransız ordularının Portekiz'den çekilmesine neden olan don Juan'dı.

Yeni imparatorluk, komşusu Peru'yla sınır anlaşmazlığına düştü; geriye bu sorunu çözmek kalıyordu.

Bu iş kolay değildi.

Brezilya batıda, sınırını Rio-Napo'ya kadar uzatmak istiyordu. Peru ise bu sınırın Ega Gölüne kadar genişletildiğini, yani batıdan sekiz derece aşıldığını ileri sürüyordu.

Fakat bu arada Brezilya, Amazon Yerlilerinin kaçırılmasını önlemek amacıyla müdahale etmek zorunda kaldı. Yerliler İspanya'dan Brezilya'ya yerleşen misyonerler yararına kaçırılıyordu. Brezilya bu türden insan kaçakçılığını durdurmanın en iyi yolu olarak Ronde Adasına askeri kuvvet göndermeye karar verdi. Bu ada, Tabatinga'nın biraz yukarısında bulunuyordu. Dolayısıyla orada bir garnizon kuruldu.

Sorun çözülmüştü ve bu tarihten beri iki ülke arasındaki sınır bu adanın ortasından geçer.

Daha önce söylediğimiz gibi, yukarı tarafta nehir Peru'ya aittir ve Marânon adını taşır.

Aşağı tarafta ise Brezilya'ya aittir ve Amazon adını alır.

Tabatinga garnizonu.

25 haziran akşamı, jangada sol kıyıda bulunan ilk Brezilya kenti Tabatinga'nın önünde durdu. Bu kent aynı yerden doğan ırmağın adını taşır ve sağ kıyının aşağısında bulunan Saint-Paul Kilisesine bağlıdır.

Joam Garral personelini dinlendirmek amacıyla orada otuz altı saat kalmaya karar vermişti. 27 haziran sabahı hareket edilecekti.

Bu kez Yaquita ve çocukları, Iquitos'taki gibi yerel sivrisineklere yem olmaktan daha az korktuklarından, karaya çıkıp kenti gezmeye niyetlendiler.

Şu anda Tabatinga'nın nüfusunun hemen hemen hepsi Yerlilerden oluşan dört yüz kişiden oluştuğu düşünülmektedir. Şüphesiz bu gezginler Amazon'un kıyılarına ve küçük kollarına yerleşmektense gezinmeyi yeğmelekte.

Ronde Adası karakolu birkaç yıldır terk edilmiş ve Tabatinga 'ya taşınmıştı. Dolayısıyla onun bir garnizon kenti olduğu söylenebilir fakat neticede neredeyse hepsi Yerli sadece dokuz asker mahallin gerçek komutanı bir çavuştan ibarettir.

Otuz fit kadar yükseklikteki, pek sağlam olmayan bir merdivenin basamaklarının yontulduğu bir kenar burada ufak tabyayı haiz düzlüğün kalesini meydana getirir. Komutanın konutu dik açı oluşturacak şekilde yerleştirilmiş iki saman kulübeden meydana gelmiştir. Askerlerse oradan yüz adım mesafedeki büyük bir ağacın dibinde yükselen dikdörtgen bir binayı işgal eder.

Her daim nöbetçisinden yoksun nöbet kulübesinin üstünde Brezilya renklerini taşıyan bir bayrak direği yükselmese ve icabı halinde emirlere uygun ilerlemeyecek her tekneyi ateşe tutmak için dört tane küçük bronz top bulunmasa o baraka topluluğu kesinlikle ırmak kıyılarına serpiştirilmiş tüm köy ya da kasabalara benzerdi.

Kasabanın kendisine gelince, çukurda, düzlüğün ötesinde yer alır. "Ficus" ve "miritis"lerle gölgelenmiş bir koyaktan başka bir şey olmayan bir yol oraya birkaç dakikada ulaşılmasını sağlar. Orada, yarı çatlak bir limon falezinde, ortadaki bir meydanın çevresine yerleşmiş "boiassu" palmiye yapraklarıyla kaplı bir düzine ev yükselir.

Tüm bunlar çok da ilginç değil, fakat Tabatinga civarı hoş, bilhassa Javary'nin Aramasa Takımadasını içerecek kadar geniş mansabı. O noktada, aralarında hamak ve balık ağı imalatında kullanılan ve belli bir ticaret kolu yaratan çok sayıda yumuşak lifli palmiye de olan güzel ağaçlar bir araya toplanmıştır. Neticede burası Yukarı Amazon'un en göz alıcı yerlerinden biridir.

Zaten Tabatinga yakında bir hayli önemli bir merkez olma eğilimindedir ve şüphesiz süratli bir gelişme kaydedecektir. Gerçekten de nehirden yukarı çıkacak Brezilya ve aşağı inecek Peru buharlı gemilerinin orada durmaları gerekecektir. Yük ve yolcu değiş tokuşu orada yapılacaktır. Bir İngiliz ya da Amerikan kasabasına birkaç senede ziyadesiyle hatırı sayılır bir ticari faaliyetin merkezi haline gelmesi için daha fazlası gerekemez.

Bu tarafta nehir çok güzeldi. Atlantik'in altı yüz kilometre uzağında bulunduğundan, Tabatinga'da suların alçalıp kabarmasından doğan etkiler haliyle hissedilmiyordu. Fakat "pororoca" olayında durum farklıydı. Bir çeşit dalga kabarması olan bu olay, üç gün boyunca iktiran döneminde, Amazon sularını kabartıyor ve saatte on yedi kilometrelik bir hızla geri püskürtüyordu. Gerçekten, bu büyük çalkantının Brezilya sınırına kadar yayıldığı ileri sürülür.

Ertesi gün, 26 haziran öğleden sonrası Garral ailesi kenti dolaşmak amacıyla karaya çıkmaya hazırlandı.

Joam, Benito ve Manoel daha önce Brezilya imparatorluğunun birçok kentine ayak basmışlardı ama Yaquita ve kızı için durum farklıydı. Sanki ilk kez kendi evlerine giriyorlardı.

Kolayca anlaşılacağı gibi, Yaquita ve Minha bu ziyarete büyük önem veriyorlardı.

Öte yandan Fragoso da seyyar berber sıfatıyla orta Amerika'nın çeşitli bölgelerini dolaşmıştı ama küçük hanımefendisinden farkı olmayan Lina Brezilya toprağında ilk kez yürüyecekti.

Fakat Jan adadan ayrılmadan önce Fragoso gidip Joam Garral'ı buldu ve aralarında şu konuşma geçti: "Mösyö Garral," dedi, "beni Iquitos fazenda'sına kabul ettiniz, barınmamı sağladınız, giydirip karnımı doyurdunuz; tek kelimeyle son derece konuksever davrandınız. Size öyle borçlu..."

Joam Garral, "Kesinlikle hiçbir şey borçlu değilsiniz dostum," karşılığını verdi. "Bu konuda ısrar etmeyin..."

Fragoso, "Ah! Emin olun ki," diye bağırdı, "bu iyiliğin karşılığını nasıl ödeyeceğimi bilemiyorum! Üstelik beni jangada'ya aldınız ve nehirde gezinmemi sağladınız. Ama şimdi Brezilya toprağındayız, büyük olasılıkla bir daha bu toprakları göremeyecektim! O sarmaşık olmasaydı..."

Joam Garral, "Siz Lina'ya, sadece Lina'ya minnet borçlusunuz," dedi.

Fragoso, "Onu biliyorum," diye cevap verdi. "Size nasıl borçluysam, o borcumu da asla unutmayacağım."

Joam, "Fragoso," dedi, "sanki benimle vedalaşır gibisiniz! Tabatinga'da kalmak niyetinde misiniz?"

"Asla Mösyö Garral, mademki Bélem'e kadar size eşlik etmeme izin verdiniz. Orada, tekrar eski mesleğime dönmeyi umuyorum."

"Peki niyetiniz buysa, o zaman bana ne sormak istiyorsunuz dostum?"

"Bu mesleği yol boyunca uygularsam sizin için olumsuz bir yanı olup olmayacağını bilmek istiyorum. Elimin körelmemesi lazım. Cebime birkaç kuruş girerse, üstelik bunları çalışarak kazanırsam pek fena olmaz. Bilirsiniz Mösyö Garral, bir berber aynı zamanda biraz saç tuvaleti yapan kişidir, yani Yukarı Amazon köylerinde her zaman birkaç müşteri bulunur."

Joam Garral, "Özellikle Brezilyalılar arasında," dedi, "zira yerliler..."

Fragoso, "Affınıza sığınırım ama, tam tersi, özellikle yerliler arasında!" dedi. "Ah! Sakal için tuvalete gerek yoktur çünkü doğa bu konuda çok cimri davranmıştır ama son modaya uygun saç tuvaleti söz konusu oldu mu iş değişir! Elimde hacıyatmazla Tabatinga Meydanında on dakika durmam yeter! Onların ilgisini önce hacıyatmaz çeker; doğrusu onunla çok hoş oynarım. Çevremde erkek ve kadınlardan oluşan bir yerliler grubu toplanacaktır. Benim becerilerimi tartışırlar! Bir ay burada kalsam bütün Ticunas kabilesi saç tuvaleti yaptırmak için kuyruğa girer! Çok geçmeden 'saç maşasının' –beni böyle nitelendirirler– Tabatinga'ya geri döndüğüne inanırlar! Daha önce iki kez buradan geçtim, makas ve tarağım harikalar yarattı! Ancak aynı pazara fazla sık uğramamak gerekir! Yerli

hanımlar, Brezilya kentlerindeki şık hanımefendiler gibi her gün saç yaptırmaz! Hayır! Yapıldığında bir yıl idare eder. Biraz yetenekle, diktiğim binayı tehlikeye sokmamak için tüm özenlerini kullanırlar! Oysa Tabatinga'ya geleli yakında bir sene olacak. Yani enkaz halindeki tüm anıtları bulacağım. Bu canınızı sıkmazsa, bu ülkede edindiğim itibara ikinci kez layık olmak isterim, Mösyö Garral. Her şeyden önce reis meselesi, inanın kibir değil."

Joam Garral gülümseyerek, "O zaman ne duruyorsunuz dostum," dedi. "Çabuk olun! Tabatinga'da sadece bir gün kalmak zorundayız; yarın gün doğar doğmaz yola çıkacağız."

Fragoso, "Bir dakika bile durmam," dedi. "Hemen aletlerimi alıp karaya çıkacağım!"

Joam Garral, "Haydi Fragoso!" diye karşılık verdi. "Dileyelim de cebinize yağmur yağsın!"

"Evet, dileyelim de yardımsever bir yağmur olsun çünkü sadık hizmetkârınızın cebine hiç bardaktan boşanırcasına yağmadı!"

Bunları söyler söylemez, Fragoso gitti.

Bir saniye sonra, Joam Garral hariç, aile karaya çıktı. Jangada inişin zahmetsiz gerçekleşmesi için kıyıya bir hayli yaklaşabilmişti. Yalıyara yontulmuş, oldukça fena durumdaki bir merdiven ziyaretçilerin yaylanın tepesine varmasını sağladı.

Yaquita ve yakınları misafirperverlik kurallarını bilen ve onlara evinde yemek ikram eden zavallı bir kale komutanı tarafından karşılandı. Orada burada gelip giden birkaç nöbetçi asker garnizonun eşiğinde "ticuna" kanından kanları ve bu karışık ırktan oldukça vasat birkaç çocukla görünüyorlardı.

Fragoso ve hacıyatmazı.

Yaquita çavuşun teklifini kabul etmek yerine kumandan ve eşine jangada onlarla beraber yemeyi önerdi.

Kumandan teklifi ikiletmedi ve saat on bire randevulaştılar.

Bu arada Yaquita, kızı ve genç melez kız, Manoel refakatinde karakol civarında dolaşmaya gittiler; çavuş hem gümrük şefi hem de askeri lider olduğundan, Benito'yu komutanla geçiş hakları ödenmesinin kurala uygun bir şekilde halledilmesi için bıraktılar.

Benito'nun, alışkın olduğu üzere, komşu ulu ağaçlarda avlanması gerekiyordu. Bu kez Manoel onu izlemeyi reddetmişti.

Bu esnada Fargoso, kendi payına jangada'yı terk etti fakat garnizona doğru gideceğine, yamaçlar seviyesinde sağ tarafa açılan çukur yola girerek köye doğru yöneldi. Haklı olarak garnizondaki askerlerden çok Tabatinga'nın yerli müşterisine bel bağlıyordu. Kuşkusuz asker karıları da onun becerikli elleriyle güzelleşmeyi isterdi ancak kocalar, kendini beğendirmeye çalışan karılarının fantezilerini doyurmak için birkaç kuruş daha harcamaya asla yanaşmazdı.

Yerlilerde durum çok farklıydı. Neşeli berber, karı kocaların onu çok iyi karşılayacağını iyi biliyordu.

Böylece Fragoso yola koyuldu, güzel incir ağaçlarının gölgelediği yoldan yukarı çıktı ve Tabatinga Meydanına ulaştı.

Meydana varır varmaz tanınan ünlü kuaförün etrafı sarıldı. Herkes birbirine onu haber veriyordu.

Müşterilerin dikkatini çekmek için Fragoso'nun ne kocaman sandığı, ne trampeti, ne borazanı ne de dev gibi bir şemsiyesi vardı Hatta göz kamaştırıcı ışıkları, buzlu camla süslenmiş kaplamaları olan, içindeki bakır çalgıdan hoş sesler çıkan bir

arabası bile yoktu. Yani her zaman panayırlarda sıkça görülen ve halkı kendine çeken o şeylerden hiçbiri yoktu! Hayır! Ama Fragoso'nun hacıyatmazı vardı ve parmaklarının arasında o hacıyatmaz öyle bir şaklabanlık yapıyordu ki! Top işlevi gören kaplumbağa başını sapın sivri ucunda gayet mahir karşılıyordu. "Sahibini izleyen köpek" eğrisini tespit eden matematikçilerin belki henüz değerini hesaplamadığı bu topu büyük bir zarafetle betimliyordu.

Bütün yerliler oraya toplanmıştı: erkekler, kadınlar, ihtiyarlar, çocuklar... Biraz ilkel giyinmişlerdi. Gözlerini dört açmış, pürdikkat dinliyorlardı. Sevimli oyuncu, yarı Portekizce yarı ticuna dilinde konuşarak, çok neşeli bir ses tonuyla her zamanki yutturmaca sözlerini döktürüyordu.

Söylediği şeyler, hizmetlerini İspanyol Figaroları veya Fransız perukacılarının emrine sunan tüm şarlatanların söylediği şeylerdi. Sonuçta aynı davranış serbestliği, aynı insani zaaflar, aynı tür bayat şakalar, aynı eğlenceli el çabukluğu ve yerlilerin aynı şaşkınlık, aynı merak, uygar dünyanın aylaklarının aynı saflığı söz konusuydu.

Nihayet on dakika sonra kalabalık büyülenmiş, Fragoso'nun yanına doluşmuştu. Fragoso meydanda bir "loja"ya yerleşmişti. Bu, meyhane yerine kullanılan bir çeşit dükkândı.

Bu loja, Tabatinga'da oturan bir Brezilyalıya aitti. Birkaç kuruş karşılığında yerliler orada üzüm ürünü içkileri ve özellikle assay içerdi. Assay palmiye ağacının meyvesinden üretilen, yarı sıvı yarı katı halde bir içkidir. Genellikle Amazon havzasında bir "couï" ya da asmakabağının içinde içilir.

Az sonra, erkekler ve kadınlar –merak bakımından birbirlerinden aşağı kalır yanları yoktu– berberin taburesinde yerlerini aldı. Kuşkusuz Fragoso'nun makası bir işe yaramayacaktı çünkü inceliği ve kalitesi adeta göz alıcı olan bu gür saçları kesmek söz konusu değildi fakat bir köşedeki mangalda ısınan saç maşası ve tarakla onlara biçim verilecekti.

Dolayısıyla sanatçı, kalabalığı yüreklendirmeye başladı: "Bakın, bakın dostlarım," diyordu, "eğer üstüne yatıp onları bozmazsanız öyle güzel olacak ki! Bir yıl gider! Bu, Bélem ya da Rio de Janeiro'da en yeni modadır! Kraliçenin kızları bile bu denli süslenmez! Farkındaysanız, aşırı pomat sürmüyorum!"

Doğru! Pomat sürmüyordu! Aslında sürdüğü şey, biraz yağdı; ona birkaç çiçeğin özsuyunu karıştırıyor, bu da saçları çimento gibi sertleştiriyordu.

Nitekim Fragoso'nun elinden çıkan bu anıtlara kılcal binalar denebilirdi; üstelik mimarlık sanatının bütün biçimlerini kapsıyorlardı! Lüleler, halkalar, fiyonklu küçük saç örgüleri, zülüfler, kıvırcıklar, rulolar, tirbuşonlar, bigudiler, hepsi bu saç biçiminde yer almıştı. Takma saça ilişkin hiçbir şey yoktu; sözgelimi ne sahte biçim, ne saç topuzu ne de yapma süs kullanılmıştı. Bu yerli saçları, çürüme ya da kesim sonucu azalmaya yüz tutan koruluk değildi; daha ziyade doğuştan bakir bir ormandı! Fragoso bu arada, çevredeki nazik kadınların getirdiği birkaç doğal çiçeği, iki üç uzun balık kılçığını, kemik ya da bakırdan ince süsleri saçlara eklemeyi ihmal

etmiyordu. Kuşkusuz, Direktuvar döneminin süslü kadınları fantezi dolu bu saç tuvaletlerini görmüş olsalar imrenirlerdi, hatta büyük Léonard* bile okyanus ötesi rakibi önünde saygıyla eğilirdi!

Ve o zaman "vatem"ler, avuç dolusu reisler –Amazon yerlilerinin mallarını takas ettikleri yegâne para– onları bariz bir mutlulukla toplayan Fragoso'nun cebini dolduruyordu. Ama şurası kesin ki durmadan yenilenen müşterilerin isteklerini karşılamasan önce akşam çökecekti. Locanın kapısında birikenler sadece Tabatinga ahalisinden ibaret değildi. Fragoso'nun geliş haberi yayılmakta gecikmemişti. Yerliler dört bir yandan geliyordu: Cajuru kıyısında oturanlar gibi Javary köylerinde ikamet eden, nehrin sol kıyısında oturan "Ticunas"lar, sağ yakadaki "Mayorunas"lar.

Nitekim meydanda, sabırsızlıkla bekleyen uzun bir kuyruk oluşmuştu. Fragoso'nun ellerinden çıkan mutlu erkek ve kadınlar, kurum satarak bir evden öbürüne gidiyorlar, saçlarını bozmaktan korktuklarından fazla kıpırdamamaya dikkat ederek kocaman çocuklar gibi kasılıyorlardı.

Saat on ikiyi çaldığında başı kalabalık kuaför öğle yemeğine sala dönmeye vakit bulamamıştı. Biraz assay içti, bir yandan saç maşasını kullanırken, biraz manyoka hamuru ve birkaç kaplumbağa yumurtasıyla yetindi.

---

* Jules Verne hafif alay yollu bir kıyaslama yapıyor. Büyük sanatçı Leonardo da Vinci ile Fragoso'yu karşılaştırıyor –çn.

Meydanda sabırsızlıkla bekleyen uzun bir kuyruk oluşmuştu.

Ama aynı zamanda, meyhaneci için iyi bir hasat oluyordu, zira bütün bu icraatlar loca mahzenlerinden çekilen içkiler büyük bir soğurma olmaksızın gerçekleşiyordu. Aslında Yukarı Amazon kabilelerinin sıradan ve fevkalade berberi ünlü Fragoso'nun geçişi Tabatinga şehri için bir olaydı!

XIII
Torrès

Akşam saat beşte, artık gücü kalmayan Fragoso hâlâ oradaydı. Bekleyen kalabalığı tatmin etmek için geceyi de orada geçirmek zorunda kalıp kalmayacağını düşünüyordu.

O anda, meydanda bir yabancı belirdi; yerlilerin bir araya toplandığını görünce meyhaneye doğru ilerledi.

Birkaç saniye, etrafı kollayarak dikkatle Fragoso'ya baktı. Herhalde, yaptığı gözlem ona yetmişti çünkü loja'ya girdi.

Otuz beş yaşlarında bir adamdı. Kişiliğine değer katan, oldukça şık bir yol elbisesi giymişti. Gür kara sakalı ve biraz uzamış saçları uzun zamandır tıraş olmadığını belli ediyor, berbere gitmesini buyuruyordu.

Fragoso'nun omuzuna hafifçe vurarak, "Selam dostum, selam!" dedi.

Fragoso hiç yerli şivesi bulaşmamış saf Brezilya ağzıyla söylenen bu birkaç sözcüğü işitince arkasını döndü. O sırada, bir yerli kafasının düzelmemekte direnen saç lülesini kıvırıp duruyordu.

"Hemşeri misiniz?" diye sordu.

Yabancı, "Evet," diye cevap verdi. "Hizmetinize ihtiyacı olan bir hemşeri!"

Fragoso, "Tabii hemen!" dedi. "Madamın işini bitirir bitirmez!"

"Tabii hemen! Madamın
işini bitirir bitirmez!"

İki maşa darbesi atarak işini bitirdi.

Son gelen, kuyrukta değildi; boşalan yerde hakkı olmadığı halde tabureye oturdu. Kuyrukta kalan yerliler de itiraz etmedi.

Fragoso saç maşasını bırakıp berber makasını aldı ve meslektaşlarının âdetine uyarak, "Mösyö nasıl arzu ediyor?" diye sordu.

Yabancı, "Hem sakalı hem de saçları kesin," diye karşılık verdi.

Müşterisinin uzamış saçlarına tarağını daldıran Fragoso, "Nasıl arzu ederseniz!" dedi.

Çok geçmeden makas işin içine girdi. Lafı ballandırmasını beceremeyen Fragoso kısaca, "Uzaklardan mı geliyorsunuz?" diye sordu.

"Iquitos dolaylarından."

Fragoso, "Ya siz de benim gibi!" diye haykırdı. "Ben de Amazon'da yol alarak Iquitos'tan Tabatinga'ya geldim. Adınızı sorabilir miyim?"

Yabancı, "Öğrenmenizde sakınca yok," karşılığını verdi. "Adım Torrès."

Saçlarını "son modaya" uygun kestikten sonra Fragoso müşterisinin sakalını traş etmeye başladı. Fakat bir an, adamın yüzüne iyice bakınca durakladı, yeniden işe başladı, en sonunda, "Ee Mösyö Torrès," dedi, "acaba ... sizi tanıyor gibiyim! Daha önce, bir yerlerde karşılaşmış olabilir miyiz?"

Torrès heyecanla, "Sanmıyorum," diye karşılık verdi.

Fragoso, "O zaman ben yanıldım!" dedi.

İşine devam ediyordu. Fragoso'nun o sorusu üzerine bir sessizlik olmuştu. Torrès yeniden lafı açtı, "Iquitos'tan nasıl geldiniz?" dedi.

"Iquitos'tan Tabatinga'ya mı?"

"Evet."

"Bir salın üzerinde. İyi yürekli çiftçi benim de sala binmeme izin verdi. Bütün ailesiyle birlikte Amazon'da gidiyorlar."

Torrès, "Ah! Sahi mi dostum?" dedi. "Amma şans, sizin çiftçi beni de almak ister mi?.."

"Sizin de nehirde yol almaya niyetiniz var mı?"

"Kesinlikle."

"Para'ya kadar mı?"

"Hayır, sadece Manao'ya. Orada işim var."

"Güzel, ev sahibim nazik bir adamdır. Sanırım, size memnuniyetle yardımcı olabilir."

"Öyle mi sanıyorsunuz?"

"Hatta bundan emin olduğumu söyleyebilirim."

Torrès uyuşuk uyuşuk, "Bu çiftçinin adı nedir?" diye sordu.

Fragoso, "Joam Garral," diye cevap verdi.

Bir yandan içinden mırıldanıyordu: "Bu adamı mutlaka bir yerlerde görmüştüm!"

Torrès kendine ilginç gelmiş gibi görünen konuşmayı karşı tarafa sezdirecek adam değildi.

"Yani Joam Garral'ın beni de almaya razı olacağını düşünüyorsunuz, öyle mi?" dedi.

Fragoso, "Tekrar söyleyeyim ki bundan eminim," diye cevap verdi. "Benim gibi bir zavallıya yaptığı iyiliği hemşerisinden esirgemez!"

"Jangada'da tek başına mı?"

Fragoso, "Hayır," dedi. "Az önce söylemiştim, bütün ailesiyle birlikte yolculuk yapıyor. Hepsinin namuslu insanlar olduğuna size güvence veririm. Ayrıca fazenda personelinin bir bölümü de

onlara eşlik ediyor. Yerliler ve kölelerden oluşan bir mürettebat."

"Zengin mi bu çiftçi?"

Fragoso, "Elbette," dedi, "çok zengin. Yüzer kütüklerden yapılmış jangada ve taşıdığı yük başlı başına bir servet!"

Torrès, "Demek Joam Garral bütün ailesiyle birlikte Brezilya sınırını az önce geçti?" diye sordu.

Fragoso, "Evet," dedi. "Karısı, kızı, oğlu ve Matmazel Minha'nın nişanlısıyla birlikte!

Torrès, "Yaa, bir kızı mı var?" dedi.

"Sevimli bir kız."

"Yakında evlenecek mi?.."

Fragoso, "Evet," dedi, "namuslu bir genç adamla. Bélem'de garnizonun askeri hekimi... Yolculuk biter bitmez nikâh kıyılacak."

Torrès gülümseyerek, "Güzel!" dedi. "Şu halde buna bir balayı yolculuğu denebilir!"

Fragoso, "Balayı, eğlence ve iş gezisi!" diye karşılık verdi. "Madam Yaquita ve kızı Brezilya toprağına ayak basmamışlar. Joam Garral'a gelince, ihtiyar Magalhaës'in çiftliğine girişinden beri ilk kez sınırı geçiyor."

Torrès, "Herhalde aileye birkaç hizmetkâr da eşlik ediyor, değil mi?" diye sordu.

Fragoso, "Elbette," dedi, "yaşlı Cybèle elli yıldır çiftliktedir; bir de sevimli melez kız, Matmazel Lina var. O da genç hanımefendisinin hizmetkârı olmaktan çok arkadaşı gibidir. Ah! Ne sevimli şeydir! Ya gözleri! Altın gibi kalbi vardır! Her şey üzerine fikir yürütür, özellikle sarmaşıklar hakkında..."

Fragoso bu konuyu açtı mı kuşkusuz susmak bilmiyordu. Torrès yerini başka bir müşteriye

bırakmak için tabureden kalkmasaydı Lina'ya duyduğu aşkı coşkulu sözlerle anlatmaya devam edecekti.

Torrès berbere, "Borcum nedir?" diye sordu.

Fragoso, "Borcunuz yok," diye cevap verdi. "Sınırda rastlaşan hemşeriler arasında borç olmaz."

Torrès, "Buna karşılık," dedi, "şey vermek ister..."

"Pekâlâ daha sonra bakarız, jangada güvertesinde."

Torrès, "Fakat bilemiyorum," dedi, "Joam Garral'dan nasıl izin...

Fragoso, "Merak etmeyin!" diye bağırdı. "Ben konuşurum. Onu çok seveceksiniz; yardımcı olmaktan mutluluk duyar."

Akşam yemeğinden sonra kentte dolaşan Manoel ve Benito, o sırada loja'nın kapısında göründüler. Fragoso'nun işini nasıl yaptığını merak etmişlerdi.

Torrès onlarla burun buruna gelince birden haykırdı, "Ah işte! Tanıdığım, daha doğrusu yeniden karşılaştığım iki genç adam!"

Hayli şaşıran Fragoso, "Onları tanıyor musunuz?" diye sordu.

"Evet tabii! Bir ay önce, Iquitos ormanında beni büyük bir sıkıntıdan kurtardılar!"

"Ama onlar kesinlikle Benito Garral ve Manoel Valdez'dir."

"Biliyorum! Bana adlarını söylemişlerdi. Ama burada karşılaşacağımı beklemiyordum!"

O zaman Torrès ona bakakalan iki genç adama doğru yaklaştı, "Beni anımsamadınız mı beyler?" diye sordu.

Benito, "Durun bakayım," dedi. "Belleğim beni yanıltmıyorsa, siz Mösyö Torrès'siniz. Iquitos ormanında bir guariba'yla başınız derde girmişti!.."

Torrès, "Ta kendisi beyler!" diye cevap verdi. "Altı hafta boyunca Amazon'u izledim ve sizinle aynı zamanda, az önce sınırdan geçtim!"

Benito, "Sizi tekrar gördüğüme sevindim," dedi. "Ama unutmadınız değil mi? Babamın fazenda'sına davet etmiştim sizi!"

Torrès, "Hiç unutmadım," karşılığını verdi.

"Önerimi kabul etseydiniz, iyi ederdiniz mösyö! Yorgunluğunuzu giderip bizim yola çıkışımızı beklerdiniz. Sonra bizimle birlikte sınıra kadar gelirdiniz! Günlerce yürümeye değer mi?"

Torrès, "Gerçekten haklısınız," dedi.

O zaman Fragoso, "Hemşerimiz sınırda kalmayacak," diye ekledi. "Manao'ya gidecek."

Benito, "Daha iyi ya!" dedi. "Jangada'ya binmek isterseniz pek güzel ağırlanırsınız. Şundan eminim ki babam sizi yolcu olarak almakla bir görevi yerine getirdiğine inanacak."

Torrès, "Memnuniyetle!" karşılığını verdi. "Şimdiden teşekkürlerimi bildirmeme izin verin!"

Manoel lafa karışmamıştı. Nazik Benito'nun yardım önerilerini dinliyor, Torrès'i dikkatle izliyor, yüzünü bir türlü çıkaramıyordu. Gerçekten bu adamın bakışlarında açık yüreklilikten eser yoktu; göz göze gelmekten korkarmış gibi durmaksızın bakışlarını kaçırıyordu. Bir hemşeriyi hoşnut etmek söz konusu olduğundan ve ona zarar vermek istemediğinden, Manoel bu izlenimi belli etmedi.

Torrès, "Beyler," dedi, "ben hazırım, dilerseniz limana kadar sizinle gelebilirim."

Benito, "Gidelim!" karşılığını verdi.

Bir çeyrek saat sonra, Torrès jangada'nın güvertesindeydi. Benito onu Joam Garral'a tanıştırdı, daha önce onunla hangi koşullar altında karşılaştıklarını anlattı ve Torrès'i Manao'ya kadar yolcu olarak almasını istedi.

Joam Garral, "Mösyö," dedi, "size yardımcı olmaktan mutluluk duyarım."

Tokalaşmak için elini ev sahibine uzatırken istemdışı bir hareketle geri çeken Torrès, "Size teşekkür ederim," dedi.

Joam Garral, "Yarın sabah gün doğar doğmaz hareket edeceğiz," diye ekledi. "Sala yerleşebilirsiniz..."

Torrès, "Ah! Yerleşmem uzun sürmez!" diye cevap verdi. "Bir tek ben varım, başka bir şey yok."

Joam Garral, "Evinizdesiniz," dedi.

Aynı akşam, Torrès berberin bitişiğindeki kamaraya yerleşti.

Berber ancak saat sekizde jangada'ya dönebilmiş, genç melez kıza ballandıra ballandıra yaptığı işleri anlatıyor, şöhretinin Yukarı Amazon havzasında daha da büyüdüğünü biraz böbürlenerek yineleyip duruyordu.

XIV
Yola Devam Ederken

Ertesi sabah, 27 haziranda, gün doğar doğmaz halatlar çözüldü; nehrin akıntısına kapılan jangada yol almaya başladı.

Salda fazladan bir kişi daha vardı. Gerçekten bu Torrès nereden geliyordu? Tam olarak bilinmiyordu. Nereye gidiyordu? Söylediğine göre Manao'ya. Torrès geçmiş yaşamına ilişkin kuşku uyandırmamaya dikkat etti. Daha iki ay öncesine kadar yaptığı işten söz etmedi. Eski köle avcısının jangada'ya sığındığını kimse aklının köşesinden dahi geçiremezdi. Joam Garral da yapacağı yardımın tadını kaçırmamak için onu sık boğaz etmek istemedi.

Çiftçi onu sala alarak insancıl bir duyguya boyun eğmişti. Geniş Amazon ıssızlıklarında, buharlı gemilerin henüz nehirde vızır vızır gidip gelmediği bir zamanda, güvenli ve hızlı ulaşım aracı bulmak çok zordu. Tekneler düzenli hizmet vermiyordu, dolayısıyla yolcu çoğu zaman ormanlarda yol almak zorunda kalıyordu. Nitekim Torrès de aynı şeyi yapmıştı ve aynı şekilde yola devam edecekti. Jangada'ya yolcu olarak binmek onun için umulmadık bir şanstı.

Benito hangi koşullar altında Torrès'le karşılaştığını anlattıktan sonra herkes birbiriyle tanıştı. Bu adam bundan böyle transatlantikte yolculuk

yaptığını varsayabilirdi. İster herkesin arasına katılabilir, isterse pek geçimsiz bir mizacı olmamakla beraber bir köşeye çekilebilirdi.

Hiç değilse ilk günler Torrès, Garral ailesiyle içli dışlı olmamaya özen gösterdi. Çok ihtiyatlı davranıyor, ona bir şey sorarlarsa karşılık veriyor, karşısındakini cevap vermeye zorlayacak hiçbir girişimde bulunmuyordu.

Biriyle daha sıkı fıkı olmak gerektiğinde tercihini Fragoso'dan yana kullanıyordu. Jangada'ya binmek fikrini o vermişti. İnsanı sevindiren bu arkadaşa minnet borçlu değil miydi? Bazen Garral ailesinin Iquitos'taki durumu hakkında ona sorular soruyor, genç kızın Manoel Valdez'e yönelik duygularını öğrenmeye çalışıyordu. Ancak bunları sorarken ölçülü davranıyordu. Tek başına jangada'nın ön tarafında gezinmediği zamanlar çoğu kez kamarasında kalıyordu.

Öğle ve akşam yemeklerini Joam Garral ve yakınlarıyla birlikte yiyor, lafa çok az karışıyor, yemek biter bitmez masadan ayrılıyordu.

Jangada sabah boyunca geniş Javary halicinin kapsadığı göz alıcı adalar grubunun arasında yol aldı. Amazon'un bu önemli kolu güneybatı yönünde, kaynağından ağzına kadar hiçbir adacık ya da ivinti yeriyle engellenmiyor gibi görünen bir akıntı gezdirir. Bu mansap aşağı yukarı üç bin fit genişliğindedir ve eskiden İspanyol ve Portekizlilerin mülkiyeti için uzun müddet savaştıkları aynı adlı şehrin bulunduğu yere açılır.

30 haziran sabahına kadar yolculuk sırasında kayda değer bir şey olmadı. Ara sıra, kıyılar boyunca süzülen birkaç tekneye rastlıyorlardı.

Bunlar birbirine bağlanmış teknelerdi ve onları kullanmak için bir yerli yetiyordu. Bu tarz yolculuğa bölge insanları "navigar de bubina," yani güvenli yolculuk derler.

Çok geçmeden Araria Adası, Calderon Adaları ve Capiatu Adası geçildi; daha başka adalar da aşıldı ama bunların adları henüz coğrafyacılar tarafından belirlenmemişti. 30 haziranda, kılavuz nehrin sağında bulunan küçük Jurupari-Tapera köyünü haber veriyordu. İki üç saat orada mola verildi.

Manoel ve Benito civarda avlanmaya gidip mutfak tarafından iyi karşılanan birkaç kanatlı av hayvanı getirdiler. Aynı zamanda iki genç adam bir doğa bilimciyi jangada'nın aşçısından daha çok ilgilendirecek bir hayvan da yakalamıştı.

Bu biraz büyük bir ternöv köpeğine benzeyen, koyu renk bir dört ayaklıydı.

"Dev bir karıncayiyen!" diye haykırdı Benito, onu jangada'nın güvertesine atarak.

"Hem de bir müzenin koleksiyonunun güzelliğini bozmayacak bir örnek!" diye ekledi Manoel.

"Bu tuhaf hayvanı ele geçirmekte zorluk çektiniz mi?" diye sordu Minha.

"Tabii, küçük kardeşim," diye cevap verdi Benito. "Ve sen affını istemek için orada değildin! Ah! Bu köpeklerin pek zor bir hayatı var. Onu yere sermek için en az üç kurşun gerekti!"

Bu karıncayiyen grimsi tüylerle karışık uzun kuyruğu, başlıca besin maddesi böcekler olan yuvalara daldırdığı sivri burnu, bir elin parmakları gibi kapanabilen, küçük, uzun ve sivri tırnaklarıyla harika bir yaratıktı. Bu dev karıncayiyenin eli

İki genç adam bir hayvan yakalamıştı.

de ne eldi ama! Bir şeyi tuttuğu vakit, bıraktırmak için kesmek gerekirdi. Gezgin Emile Carrey haklı olarak bu konuda "bu sıkma kaplanı öldürür" diyebilmişti.

2 temmuz sabahı, jangada çok sayıda adalar arasından süzüldükten sonra San-Pablo-d'Olivença'nın eteklerine vardı. Bu çok sayıda ada her mevsim yeşilliklerle örtülüdür, toprak göz alıcı ağaçlarla gölgelenir. Bunların belli başlıları, Jurupari, Rita, Maracatena ve Cururu-Sapo adlarını taşır. Jangada birçok kez birkaç iguarapès, yani küçük akarsu ağızlarından boşalan karanlık sular boyunca yol almak zorunda kaldı.

Bu suların rengi oldukça ilginç bir olaydır ve özellikle irili ufaklı Amazon kollarına özgü bir şeydir. Manoel bu nüansın ne kadar renk yüklü olduğuna dikkat çekti çünkü nehrin beyazımsı suları yüzeyinde gayet net ayırt ediliyordu.

"Bu renk muhtelif şekillerde açıklanmaya çalışıldı," dedi. "Lakin en bilgili bilim insanlarının dahi bunu tatminkâr bir biçimde yapmayı başardığını sanmıyorum."

"Bu sular muhteşem bir altın rengi yansımayla gerçekten siyah," diye cevap verdi genç kız, jangada'yı yalayan bronz, hafif bir örtüyü göstererek.

"Evet," diye yanıtladı Manoel. "Ve zaten Humboldt da sizin gibi bu çok tuhaf yansımayı gözlemlemişti, sevgili Minha. Ama daha dikkatli bakınca, tüm bu renge daha ziyade mürekkepbalığı renginin hükmettiği görülüyor."

"Pekâlâ!" diye haykırdı Benito. "Bilim insanlarının üzerinde hemfikir olmadığı bir olgu daha!"

"Belki bu husus timsah, yunus ve denizayılarına sorulabilir," diye belirtti Fragoso, "zira tercihen oynaşmak için siyah suları seçiyorlar."

"Özellikle o hayvanları çektikleri muhakkak," diye cevap verdi Manoel. "Ama niye? Bunu söylemek pek zor! Esasında o rengi karbonlu hidrojenin erimesine ya da turba yataklarında, madenkömürü ve antrasit tabakaları arasından akan şeylere borçluyuz. Yoksa sürükledikleri muazzam miktarda miniskül bitkiye mi dayandırmak gerekiyor? Bu konuda kesin olan hiçbir şey yok.[1] Her halükârda bu ilkim koşullarında gıpta edilecek bir serinlikte, ağızda fena bir tat bırakmayan, tamamen zararsız, nefis içecekler. Bu sudan biraz alın sevgili Minha, için, mahzuru olmadan yapabilirsiniz bunu."

Su hakikaten berrak ve serindi. Avrupa'da çok revaçta sofra sularının yerini haydi haydi alabilirdi. Mutfak işleri için birkaç kap ayrıldı.

Jangada 2 temmuzda sabah erkenden, taneleri "coco de piassaba" yemiş kabuklarından oluşan şu uzun tespihlerin binlerce üretildiği San-Pablo-d'Olivença'ya varmıştı. Bu sürekli bir ticaret alanıydı. Ülkenin eski egemenleri Tupinambas ve Tupiniquais'lerin bu Katolik kült nesnelerin imalatını başlıca meşgaleleri haline getirmeyi başarmaları garip görünebilir. Ama neticede niye olmasın? O Yerliler artık eski Yerliler değil. Papağan tüyünden etekleri ve ok üfleme borularıyla milli giysilerini giymek yerine beyaz pantolonu,

[1] Çağdaş gezginler tarafından yapılan çok sayıda gözlem Humboldt'unkiyle uyuşmuyor.

"Bu sudan biraz alın sevgili Minha."

bu imalatta çok ustalaşan karıları tarafından dokunmuş pamuklu panço yerine Amerikan elbisesini benimsemediler mi?

San-Pablo-d'Olivença oldukça önemli bir kent. Nüfus iki bin kişiyi geçmiyor. Bu insanlar komşu kabilelerden göç etmiş. Şimdi kent, Yukarı Amazon'un merkezi durumunda. Eskiden sıradan bir misyoner köyüymüş. 1692'ye doğru, Portekizli Mont-Carmel tarikatı tarafından kurulmuş. Daha sonra, Cizvit misyonerler burayı geri almış.

Aslında burası, Omaguas'ların memleketi. Omaguas, "yassı kafalar" anlamına geliyor. Bu niteleme eskiden kalma barbar bir gelenekten kaynaklanıyor. Yerli analar yeni doğan çocuklarının kafatasına genişliği boyundan fazla bir biçim vermek amacıyla başlarını iki küçük tahta arasına bastırırmış. O zamanlar pek tutulan bir modaymış. Gelgelelim bütün modalar gibi o da değişmiş; kafalar doğal biçimlerini almış. Bundan böyle başlarda görülen o eski bozuk biçimlere artık rastlanmıyor.

Joam Garral dışında bütün aile karaya çıktı. Torrès de salda kalmayı tercih etti. San-Pablo-d'Olivença'yı ziyaret etmeyi arzulamıyor gibiydi. Zaten orayı pek tanıdığı da söylenemezdi.

Maceraperestin ağzını bıçak açmıyordu ama itiraf etmeli ki pek meraklı da sayılmazdı.

Benito jangada'nın yükünü tamamlayacak şekilde takaslarını kolayca yapabildi. O ve ailesi şehrin görevleri kendilerini ticarete vermelerine hiç mani olmayan bölge kumandanı ve gümrük başkanı gibi başlıca yetkilileri tarafından çok iyi ağırlandılar. Genç tacire bölgenin Manao ya da

Bélem'de kendi hesaplarına satmaya yönelik muhtelif ürünlerini bile verdiler.

Kent altmış kadar konuttan meydana geliyordu; konutlar bu noktada nehrin yamacını kaplayan bir düzlüğe yerleşmişti. Kulübelerden birkaçı tuğla duvarlardan yapılmıştı. Bu bölgelerde hayli nadir rastlanan bir şeydi bu. Ama buna karşılık, Aziz Petrus ve Aziz Pavlus'a vakfedilmiş mütevazı kilisenin çatısı samanla örtülüydü. Buna dünyanın en koyu Katolik ülkelerinden birinde ibadete ayrılmış bir yapı demektense, Beytüllahim ahırı demek daha uygun düşer.

Kumandan, yüzbaşı ve polis şefi akşam yemeğinde ailenin sofrasına oturmayı kabul ettiler ve Joam Garral tarafından seviyelerine uygun ağırlandılar.

Akşam yemeğinde Torrès her zamankinden daha konuşkan gözüktü. Memleketi tanıyan bir adam tavrıyla Brezilya içlerine yaptığı birkaç geziyi anlattı.

Fakat bir yandan yolculuklarını anlatırken, Manao'yu tanıyıp tanımadığını kumandana sormayı ihmal etmedi. Kumandanın meslektaşının şu anda orada bulunup bulunmadığını, eyalet yargıcının da yaz mevsimi dolayısıyla başka yere gitme âdeti olup olmadığını öğrenmek istedi. Torrès art arda bu soruları sorarken gözlerini sanki Joam Garral'dan kaçırıyordu. Bu hali Benito'nun gözünden kaçmamıştı. Bunu hayretle karşılayan Benito, Torrès bu tuhaf soruları sorduğu sırada babasının son derece dikkatle dinlediğini de fark etti.

San-Pablo-d'Olivença komutanı, yetkili makamlardan hiçbirinin şu sırada Manao'da eksik

olmadığını söyleyerek maceraperest güvence verdi. Hatta onlara selamlarını iletmesini Joam Garral'dan rica etti. Büyük olasılıkla jangada yedi hafta sonra, yani 20-25 ağustos arası Manao'ya varacaktı.

Çiftçinin konukları geceye doğru Garral ailesinden izin isteyip ayrıldılar. Ertesi sabah, 3 temmuzda jangada nehirde yoluna devam etti.

Öğlen, Yacurupa'nın ağzı solda bırakılıyordu. Doğrusunu söylemek gerekirse bu kol tam bir kanaldan başka bir şey değildir çünkü o da sularını Amazon'un solundaki bir kol olan Ica'ya boşaltır. Özel bir fenomen olarak, nehir bazı yerlerde kendi kollarını besler.

Jangada öğleden sonra saat üçe doğru, güneybatıdan muhteşem siyah sularını getiren ve Culinos Yerlilerinin topraklarını suladıktan sonra dört yüz metrelik bir ağızla ana kola döken Jandiatuba mansabını arkada bıraktı.

Primaticaira, Caturia, Chico, Motachina gibi bazıları meskûn, başkaları ıssız, ama Amazon'un bir ucundan diğerine hepsi kesintisiz bir yeşil çelenk gibi harika bir bitki örtüsüyle kaplı çok sayıda ada boyunca ilerlendi.

XV
Nehirden İniş Devam Ediyor

5 temmuz akşamıydı. Önceki günden beri ağırlaşan hava yakın bir fırtına vaat ediyordu. Kızılımsı renkte kocaman yarasalar geniş kanat darbeleriyle Amazon'un akıntısını yalıyordu. Aralarında karınları koyu kahverengi "perros volador"lar ayırt ediliyor; Minha ve bilhassa genç melez kız onlara içgüdüsel bir tiksinti duyuyorlardı. Hayvanların kanını emen ve kamp yerlerinde tedbirsizce uyumuş insanlara dahi saldıran bu korkunç vampirler gerçekten oradaydı.

"Ah! Yaramaz hayvanlar!" diye haykırdı Lina, gözlerini saklayarak. "Beni iğrendiriyorlar!"

"Ayrıca çok korkunçlar," diye ekledi genç kız. "Doğru değil mi, Manoel?"

"Sahiden çok korkunçlar," diye cevap verdi genç adam. "Bu vampirlerin kanınızın daha kolay akacağı yerlerden, özellikle kulak arkasından ısırmaya teşvik eden özek bir içgüdüsü var. İcraat sırasında kanat çırpmayı sürdürüyor ve uyuyan kişinin uykusunu derinleştiren hoş bir serinlik yaratıyorlar. Bu kanamaya saatler boyu bilinçsizce maruz kalan insanlardan bahsedilir!"

"Böyle hikayeler anlatmaya devam etmeyin Manoel," dedi Yaquita, "yoksa bu gece ne Minha ne de Lina uyumaya cesaret edece!"

"Hiç endişelenmeyin," diye yanıtladı Manoel. "İcabında uyumalarına göz kulak oluruz!"

"Susun!" dedi Benito.

"Ne oldu ki?" diye sordu Manoel.

"Şu taraftan acayip bir gürültü duymuyor musunuz?" diye devam etti Benito, sağ yakayı göstererek.

"Hakikaten," diye cevapladı Yaquita.

"Nerden geliyor bu ses?" diye sordu genç kız. "Sanki adaların kumsalında yuvarlanan çakıllar."

"Tamam! Bunun ne olduğunu biliyorum!" diye cevap verdi Benito. "Yarın şafakta kaplumbağa yumurtası ve küçük körpe kaplumbağaları sevenler için ziyafet olacak!"

Yanılmaya imkân yoktu. Bu gürültü yumurtlama işleminin adalara çektiği her boydan sayısız kaplumbağadan kaynaklanıyordu.

Bu yüzergezerlerin yumurtalarını bırakmak üzere seçtiği uygun yer kumsalların kumudur. Gün batarken başlayan icraat şafakta son bulacaktır.

Baş kaplumbağa elverişli bir yer bulmak üzere daha şimdiden nehir yatağını terk etmişti. Ötekiler, binlercesi bir arada, altı yüz fit uzunluk, on iki fit genişlik ve altı fit derinliğinde bir hendek kazmakla meşguldü. Yumurtalarını oraya gömdükten sonra geriye sadece onları kabuklarıyla sıkıştıracak şekilde dövecekleri bir kum tabakasıyla örtmek kalacaktı.

Amazon ve kollarının kıyılarında yaşayan Yerliler için bu yumurtlama işlemi büyük bir iştir. Kaplumbağaların yolunu gözler, davul sesiyle yumurtaların çıkmasını başlatırlar ve üç paya bölünen hasattan biri gözcülere, diğeri Yerlilere,

bir pay da polisle aynı zamanda hakların yerini bulmasını sağlayan kumsal gözcüleri tarafından temsil edilen Devlete aittir. Suların alçalmasının açıkta bıraktığı, çok sayıda kaplumbağa çekme ayrıcalığına sahip bazı kumsallara "krallara layık plajlar" adı verilmiştir. Hasat bittiğinde kendilerini oyunlara, dansa ve içki alemlerine veren Yerliler için şenliktir; ırmaktaki bu yüzergezerlerin kalıntılarıyla ziyafet çeken timsahlar için de bayramdır.

Kaplumbağalar veya yumurtaları bütün Amazon Havzasında son derece hatırı sayılır bir ticaret eşyasıdır. Yumurtlamaktan döndüklerinde "çevrilen," yani sırtüstü döndürülen kaplumbağalar canlı tutulur, ya balık çiftliği gibi çitle çevrili kafeslerde korunur ya da suyun altında veya karada gidip gelmelerine imkân sağlamak için oldukça uzun bir iple kazıklara bağlanırlar. Böylece bu hayvanların taze etlerine her zaman sahip olunur.

Yeni doğan minik kaplumbağalarla farklı hareket edilir. Onları kafese kapatmak ya da bağlamaya lüzum yoktur. Kabukları hâlâ yumuşak, etleri son derece körpedir ve pişirdikten sonra kesinlikle istiridye gibi yenir. Bu şekilde büyük miktarlarda tüketilir.

Gelgelelim Amazon ve Para vilayetlerinde kaplumbağa yumurtası pişirmek bir alışkanlık değildir. Normandiya veya Bretonya'nın en iyi ürünleriyle karşılaştırılabilecek "manteigna de tartaruga," yani kaplumbağa tereyağı imalatı her yıl iki yüz elli üç yüz milyondan az yumurta tüketmez. Fakat kaplumbağalar o havzanın akarsularında sayısızdır ve yumurtalarını akıl almaz miktarlarda plajların kumuna gömerler.

Bununla beraber sadece yerliler değil, kıyı kuşları, kara akbabaları ve nehir timsahlarının da tüketimi dolayısıyla halihazırda tanesine bir Brezilya "pataque"ı[1] ödenen minik kaplumbağaların sayısı oldukça azaldı.

Ertesi gün, gün doğumunda Benito, Fragoso ve birkaç Yerli oyma kayıklardan birini alarak gece yarısından geçilen büyük adalardan birine gittiler. Jangada'nın mola vermesi gerekmiyordu. Ona ulaşmanın yolu elbet bulunurdu.

Kumsalda, gece yumurtaların yüz altmış yüz doksanlık gruplar haline hendeğe bırakıldığı yeri belirten küçük şişkinlikler görülüyordu. Onları çekip çıkarmak söz konusu değildi. Fakat iki ay evvel ilk yumurtlama gerçekleşmiş, yumurtalar kumlarda depolanan sıcakla kuşatılmıştı ve birkaç bin minik kaplumbağa daha şimdiden kumsalda koşturuyordu.

Avcılar iyi bir av yaptı. Oyma kayık tam yemek vakti o ilginç yüzergezerlerle doldu. Ganimet yolcular ve jangada personeli arasında paylaştırıldı. Akşama hiç kalmamıştı.

7 temmuz sabahı, efsaneye göre kıyılarında kuyruklu Yerlilerin yaşadığı ileri sürülen, uzun otlarla dolu, ufak bir derenin kenarında yer alan bir köy olan San-José-de-Matura önlerine varıldı.

8 temmuz sabahı, ağaçlar arasında kaybolmuş iki üç evcikten ibaret San-Antonio köyü, sonra da Iça veya Putumayo'nun dokuz yüz metre genişliğindeki ağzı görüldü.

---

[1] Yaklaşık 1 frank.

Avcılar iyi bir av yaptı.

Putumayo Amazon'un en önemli kollarından biridir. O noktada, XVI. yüzyılda İngiliz Misyonları ilk önce İspanyollar tarafından kurulmuş, sonra Portekizlilerce yerle bir edilmiş ve halihazırda hiç iz kalmamıştı. Hâlâ bulunan şey, dövmelerinin farklılığından kolayca tanınan muhtelif Yerli kabileleridir.

Iça, Pasto dağlarının en güzel yabani kakao ağaçları arasından kuzeydoğudaki Quito'ya yolladığı bir akarsudur. Su kesimi altı fitten fazla olmayan buharlı gemiler yüz kırk fersahlık bir güzergahta çalışabildiğinden, bir gün Batı Amerika'nın en önemli nehir yollarından olması gerekir.

Ancak kötü havalar gelmişti. Sürekli yağmur yağmıyor fakat sık fırtınalar havayı şimdiden bozuyordu. Bu meteorlar, rüzgârı karşıdan almayan jangada'nın ilerleyişine engel olamıyordu. Hatta uzun boyu onu Amazon'un çalkantısına duyarsız kılıyordu ama bu şiddetli sağanaklar sırasında Garral ailesi konuta girmek zorunda kalıyordu. Bu boş vakitleri doldurmak lazımdı. O zaman sohbet ediliyor, gözlemler aktarılıyor ve diller atıl kalmıyordu.

Torrès'in yavaş yavaş sohbete daha aktif katılması bu şartlarda oldu. Brezilya'nın kuzeyindeki çeşitli seyahatlerinin özellikleri ona çok sayıda konuşma konusu sağlıyordu. Bu adamın çok şey görmüş geçirmiş olduğu kesindi ama yorumları septiğinkiler gibiydi ve çoğu zaman onu dinleyen namuslu insanları yaralıyordu. Ayrıca Minha'nın yanında daha sabırsız görünüyordu. Ancak titizlikleri, Manoel'in hoşuna gitmese de, genç adamın henüz müdahale edeceği kadar belirgin

değildi. Zaten genç kız Torrès'e saklamaya çalışmadığı, içgüdüsel bir tiksinti hissediyordu.

9 temmuzda nehrin sol yakasında Tunantins'in ağzı göründü. Cacenas Yerlilerinin topraklarını suladıktan sonra bu kolun batı-kuzeybatı yönünden gelen siyah sularını boşalttığı dört yüz fersahlık bir haliç oluşturuyordu.

Bu noktada Amazon akıntısı gerçekten yüce bir görüntü arz ediyordu ama yatağı ada ve adacıklarla hiç olmadığınca tıkalıydı. Sığlıklardan kaçınıp anaforlardan sakınarak, bir kıyıdan öbürüne giderek, o takımadaların arasında şaşmaz istikametine yönelmek için kılavuzun tüm becerisi gerekti.

Belki nehirden Tunantins mansabının biraz altında ayrılan ve yüz yirmi mil uzakta Japura Irmağıyla asıl akarsuya girmeyi sağlayan bir tür kanal olan Ahuaty-Parana'yı kullanabilirdi ama bu "furo"nun en geniş kısmı yüz elli fit olsa da en dar yeri altmış fitten fazla değildi ve jangada geçmekte biraz güçlük çekerdi.

Kısacası 13 temmuzda yolcular, Capuro Adasına vardıktan, doğu-güneybatıdan gelip siyah sularını bin beş yüz fitlik bir açıklıktan boşaltan Jutahy'nin ağzını geride bıraktıktan, nehrin ismini borçlu olduğu palmiyelerde yetişen fındıklara düşkün, doymak bilmez, kızıl yüzlü, kükürt beyazı, güzel mi güzel maymun sürülerini hayranlıkla seyrettikten sonra, 18 temmuzda küçük Fontboa şehrinin önüne vardılar.

Jangada orada mürettebata biraz dinlenme fırsatı tanıyan on iki saatlik bir mola verdi.

Fonteboa, Amazon'un tüm misyon köyleri gibi, onları uzun bir dönem boyunca bir yerden

diğerine götüren kaprisli yasadan kaçamadı. Gelgelelim o köyün bu göçebe varoluşla işinin bitmiş ve kesinlikle yerleşik hayata geçmiş olması muhtemeldir. Bu onun için daha iyidir zira yaprak kaplı otuz kadar evini ve Meksika'nın Siyah Bakiresi Notre-Dame de Guadalupe'a adanmış kilisesini görmek hoştur. Fonteboa civardaki zengin çayırlarda çok sayıda hayvan besleyen, iki yakanın Yerlilerinden oluşan bin kadar nüfus barındırır. Meşguliyetleri hayvancılıkla sınırlı değildir: Aynı zamanda gözü pek avcılar ya da yılmaz denizayısı balıkçılarıdırlar.

Gelişlerinin akşamı genç adamlar bu türden çok ilginç bir keşif gezisine katılabildi.

Bu otçul balinalardan ikisi Fonteboa'ya dökülen Cayaratu Irmağının siyah sularında görülmüştü. Yüzeyde altı kahverengi noktanın hareket ettiği seçiliyordu. Bunlar dört denizayısının iki sivri burun ve dört kanadıydı.

Fazla tecrübeli olmayan balıkçılar ilkin o noktaları sürüklenen enkazlar sanabilirdi ama Fonteboa yerlileri yanılamazdı. Zaten çok geçmeden gürültülü solumalar hava delikli hayvanların nefes alışlarının ihtiyaçlarına uygunsuz hale gelmiş havayı kuvvetle püskürttüklerini belirttiler.

Her birinde üç balıkçı bulunan iki "uba" kıyıdan ayrılıp hemen kaçan denizayılarına yaklaştı. Noktalar evvela su yüzeyinde uzun bir çizgi çizdiler, sonra hep birden yok oldular.

Balıkçılar ihtiyatla ilerlemeyi sürdürdü. İçlerinden gayet ilkel bir zıpkınla –sopanın ucunda uzun bir çivi– silahlanmış birisi oyma kayıkta ayakta dikilirken, diğer ikisi sessizce kürek

çekiyordu. Soluk alma gerekliliğinin denizayılarını elleri altına getirmesini bekliyorlardı. En fazla on dakika sonra kara noktalar mutlaka az çok dar bir çemberde yeniden zuhur edeceklerdi.

Gerçekten de aşağı yukarı o kadar zaman geçmişti ki siyah noktalar yakın mesafede satha çıktı ve gürültüyle, buharla karışık iki hava fışkırması oldu.

"Uba"lar yaklaştı; zıpkınlar aynı anda fırlatıldı; biri hedefini ıskaladı ama öteki balinalardan birini kuyruk omuru hizasından vurdu.

Zıpkın demiriyle vurulduğunda kendini savunmaya pek yatkın olmayan hayvanı sersemletmek için daha fazlası gerekmedi. İp onu yavaş yavaş "uba"nın yanına getirdi ve küçük köyün kumsalına kadar yedekte çekildi.

Sadece ufak bir denizayısıydı zira ancak üç fit uzunluğundaydı. Bu zavallı balinalar o kadar çok kovalanıyor ki Amazon ve kollarının sularında epey nadir bulunmaya başlıyorlar ve büyümeleri için öyle az zaman bırakılıyor ki bu dev türün uzunluğu artık yedi fiti geçmiyor. Afrika'nın nehir ve göllerinde hâlâ bol bulunan on iki on beş fitlik denizayılarının yanında onlar nedir ki!

Ama bu yıkımı engellemek hayli zor olurdu. Aslında denizayısı eti harikadır, domuzunkinden bile üstündür ve üç parmak kalınlığındaki yağından elde edilen sıvı yağ sahiden kıymetli bir üründür. Bu et iste kurutulduğunda uzun müddet muhafaza edilebilir ve sağlıklı bir beslenme sağlar. Buna hayvanın nispeten kolay avlandığı eklenirse, türün büsbütün yol olmaya yatkın olmasına şaşırılmayacaktır.

Zıpkınlar aynı anda fırlatıldı.

Günümüzde, vaktiyle yüz seksen libre çeken iki kap yağ veren yetişkin bir denizayısı artık ancak bir kentale eşdeğer dört İspanyol arroba veriyor.

19 temmuzda gün doğarken, jangada Fonteboa'yı terk edip kendini nehrin kesinlikle ıssız iki kıyısı arasında, son derece etkileyici kakao ağaçlarıyla gölgelenmiş adalar boyunca ilerlemeye bırakıyordu. Gökyüzü hâlâ yeni fırtınaların habercisi kocaman elektrik kümülüsleriyle ağır bir şekilde yüklüydü.

Çok geçmeksizin, güneydoğudan gelen Jurua Irmağı soldaki kıyılarda belirdi. Ondan yukarı çıkan bir tekne, aşılmaz engellerle karşılaşmadan, bir sürü alt kolun beslediği siyah sularından Peru'ya kadar gömülebilirdi.

"Orellana'yı onca hayran bırakan savaşçı kadınların torunlarını bu topraklarda aramak daha uygun belki de," dedi Manoel. "Fakat öncelleri gibi ayrı bir kabile oluşturmuyorlar. Bunlar sadece kocalarında savaşta eşlik eden kadınlar ve Jurua'lar arasında büyük bir yiğitlik şanına sahipler."

Jangada inmeye devam ediyordu ama Amazon o sırada büyük bir karmaşa arz ediyordu! Ağzı seksen mil uzağa açılacak, en büyük kollarından biri olan Japura Nehri neredeyse Amazon'a paralel akıyordu. Aralarında bölge hidrografisini ziyadesiyle zorlaştıran kanallar, "iguarapè"ler, lagünler, geçici göller, içinden çıkılmaz bir karışıklık mevcuttu.

Araujo'nun elinde yön bulmak için harita olmasa da tecrübesi daha çok işe yarıyordu ve büyük nehir dışında asla kaybolmadan o kaosta yolunu bulduğunu görmek harikaydı.

Sonuçta jangada, 25 temmuz öğleden sonra Parani-Tapera köyü önünden geçtikten sonra, Ega veya Teffé Gölü girişine demir atabildi. İçine giriş lüzumsuzdu çünkü Amazon yoluna dönmek için oradan çıkmak gerekirdi.

Fakat Ega kenti oldukça mühimdir. Ziyaret etmek üzere mola verilmesini hak diyordu. Dolayısıyla jangada'nın orada 27 temmuza kadar kalması ve ertesi gün, ayın 28'inde büyük kayığın bütün aileyi Ega'ya götürmesi kararlaştırıldı.

Bu, ağaç katarının çalışkan mürettebatına borçlu olunan bir istirahat sağlayacaktı.

Gece epey yüksek bir kıyının yakınında palamarlarla bağlı vaziyette geçti ve sükûneti bozan hiçbir şey olmadı. Birkaç sıcak şimşek ufku tutuşturdu ama göl girişinde çakmayan, uzak bir fırtınadan geliyorlardı.

XVI
Ega

20 temmuzda, sabah saat altıda Yaquita, Minha, Lina ve iki genç adam jangada'dan ayrılmaya hazırlanıyorlardı.

Joam Garral karaya çıkmaya pek niyetli değildi ancak bu kez karısı ve kızının ısrarlarına dayanamadı. Her günkü, soluk aldırmayan çalışmasını bıraktı; onlara katıldı.

Torrès de pek istekli gözükmedi. Ega'yı ziyaret etmeye niyeti yoktu. Manoel buna çok memnun olmuştu. Bu adamla yıldızı barışmıyordu, bozuşmak için fırsat arıyordu.

Fragoso'ya gelince, onu Tabatinga'ya götüren elverişli işi Ega'da bulamazdı. Tabatinga bu küçük kentin yanında ne de olsa köy sayılırdı.

Oysa Ega, tam tersine, bin beş yüz kişinin yaşadığı, hatırı sayılır –bütün ülkede hatırı sayılan– bir kentti. Bütün hükümet makamlarını içinde barındırıyordu. Yani askeri komutan, polis şefi, yargıçlar, öğretmenler, her rütbeden subaylar; kısaca bunlardan hiçbirinin eksik olmadığı bir yerdi.

Dolayısıyla bu denli görevliler, karıları ve çocukları bir kentte yaşadıkları zaman orada berber ve kuaförlerin bulunmaması düşünülemezdi. Durum böyle olunca, Fragoso'ya pek iş düşmüyordu.

Ne var ki Ega'da işi olmasa da sevimli bekar adam geziye katılmaktan geri kalamazdı, mademki

Lina genç hanımefendisine eşlik ediyordu. Fakat tam jangada'dan çıkacağı sırada, Lina'nın isteğine boyun eğerek orada kaldı.

Lina onu bir kenara çekerek, "Mösyö Fragoso!" dedi.

Fragoso, "Buyurun Matmazel Lina!" diye cevap verdi.

"Sanırım dostunuz Torrès'in sizinle birlikte Ega'ya çıkmaya niyeti yok."

"Doğru, salda kalmak istiyor Matmazel Lina. Ama dostum diye onu nitelendirmemenizi rica ederim!"

"Ama kendisi bir istekte bulunmadan siz araya girdiniz, yolcu olarak onu almamızı istediniz."

"Evet, o gün öyle dedim ama düşüncemi açıkça öğrenmek isterseniz, bir saçmalık yaptığımdan korkuyorum!"

"O zaman kendi düşüncemi söyleyeyim. Bu adam benim hoşuma gitmiyor Mösyö Fragoso."

"Benim hiç hoşuma gitmiyor Matmazel Lina. Durmadan kafama bir şey takılıyor. Sanki daha önce bir yerlerde görmüştüm. Çok bulanık bir anı ya, bir noktada belirginleşiyor. Hiç de iyi bir izlenim edinmemişim!"

"Torrès'e nerede, hangi tarihte rastlamıştınız? Anımsayamaz mısınız? Özellikle ne yaptığını, kim olduğunu bilmemiz bakımından belki işimize yarar!"

"Hayır... Anımsamaya çalışıyorum... Uzun zaman önce miydi? Nerede, hangi koşullarda?.. Çıkaramıyorum!"

"Mösyö Fragoso!"

"Buyurun Matmazel Lina!"

"Salda kalmak zorundasınız! Bizim yokluğumuzda gözünüzü Torrès'den ayırmayacaksınız!"

Fragoso, "Nee!" diye bağırdı. "Ega'ya sizinle birlikte gelmeyeceğim, bütün gün sizi görmeyeceğim, öyle mi?"

"Ben böyle istiyorum!"

"Bu, bir emir mi?.."

"Bir rica!"

"O zaman kalırım."

"Mösyö Fragoso!"

"Buyurun Matmazel Lina!"

"Size teşekkür ederim!"

Fragoso, "Elinizi verin bana," dedi, "öyle teşekkür etmiş olursunuz. O zaman daha iyi hissederim!"

Lina namuslu adama elini uzattı; o da genç kızın güzel yüzüne baka baka birkaç saniye onun elini avucunda tuttu. İşte bu yüzden Fragoso yerli kayığına binmedi ve belli etmeden Torrès'i izledi. Bu adam herkeste uyandırdığı antipatinin farkında mıydı? Olabilir ama bunu hesaba katmaması için kuşkusuz nedenleri vardı.

Jangada'nın demirlediği yerle Ega kentini dört kilometrelik bir mesafe ayırıyordu. Gidiş-geliş sekiz kilometreyi bulacaktı. Yerli kayığına altı kişi binmişti; onlardan başka kürek çeken iki köle vardı. Yol birkaç saatlik bir zaman alacaktı. Gökyüzü hafif bulutlarla örtülüydü ama yüksek sıcaklığın neden olacağı yorgunluk da cabası olacaktı.

Fakat bereket versin, kuzeybatıdan tatlı bir rüzgâr esiyordu. Yani aynı yönde esmeye devam ederse, Teffé Gölünde yol almak zorluk çıkarmayacaktı. Ega'ya hemen gidip dönebilecektik.

Yerli kayığın direğine Latin yelkeni çekilmişti. Benito dümene geçti. Lina adamı gözünden ayırmaması için Fragoso'ya son bir işaret yaptıktan sonra kayık saldan uzaklaştı.

Ega'ya ulaşmak için göl kıyısını izlemek yetiyordu. İki saat sonra kayık eski misyoner köyünün limanına yanaştı. Eskiden Mont-Carmel tarikatına bağlı rahipler tarafından kurulan köy, 1759'da şehre dönüşmüştü. Daha sonra General Gama burayı Brezilya topraklarına kattı.

Yolcular düz bir kumsala ayak bastı. Limana sadece şehir tekneleri dizilmemişti, birkaç küçük yelkenli gemi de vardı. Bunlar Atlantik kıyı sularında ticaret yapıyordu.

Ega'ya girdiklerinde iki genç kız ilkin şaşırdı.

Minha, "Ah! Ne büyük şehir!" diye haykırdı.

Daha iyi görmek için gözlerini kocaman açan Lina, "Ne çok ev var! Ne kalabalık!" diye ekledi.

Benito gülerek, "Gayet olağan bir şey," dedi. "Bin beş yüzü aşkın insan yaşıyor, en az iki yüz konut var. Bunlardan yalnızca birkaçı tek katlı. İki üç sokak, hem de sahici sokak onları birbirinden ayırıyor!"

Minha, "Sevgili Manoel," dedi, "kardeşime karşı bizi savunsanıza! Bizimle alay ediyor çünkü Amazon eyaletlerini ve Para'nın en güzel kentlerini görmüş!"

"Olsun, o annesiyle de alay eder," diye ekledi Yaquita, "çünkü itiraf etmeliyim ki hiç böyle bir şey görmemiştim!"

"Öyleyse anneme ve kız kardeşime dikkat edin," diye devam etti Benito, "zira Manoa'ya vardığınızda kendinizden geçecek ve Bélem'e vardığınızda bayılacaksınız!"

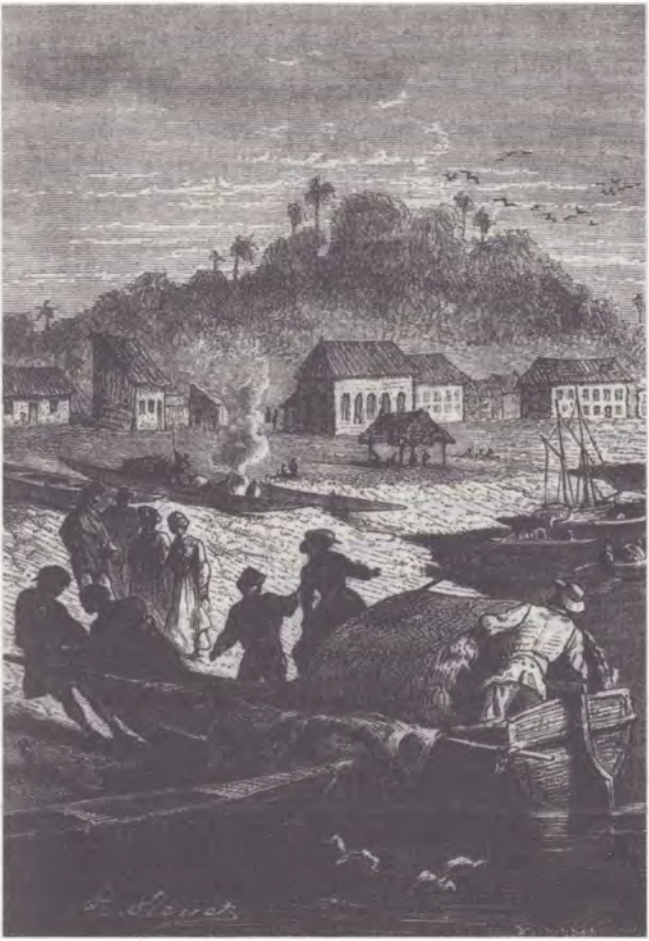

Yolcular düz bir kumsala ayak bastı.

"Hiç korkma!" diye yanıtladı Manoel, gülümseyerek. "O hanımlar, Yukarı Amazon'un ilk kentlerini gördüğünde büyük hayranlıklarına yavaş yavaş hazırlanmış olacaklar."

"Nasıl, siz de mi kardeşim gibi konuşuyorsunuz, Manoel?" dedi Minha. "Dalga mı geçiyorsunuz?.."

"Hayır, Minha! Yemin ederim..."

Lina, "Bırakalım beyler bizimle alay etsin," dedi. "Sevgili hanımefendim, biz etrafa bakalım, gerçekten çok güzel!"

Neresi güzel! Beyaz kireçle karışık topraktan yapılmış, pek çoğunun çatısı saman sapı ya da palmiye yapraklarıyla kaplanmış evler yığını... Doğrusunu söylemek gerekirse, yine de içlerinden birkaçı taştan ya da ahşaptan; verandalar, kapılar ve panjurlar koyu yeşile boyanmış. Bu evler çiçek açmış portakal ağaçlarından oluşan küçük meyve bahçelerinin ortasına oturtulmuş. Sivil yapılardan başka, bir kışla, bir de kilise var. Azize Thérèse'e vakfedilmiş olan kilise, küçük mütevazı Iquitos Kilisesine oranla bir katedral gibi duruyor.

Sonra, göle doğru dönünce, sıvı örtünün ilk sularıyla son bulan hindistancevizi ve "assai" ağaçlarından bir kıyıyla çevrili güzel bir panorama göze çarpıyordu. Ve ötede, karşı kıyıya üç fersah uzakta, pitoresk Nogueira kasabası, kumsalındaki yaşlı zeytin ağaçları yığını içinde kaybolmuş birkaç küçük ev sergiliyordu.

Fakat iki genç kız için başka bir hayranlık –kadınsı bir hayranlık– daha söz konusuydu. Egalı kadınların giyim kuşam modasına hayran kalmışlardı. Bunlar yerli cins-i latifin oldukça ilkel sayılacak kıyafetleri değildi artık. Ama gerçek Brezilyalı kadınların giyim kuşamıydı! Evet, kadınlar, tüccar ya da görevli kızları Paris'e özgü şık tuvaletler giyiyordu. Oysa burası az çok geri kalmış, Para'ya beş yüz kilometre uzaklıkta bir yerdi. Hatta Para bile Paris'ten binlerce mil mesafedeydi.

"Ama görüyor musunuz küçük hanım? Şu güzel kadınların üstlerindeki güzel entarilere bakın!"

Benito, "Lina bu yüzden çatlayacak!" diye bağırdı.

Manoel, "Sevgili Minha," dedi, "siz pamuklu sade entariniz ve hasır şapkanızla emin olun ki şu Brezilyalı kadınlardan daha iyi giyimlisiniz. Başlarına bere koymuşlar, fırfırlı etekler giymişler; bu giysiler ne kendi memleketlerine ne de ırklarına özgü şeyler!

Genç kız, "Böyle yakınmama bakmayın," dedi, "kimseye özenmiyorum."

Ama neticede oraya görmek için gelmişlerdi. Dükkândan çok baraka bulunan sokaklarda gezdiler, meydanda aylak aylak dolaştılar. Avrupalı elbiseleri içinde boğulan şık kadın ve erkekler orada randevulaşıyordu. Hatta yalnızca bir han olan, mutfağı jangada'nın olağan ve muhteşem yemeklerini aratan bir otelde öğle yemeği yediler.

Yalnızca kaplumbağa etinden ibaret akşam yemeğinin ardından, herkes yerli kayığında yerini aldı. Akşama doğru sertleşen rüzgâr hâlâ kuzetbatıdan esiyordu. Yelken açıldı. Teffé akarsuyunun karanlık sularıyla beslenen gölde, sabah geldikleri yoldan geri döndüler. Yerlilere göre bu akarsu güneybatıya doğru kırk günlük bir yürüyüş süresince gemilerin çalışmasına elverişliymiş. Akşam saat sekizde, demir atılan yere ulaşan kayık jangada'ya yanaştı.

Lina hemen Fragoso'yu bir köşeye çekerek, "Kuşkulu bir durum fark ettiniz mi Mösyö Fragoso?" diye sordu.

Fragoso, "Hayır, hiçbir şey Matmazel Lina," dedi. "Torrès kamarasından çıkmadı; orada bir şeyler okuyup yazdı."

"Korktuğum gibi konuta, yemek salonuna girmedi mi?"

"Hayır, kamarasından ne zaman çıksa jangada'nın ön tarafında dolaştı."

"Ne yapıyordu?"

"Elinde eski bir kâğıt vardı. Sanki dikkatle inceliyordu. Anlaşılmaz bir şeyler mırıldanıp durdu."

"Bütün bunların ilginç bir tarafı var Mösyö Fragoso! O yazılar, o eski kâğıtlardan bir çıkarı var! Bu adam ne profesör ne de hukuk adamı!"

"Çok haklısınız!"

"Gözümüzü ondan ayırmayalım Mösyö Fragoso!"

Fragoso, "Her an gözümüz üstünde olacak Matmazel Lina!" karşılığını verdi.

Ertesi gün, 27 temmuzda Benito gün doğar doğmaz kılavuza hareket işareti verdi.

Arenapo Koyunda beliren adalar arasında bir an Japra'nın altı bin altı yüz fit genişliğindeki ağzı göründü. Bu büyük nehir kolu sekiz ağızdan, bir okyanus veya körfeze dökülür gibi Amazon'a boşalır. Fakat suları uzaktan geliyordu ve onları çağlayanların kavşağa ancak iki yüz on fersah uzakta kesildiği bir akıntıya yollayan şey Ekvator Cumhuriyeti'nin dağlarıydı.

Bütün gün Yapura Adasına kadar inmekle geçti. Ondan sonra daha az engeller barındıran nehir sürüklenmeyi kolaylaştırdı. Neticede fazla hızlı olmayan akıntı adacıklardan pay kolay kaçınmayı sağlıyordu ve ne bir çarpışma ne de karaya oturma gerçekleşti.

Ertesi gün jangada, bütün Avrupa hayvanlarının yetiştirilip beslenebileceği muazzam otlaklara baraj işlevi gören ziyadesiyle engebeli ve yüksek kumullardan oluşmuş, uçsuz bucaksız kumsallara yaklaştı. Bu kumsallar Yukarı Amazon Havzasındaki kaplumbağa bakımından en zengin yerler addedilir.

29 temmuz akşamı, çok karanlık olması muhtemel geceyi geçirmek üzere Catua Adasına sıkıca palamarlandı jangada. Bu ada üzerinde, güneş ufuktayken, vaktiyle Teffé ve Medeira arasındaki nehir kıyısında yüz fersahtan fazla yer işgal eden şu eski ve güçlü kabileden kalan bir grup Muras Yerlisi göründü.

Bu gidip gelen yerliler artık hareket etmeyen yüzer katarı inceledi. Çevredeki özel bir kamıştan yapılmış ve dışarıdan, ilikleri boşaltılan bir cüce palmiye sapıyla güçlendirilmiş üfleme borularıyla silahlanmış yüz kişi kadarlardı.

Joam Garral tüm vaktini alan işi bir an bırakıp yerlilerin kışkırtmadan dikkatle gözlenmesini tembih etti. Aslında taraflar eşit değildi. Muraların ağız tüfekleriyle şifa bulmaz yaralar açan oklarını üç yüz fit mesafeye fırlatmakta kayda değer bir becerileri vardır.

"Coucourite" palmiyesi yaprağından yapılma, ucuna pamuk takılmış, on dokuz inç uzunluğunda, iğne gibi sivri bu oklar zehirlidir.

"Curare" veya "wourah" zehri, yerlilerin deyişiyle "her şeyi öldüren" bu mayi, zehirli karıncayla karışık yine zehirli yılan çengelleri ezmesini saymazsak bir nevi sütleğen özü ve soğanlı "strychnos" tan hazırlanmıştır.

Jangada geceyi geçirmek üzere palamarlandı.

"Bu gerçekten korkunç bir zehir," dedi Manoel. "Doğrudan sinir sisteminde iradeye bağlı hareketlerin oluştuğu sinirlere saldırır. Ama kalp etkilenmez ve yaşamsal fonksiyonlar kesilene dek atmayı bırakmaz. Oysa kol ve bacakların uyuşmasıyla başlayan bu zehirlenmeye karşı bilinen bir panzehir yoktur!"

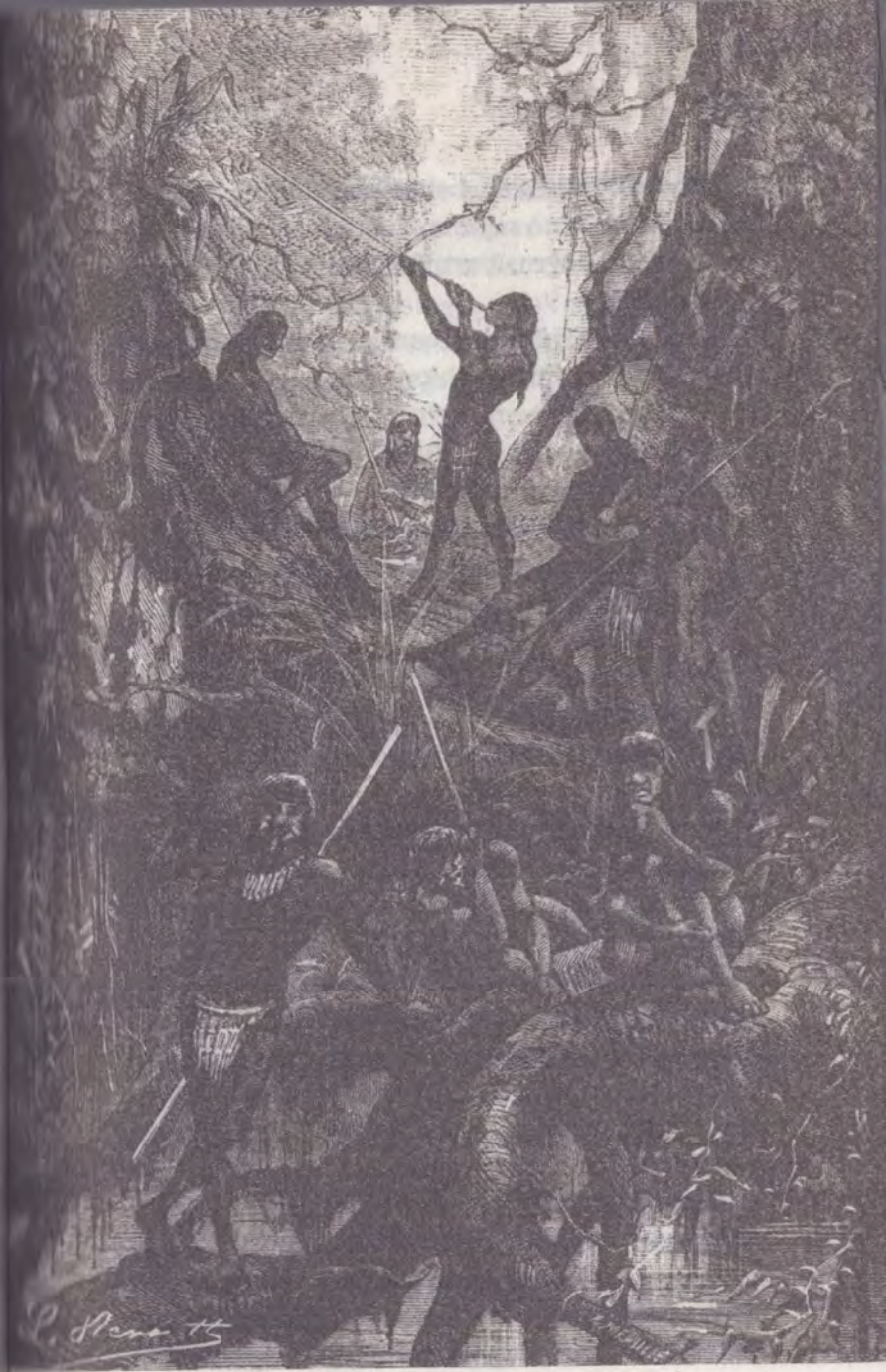

Muras Yerlileri.

Neyse ki Muralar, beyazlara belirgin bir nefret beslemelerine rağmen düşmanca gösterilerde bulunmadı. Doğrusu artık atalarının değerine sahip değiller.

Gece çöktüğünde adanın ağaçları ardından beş delikli bir flütün birkaç minör ezgisi işitildi. Bir başka flüt on cevap verdi. Bu müzikal cümle alışverişi iki üç dakika sürdü ve Muralar ortadan yok oldu.

Fragoso, keyifli bir anda onlara kendi tarzında bir şarkıyla cevap vermiş, ama Lina elini onun ağzına bastırıp seve seve sergilediği küçük şarkıcı yeteneklerini engellemeyi uygun görmüştü.

2 ağustosta, akşam saat üçte, yirmi kilometre ilerleyen jangada, aynı adı taşıyan ırmağın karanlık sularıyla beslenen Apoara Gölünün girişine varmıştı.

Bu göl Amazon'la irtibat halindeki en büyüklerden biridir ve muhtelif nehirlere depo işlevi görür. Oraya beş altı tane kol dökülüp birikir, birbirine karışır ve dar bir "furo" onları ana kola döker.

Küçük Tahua-Miri köyünün tepeleri hayal meyal seçiliyordu. Köy kulübeleri cambaz ayaklığına benzeyen kazıklar üzerine oturtulmuştu. Suların alçalıp kabarması sonucu, bu alçak kıyılar su baskınlarıyla karşılaştıklarından böyle bir önleme başvurulmuştu.

Mola, Coary köyünde verildi. Geceyi burada geçirecek jangada palamarla bağlandı. Köy sık portakal ağaçları ve asmakabaklar arasında yükselen, hayli harap durumda bir düzine evden ibaretti. Bu küçük köyün görünümü kadar değişken bir şey olamazdı. Suların yükselip alçalması

sonucu, göl çok geniş bir su birikintisine dönüşüyor, yeterli derinliği olmayan bir kanal gölün Amazon'la irtibatını sağlıyordu.

Ertesi sabah, 5 ağustosta şafak söker sökmez yola çıkıldı. Yucura Kanalının önünden geçildi. Bu kanal, Zapura Irmağı kanalları ve gölleriyle birbirine dolaşan sistemin bir parçasıydı. 6 ağustos sabahı, Miana Gölünün girişine varıldı.

Hiç yeni bir olay meydana gelmeden sal üstünde yaşam sürüyordu. Her şey neredeyse programlı bir düzen içinde devam ediyordu.

Lina tarafından durmaksızın dürtüklenen Fragoso, Torrès'den bir an bile gözünü ayırmıyordu. Geçmiş yaşamı hakkında onu defalarca konuşturmayı denedi; ne var ki maceraperest hep yan çiziyordu. Hatta sonunda berberden iyice uzak durmaya başladı.

Garral ailesiyle ilişkilerine gelince, hep aynıydı. Joam'la az konuşurken, Yaquita ve kızıyla daha bir candan söyleşiyordu. Bir soğukluğa neden olduğu belli oluyordu ya, pek farkına varmazmış görünüyordu. Zaten hem ana hem kızı, jangada Manao'ya varınca, Torrès'in onlardan ayrılacağını ve bir daha kimsenin onun adını ağzına almayacağını düşünüyorlardı. Bu nedenle Peder Passanha sabır göstermesini öğütlüyor; Yaquita da rahibin öğütlerini dinliyordu. Gelgelelim iyi yürekli peder aynı öğütleri Manoel'e dinletemiyordu. Zira Manoel bu adamı kötü bir rastlantı sonucu jangada'ya binmiş davetsiz misafir yerine koyuyordu.

O akşam, kayda değer tek olay şöyle yaşandı: Nehirden gelen bir yerli kayığı Joam Garral'ın daveti üzerine jangada'ya yanaştı.

Garral kayığı kullanan yerliye, "Manao'ya mı gidiyorsun?" diye sordu.

Yerli, "Evet," dedi.

"Oraya kaç günde varırsın?.."

"Sekiz gün."

"O zaman bizden önce varacaksın. Bir mektubu adresine ulaştırmak ister misin?"

"Memnuniyetle."

"Madem öyle dostum, şu mektubu al ve Manao'ya götür!"

Yerli, Joam Garral'ın verdiği mektubu aldı ve bir miktar bahşiş karşılığında götürmeyi kabul etti.

O sırada konuta çekilmiş olan aile bireylerinden hiçbiri bu olayın farkına varmamıştı. Bir tek Torrès tanık oldu. Hatta Joam Garral'la yerli arasında konuşulan birkaç sözcüğü de işitti. Bunun üzerine yüzü kasıldı. Mektubun onu şaşırttığını anlamak zor sayılmazdı.

XVII
Bir Saldırı

Bu arada Manoel salda tatsız bir olaya meydan vermek istemiyordu ama ertesi gün Torrès konusunu Benito'yla konuşmayı düşündü. Onu jangada'nın ön tarafına götürdükten sonra, "Benito," dedi, "seninle konuşacaklarım var."

Her zaman güleç yüzlü olan Benito, Manoel'e bakarken durdu ve yüzü karmakarışık bir hal aldı.

"Neyi konuşacağını biliyorum," dedi, "Torrès değil mi?"

"Evet Benito!"

"Pekâlâ, ben de ondan söz edeceğim Manoel."

Sapsarı kesilen Manoel, "Sık sık Minha'ya sokulduğunu sen de fark ettin demek!" dedi.

Heyecanlanan Benito, "Ah! Böylesi bir adama kıskançlık duymazsın herhalde!" dedi.

Manoel, "Yoo, kuşkusuz!" diye cevap verdi. "Karım olacak genç kıza böyle hakaret etmekten Tanrı beni korusun! Tam tersi Benito! O, maceraperestten nefret ediyor! Zaten öyle bir şey asla söz konusu değil ama bu maceraperestin varlığı beni rahatsız ediyor, ısrarla annen ve kız kardeşine sokulmasını görmek midemi bulandırıyor. Benim de ailem sayılacak insanlarla içli dışlı olmaya çalışıyor!"

Benito ciddi ciddi, "Manoel," diye karşılık verdi, "bu kuşkulu kişiye duyduğun antipatiyi

paylaşıyorum. Bana kalsa, Torrès'i çoktan Jan adadan kovardım! Ama cesaret edemedim!"

Dostunun elini yakalayan Manoel, "Cesaret edemedin mi?" diye yineledi. "Cesaret edemedin demek!.."

Benito, "Beni dinle Manoel," dedi. "Torrès'i iyice inceledin, değil mi? Kız kardeşime nasıl sokulduğunu da fark ettin! Bu da gayet açık! Ama sen bunu gözlemlerken, başka şeyi gözünden kaçırıyordun! Bu endişe verici adam, ne uzaktan ne yakından bir an bile gözlerini babamdan ayırmıyor. Anlaşılmaz bir inatla ona bakarken, sanki kinci bir art niyet besliyor!"

"Neler söylüyorsun Benito? Torrès'in Joam Garral'la bir hesabı olduğunu mu düşünüyorsun?"

Benito, "Yoo... Öyle düşünmüyorum!" diye cevap verdi. "Sadece bir önsezi! Ama Torrès'i iyi incele, yüz ifadesine dikkatle bak, babam bakışlarının erişebildiği yere geldiğinde kötü kötü gülümsediğini göreceksin!"

Manoel, "Madem öyle Benito," diye bağırdı, "onu kovmamız için çok geçerli bir neden bu!"

Genç adam, "Çok geçerli... Az geçerli..." karşılığını verdi. "Manoel... Korkuyorum!.. Neden mi?.. Bilmiyorum... Ama Torrès'i kovması için babamı zorlamaya kalkmak... İhtiyatsızca bir şey olabilir! Tekrar söylüyorum... Bu korkunun nedenini kendime açıklayamıyorum ama korkuyorum!"

Böyle konuşurken Benito öfkeden titriyordu.

Manoel, "O zaman," dedi, "beklememiz mi gerekir?"

"Evet... Bir karara varıncaya kadar bekleyelim ama gözümüzü dört açalım!"

Manoel, "Ne de olsa," dedi, "yirmi gün içinde Manao'ya varmış olacağız. Torrès oraya gidiyor. Manao'da bizden ayrılacak, biz de ondan kurtulmuş olacağız! Oraya kadar gözümüz üzerinde olacak!"

Benito, "Demek beni anladın," dedi.

Manoel, "Seni anladım kardeşim, dostum!" diye ekledi. "Yine de seninle aynı kanıda değilim, bütün korkularını paylaşmıyorum! Bu macera-perestle baban arasında nasıl bir ilişki olabilir? Babanın onu tanımadığı besbelli!"

Benito, "Babamın Torrès'i tanıdığını söylemiyorum," diye cevap verdi. "Ama sanki Torrès babamı tanıyor!.. Iquitos Ormanında ona rastladığımızda bu adam fazenda dolaylarında ne arıyordu? Davet ettiğimizde niçin bizimle gelmedi? Oysa ister istemez bizim yol arkadaşımız olacaktı! Tabatinga'ya vardık, sanki bizi bekliyormuş gibi onunla karşılaştık! Bütün bunlar rastlantı mı? Yoksa önceden tasarlanmış bir planın devamı mı? Hem gözlerini kaçıran hem de inatla babamı izleyen Torrès'i gördükçe böyle şeyler aklıma geliyor!.. Bilmiyorum... Anlaşılmaz şeyler oluyor! Ah! Ne diye onu jangada'ya davet ettim sanki!"

"Sakin ol Benito... Yalvarırım!"

Kendini tutamayan Benito, "Manoel!" diye haykırdı. "Bu adam bizi tiksindiriyor ya, tek başına karar verecek olsam, onu saldan aşağı atarken duraksamam! Fakat arada babam var! Duygularıma kapılırsam yanlış bir şey yapmaktan korkarım! İçimden bir ses, haklı bir neden olmadan eyleme geçmenin tehlikeli olacağını

söylüyor! Yani hem haklı hem de zorunlu bir neden olmalı! Gizli kapaklı bir şeyler çeviriyor bu yaratık!.. Ama jangada'da elimizin altında, ikimiz de gözümüzü ondan ayırmazsak oyununu bozar, maskesini düşürürüz! Onun için biraz daha bekleyelim!"

Torrès jangada'nın ön tarafına gelmişti. İki genç adam sustu. Torrès belli etmeden onlara baktı, hiç konuşmadı.

Benito yanılmıyordu. Gerçekten maceraperest ne zaman izlenmediğini hissetse bakışlarını bir an bile Joam Garral'dan ayırmıyordu.

Evet! Yanılmıyordu. İleri sürdüğü gibi Torrès'in suratı babasına bakarken korkunç bir hal alıyordu.

Bu iki insan hangi gizemli ilişkiyle birbirine bağlı olabilirdi? Garipti, zira onlardan biri açıkça soyluluğu temsil ediyordu.

Böylece bir yandan iki genç adam, diğer yandan Fragoso ve Lina tarafından göz altında tutulan Torrès'in anında bastırılacak bir hareket yapması kuşkusuz çok zordu. Belki bunu anlamıştı. Nitekim hiçbir şey belli etmiyor, davranışlarında değişiklik göstermiyordu.

Birbirleriyle anlaştıklarına sevinen Manoel ve Benito, adamın dikkatini çekmeden gözlemeyi kararlaştırdılar.

Daha sonraki iki gün içinde jangada sağ kıyıda bulunan Camara, Aru, Yuripari kollarının girişlerini aştı. Bu ırmaklar sularını Amazon'a boşaltmak yerine güneye yönelerek Purus akarsuyunu besliyor, bu akarsuyla birlikte Amazon'a geri dönüyorlardı. 10 ağustosta, akşam saat beşte, Cocos Adasında konakladılar.

Orada bir seringuero'nun işletmesi bulunuyordu. Brezilya dilinde "seringueira" sözcüğünden türetilen bu isim, kauçuk imalatçısı anlamına gelir ve kauçuk ürünü veren ağacın bilimsel adı da "siphonia elastica"dır.

Söylendiğine göre, aşırı ve kötü tüketim sonucu bu ağaçlar Amazon Havzasında azalmaya yüz tutmuştu; buna rağmen Madeira kıyılarında, Purus'ta ve nehrin öteki kollarında hatırı sayılır oranda kauçuk ormanları vardı.

Kauçuk toplayıp elle işleyen yirmi kadar Yerli göze çarpıyordu. Bu iş, özellikle mayıs, haziran ve temmuz aylarında yapılırdı.

Nehrin kabaran suları yaklaşık dört ayak yüksekliğe çıkarak ağaç dallarının seviyesine gelmişti. Böylece ürünün toplanması için elverişli koşulların meydana geldiğini gören Yerliler işe koyulmuştu.

Ağaç kabuklarında yarıklar açtıktan sonra yarıkların altına küçük çömlekler bağlamışlardı. Çömleklerin sütlü özsuyla dolması için yirmi dört saat yetecekti. Böylece sivri uçlu bir bambu yardımıyla ürün ağacın dibine yerleştirilen kabın içinde toplanıyordu.

Yerliler bu özsuyu reçineli parçacıkların yalıtılmasını engellemek için "assai" palmiyesi çekirdeklerinden bir ateşte tütsüler. Usare, dumanda sallanan tahta bir küreğe yayılarak neredeyse derhal pıhtılaşması sağlanır; sarımsı gri bir renk alarak katılaşır. Sırayla oluşan katmanlar o zaman kürekten ayrılır, güneşe serilir ve daha da sertleşip bilinen kahverengini alırlar. O zaman imalat tamamlanmıştır.

Yerliler bu özsuyu ateşte tütsüler.

Fırsatı kaçırmayan Benito, kazıklar üzerinde yükselen kulübelere istiflenmiş bütün kauçuğu yerlilerden satın aldı. Ödenen para çok tatminkâr olduğundan adamlar çok sevindi.

Dört gün sonra, 14 ağustosta, jangada Purus Irmağının ağızlarından geçiyordu.

Amazon'un sağ tarafında bulunan bu akarsu, nehrin en büyük kollarından biridir; büyük gemilerin bile beş yüz kilometre yol yapabilmesini sağlar. Güneydoğuya doğru uzaklaşır, döküldüğü yerden başlangıcına kadar dört bin ayak uzunluğa ulaşır. "Nipa" palmiyeleri, cecropialar, incir ağaçlarının gölgelikleri altında aktıktan sonra, beş koldan Amazon'a dökülür.[1]

Bu noktada kılavuz Araujo zorlanmadan manevra yapabiliyordu. Suyun akışı adalar tarafından daha az engelleniyor, akarsu genişliği de bir kıyıdan öbürüne en az iki kilometreye yaklaşıyordu.

Dolayısıyla akıntı hiç hız kesmeden jangada'yı sürüklüyordu. 18 ağustosta geceyi geçirmek amacıyla Pesquero köyünün önünde durdular.

Güneş ufukta kaybolmaya yüz tutuyordu. Bu bölgelere özgü bir çabuklukla kocaman bir göktaşı gibi adeta dikine düşüyordu. Hiç alacakaranlık basmadan, aniden ışıkları kararan tiyatro sahnesi gibi, günün ardından gece doğacaktı.

Joam Garral ve karısı, Lina ve yaşlı Cybèle konutun önünde duruyorlardı.

Torrès özel bir görüşme yapmak istermiş gibi bir ara Joam Garral'ın etrafında dolanmış, aileye iyi akşamlar dilemeye gelen Peder Passanha'yı görünce galiba rahatsız olmuş, sonunda kamarasına dönmüştü.

Güverteye uzanan Yerliler ve Köleler dinleniyordu. Araujo ön tarafa oturmuş, akıntıyı

---

[1] Yakın zamanda, bir İngiliz coğrafyacı bilim insanı olan M. Bates tarafından altı yüz fersah boyunca incelendi.

inceliyordu. Akıntı düz çizgi biçiminde aynı yönde uzanıyordu.

Manoel ve Benito gözlerini dört açmıştı. Tütün içip çene yaparak kayıtsız görünmeye çalışıyorlar, mola zamanını doldurmak amacıyla jangada'nın ortasında geziniyorlardı.

Ansızın Manoel eliyle Benito'yu durdurdu, "Amma tuhaf koku!" dedi. "Yanılıyor muyum acaba?.. Senin de burnuna geliyor mu?.. Sanki gerçekten..."

Benito, "Ağır bir koku! Bitişik kumsalda uyuklayan timsahlar olsa gerek. Sanki doğa kendilerini ele versin diye bu kokuyu onlara bulaştırmış!"

Benito, "Evet," dedi, "bereket versin koku salıyorlar çünkü korkulacak hayvanlar gerçekten."

Timsahlar güneş batarken çoğu kez kumsallarda uzanmaktan hoşlanır, daha sonra bir güzel yerleşip geceyi de orada geçirirler. Kıyıda buldukları oyukların içine gerisin geriye girip büzüşürler. Üst çeneleri yukarıya dikine kalkık biçimde, ağızları açık uyurlar. Meğerki bir avı kollayıp beklemesinler. Avı yakalamak için bazen kuyruklarından güç alarak suların altında yüze yüze, bazen de kumsallarda insan kadar hızlı koşa koşa avlarına ulaşırlar. Hem karada hem suda yaşayabilen bu hayvanlar için bir oyundur bu.

Timsahlar bu geniş kumsallarda doğar, yaşar ve ölür. Olağanüstü uzun ömürlüdürler. Yaşlılar, şöyle böyle yüz yaşına varanlar, sadece buruş buruş zırhlı kabuklarından ve çirkinliklerinden anlaşılmazlar ama yaşla ilerleyen doğal

yırtıcılıklarından da belli olurlar. Benito'nun dediği gibi, bu hayvanlar korkulacak yaratıklardır ve saldırılarına karşı uyanık olmak gerekir.

Birdenbire ön taraftan feryatlar yükseldi: "Timsahlar! Timsahlar!"

Manoel ve Benito dikkat kesilip bakıştılar.

On beş yirmi ayak uzunluğunda üç tane kocaman timsah jangada'nın üzerine çıkmayı başarmıştı.

Benito Yerlilere ve Kölelere kıç tarafa kaçmalarını işaret ederek, "Tüfekler! Tüfekleri alın!" diye haykırdı.

Manoel, "Eve girin!" diye bağırdı. "Çabuk olun!"

Gerçekten doğrudan boğuşmadan önce sığınağa girmek en iyisiydi.

Bu olay bir saniyede gerçekleşti. Garral ailesi konutun içine sığındı. İki genç adam da onların yanına geldi. Yerliler ve Köleler kulübelerine saklandılar.

Manoel tam konutun kapısını kapatırken, "Minha nerede?" diye sordu.

Hanımefendisinin odasına koşan Lina, "Odada yok!" karşılığını verdi.

Annesi, "Aman Tanrım! Peki nerede?" diye haykırdı.

Hepsi birden seslendi: "Minha! Minha!"

Cevap yoktu.

Benito, "Jangada'nın ön tarafında olmasın?" dedi.

Manoel, "Minha!" diye bağırdı.

Tehlikeyi akıllarına dahi getirmeyen iki genç adamla Fragoso ve Joam Garral, tüfekler ellerinde konutun dışına fırladılar.

Tam dışarı çıkmışlardı ki gerisin geriye dönen timsahlardan ikisi onların üzerine saldırdı.

Benito tarafından atılan iri bir av saçması canavarlardan birini durdurdu. Kurşun hayvanın başına isabet etmişti. Ölümcül yara alan hayvan, şiddetli çırpınmalarla debelenerek böğrünün üstüne devrildi.

Fakat ikincisi hâlâ oradaydı; ileri doğru atıldı. Ondan sakınmanın olanağı yoktu.

Gerçekten kocaman timsah Joam Garral'ın üzerine atıldı, bir kuyruk darbesiyle onu yere devirdikten sonra, çenelerini açarak üzerine saldırdı.

O anda Torrès kamarasından dışarı fırladı. Elinde balta vardı. Öyle bir savurdu ki balta timsahın çenesine saplanıp kaldı. Kanlar içinde kalan hayvan yan tarafa süründü, aşağıya düşüp nehirde kayboldu.

Jangada'nın ön tarafına koşan Manoel kendini kaybetmiş, durmadan, "Minha! Minha!" diye bağırıyordu.

Ansızın genç kız göründü. İlkin Araujo'nun kulübesine sığınmıştı fakat kulübe üçüncü timsahın güçlü darbesiyle devrilmişti. Canavar tarafından kovalanan Minha kıç tarafa kaçıyordu. Yaratıkla onun arasında altı ayaklık mesafe kalmıştı.

Minha yere düştü.

Benito'nun attığı ikinci kurşun timsahı durduramadı! Hayvanın zırhlı kabuğuna çarpan kurşun içeri girmemiş, kabukları parçalamıştı.

Manoel genç kızı yerden kaldırıp ölümden kurtarmak için atıldı!.. Hayvanın bir kuyruk darbesi onu da yere devirdi.

O anda Torrès kamarasından dışarı fırladı.

Minha bayılmış, kendinden geçmişti; ağzı açılan timsah onu yutmaya hazırlanıyordu!..

Bu kez Fragoso timsahın üzerine saldırdı, bıçağını sapına kadar hayvanın gırtlağına daldırdı. Timsahın çeneleri birden kapansaydı adamcağızın kolu kopabilirdi. Fragoso bunu göze almıştı.

Tam zamanında kolunu çekti. Fakat timsahın darbesinden sıyrılamadı, nehre doğru sürüklendi. Sular kan rengine dönmüştü.

Jangada'nın kenarında diz çöken Lina, "Fragoso! Fragoso!" diye bağırıyordu.

Bir saniye sonra, Fragoso yeniden Amazon sularında göründü. Sağ salim yaşıyordu.

Fragoso timsahın darbesinden sıyrılamadı.

Fakat ölümü göze alarak Minha'yı kurtarmıştı. Genç kız kendine geliyordu. O sırada bütün eller, Manoel, Yaquita, Minha'nın elleri Fragoso'ya doğru uzanıyor; o da hangisini tutacağını bilemiyordu. Sonunda, genç melez kızın ellerine sarıldı.

Bu arada, Fragoso Minha'yı kurtarmıştı ama Joam Garral da hayatını Torrès'e borçlu kalmıştı.

Demek ki maceraperestin çiftçiyi öldürmeye niyeti yoktu. Bu belirgin olay karşısında bunu kabul etmek gerekiyordu.

Manoel alçak sesle Benito'yu uyardı.

Kafası karışan Benito, "Doğru!" dedi. "Hakkın var. Bu durumda kuşkunun en korkuncu giderilmiş oldu! Ama Manoel kuşkularım hâlâ devam ediyor! Bir insanın ölümü arzu edilmez ama onun en korkunç düşmanı olunabilir!"

Bu sırada Joam Garral Torrès'in yanına gitmişti. Elini uzatarak, "Teşekkür ederim Torrès," dedi.

Maceraperest hiç karşılık vermeden birkaç adım geriledi.

Joam Garral, "Torrès," diye ekledi, "ne yazık ki yolculuğunuzun sonuna geliyorsunuz, birkaç gün içinde ayrılmak zorundayız! Size hayatımı borç..."

Torrès, "Joam Garral," diye cevap verdi, "bana hiçbir şey borçlu değilsiniz! Yaşamınız benim için herkesten daha kıymetlidir! Fakat izin verirseniz... Düşündüm de... Manao'da kalmak yerine Bélem'e gideceğim. Beni götürmek ister misiniz?"

Joam Garral olumlu bir işaretle cevap verdi.

Bu isteği işiten Benito düşüncesizce bir hareket yaparak az kalsın müdahale edecekti ama Manoel onu durdurdu. Genç adam şiddetli çaba göstererek kendini tuttu.

XVIII
Varışta Akşam Yemeği

Heyecanların yatışması için bir gece ancak yetmişti. Ertesi gün, timsah dolu kumsaldan palamarlar çözüldü, yeniden yola çıkıldı. Önünde herhangi bir engel çıkmazsa jangada beş gün geçmeden Manao Limanında olacaktı.

Genç kız şimdi tam anlamıyla kendine gelmişti. Yaşamını kurtarmak için kendini tehlikeye atan herkese gözleri ve gülümsemesiyle teşekkür ediyordu.

Lina'ya gelince, sanki kendi yaşamını kurtarmış gibi yürekli Fragoso'ya duyduğu minnettarlık bir kat daha artmıştı. Fragoso'ya gülümseyerek, "Er ya da geç bunun bedelini ödeyeceğim size," dedi.

"Peki nasıl Matmazel Lina?"

"Ah! Onu iyi bilirsiniz!"

Sevimli bekar adam, "Şayet onu biliyorsam, erken olsun, geç kalmadan!" diye cevap verdi.

Böylece güzel Lina'nın, o günden sonra, Fragoso'nun nişanlısı olduğu iyice anlaşıldı. Nikâhları Minha ve Manoel'in nikâhlarıyla eşzamanlı kıyılacak, yeni çift Bélem'de genç evlilerin yanında kalacaktı. Fragoso durmadan, "İşte bu güzel oldu," diye yineliyordu. "Fakat Para'nın bu denli uzak olduğunu asla bilmiyordum!"

Manoel ve Benito'ya gelince, olan bitenler konusunda uzun uzun görüşmüşlerdi. Kurtarıcısını

kovması için Joam Garral'ı razı etmek artık mümkün değildi.

Torrès, "Yaşamınız benim için herkesten daha kıymetlidir," demişti.

Maceraperestin ağzından kaçan bu söz hem abartılı hem gizemliydi. Benito bunu işitmiş ve aklında tutmuştu.

İki genç adam şimdilik bir şey yapamazdı. Uzun süre beklemek zorundaydılar; bekleme süresinin dört beş gün olması şöyle dursun, yedi sekiz haftayı bulması olasıydı, yani jangada'nın Bélem'e varması için gereken zamanı.

Benito, "Bu işin içinde bir gizem var ama çözemiyorum!" dedi.

Manoel, "Evet," diye cevap verdi, "bu bakımdan eminiz. Benito, besbelli ki Torrès'in babanı öldürmeye niyeti yok! Olsun, yine de gözümüzü dört açacağız!"

Nitekim o günden itibaren Torrès daha ihtiyatlı davrandı. Aile içine sokulmaya kalkışmadı, hatta Minha'ya daha dikkatli yaklaştı. Dolayısıyla ilişkiler yumuşadı. Ancak tehlikeli bir durum olduğunu, belki Joam Garral'ın dışında herkes hissediyordu.

Aynı günün akşamı, aynı adı taşıyan bir furo'dan oluşan Baroso Adası ve birbirine geçmiş bir dizi koldan beslenen Manaoari Gölü nehrin sağ tarafında, geride kaldı.

Gece olaysız geçti ama Joam Garral dikkatli olunmasını öğütledi.

Ertesi gün, 20 ağustosta soldaki ters akıntılar nedeniyle sağ kıyıyı hayli yakından izleyen kılavuz yamaçla adalar arasına girdi.

Yamacın ötesinde Calderon, Huarandeina gibi irili ufaklı göller ve karanlık sulardan oluşan lagünler etrafa dağılmıştı. Bu hidrografik sistem Negro Irmağının yakında olduğunu belli ediyordu. Negro, Amazon'un en ilginç kollarından biridir. Gerçekten buraya kadar büyük nehir hâlâ Solimoës adını taşır. Fakat Negro Irmağının ağzından sonra dünyanın en büyük akarsuları arasında onu ünlü kılan adı alacaktır.

Gün boyu jangada hayli tuhaf koşullarda ilerledi.

Kılavuzun Calderon Adasıyla kara arasında izlediği yol epey geniş görünse de çok dardı. Bunun nedeni büyük bölümü su seviyesinden pek yüksek olmayan adanın kabaran sular altında kalmasıydı.

Her yanda dev ağaçlardan oluşan ormanlar göze çarpıyordu. Ağaç dorukları yerden elli ayak yüksekliğe tırmanıyor, bir kıyıdan öbürüne erişerek beşik biçiminde kocaman bir çardak meydana getiriyorlardı.

Sol yanda, sular ortasında kalan ormandan daha güzel görünümlü bir yer olamazdı; adeta bir gölün ortasında yükseliyordu. Ağaç gövdeleri dingin ve duru bir sudan yukarı çıkıyor, birbirine geçen dallar benzersiz bir durulukla su yüzeyine yansıyordu. Bazı masa üstlerini süsleyen minyatür çalılar gibi uçsuz bucaksız bir aynadan görünüyorlardı. Onların yansımasından daha eşsiz bir şey olamazdı. Görüntüyle gerçeklik arasındaki fark ayırt edilemiyordu. Büyüklükleri aynıydı, yukarıda olduğu gibi su yüzeyinde de yeşilliklere bürünmüş iki yarımküre meydana getiriyorlardı. Sanki jangada bir dairenin içinden geçiyordu.

Gerçekten hafif nehir akıntısının çarpıp kırıldığı bu kemerlerin altında jangada'nın tehlikeyle karşılaşması kaçınılmazdı. Geriye gitmek olanaksızdı. Bunun içindir ki sağdan ve soldan gelecek darbelerden sakınmak için son derece hatasız manevra yapmak gerekiyordu.

İşte burada mürettebattan da çok iyi yardım alan kılavuz Araujo bütün ustalığını gösterdi. Orman ağaçları sıniklara sağlam dayanak noktaları sağlıyordu. Bu sayede salın yönünde sapma olmadı. En küçük bir çarpışma jangada'yı altüst edebilir, kocaman kütükleri yıkabilir ve personelden bir kayıp olmasa da taşıdığı yükün zarar görmesine neden olabilirdi.

Minha, "Gerçekten çok güzel," dedi. "Hep böyle yolculuk yapmak çok hoş olacak. Güneş ışınlarına kendini bırakan su öyle dingin ki!"

Manoel, "Hem hoş hem tehlikeli sevgili Minha," diye cevap verdi. "Yerli kayığında böyle yol alırken kuşkusuz korkacak bir şey olmaz ama uzun kütüklerden oluşan bir salda nehir akıntısının kıyılardan açıkta olması daha iyidir."

Kılavuz, "İki saat geçmeden bu ormanı tamamen geçeceğiz," dedi.

Lina, "O zaman doya doya bakalım!" diye haykırdı. "Bütün bu güzel şeyler öyle çabuk geçip gidiyor ki! Ah! Sevgili küçük hanımım, ağaçların yüksek dallarında oynaşan şu maymunlara bakın, gölgeleri pırıl pırıl suda yansıyan şu kuşlara bakın!"

Minha, "Ya suların arasından fışkıran çiçeklere ne dersiniz?" diye ekledi. "Akıntı esen yel gibi sallıyor onları!"

Genç melez kız, "Ya kaprisli kaprisli bir ağaçtan öbürüne gerilen şu sarmaşıklar!" dedi.

Lina'nın nişanlısı, "Ama onların ucunda Fragoso yok!" diye karşılık verdi. "Iquitos Ormanında bulduğunuz ne güzel bir çiçekti!"

Lina alay ederek, "Dünyadaki biricik çiçek!" karşılığını verdi. "Ah! Küçük hanım, şu göz alıcı bitkilere bakın!"

Lina kocaman yapraklı nilüferleri gösteriyordu. Nilüfer çiçeklerinin üzerinde hindistancevizi iriliğinde goncalar göze çarpıyordu. Su altında yetişen geniş yapraklı, "mucumus" cinsi öbek öbek sazlar kıyıları süslüyordu. Sazların eğilgen dalları bir yerli kayığına geçit verebilir, onun arkasından tekrar kapanabilirlerdi. Bir avcı için ideal bir yerdi burası. Zira su yöresinde yaşayan kuş sürüleri akıntıyla çalkanan tutam tutam bitkilerin arasında uçuşuyorlardı.

Bu geçici bataklığı yarı devrilmiş birkaç yaşlı gövdeye epigrafik bir vaziyette konmuş aylaklar, tek ayak üstünde hareketsiz duran gri balıkçıl kuşları, uzaktan yapraklar arasında açılmış gülden güneşlikleri andıran ciddi görünümlü flamingolar ve başka birçok rengârenk kuş canlandırıyordu.

Ama ayrıca su yüzeyinde, uzun ve hızlı karayılanlar, belki de art arda tekrarlanan elektrik akımları insanı ve en güçlü hayvanı felç eden ve sonunda öldüren şu korkunç balıklardan birkaçı kayıyordu.

Onlara çözülüp gevşeyen, avlarını yakalayarak bir öküzü bile ezecek kadar kuvvetli çemberleriyle sıkan, bazı ağaçların saplarına sarılmış şu dev

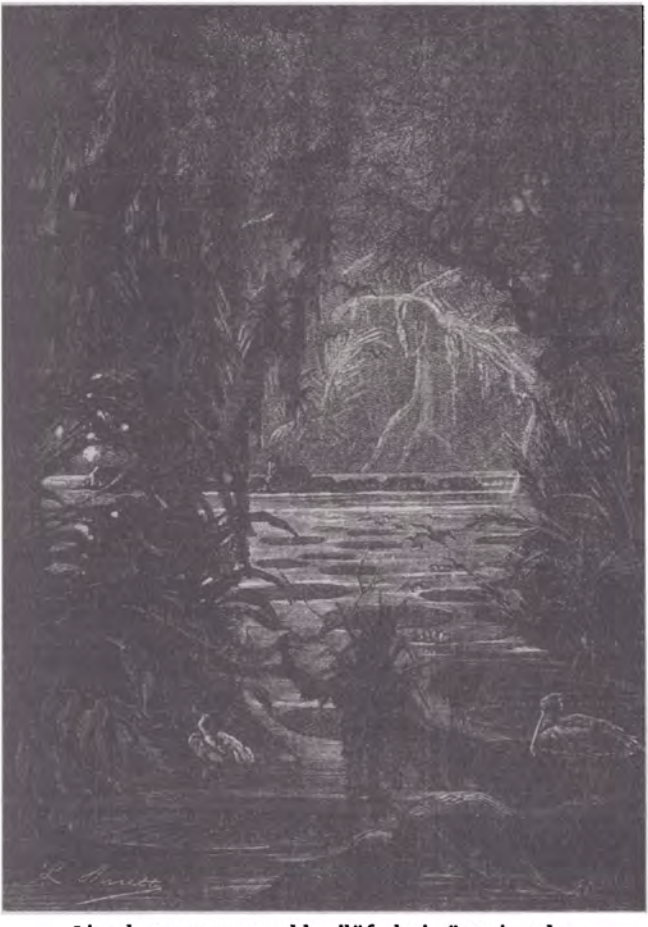

Lina kocaman yapraklı nilüferleri gösteriyordu.

yılanlara belki daha çok dikkat etmek lazımdı. Amazon Ormanlarında otuz otuz beş fit uzunluğundaki sürüngenlere rastlanır, hatta Mösyö Carrey'in dediğine göre fıçı kadar büyük, kırk yedi fit boyunda olanlar vardır!

Gerçekten de dev yılanlardan birinin jangada'ya fırlaması timsah kadar korkunç olurdu!

Neyse ki yolcuların ne elektrikli balıklar ne de yılanlarla mücadele etmesi gerekmedi ve yaklaşık iki saat süren, suya gömülmüş ormandan geçiş kazasız belasız son buldu!

Üç gün geride kaldı. Manao'ya yaklaşıyorlardı.

Yirmi dört saat içinde, jangada Negro Irmağının ağzına varacak, Amazon eyaletinin merkezine ulaşacaktı.

Gerçekten de 23 ağustosta, akşam saat beşte nehrin sağ kıyısında Muras Adasının kuzey burnuna varıldı. Limana varmak için birkaç millik bir mesafe kalmıştı. Fakat kılavuz Araujo gece yaklaştığından, haklı olarak gün biterken riske girmek istemedi. Üç millik mesafe, üç saatlik bir yolculuğu gerekli kılacaktı. Nehrin akıntısında doğru yön bulabilmek için aydınlıkta ilerlemek önemliydi.

O akşam, yolculuğun birinci bölümü bitmişti; son akşam yemeği biraz gösterişe kaçmalıydı. Ne de olsa Amazon'un yarısı kazasız belasız aşılmıştı; bu durum görkemli bir ziyafete değerdi. Nitekim "Amazon onuruna" birkaç kadeh bir şeyler içilmesi uygun görüldü. Porto ya da Setubal bağlarından çıkarılan o kaliteli likörden içilecekti.

Aynı yemek, Fragoso ile güzel Lina'nın nişanlanmasını kutlama ziyafeti olacaktı. Manoel ve Minha'nın nişanı, birkaç hafta önce Iquitos fazenda'sında yapılmıştı. Genç efendi ve genç hanımefendinin ardından, sıra onların minnetle bağlandığı sadık çifte gelmişti!

Lina namuslu ailenin içinde kalacak, yine küçük hanımefendisinin hizmetinde olacaktı. Fragoso ise Manoel Valdez'in hizmetine girecekti. Hep birlikte sofraya oturdular. Ancak baş köşe çifte ayrıldı.

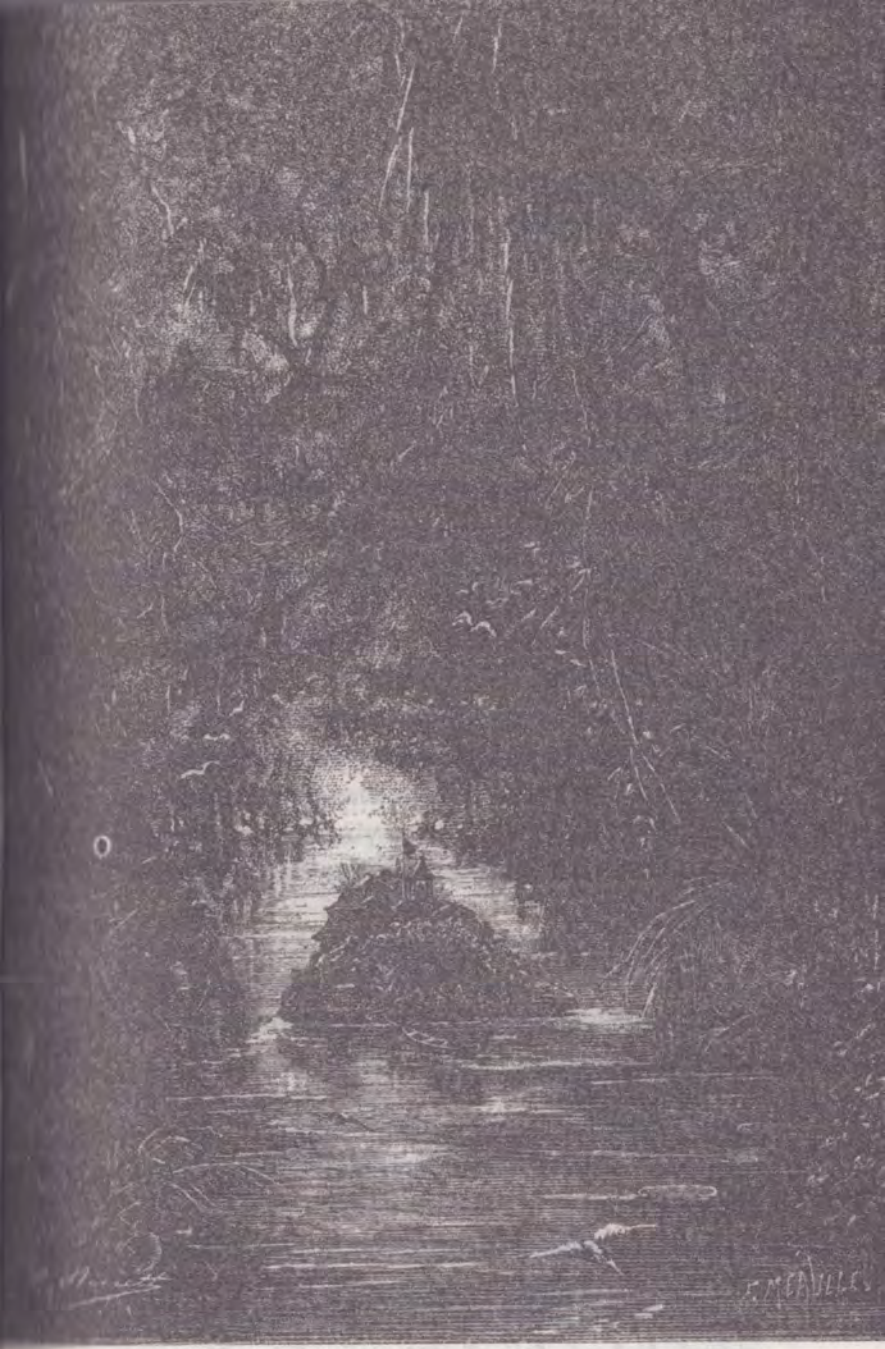

Jangada ormandan
kazasız belasız geçti.

Torrès jangada mutfağına yaraşan akşam yemeğine haliyle katılıyordu.

Maceraperest, Joam Garral'ın karşısına oturdu. Suskunluğunu koruyordu. Lafa karışmaktan ziyade konuşulanları dinledi. Benito belli etmeden, dikkatle onu gözlemliyordu. Torrès'in bakışları sürekli babasına yöneliyordu. Gözlerinde tuhaf bir parıltı vardı. Sanki üstüne saldırmadan önce avını izleyen yırtıcı hayvan bakışlarıydı bunlar.

Manoel çoğu kez genç kızla konuşuyordu.

Onun gözleri de arada bir Torrès'e kayıyordu. Fakat o, durumu Benito'dan daha iyi anlamıştı. Bu konu Manao'da değilse de kuşkusuz Bélem'de kapanacaktı.

Yemek hayli neşeli geçti. Fragoso şıp diye yapıştırdığı şen cevaplarıyla, Lina neşesiyle yemeğe renk kattı. Peder Passanha bu küçük topluluğa güleç gözlerle bakıyor, onları yürekten seviyordu. Çok yakında bu iki genç çifti Para'da kendi eliyle kutsayacaktı.

Benito sonunda konuşmalara katılan papaza, "Afiyetler olsun peder," dedi, "nişan yemeğini onurlandırıyorsunuz! Daha çok nikâhlar kıymak için sağlığınız yerinde olsun!"

Peder Passanha, "Eh! Sevgili çocuğum," diye karşılık verdi, "sen de güzel ve namuslu bir kız bul da göreceksin ikinizin nikâhını kıymaya da ömrüm yeter!"

Manoel, "Güzel söylediniz peder!" diye bağırdı. "Benito'nun gelecekteki evliliğine içelim!"

Minha, "Ona da Bélem'de genç ve güzel bir nişanlı buluruz," dedi. "Herkes gibi evlenmesi lazım!"

Herkesin kendisi gibi evlenmesini dileyen Fragoso, "Mösyö Benito'nun evliliğine!" dedi.

Yaquita, "Hakları var oğlum," dedi. "Ben de evliliğine içiyorum. Babanla nasıl mutluysam, Manoel ve Minha da nasıl mutlu olacaklarsa, senin de mutluluğunu dilerim!"

O sırada bir kadeh Porto likörü içen Torrès, "Umalım da her daim mutlu olursunuz," dedi. "Burada herkesin mutluluğu kendine bağlı!"

Nedendir bilinmez ama maceraperestin bu dileği herkeste can sıkıcı bir etki bıraktı. Aynı etkiyi duyan Manoel bu dileğe tepki göstermek istedi.

"Söylesenize peder," dedi, "şu anda hep birlikte olduğumuza göre birkaç çifti daha nişanlamak doğru olmaz mı?"

Peder Passanha, "Sanmıyorum," diye karşılık verdi. "Meğerki Torrès... Siz zannederim evli değilsiniz?"

"Hayır değilim, hâlâ bekârım!"

Torrès böyle konuşurken Benito ve Manoel adamın bakışlarıyla genç kızı aradığını hissettiler.

Peder Passanha, "Sizin evlenmenizi engelleyen kim?" diye devam etti. "Bélem'de yaşı size uyan bir kadın bulabilirsiniz. O zaman şehirde kalmanız mümkün olabilir. Size yarar sağlamayan şu başıboş yaşamdan kurtulursunuz!"

Torrès, "Haklısınız peder," diye cevap verdi. "Buna hayır demem! Zaten gördüğüm şey bulaşıcı. Bütün bu genç nişanlıları gördükçe evlilik için insanın iştahı kabarıyor! Ama Bélem kentinin tam anlamıyla yabancısıyım; çok özel durumlar olmazsa, oraya yerleşmem çok zor!"

Torrès'i bir yerlerde gördüğü saplantısı hâlâ kafasından çıkmayan Fragoso, "Siz neredensiniz?" diye sordu.

"Minas Geraës eyaletinden."

"Nerede doğdunuz?.."

"Elmas madeninin bulunduğu ilçe, Tijuco'da."

O anda her kim Joam Garral'ın sabitlenmiş gözlerine baksa dehşete kapılırdı. Torrès'inkilerle kesişen gözleri adamın üzerine dikilmişti.

XIX
Fi Tarihinde

Bu esnada Torrès'le Fragoso'nun sohbeti devam ediyordu.

Fragoso, "Nasıl?" diye sordu. "Demek Tijuco'dansınız. Elmas madeninin bulunduğu ilçeden."

Torrès, "Evet," dedi. "Siz de mi oranın yerlisindensiniz?"

Fragoso, "Hayır!" diye cevap verdi. "Brezilya'nın kuzeyinden, Atlantik kıyısındaki bölgeden."

Torrès, "Elmaslar ülkesini siz tanır mısınız Mösyö Manoel?" diye sordu.

Genç adam cevaben olumsuz bir işaret yaptı.

Torrès haliyle lafa karışmak isteyen genç Garral'a dönerek, "Ya siz Mösyö Benito?" diye ekledi. "Hiç merak etmediniz mi? Elmaslar ülkesini gidip görmediniz mi?"

Benito soğuk soğuk, "Hiç görmedim," dedi.

Bilinçsizce Torrès'in oyununa alet olan Fragoso, "Ah! Keşke oraya gitseydim!" diye haykırdı. "İçimden bir ses, çok değerli bir elmas bulacağımı söylüyor!"

Lina, "Peki o çok değerli elması ne yapardınız Fragoso?" diye sordu.

"Satardım!"

"Demek şimdi zengin olacaktınız!"

"Çok zengin!"

"Zengin olsaydınız, üç ay önce o sarmaşığa kendinizi asmayı düşün..."

Fragoso, "Kendimi asmayı düşünmeseydim," diye haykırdı, "o sevimli küçük kadın beni kurtarmaya gelmeyecekti. Yok canım, Tanrı işini biliyor!"

Minha, "Elbette biliyor Fragoso," dedi, "mademki sizi küçük Lina'yla evlendiriyor! O da elmas, bu da elmas; değiş tokuşta zararlı çıkmazsınız!"

Fragoso böbürlenerek, "Öyle şey olur mu Matmazel Minha, tam tersi kazançlıyım!"

Torrès herhalde konuyu saptırmak istemiyordu. Tekrar lafa karıştı, "Gerçekten," dedi, "Tijuco'da insanın aklını başından alacak servetler yatıyor! Dillere destan Abaete Elmasından söz edildiğini duymadınız mı? O elmasın değeri iki milyon cantos de reis eder.[1] Bir ons ağırlığındaki bu taş Brezilya madenlerinden çıktı! Onu üç mahkûm buldu, –evet! ömür boyu sürgün cezası çeken üç mahkûm– Serro do Frio'dan doksan kilometre uzaklıktaki Abaete Nehrinden rastlantı sonucu çıkardılar!"

Fragoso, "Demek bir çırpıda zengin oldular, öyle mi?" diye sordu.

Torrès, "Yoo hayır," dedi. "Elmas maden işletmesi genel müdürüne teslim edildi. Taşın değerini anlayan Portekiz kralı VI. Jean onu deldirip kolyesine taktı. Büyük törenlerde gerdanında taşıyordu. Mahkûmlara gelince, bağışlandılar, o kadar. Oysa daha becerikli olanlar bu işten büyük kazançlar elde ederdi!"

---

[1] Romé de l'Isle'ın şüphesiz çok abartılı tahminine göre 7 milyar 500 milyon frank.

Benito çok soğuk bir sesle, "Onların yerinde siz olsaydınız, sözgelimi değil mi?" dedi.

Torrès, "Evet... Ben!" diye karşılık verdi. "Neden olmasın?" Bu kez Joam Garral'a dönerek, "Siz hiç elmas ülkesini ziyaret etmediniz mi?" diye ekledi.

Joam, Torrès'e bakarak, "Hiç etmedim," karşılığını verdi.

Maceraperest, "Sizin adınıza üzüldüm," dedi. "Bir gün mutlaka gitmelisiniz. Emin olun çok ilginç yer! Elmaslar ülkesi, geniş Brezilya İmparatorluğu içinde kendine özgü bir alandır. On iki kilometre çevresi olan bir park gibidir. Toprağın doğası, bitki örtüsü ve yüksek dağların içine gömülmüş kumlu arazileriyle onu çevreleyen bölgeye oranla çok farklıdır. Ama az önce dediğim gibi, dünyanın en zengin yeridir burası. Öyle ki 1807 ile 1817 arası yıllık üretim on sekiz bin karat[1] civarındaydı. Ah! Acayip işler dönmüştür. Dağların doruklarına kadar tırmanıp kıymetli taşı arayanlar şöyle dursun, el altından elması götüren kaçakçılar da çıkmıştır! Şimdi madeni işletmek biraz daha zorlaşmıştır. Hükümet tarafından madenlerde çalıştırılan iki bin köle akarsuyun yatağını değiştirip elması kumlu topraktan ayıklamak zorunda. Eskiden bu işler daha kolaydı!"

Fragoso, "Gerçekten öyle," karşılığını verdi. "Eskiden her şey daha güzeldi!"

"Ama iş gene de zor sayılmaz. Günahkârların yöntemiyle elması ele geçirmek kolay, yani hırsızlık yaparak demek istiyorum. Sözgelimi 1826'ya

[1] Karat dört zerre ya da 212 miligram değerindedir.

doğru, –o zaman ben sekiz yaşındaydım– Tijuco'da müthiş bir dram yaşandı. Korkusuzca bir serveti ele geçirmek isteyen canileri hiçbir şey durduramaz. Bu dram da onu doğrulamıştır. Ama sizi ilgilendirmez herhalde..."

Joam Garral tuhaf, sakin bir sesle, "Tam tersi Torrès," dedi, "devam edin."

Torrès, "Pekâlâ," diye devam etti. "Elmasların çalınması söz konusuydu. O güzel taşlardan elinizde bir tutam olursa bu bir milyon, bazen iki milyon para demektir!"

Açgözlülüğün en bayağı duyguları suratına yansıyan Torrès adeta farkına varmadan avucunu açıp kapadı.

"Bakın bu iş nasıl oldu," diye ekledi. "Tijuco'da her yıl toplanan elması bir seferde göndermek âdettir. Elmaslar büyüklüklerine göre ikiye ayrılır. Ayırma işlemi farklı genişlikte delikleri bulunan on iki elek aracılığıyla yapılır. İkiye ayrılan elmaslar torbalara konarak Rio de Janeiro'ya gönderilir. Fakat taşlar büyük para ettiğinden tahmin edersiniz ki iyi korunurlar. Konvoy, yönetici tarafından görevlendirilen bir memur, eyalet alayından dört atlı asker ve on yaya adamdan meydana gelir. Kafile ilkin Villa-Rica'ya gider. Orada komutan torbalara mührünü basar. Daha sonra Rio de Janeiro'ya doğru tekrar yola koyulur. Şunu da ekleyeyim ki daha ihtiyatlı olmak için yola çıkış gizli tutulur. İşte 1826'da, yirmi iki yirmi üç yaşlarında, Dacosta adında genç bir memur birkaç yıldan beri Tijuco'da genel müdür bürolarında çalışıyordu. Olayı şöyle düzenledi. Bir kaçakçı çetesiyle anlaştı, kafilenin yola çıkış gününü onlara bildirdi.

Soyguncular iyi hazırlanmıştı; hepsi tepeden tırnağa silahlı, sayıları da kalabalıktı. Konvoy 22 ocak gecesi, Villa-Rica'dan uzaklaşmıştı. Çete elmasları koruyan askerlerin üzerine apansız saldırdı. Adamlar korkusuzca kendilerini savundu ama katledildiler. İçlerinden biri sağ kalmıştı. Ağır yaralıydı. Kaçmayı başardı, korkunç baskını haber verdi. Askerlere eşlik eden memur da canilerin elinden kurtulamamıştı. Herhalde soyguncular tarafından sürüklenmiş, bir uçurumun dibine atılmıştı. Zira cesedi asla bulunamadı."

Joam Garral, "Peki o Dacosta'ya ne oldu?" diye sordu.

"İşlediği suç başına yıkıldı. Kuşkular çok geçmeden onun üzerinde toplandı. Bütün olayı onun düzenlediği ileri sürüldü. Boş yere masum olduğunu savundu. Ne var ki konumu gereği konvoyun yola çıkış tarihini biliyordu. O günü bir tek o, soyguncu çetesine bildirebilirdi. Suçlanıp tutuklandı. Yargılandı ve ölüm cezasına çarptırıldı. Cezanın yirmi dört saat içinde infaz edilmesi gerekiyordu."

Fragoso, "Zavallı idam edildi mi?" diye sordu.

Torrès, "Hayır," dedi. "İdamına birkaç saat kala gece vakti Villa-Rica Hapishanesinden kaçmayı başardı. Ya tek başına hareket etmiş ya da suç ortakları yardım etmişti."

Joam Garral, "Bu olaydan sonra o adamın ne yaptığını duyan oldu mu?" diye sordu.

Torrès, "Kimse bilmiyor," karşılığını verdi. "Brezilya'dan ayrılmış olmalı. Herhalde uzak bir memlekette çaldığı paralarla keyifli bir yaşam sürüyordur."

Adamlar korkusuzca
kendilerini savundu.

"Herkesin yüzüne nasıl bakar? Bu denli alçakça nasıl yaşanır?"

Peder Passanha, "Dileyelim Tanrı işlediği suçtan dolayı ruhuna pişmanlık versin!"

Bu sırada konuklar sofradan kalkmış, akşam yemeği bitmişti. Herkes gecenin temiz havasını içine çekmek için dışarı çıktı. Güneş ufka doğru alçalıyordu. Fakat karanlık basmasına daha bir saat vardı.

Fragoso, "Bu hikâyeler eğlenceli şeyler değil," dedi. "Oysa nişan yemeğimiz ne güzel başlamıştı!"

Lina, "Ama kabahat sizde Mösyö Fragoso," karşılığını verdi.

"Nasıl, bende mi?"

"Evet! Bizimle ilgisi olmayan o elmaslar ülkesi hakkında siz konuşmaya devam ettiniz!"

Fragoso, "Aslında doğru!" dedi. "Ama böyle biteceğini nereden bilebilirdim!"

"Yani kabahatli sizsiniz!"

"İlk cezalı da benim Matmazel Lina çünkü tatlı servisi yapılırken gülüşünüzü işitmedim!"

O sırada bütün aile jangada'nın ön tarafına ilerliyordu. Manoel ve Benito konuşmadan yan yana yürüyordu. Yaquita ve kızı da ses çıkarmadan onları izliyordu. Herkese anlatılmaz bir hüzün çökmüştü. Sanki yakında çok tehlikeli bir olay yaşayacaklarını seziyorlardı.

Torrès, Joam Garral'ın yanındaydı. Garral başını eğmiş, derin düşüncelere dalmıştı. O anda, maceraperest elini onun omuzuna koyarak, "Joam Garral," dedi, "sizinle biraz görüşebilir miyim?"

Joam Garral, Torrès'e baktı.

Bütün aile jangada'nın
ön tarafına ilerliyordu.

"Burada mı?" diye sordu.

"Hayır! Özel!"

"O zaman gelin!"

Birlikte konuta dönüp içeri girdiler. Kapı onların ardından kapandı.

Joam Garral ve Torrès oradan ayrıldığında herkesin neler hissettiğini anlatmak kolay değil. Namuslu Iquitos çiftçisiyle maceraperestin ortak ne gibi bir şeyleri olabilirdi? Bütün aileyi adeta korkunç bir felaket tehdit ediyordu. Kimse ağzını açmaya cesaret edemedi.

Dostunu kolundan yakalayıp bir köşeye çeken Benito, "Manoel," dedi, "yarından tezi yok bu adam Manao'da inecek!"

Manoel, "Evet!.. İnmeli!.." karşılığını verdi.

"Eğer onun yüzünden... Evet! Onun yüzünden babamın başına bir felaket gelirse... Onu öldürürüm!"

XX
İki Kişinin Arasında

Onları kimsenin ne görüp ne işitebildiği odanın içinde Joam Garral ve Torrès bir an tek kelime etmeden bakıştı. Maceraperest konuşmaya karar mı veremiyordu? Yönelteceği sorulara Joam Garral'ın küçümseyici bir suskunlukla karşılık vereceğini mi düşünüyordu?

Evet! Kuşkusuz! Nitekim Torrès sorgulamadı. Konuşmanın başında kararlı davrandı, savcı rolünü üstlendi.

"Joam," dedi, "adınız Garral değil, siz Dacosta'sınız."

Torrès'in ağzından o caninin adını işiten Joam Garral hafifçe ürpermekten kendini alamadı ama karşılık vermedi.

Torrès, "Siz Joam Dacosta'sınız," diye devam etti. "Bundan yirmi üç yıl önce, Tijuco maden işletmesinde çalışan memursunuz. O hırsızlık ve cinayet olayı sonucunda hüküm giydiniz!"

Joam Garral'dan cevap çıkmamıştı. Tuhaf sakin duruşu maceraperesti şaşırtıyordu. Acaba ev sahibini suçlayan bu adam yanılıyor muydu? Hayır! Mademki Joam Garral bu korkunç suçlamalara karşı çıkmıyordu! Herhalde Torrès'in lafı nereye getirmek istediğini düşünüyordu. Maceraperest devam etti, "Joam Dacosta," dedi, "tekrar söylüyorum, elmas hırsızlığı olayında kovuşturulan

sizsiniz, suç işlediğiniz kesinleşti, ölüm cezasına çarptırıldınız. Cezanın yerine getirilmesinden birkaç saat önce, Villa-Rica Hapishanesinden kaçan sizsiniz! Buna ne diyeceksiniz?"

Torrès'in doğrudan sorduğu bu sorunun ardından oldukça uzun bir sessizlik oldu. Joam Garral hâlâ sakindi, gidip oturdu. Dirseğini küçük masaya yasladı. Başını eğmeden, sabit gözlerle onu suçlayan adama bakıyordu.

Torrès yineledi, "Cevap verecek misiniz?"

Joam Garral kısaca, "Benden ne gibi bir cevap bekliyorsunuz?" dedi.

Torrès alçak sesle, "Manao'da polis şefine ihbar etmemi önleyecek bir cevap. Aksi halde ona şunları söyleyeceğim: Kentinizde bir adam var; kaybolmasının üzerinden yirmi üç yıl geçmesine rağmen kimliğini belirlemek zor sayılmaz. Bu adam, Tijuco'daki elmas soygununun elebaşıdır, konvoydaki askerleri öldürenlerin suç ortağıdır, ölüm cezasından kurtulup kaçan mahkûmdur. Aslında Joam Garral, Joam Dacosta'nın ta kendisidir."

Joam Garral, "Demek böyle Torrès," dedi, "beklediğiniz cevabı verirsem, sizden korkmam için bir neden kalmayacak!"

"Kesinlikle," dedi. "Çünkü o zaman ne sizin ne de benim bu olaydan bir çıkarımız olacak!"

Joam Garral, "Ne sizin de de benim mi?" diye sordu. "Yani susmanız için sizi parayla satın almama gerek yok mu?"

"Hayır, bana ne önerirseniz önerin, önemli değil!"

"O zaman ne istiyorsunuz?"

Torrès, "Joam Garral," diye cevap verdi. "Önerim şöyle. Ama acele etmeden, hemen reddetmeyin ve avucumun içinde olduğunuzu aklınızdan çıkarmayın."

Joam Garral, "Nedir bu öneri?" diye sordu.

Torrès bir an içine daldı. Yaşamı avuçlarında olan bu suçlunun duruşu gerçekten şaşırtıyordu. Oysa şiddetli bir tartışma, yalvarıp yakarmalar, gözyaşları bekliyordu. Karşısında en ağır suçlardan birini işlemiş bir adam vardı ve bu adamın kılı kıpırdamıyordu. Nihayet kollarını kavuşturarak, "Bir kızınız var," dedi. "Bu kız hoşuma gidiyor, onunla evlenmek istiyorum."

Herhalde Joam Garral böylesi bir adamdan her şeyi bekliyordu ki bu istek de onun sakinliğini bozamadı.

"Demek onurlu Torrès," dedi, "bir katil ve hırsız ailesine girmek istiyor, öyle mi?

Torrès, "Ben dilediğim şeye tek başına karar veririm," diye karşılık verdi. "Joam Garral'ın damadı olmak istiyorum ve olacağım."

"Herhalde biliyorsunuz Torrès, kızım Manoel Valdez'le evlenecek!"

"Manoel Valdez'i aradan çıkarırsınız."

"Ya kızım razı olmazsa?"

Torrès küstahça, "Ona her şeyi söylersiniz," karşılığını verdi. "Adım gibi biliyorum, razı olacaktır."

"Her şeyi mi?"

"Gerekirse her şeyi. Aile onuru özel duygularına baskın çıkar; babasının yaşamı söz konusu olunca duraksamayacaktır!"

Soğukkanlılığını yitirmeyen Joam Garral sakin sakin, "Siz alçağın tekisiniz Torrès!" dedi.

Bu sözlerin ardından, Joam Garral ayağa kalktı, dik dik yüzüne bakan Torrès'e yürüdü, "Torrès," dedi, "Joam Garral ailesine girmek istediğinize göre, Joam Dacosta'nın hüküm giydiği suçtan masum olduğunu biliyorsunuz!"

"Doğru!"

Joam Garral, "Şunu da ekleyeyim," dedi, "o suçsuzluğun kanıtı elinizde ve o kanıtı kızımla evlendiğiniz güne kadar açıklamamaya kararlısınız!"

Torrès sesini alçaltarak, "Oyunu açık oynayalım Joam Garral," karşılığını verdi. "Şimdi söyleyeceklerimi işittiğinizde göreceğiz bakalım, kızınızı bana vermemeye cesaret edecek misiniz?"

"Sizi dinliyorum Torrès."

Maceraperest dudaklarının arasından kaçacak sözlere pişman olacakmış gibi az çok kendini tutarak, "Pekâlâ tamam," dedi. "Evet, suçsuzsunuz! Onu biliyorum, asıl suçluyu da tanıyorum ve sizin suçsuzluğunuzu kanıtlayacak durumdayım!"

"Peki bu suçu işleyen alçak ne oldu?.."

"Öldü."

Bu söz üzerine eski saygınlığını kazanma fırsatının yok olduğunu anlayan ve kendini tutmasına rağmen sararan Joam Garral, "Öldü mü?" diye haykırdı.

Torrès, "Öldü," diye cevap verdi. "Fakat adamı suç tarihinden uzun zaman sonra tanıdım. Suçlu olduğunu da bilmiyordum. Elmas soygunu olayını, en ince ayrıntılarıyla kendi eliyle yazarak uzun uzun anlatmıştı. Sonunun yaklaştığını hissederek pişmanlık duymuştu. Joam Dacosta'nın nereye sığındığını biliyordu. Masum bir isim altında yeni bir hayata başladığını biliyordu. Mutlu

bir aile kurup zengin olduğunu biliyordu. Ama tam anlamıyla mutlu olamadığını da biliyordu! Nitekim hakkı olduğu onurlu kimliğini geri vererek onu mutlu kılmak istedi! Gelgelelim ölüm yaklaşıyordu... Bu işi bana, arkadaşına havale etti, çünkü o bunu yapamayacaktı!.. Kanıtları ben ulaştıracaktım; Dacosta'nın suçsuzluğuna ilişkin kanıtları bana teslim etti ve öldü."

Yükselen sesini bastıramayan Joam Garral, "Bu adamın adı ne?" diye haykırdı.

"Ailenize girdiğim zaman öğreneceksiniz!"

"Ya o yazılar?.."

Joam Garral, Torrès'in üzerine atılmak üzereydi. Üstünü arayıp suçsuzluğuna ilişkin kanıtları zorla alacaktı.

Torrès, "O yazılar emin ellerde," cevabını verdi. "Kızınız karım olduğunda elinize gelecek. Hâlâ beni reddediyor musunuz?"

Joam Garral, "Evet," karşılığını verdi. "Ama o yazılı kâğıt karşılığında servetimin yarısı sizin!"

Torrès, "Servetinizin yarısı mı?" diye bağırdı. "Kabul ediyorum, bir şartla! Minha benimle evlenerek o serveti bana aktaracak!"

"Bir ölünün dileklerine böyle mi saygı duyuyorsunuz? Pişmanlık duymuş bir suçlu o! Yaptığı kötülüğü elinden geldiğince düzeltmek için sizi görevlendirmiş!"

"Bu böyle; ister kabul edin, ister etmeyin."

Joam Garral, "Bir kez daha söylüyorum Torrès," diye haykırdı. "Siz alçağın tekisiniz!"

"Öyle olsun."

"Ben suçlu değilim; sizinle anlaşmamız için bir neden yok!"

"Demek reddediyorsunuz?.."

"Reddediyorum!"

"Zararlı çıkan siz olursunuz Joam Garral. Daha önceki soruşturma tümüyle aleyhinizde! Ölüm cezasına çarptırıldınız. Bilirsiniz hükümet bu türden cezaların hafifletilmesini bile yasak etmiştir. İhbar ederlerse yakalanırsınız! Yakalanınca cezanız infaz edilir... Sizi ihbar ederim!"

O denli kendini tutmasına rağmen Joam Garral artık dayanamıyordu. Torrès'in üzerine saldırmak üzereydi.

Adi herifin bir hareketi öfkesini yatıştırdı.

Torrès, "Dikkat edin," dedi. "Karınız Joam Dacosta'nın eşi olduğunu bilmiyor; çocuklarınız Joam Dacosta'nın çocukları olduklarını bilmiyor. Onlara siz söyleyeceksiniz!"

Joam Garral durakladı. Bütünüyle kendine hâkim oldu. Yüz çizgileri her zamanki durgunluğunu aldı. Kapıya doğru yürüyerek, "Bu tartışma fazla uzadı," dedi, "ben ne yapacağımı bilirim!"

İğrenç şantajın başarısızlığa uğradığına bir türlü inanamayan Torrès son kez, "Dikkat edin Joam Garral!" dedi.

Joam Garral karşılık vermedi. Verandaya açılan kapıyı itti, peşinden gelmesi için Torrès'e işaret etti. İkisi birlikte, jangada'nın ortasına doğru ilerledi. Aile orada toplanmıştı.

Derin endişe duyan Benito, Manoel, herkes ayağa kalkmıştı. Torrès'in hâlâ tehditkâr hareketlerini görebiliyorlardı. Adamın gözlerinden öfkeli pırıltılar çıkıyordu.

Oysa tam tersine Joam Garral kendine hâkimdi, adeta gülümsüyordu.

Torrès, "Dikkat edin," dedi.

İkisi birlikte, Yaquita ve çocuklarının karşısında durdu. Kimse onlara bir şey sormaya cesaret edemiyordu.

Bu acı dolu sessizliği donuk bir sesle ve her zamanki küstahlığıyla bozan Torrès oldu.

"Son kez soruyorum Joam Garral. Bana cevap verin!"

"Cevabım işte burada."

Karısına dönerek, "Yaquita," dedi, "özel durumlar beni zorluyor. Minha ve Manoel'in evliliğine ilişkin daha önce aldığımız kararı değiştirmek zorundayız."

Torrès, "Ha şöyle!" diye bağırdı.

Joam Garral karşılık vermeden, macerapereste son derece aşağılayıcı bir bakış attı.

Ancak bu sözleri duyan Manoel yüreğinin parçalandığını hissetti. Beti benzi atan genç kız ayağa kalkmıştı. Bir dayanak bulmak istermişçesine annesini aradı. Yaquita onu savunup korumak için kollarını açıyordu!

Joam Garral'la Torrès'in arasına giren Benito, "Baba!" diye haykırdı. "Ne demek istiyorsunuz?"

Sesini yükselten Joam Garral, "Demek istiyorum ki," diye cevap verdi, "Minha ve Manoel'in evliliği için Para'ya varışımızı beklemek çok uzun sürecek! Nikâh hemen yarın burada, jangada'da kıyılacak. Manoel'le görüşmemden sonra eğer o da benim gibi düşünüyorsa Peder Passanha nikâhı kıyacak!"

Genç adam, "Ah! Baba! Baba!" diye haykırdı.

Sözle anlatılmaz, acı bir sesle Joam Garral, "Manoel," dedi, "bana baba demek için biraz daha bekle!"

O sırada kollarını kavuşturmuş Torrès bütün aileyi küstah bakışlarla süzüyordu.

Elini Joam Garral'a uzatarak, "Demek bu son sözünüz," dedi.

"Hayır, son sözüm değil."

"Peki nedir?"

"İşte bu Torrès! Buranın efendisi benim! İster beğenin ister beğenmeyin, derhal jangada'yı terk edeceksiniz!"

Benito, "Evet derhal!" diye bağırdı. "Yoksa aşağı atarım!"

Torrès omuz silkti.

"Tehdide hacet yok," dedi, "bir işe yaramaz! Ben de hemen çekip gitmek istiyorum! Ama beni aklınızdan çıkaramazsınız Joam Garral! Uzun süre birbirimizi görmeden yapamayız!"

Joam Garral, "İş bana kaldıysa," karşılığını verdi, "belki sizin istemediğiniz kadar çabuk görüşeceğiz! Yarın sulh yargıcı Ribeiro'nun huzuruna çıkacağım. Kendisi eyaletin bir numaralı hukuk adamıdır. Manao'ya gelişimi ona bildirdim. Cesaretiniz varsa, gelip orada beni bulun!"

Haliyle soğukkanlılığını yitiren Torrès, "Yargıç Ribeiro'nun huzurunda mı?" diye sordu.

"Yargıç Ribeiro'nun huzurunda!" karşılığını verdi Joam Garral.

Son derece aşağılayıcı bir hareketle Torrès'e yerli kayığını işaret etti. Joam Garral dört adamını görevlendirdi ve hiç gecikmeden Torrès'i adanın en yakın noktasına bırakmalarını emretti.

Alçak nihayet gözden kayboldu.

Aile hâlâ titriyor, efendilerinin suskunluğunu saygıyla karşılıyordu. Fakat durumun ciddiyetini

pek fazla kavrayamayan Fragoso, her zamanki neşeli tavrıyla Joam Garral'a yaklaştı, "Matmazel Minha ve Mösyö Manoel'in nikâhı yarın jangada'da kıyılıyorsa..."

Joam Garral yumuşak bir sesle, "Sizinki de aynı zamanda kıyılacak dostum, karşılığını verdi.

Sonra Manoel'e bir işaret yaptı. İkisi birlikte odaya çekildiler.

Joam Garral ve Manoel'in görüşmesi yarım saattir sürüyordu. Bu süre aileye bir yüzyıl gibi geldi. Nihayet kapı yeniden açıldı.

Manoel tek başına çıktı.

Bakışları sevinçli karardan ötürü parlıyordu.

Yaquita'ya doğru gitti, "Annem!" dedi. Minha'ya, "Karım!" Benito'ya, "Kardeşim!" dedi. Sonra Lina ve Fragoso'ya dönerek herkese seslendi: "Yarın!"

Joam Garral'la Torrès arasında geçen her şeyi öğrenmişti. Bir yıldan buna yakınlarına belli etmeden Yargıç Ribeiro ile yazıştığını öğrenmişti. Joam Garral sonunda yargıcı bilgilendirip suçsuzluğuna inandırmıştı. Onun desteğine güveniyordu. Manoel bu yolculuğun Joam Garral açısından tek amacı olduğunu da öğrendi. Kurbanı olduğu o iğrenç davayı yeniden gözden geçirtecek ve uzun zamandır kendi sırtına binen o korkunç yükün ağırlığından kurtulacak, damadı ve kızını da aynı yükten kurtaracaktı!

Evet, Manoel bunların hepsini biliyordu, hatta Joam Garral, daha doğrusu Joam Dacosta'nın masum olduğunu da biliyordu! Üstelik bu felaket onu daha aziz ve daha olağanüstü kılmıştı!

Bilmediği şey, çiftçinin suçsuzluğunu kanıtlayan somut delillerin varlığı, bunların da Torrès'in

eli altında olmasıydı. Maceraperest gerçeği söylüyorsa Joam Garral kendisinin suçsuzluğunu açığa çıkaracak bu kanıtların bulunmasını yargıçtan isteyecekti.

Manoel, Peder Passanha ile görüşeceğini herkese bildirmekle yetindi. İki nikâh için her şeyin hazırlanmasını dileyecekti rahipten.

Ertesi gün, 24 ağustosta nikâh törenine bir saat kalmıştı ki nehrin sol kıyısından yaklaşan büyük bir yerli kayığı jangada'ya yanaştı.

Bir düzine kürekçi tekneyi Manao'dan hızla getirmişti. Tekne birkaç polis memuru ve polis şefini taşıyordu. Polis şefi kendini tanıtıp sala çıktı.

O anda nikâh töreni için çoktan süslenip giyinmiş Joam Garral ve yakınları konuttan çıkıyordu.

Polis şefi, "Joam Garral!" diye seslendi.

Joam Garral, "Benim, buyurun!" diye karşılık verdi.

Polis şefi, "Joam Garral," dedi, "siz aynı zamanda Joam Dacosta'sınız! Bu iki ismi aynı kişi kullanıyor! Sizi tutukluyorum."

Bu sözler üzerine Yaquita ve Minha şaşırıp duraladı. Kımıldayamıyorlardı.

Joam Garral'ın üzerine atılan Benito, "Babam, bir katil mi?" diye haykırdı.

Bir hareketiyle babası onu susturdu.

Kararlı bir sesle polis şefine yönelen Joam Garral, "Bir soru sormama izin verin," dedi. "Tutuklama emri, Manao Sulh Yargıcı Ribeiro tarafından mı verildi?"

Polis şefi, "Hayır," karşılığını verdi. "Vekili tarafından verildi ve hemen yerine getirilmesini istedi. Yargıç Ribeiro dün akşam beyin kanaması

geçirdi ve aynı gece bilinci açılmadan saat ikide öldü."

Bir an, bu haberle yıkılan Joam Garral, "Öldü mü?" diye haykırdı. "Öldü!.. Öldü!"

Ama çok geçmeden başını kaldırdı, karısı ve çocuklarına dönerek, "Yalnız Yargıç Ribeiro benim masum olduğumu biliyordu sevgililerim!" dedi. "Yargıcın ölümü benim için çok kötü sonuçlar doğurabilir ama umutsuzluğa kapılmaya gerek yok!"

Sonra Manoel'e yönelerek, "Tanrı dilerse," dedi, "şimdi gerçek yukarıdan yeryüzüne inebilir!"

Polis şefi, Joam Garral'ı yakalamak için ilerleyen adamlarına bir işaret yaptı.

Umutsuzluktan çılgına dönen Benito, "Ne olur bir şeyler söyleyin baba!" diye haykırdı. "Zorla da olsa, bir kelime söyleyin. Kurbanı olduğumuz bu iğrenç aşağılama karşısında haklı çıkacağız!"

Joam Garral, "Burada aşağılama yok oğlum," diye cevap verdi. "Joam Dacosta ve Joam Garral aynı kişidir. Ben gerçekten Joam Dacosta'yım! Namuslu adamım. Bundan yirmi üç yıl önce yapılan adli hata beni haksız olarak gerçek suçlu yerine koydu, ölüm cezasına çarptırdı. Çocuklarım, Tanrı'nın huzurunda, sizin ve annenizin başı için yemin ederim ki hiç suçum yoktur!"

O zaman polis şefi, "Sizinle yakınlarınız arasında her türlü iletişim yasaktır," dedi. "Sizi tutukluyorum Joam Garral; emri bütün kurallarıyla yerine getireceğim."

Şaşkına dönen hizmetkârlar ve çocuklarını sakinleştiren Joam Garral, "Bırakınız," dedi, "insanların adaleti yerine getirilsin. Biz Tanrı'nın adaletini bekleyelim!"

"Bırakınız, insanların adaleti yerine getirilsin. Biz Tanrı'nın adaletini bekleyelim!"

Sonra başını dik tutarak yerli kayığına bindi.

Gerçekten başına apansız inen bu korkunç darbe, orada bulunanlar dışında bir tek Joam Garral'ı ezmemişti!

İKİNCİ BÖLÜM

Manao.

I
Manao

Manao kenti tam tamına 3°8'4" güney enlemi ve Paris meridyeni batısındaki 67°27' boylamı arasında bulunur. Bélem'den dört yüz yirmi kilometre, Negro Irmağı ağzındansa sadece on kilometre uzaklıktadır.

Manao, Amazon nehri kenarında kurulmamıştır. Negro Irmağının –büyük Brezilya akarsuyuna karışan en önemli, en dikkate değer kollardan biri– sol kıyısında bulunur ve eyalet merkezi olarak kabul edilir. Özel konutları, kamu binalarının göz alıcı görünümleriyle etrafını kuşatan geniş ovaya yüksekten bakar.

İspanyol Favella tarafından 1645'te keşfedilen Negro Irmağı, kaynağını kuzeybatıdaki Brezilya ve Nouvelle-Grenade arasında bulunan dağlardan alır. Popayan eyaletinin tam ortasından geçerek Pimichim ve Cassiquaire adını taşıyan iki koldan Guyana topraklarına girer.

Negro Irmağı bin yedi yüz kilometrelik bir yol kat ettikten sonra karanlık sularını iki bin iki yüz metre genişliğinde bir ağızdan Amazon'a boşaltır. Fakat sular boşalırken öyle aktif ve güçlüdür ki Amazon sularıyla birkaç bin millik bir alanda birbirlerine karışırlar. Bu alanda, iki akarsuyun birleşen ağızları bin beş yüz metre derinliğinde geniş bir koy oluşturur; bu koy Anavilhanas Adalarına kadar uzanır.

Manao Limanı işte bu koyda, o dar girinti ve çıkıntılardan birinin içine sokulmuştur. Limanda çok sayıda tekne birbiriyle karşılaşır. Bunların bir kısmı nehre demirlemiştir ve elverişli rüzgârı bekler; ötekilerse hasar gördüklerinden, şehre biraz Hollanda izlenimi verip şehri gelişigüzel boylayan civardaki iguarapès ya da kanallarda onarıma alınmıştır.

Çok geçmeden iki nehrin kavşağı yakınında kurulacak vapur mola yeriyle Manao ticaretinin önemli ölçüde artması bekleniyor. Gerçekten de burada inşaat ve ahşap, kakao, kauçuk, kahve, sarsaparilla, şeker kamışı, çivit, hindistancevizi, tuzlanmış balık, kaplumbağa yağı gibi çeşitli nesneler onları her yere taşımak için çok sayıda su yolu buluyor: Negro Irmağı, kuzeyde ve batıda; Madeira, güneyde ve batıda; son olarak doğuda Atlantik kıyısına uzanan Amazon. Dolayısıyla bu şehir diğerlerine göre şanslı durumdadır ve refahına da katkı sağlamaktadır.

Manao –veya Manaos– eskiden Moura diye adlandırılıyordu, daha sonra Negro Irmağı Barajı olarak adlandırıldı. 1757'den 1804'e kadar, ağzını işgal ettiği büyük nehrin adını taşıyan liderin yalnızca bir kısmıydı. Ancak 1826'dan bu yana Amazonların bu geniş eyaletinin başkenti haline gelen bu bölge, yeni adını daha önce Orta Amerika topraklarında yaşayan Yerlilerin bir kabilesinden aldı.

Manao hakkında pek bilgisi olmayan birçok yolcu bu kenti eşi benzeri bulunmayan Manao'yla karıştırmıştır. Bu ünlü Manao, söylendiğine göre, efsanevi Parima Gölünün yanında yükselen düşsel bir şehirdir. Memleket efsanelerine inanmak

gerekirse, El Dorado İmparatorluğu orada bulunurmuş. Hükümdar her sabah kendine altın tozundan pudra sürdürürmüş. Bu ayrıcalıklı topraklarda o kıymetli madene bol bol rastlanırmış. Fakat açgözlü altın arayıcıları işine içine karışınca gerçek anlaşılmış; bu sevdadan vazgeçilmiş. Zira sözüm ona altın zenginliği, hiç değeri olmayan mikalı şistlerden ibaretmiş.

Sözün kısası, Manao'nun, o mitolojik El Dorado başkentinin masalımsı göz kamaştırıcılığıyla hiçbir ilgisi yoktur. Yaklaşık beş bin kişinin yaşadığı bir şehirdir. Bu insanların üç bini memurdur. Bu nedenle belirli sayıda kamu binaları bu görevlilere ayrılmıştır: adliye, başkanlık sarayı, maliye, postane, gümrükler... Bunların dışında 1848'de kurulan bir kolej ve 1851'de hizmete başlayan bir hastane... Bunlara mezarlıkla kaleyi de eklemek gerekir. Mezarlık bir tepenin doğu yamacında bulunur. Aynı tepe üzerine, kenti Amazon korsanlarına karşı savunmak amacıyla 1669'da inşa edilmiş olan kale, şimdi yıkılmıştır.

Dinsel yapılara gelince, ancak iki binadan ibarettir: Küçük bir kilise olan Conception ve Manao'ya yukarıdan bakan şişkin bir tümseğin üzerindeki düzlüğe oturtulmuş Notre-Dame-des-Remèdes Kilisesi.

İspanyol kökenli bir şehir için bunlar pek önemli şeyler sayılmaz. İki dini yapıya bir de Mont-Carmel Tarikatına ait manastırı eklemek uygun düşer. 1850'de yanan manastırdan geriye yıkıntılar kalmıştır.

Manao'nun nüfusu yalnızca yukarıda belirtilen rakam kadardır; memurlar, çalışanlar ve

askerlerin yanı sıra daha çok Portekizli tüccarlar ve Negro Irmağının çeşitli kabilelerine mensup Yerlilerden oluşur.

Hayli düzensiz, belli başlı üç sokak kentte ulaşımı sağlar. Sokaklar ülkeye özgü renkleri yansıtan, anlamlı isimler taşır: Dieu-le-Père Sokağı, Dieu-le-Fils Sokağı ve Dieu-le-Saint-Esprit Sokağı. Bundan başka batı tarafında, yüzyıllık portakal ağaçlarının süslediği bir cadde uzanır. Mimarlar eski şehirden kalma caddeye titizce saygı göstermiş, yeni kentin içine onu da katmışlardır.

Bu anacaddelerin etrafında, üzerinde yayalara hizmet veren ahşap köprülerin geçtiği, dört kanalla art arda kesilen asfaltsız sokaklardan oluşan bir ağ çaprazlanıyor. Bazı yerlerde bu iguarapé'ler, karanlık sularını yabani otlar ve rengarenk çiçeklerle kaplı geniş çorak arazilerin ortasına bırakıyor: Bunların hepsi, aralarında beyaz kabuklu ve büyük kubbesi boğumlu bir dalın üzerinde bir şemsiye gibi yuvarlanmış "sumaumeira"nın hâkim olduğu muhteşem ağaçların gölgelediği doğal karelerdir.

Çeşitli özel konutlara gelince, onları birkaç yüz oldukça ilkel ev arasında aramalısınız: kimileri fayans kaplı; diğerleriyse gözetleme kuleleri ve çoğunlukla Portekizli tüccarlar tarafından işletilen dükkânlarının ön cephesini yansıtan yan yana palmiye yapraklarıyla kaplı.

Peki yürüyüş saatlerinde hem bu kamu binalarından hem de bu özel evlerden ne tür insanların çıktığını görüyoruz? Siyah redingotlu, ipek şapkalı, rugan ayakkabılı, yeni renklendirilmiş eldivenli, kravat düğümünde pırlantalı, zarif görünüşlü

"Sumaumeira."

erkekler; son moda gösterişli ve cafcaflı elbiseler, fırfırlı elbiseler, şapkalar giyen kadınlar; son olarak, Amazon Havzasının bu orta kesiminde yerel renkte kalabilecek her şeyi yok etmek için Avrupalılaşma sürecinde olan Yerliler.

Bu hikâyenin amaçları doğrultusunda okura kısaca tanıtılması gereken Manao budur. Orada, Jangada'nın trajik bir kesintiye uğrayan yolculuğu kendini tamamlaması gereken uzun yolculuğun ortasında kesilmiş halde buldu; çok geçmeden bu gizemli olayın maceraları ortaya çıkacak.

II
İlk Anlar

Joam Garral, daha doğrusu Joam Dacosta'yı –ona eski adını iade etmek daha uygun olacak– götüren yerli kayığı henüz gözden kaybolmuştu ki Benito, Manoel'e doğru ilerledi.

"Ne biliyorsun?" diye sordu.

Manoel, "Babanın suçsuz olduğunu biliyorum! Evet! Suçsuz!" diye yineledi. "İşlemediği bir suçtan dolayı, bundan yirmi üç yıl önce ağır bir ceza almış!"

"Sana her şeyi söyledi mi Manoel?"

Genç adam, "Her şeyi Benito!" diye karşılık verdi. "Dürüst çiftçi, kızıyla evlenerek ikinci evladı olacak insandan geçmişiyle ilgili hiçbir şeyi gizlemek istemedi!"

"Peki babam suçsuzluğuna ilişkin kanıtları gün ışığına çıkarabilir mi?"

Bunun kanıtları Benito, yirmi üç yıllık onurlu ve dürüst yaşamın içindedir, Joam Dacosta'nın adalete başvurmasının içindedir; az önce adalete şöyle demek istemiştir: "İşte buradayım! O sahte kimliği artık taşımak istemiyorum! Gerçek olmayan bir ismin ardına saklanmak istemiyorum! Bir masumu mahkûm ettiniz! Onu eski saygınlığına kavuşturun!"

Benito, "Peki babam... Seninle böyle konuşurken... Ona inandın mı? Bir an tereddüt etmedin mi?" diye bağırdı.

Manoel, "Bir an bile tereddüt etmedim kardeşim!" cevabını verdi.

İki genç adamın elleri dostça birbirine kenetlendi.

Sonra Benito, Peder Passanha'ya giderek, "Peder," dedi, "annemi ve kız kardeşimi odalarına götürün! Onların yanından bütün gün ayrılmayın! Burada, babamın suçsuz olduğuna kimsenin kuşkusu yok, kimsenin... Onu biliyorsunuz! Yarın, annem ve ben, polis şefine başvuracağız. Hapishaneye girmek için izin isteyeceğiz. Bu isteğimizi geri çeviremezler. Hayır! Bu, çok zalimce bir davranış olur! Babamla görüşerek, ona eski saygınlığını kazandırmak için yapılması gerekenleri kararlaştıracağız!"

Yaquita adeta donup kalmıştı. Ne var ki apansız darbeyle yıkılan bu yılmaz kadın yavaş yavaş kendini toparladı. Yaquita Garral ne idiyse, Yaquita Dacosta da aynısı olacaktı. Kocasının suçsuz olduğuna kuşkusu yoktu. Kendine ait olmayan bir isimle evlenmesine rağmen Joam Dacosta'yı kınamayı aklından dahi geçirmiyordu. Bu dürüst adamın sağladığı mutlu yaşamın haksız yere yara aldığını düşünüyordu! Evet! Yarın hapishane kapısının önüne gidecek, kapı açılıncaya kadar oradan ayrılmayacaktı!

Peder Passanha, gözyaşlarını tutamayan kızını ve onu götürdü, üçü birlikte konuta kapandı.

İki genç adam baş başa kalmıştı.

Benito, "Şimdi," dedi, "babamın sana söylediği her şeyi bilmem gerekir Manoel."

"Senden saklayacak bir şeyim yok Benito."

"Torrès jangada'ya ne diye gelmişti?"

"Geçmişine ilişkin sırları Joam Dacosta'ya satacaktı."

"Yani Torrès'le Iquitos Ormanında karşılaştığımızda babamla iletişim kurmak için planını çoktan kurmuştu!"

"Bundan şüphe yok," diye cevapladı Manoel. "Daha sonra aşağılık adam çok uzun zamandır planladığı adi şantaj operasyonunu harekete geçirme düşüncesiyle fazenda'ya doğru yol adı."

"Ve sonra ona dedik ki," dedi Benito, "babam ve tüm ailesi sınırı yeniden geçmeye hazırlanıyor, sonra Torrès planını aniden değiştirdi?.."

"Evet Benito, çünkü Joam Dacosta Brezilya bölgesine girdi mi Peru sınırına kıyasla daha fazla onun eline muhtaç olacaktı. Bu yüzden Torrès'i Tabatinga'da bulduk, bizi bekliyordu orada, gelişimizi pusuya yatmış bekliyordu."

Benito umutsuz bir hareketle, "Üstelik ben onu jangada'ya davet ettim!" diye bağırdı.

Manoel, "Kardeşim," dedi, "kendine sitem etme! Torrès er ya da geç karşımıza çıkacak! Böyle bir işten vazgeçecek adam değil! Tabatinga'da elimizden kurtuldu ama onu Manao'da buluruz!"

"Evet! Manoel hakkın var! Ama şimdi, geçmiş söz konusu değil... Bugün önemli!.. Acı acı sızlanmanın anlamı yok! Düşünüp taşınalım!"

Benito böyle konuşurken elini alnından geçirdi; üzücü olayın bütün ayrıntılarını kavramaya çalışıyordu.

"İşin ilginç yanı," dedi, "Torrès babamın mahkûm olduğunu nasıl öğrenebildi? Tijuco'daki o iğrenç olaydan bu yana yirmi üç yıl geçmişti."

Manoel, "Bilmiyorum," karşılığını verdi. "Ama bütün bunlardan sonra, babanın da onu bilmediği sonucuna varıyorum."

"Peki Torrès, Joam Dacosta'nın saklandığı Garral adının farkında mıydı?"

"Görünüşe göre."

"Ve babamın bunca yıldır Peru'ya, Iquitos'a sığındığını biliyor muydu?"

Manoel, "Biliyordu," diye yanıtladı. "Ama nasıl biliyordu, anlayamıyorum!"

Benito, "Son bir soru," dedi. "Jangada'dan kovulmadan önce, o kısa görüşme esnasında, Torrès babama ne önerdi?"

"Joam Garral'ın aslında Joam Dacosta olduğunu ihbar edeceğini söyledi, tehdit etti. Ama baban önerisini reddetti."

"Bu önerinin bedeli neydi?.."

Öfkeden sararan, ama hiç duraksamayan Manoel, "Kızını vermesini istedi!" diye cevap verdi.

Benito, "Alçak buna cüret etti, öyle mi?.." diye haykırdı.

"Bu alçakça öneriye babanın nasıl karşılık verdiğini gördün Benito!"

"Evet, Manoel evet!.. Çok kızmıştı; dürüst adam cevabıydı o! Torrès'i kovdu! Ama kovması yetmiyor! Hayır! Benim için yeterli değil. Torrès'in ihbarı üzerine, babamı tutuklamaya geldiler, öyle değil mi?"

"Evet! Onun ihbarı üzerine!"

Benito tehditkâr kolunu nehrin sol kıyısına çevirerek, "Pekâlâ," diye haykırdı. "Torrès'i bulmam gerekiyor! Bu gizi nasıl ele geçirdiğini bilmem lazım!.. Onu suçun gerçek failinden alıp almadığını

bana söyleyecek! Konuşacak!.. Eğer konuşmazsa... Ben ne yapacağımı bilirim!"

Kararlılıkta Benito'dan aşağı kalmayan Manoel daha serinkanlı bir sesle, "Ben de ne yapacağımı bilirim! Ben de!" diye ekledi.

"Hayır... Manoel... Hayır!.. Sen karışma!"

Manoel, "Biz kardeşiz Benito," karşılığını verdi. "Bu işin öcünü almak ikimize düşer!"

Benito cevap vermedi. Bu konuda kararını kesinlikle vermişti.

Az önce nehrin durumunu gözlemleyen kılavuz Ajauro o sırada iki genç adama yaklaştı.

"Neye karar verdiniz?" diye sordu. "Jangada Muras Adasında demirlediği yerde mi kalacak, yoksa Manao Limanına mı gidecek?"

Çok geçmeden tartışılıp karanlık basmadan çözümlenmesi gereken bir sorundu bu.

Joam Dacosta'nın tutuklanmasına ilişkin haber çoktan şehre yayılmış olsa gerekti. Manao halkının ilgisini çekecek türden bir olaydı; buna kuşku yoktu. Tijuco'da meydana gelen soygun eskiden büyük yankı uyandırmıştı. Suçun belli başlı faili, cezasız kalan mahkûm büyük tepki çekebilirdi. Bunun sonucunda jangada'nın halk tarafından saldırıya uğraması olasıydı. Bu varsayımı göz önünde bulundurarak jangada'yı Manao'nun birkaç mil uzağında, akarsuyun sağ kıyısında bulunan Muras Adası yakınlarında bırakmak akıl kârı değil miydi?

Sorunun lehe ve aleyhe olan yanları iyice düşünüp tartıldı.

Benito, "Olmaz!" diye bağırdı. "Burada kalmak, babamın suçsuzluğundan kuşkulanıp terk etmek

anlamına gelir! Onunla işbirliği yapmış gibi oluruz! Hiç gecikmeden Manao'ya gitmeliyiz!"

Manoel, "Hakkın var," diye karşılık verdi. "Gidelim!"

Bu cevabı başıyla onaylayan Araujo, adadan ayrılmak için hazırlıklara başladı. Manevra biraz özen gerektiriyordu. Amazon'un Negro Irmağıyla birleşen akıntısı iki katına çıkmıştı. Buna göre akıntıyı yanlamasına almak ve sol kıyının aşağısında, on iki mil ötede açılan Negro'nun ağzına doğru yönelmek söz konusuydu.

Palamarlar gevşetilip adadan çözüldü. Nehir yatağına tekrar atılan jangada akıntıda yanlamasına sürüklenmeye başladı. Yamaçların sivri kenarlarınca kırılan akıntının kıvrımlarından ustaca yararlanan Araujo, mürettebatın kullandığı sırıkların da yardımıyla kocaman salı istenen yöne doğrultabildi.

İki saat sonra jangada Negro ağzının biraz yukarısında, Amazon'un karşı kıyısına geçiyordu. Böylece akıntı onu nehir kolunun sol kıyısına açılan geniş koyun aşağısına doğru götürmeye başladı.

Nihayet akşam saat beşte jangada tam Manao Limanına değil de bu kıyı boyunca palamarlandı. Zira en az yarım milin altında, oldukça hızlı bir akıntı onu geriye itmeden limana ulaşamazdı.

Kocaman sal şimdi Negro Irmağının karanlık sularında, oldukça yüksek bir yamacın yanında yatıyordu. Yamaç, altın parıltılı esmer tomurcuklu cecropia'larla diken diken olmuş, kaskatı dalları olan sazlarla çevrilmişti. "Froxas" adı verilen bu dallardan yerliler saldırı silahı yapardı.

Yamacın üzerinde birkaç şehirli bir görünüp bir kayboluyordu. Hiç kuşku yok, merak edip jangada'nın demirlediği yere kadar gelmişlerdi. Joam Dacosta'nın tutuklandığı haberi etrafa yayılmakta gecikmemişti fakat Manao'lalıların merakı ölçüyü kaçırmıyordu, uzak duruyorlardı.

Yamacın üzerinde birkaç şehirli bir görünüp bir kayboluyordu.

Benito'nun niyeti akşam olur olmaz karaya çıkmaktı. Manoel onu caydırdı.

"Yarını bekle," dedi. "Karanlık basıyor, jangada'dan ayrılmak doğru olmaz!"

Benito, "Pekâlâ yarın!" karşılığını verdi.

O sırada Yaquita, peşinden gelen kızı ve Peder Passanha ile birlikte konuttan çıkıyordu. Minha'nın gözleri hâlâ yaşlıydı ama annesinin yüzü kupkuruydu, bütün kişiliği gözü pek, kararlı bir ifade taşıyordu. Bu kadının her şeye hazırlıklı olduğu hissediliyordu. Hakkını arayacak, görevini yapacaktı.

Yaquita yavaşça Manoel'e doğru ilerledi, "Manoel," dedi, "size söyleyeceklerimi iyice dinleyin. Çünkü vicdanımın sesi onu emrediyor."

Manoel, "Sizi dinliyorum!" cevabını verdi.

Yaquita onun tam yüzüne baktı.

"Dün," dedi, "kocam Joam Dacosta ile görüşmenizden sonra bana doğru gelerek, 'Annem!' diye seslendiniz. Minha'nın elini tutup, 'Karım!' dediniz. Demek her şeyi biliyordunuz ve Joam Dacosta'nın geçmişi sizin için aydınlanmıştı!"

Manoel, "Evet," cevabını verdi. "Eğer bu konuda bir tereddüdüm varsa Tanrı beni cezalandırsın!.."

Yaquita, "Pekâlâ Manoel," diye devam etti, "ama o sırada Joam Dacosta henüz tutuklanmamıştı. Şimdi durum farklı. Ne denli masum olursa olsun, kocam adaletin ellerinde; geçmişine ilişkin karanlık açıkça aydınlandı. Minha ölüm cezasına çarptırılmış bir mahkûmun kızıdır..."

Kendini daha fazla tutamayan Manoel, "Ha Minha Dacosta olmuş, ha Minha Garral, benim için ne önemi var!" diye haykırdı.

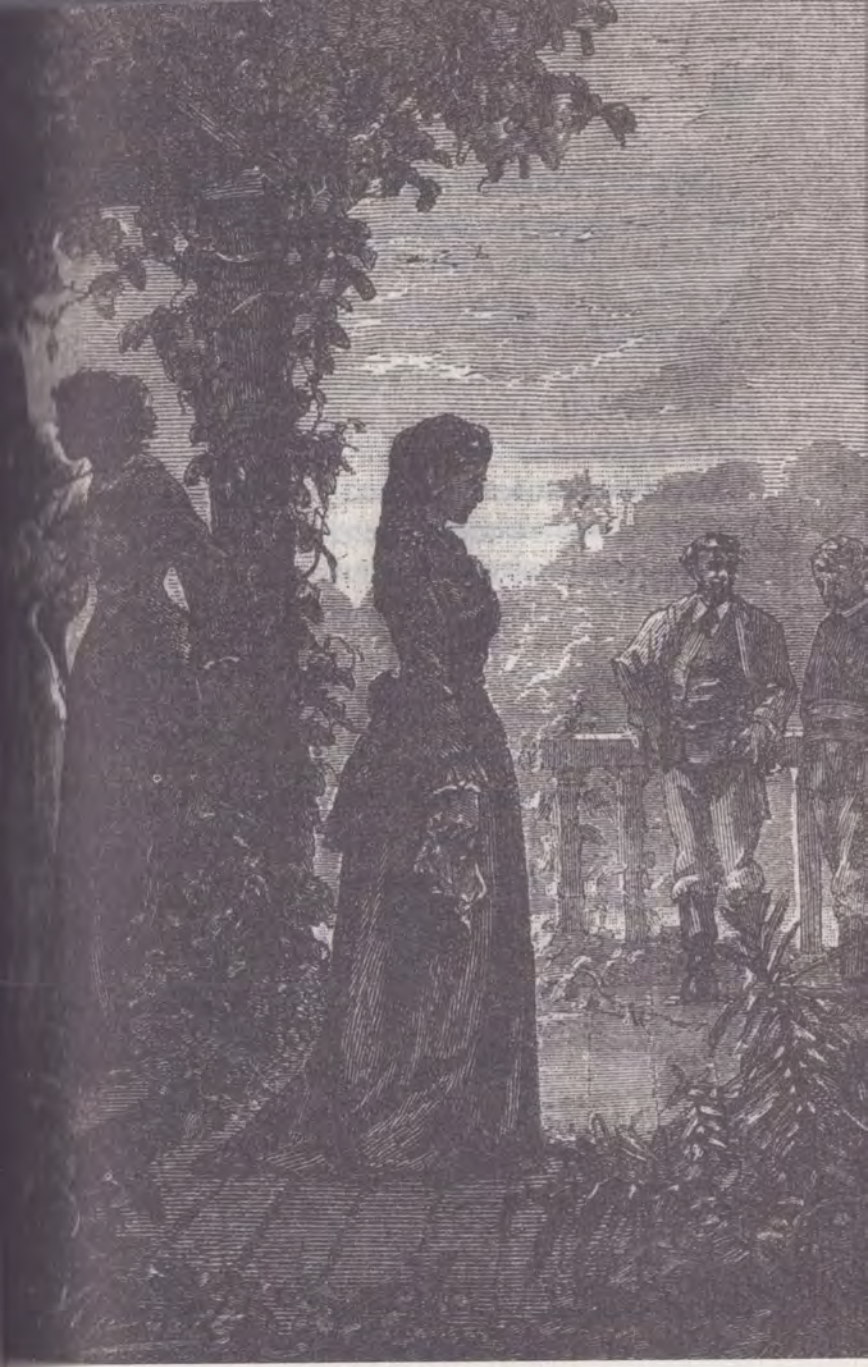

Yaquita konuttan çıkıyordu.

Genç kız, "Manoel!" diye fısıldadı. Lina'nın kolları onu tutmasaydı, kesinlikle düşecekti.

Manoel, "Anne," dedi, "beni öldürmek istemiyorsanız, bana oğlum deyiniz!"

"Oğlum! Evladım!"

Yaquita'nın bütün söyleyebildiği bu kadardı. Büyük zorlukla tutmaya çalıştığı yaşlar gözlerinden boşanıyordu.

Hepsi birlikte konuta girdi. Bu uzun gecede, namuslu ailenin hissettiği acıyı bir saatlik uyku bile azaltmamış olsa gerekti!

III
Geçmişe Bir Bakış

Yargıç Ribeiro'nun ölümü bir talihsizlikti. Oysa Joam Dacosta en çok ona güveniyordu!

Ribeiro, Joam Dacosta'yı Manao sulh yargıcı olmadan önce tanımıştı. Genç memur o tarihte elmas hırsızlığı suçundan yargılanıyordu. Ribeiro, Villa-Rica'da avukattı. Mahkeme huzurunda, sanığın savunmasını üzerine aldı. Davayı yürekten benimsedi, kendi davası saydı. Dosya içeriğini, toplanan ayrıntıları inceledikten sonra gelişigüzel kanıya varmadı. Ama müvekkilinin haksız yere suçlandığına emin oldu. Elmasların çalınmasına ve askerlerin öldürülmesine hiçbir şekilde katılmadığını, soruşturmanın hatalı yönde yürütüldüğünü anladı, yani tek kelimeyle Joam Dacosta masumdu.

Ne var ki bu kanıya varan Avukat Ribeiro ne denli yetenekli olsa ne denli çaba gösterse de mahkeme üyelerini inandırmayı başaramadı. Suçun somut delilleri öyle belirgindi ki Joam Dacosta değil de kim suçlanacaktı? Konvoyun gizlice yola çıkışını ondan başka kim haber verebilirdi? Askerler gibi konvoya eşlik eden memur da ölmüştü. Bütün kuşkular Joam'ın üzerinde toplanıyordu. Suçun biricik ve gerçek failinin Joam Dacosta olduğunu bütün ipuçları doğruluyordu.

Ribeiro onu aşırı bir coşkuyla savundu! Bütün yüreğini ortaya koydu!.. Ama kurtarmayı başaramadı. Mahkemenin kararı değişmedi. Joam Dacosta'nın cezası önceden tasarlanarak işlenmiş suç olduğundan ağırlaştırıldı. Hafifletici nedenlerden bile yararlanamadı, ölüm cezasına çarptırıldı.

Sanığın umudu kalmamıştı. Elmas hırsızlığına ilişkin bir suç olduğundan, cezanın hafifletilmesi hiçbir şekilde mümkün değildi. Mahkûm mahvolmuştu... Fakat infazdan önceki gece, darağacına yaklaşan zaman daralırken Joam Dacosta, Villa-Rica Hapishanesinden kaçmayı başardı. Geri kalanı biliyoruz.

Yirmi yıl sonra, Avukat Ribeiro, Manao sulh yargıçlığına atandı. Bir köşeye çekilmiş Iquitos çiftçisi bu değişikliği öğrendi ve bu işte mutlu bir sonuç düşledi. Az çok başarı şansı olan davasını yeniden gördürebilirdi. Avukatın kendisi hakkındaki eski kanaatinin yargıcın kafasında değişmediğini biliyordu. Eski saygınlığını kazanmak için her yolu denemeye karar verdi. Ribeiro yargıçlığa atanmamış olsaydı belki tereddüt edecekti zira suçsuzluğunu kanıtlayacak hiçbir somut delile sahip değildi. Namuslu adam Iquitos sürgününde kendini gizleyerek yaşamış, büyük acı çekmişti. O korkunç olayın izlerini belleğinde zamanla silmeye çalışmıştı. Fakat ortaya çıkan bu yeni durum onu hiç gecikmeden harekete geçmeye zorladı.

Aslında Yaquita onunla konuşmadan önce Joam Dacosta, Manoel'in kızını sevdiğini biliyordu. Genç askeri hekimle genç kızın birleşmesini her yönüyle olumlu buluyordu. Bir evlilik konusunun

er ya da geç açılacağı besbelliydi. Joam o günü görmekten kendini yoksun bırakmak istemedi.

Gelgelelim kızını kendine ait olmayan bir adla evlendirme düşüncesi, Garral ailesine girdiğine inanan Manoel Valdez'in aslında Dacosta ailesine girecek olması, aile reisinin ölüm cezasına çarptırılmış bir kaçaktan başka bir şey olmaması, işte bütün bu düşünceler adamcağıza dayanılmaz geliyordu. Hayır! Bu evlilik, kendisinin nikâhına benzer koşullarda gerçekleştirilmemeliydi! Hayır! Asla!

O tarihte olup bitenleri anımsayalım. İhtiyar Portekizli onu ağır yaralı halde bulup çiftliğe getirmişti. Genç yardımcı Iquitos fazenda'sına gelişinden dört yıl sonra Magalhaës'in ortağı olmuştu. İhtiyar Portekizlinin günleri sayılıydı. Kızının tek başına, kimsesiz kalmasından korktu. Joam ve Yaquita'nın birbirlerini sevdiğini biliyordu. Geç kalmadan bu birleşmenin gerçekleşmesini istedi.

Joam ilkin birleşmeyi kabul etmedi. Kocası olmak istemedi; Yaquita'nın hizmetkârı, koruyucusu kalmayı önerdi. Bir ayağı çukurda olan Magalhaës'in ısrarları o dereceye vardı ki her türlü direniş olanaksız oldu. Yaquita elini Joam'ın eline bıraktı; Joam da elini çekmedi.

Evet! İşin tehlikeli yanı buradaydı! Evet! Joam Dacosta ya her şeyi itiraf edecek ya da kaçacaktı. Oysa bu evde çok güzel ağırlanmış, işletmenin zenginleşmesini sağlamıştı! Kendine ait olmayan bir adı velinimetinin kızına vermektense her şeyi söylemek daha iyiydi! Tanrı katında ne denli masum olursa olsun, cinayet suçundan ölüm cezasına çarptırılmış bir mahkûmdu!

Ama koşullar zorlayıcıydı; yaşlı fazender ölecekti, ellerini gençlere uzatmıştı!.. Joam Dacosta sessiz kaldı, evlilik gerçekleşti ve genç çiftçinin tüm hayatı onun karısı olan kişinin mutluluğuna adanmıştı.

Joam, "Ona her şeyi itiraf ettiğim gün," diye tekrarlıyordu, "Yaquita beni affedecek!" Bir an bile benden şüphe etmeyecek! Ama onu kandırmak zorunda kaldıysam da Minha'yla evlenerek ailemize girmek isteyen dürüst adamı kandırmayacağım! Hayır! Bunu onu aldatmaktansa kendimden vazgeçip bu varlığa son vermeyi yeğlerim!"

Belki yüz kez, Joam Dacosta geçmişinde neler yaşadığını karısına söylemeyi düşündü. Evet! Özellikle karısı kendisini Brezilya'ya götürmesi için, kızını güzel Amazon nehrinde gezdirmesi için yalvardığı zaman, itiraf dudaklarının ucuna geldi! Yaquita'yı oldukça iyi tanıyordu. Kendisine yönelik sevgisinin azalmayacağından emindi!.. Ama cesaret edemedi!

Etrafında yeşeren, işi olan ve belki de geri dönüşü olmadan yok edeceği bu aile mutluluğunun karşısında onu kim anlamazdı!

Yıllar boyunca hayatı böyleydi, sırrını sakladığı bu korkunç acıların sürekli yinelenen kaynağı böyleydi, saklayacak bir eylemi olmayan bu adamın hayatı sonunda böyleydi ve büyük bir adaletsizlik onu saklanmaya zorlamıştı!

Nihayet, Manoel'in Minha'ya duyduğu aşktan emin olduğu gün, bu evliliğe razı olmazsa, bir yıl daha geçeceğini hesapladı ve kısa sürede harekete geçmeye karar verdi.

Yargıç Ribeiro'ya yazdığı mektup, aynı zamanda Joam Dacosta'nın yaşamındaki gizi de yargıca öğretti. Aynı mektup, hangi isim altında gizlendiğini, ailesiyle birlikte nerede yaşadığını, öte yandan gelerek adalete teslim olacağını ve davanın yeniden görülmesini isteyeceğini de bildiriyordu. Dava sonucunda ya eski saygınlığını kazanacak ya da Villa-Rica'da verilen çok haksız karar infaz edilecekti.

Dürüst yargıcın yüreğinde öyle duygular kabardı ki! Onları sezmek zor sayılmaz. Sanık artık avukata danışmıyordu. Bir mahkûm yargıca başvuruyordu. Joam Dacosta kendini tamamen ele veriyor, yargıçtan bunun gizli tutulmasını bile istemiyordu.

Yargıç Ribeiro beklenmedik itiraf karşısında ilkin allak bullak oldu. Çok geçmeden kendine geldi, mevkiinin dayattığı ödevleri kılı kırk yararcasına tarttı. Suçluların kovuşturulması ona düşerdi; oysa bir suçlu kendini ele veriyordu. Gerçekten, bu suçluyu savunmuştu. Haksız yere hüküm giydiğine kuşkusu yoktu. Cezasını çekmeden, son anda, onun kaçışını duyunca çok sevinmişti. Hatta kendi elinde olsa onu isteklendirir, kaçmasını kolaylaştırırdı!.. Gelgelelim eskiden avukatın yaptığını, bugün yargıç yapabilir miydi?

Yargıç kendi kendine, "Pekâlâ, tamam!" dedi. "Vicdanımın sesi bu haksızlığı gidermemi emrediyor! Bugün onun yaptığı başvuru, suçsuzluğunu gösteren yeni bir kanıt, manevi bir kanıt. Çünkü başka kanıtlar getiremez ama manevi olanı belki de o kanıtların arasında en inandırıcı olanıdır! Evet! Bu haksızlığı gidermeliyim!"

O günden sonra yargıçla Joam Dacosta arasında gizli bir yazışma başladı. Ribeiro her şeyden önce

müvekkilinin dikkatini çekti; ihtiyatsızca davranıp kendini tehlikeye atmamasını bildirdi. İşi yeniden ele alıp dosyayı tekrar görerek içeriğini gözden geçirmek istiyordu. Son derece ciddi olan bu davayı etkileyecek, elmas hırsızlığını açıklığa kavuşturacak yeni bir olayın ortaya çıkıp çıkmadığını anlamak gerekiyordu. O suç ortakları arasında, konvoya saldıran soyguncular arasında, soygundan bu yana yakalanmış olanlar olamaz mıydı? İtiraflar, ağızdan kaçırılan laflar olamaz mıydı? Joam Dacosta bile ortaya çıkmış, suçsuzluğunu ileri sürüyordu! Ama bunlar yeterli değildi. Yargıç Ribeiro olayın bütün unsurları arasında suçsuzluğu ortaya çıkaracak deliller bulmak istiyordu.

Dolayısıyla Joam Dacosta dikkatli olmalıydı. Olacağına söz verdi. Ancak tüm davalarında, artık yüksek yargıç olan eski avukatında onun suçsuz olduğuna dair tam bir inanç bulmak büyük bir teselli oldu. Evet! Joam Dacosta, mahkûmiyetine rağmen toplumun ona büyük bir tazminat borçlu olduğu bir kurban, bir şehit, dürüst bir adamdı! Yargıç, Iquitos'un fazender'inin mahkûmiyetinden bu yana geçmişini, ailesinin mevcut durumunu, ailesinin mutluluğunu sağlamak için yorulmadan çalışan tüm bu adanmışlık, çalışma yaşamını öğrendiğinde daha fazla ikna olmadı ama daha çok duygulandı ve Tijuco'lu mahkûmun eski durumunu kazanmasını sağlamak için her şeyi yapacağına söz verdi.

Altı ay boyunca iki adam yazışmaya devam etti.

Nihayet bir gün, koşullar sıkıştırdığından Joam Garral Yargıç Ribeiro'ya şöyle yazdı, "İki ay içinde huzurunuzda olacağım!"

Ribeiro, "O halde gelin!" diye cevap yazdı.

Jangada artık nehirden aşağıya inmeye hazırdı. Joam Dacosta tüm ahalisiyle, kadınlarıyla, çocuklarıyla, hizmetçileriyle birlikte sala bindi. Yolculuk sırasında, karısını ve oğlunu büyük bir şaşkınlık içinde bırakarak, bildiğimiz gibi, nadiren saldan iniyordu. Çoğu zaman kendini odasına kilitleyerek iş hesapları üzerinde çalışmıyordu; hiçbir şey söylemeden, "Hayatımın Hikâyesi" adını verdiği, duruşmasında kullanılacak anılar üzerine yazıyordu.

Planlarını önceden tahmin edecek ve belki de yok edecek Torrès'in ihbarı üzerine yapılan yeni tutuklanmasından sekiz gün önce, Amazon'dan gelen bir Yerliye, Yargıç Ribeiro'yu yakında geleceği konusunda uyardığı bir mektubu emanet etti.

Bu mektup gönderildi, adresine teslim edildi ve yargıç, Joam Dacosta'nın başarılı bir sonuca varmayı umduğu bu ciddi meseleye başlamasını bekliyordu.

Jangada'nın Manao'ya varışından önceki gece beyin kanaması geçiren Yargıç Ribeiro öldü. Fakat kurbanının soylu tavrı karşısında şantaj girişimi başarısızlığa uğrayan Torrès'in ihbarı etkisini gösterdi. Joam Dacosta yakınlarının gözleri önünde tutuklandı. Onu savunacak eski avukatı artık yoktu!

Evet! Gerçekten, müthiş bir darbeydi bu! Ne olursa olsun, kaderden kaçılmazdı; artık yapılacak bir şey yoktu.

Öylesine beklenmedik anda kendisini vuran darbeye rağmen Joam Dacosta ayakta kaldı. Artık yalnızca onun onuruyla oynanmıyordu; bütün yakınlarının onuru söz konusuydu!

IV
Manevi Kanıtlar

Joam Garral denilen Joam Dacosta'nın aleyhine tutuklama kararı verilmişti. Karar Yargıç Ribeiro'nun geçici olarak yerine geçen yargıç tarafından çıkarılmıştı. Ribeiro'nun yerini alacak yargıç atanıncaya kadar bu görevi vekil yürütecekti.

Vekilin adı Vicente Jarriquez'di. Ufak tefek, asık suratlı bir adamdı. Kırk yıllık yargıç deneyimine rağmen sanıklara pek hoşgörülü davranan biri değildi. Bu türden olayları öyle çok sorgulamış, öyle çok suçluyu yargılayıp mahkûm etmişti ki bir sanığın suçsuzluğu ona peşin peşin kabul edilemez gibi geliyordu. Elbette vicdanına karşı yargıya varmazdı ancak güçlü zırhlanmış vicdanı, sorgulama olaylarının veya savunma argümanlarının kendisini kolayca baltalamasına izin vermezdi. Pek çok ağır ceza yargıcı gibi o da jürinin müsamahalarına hemen tepki gösterirdi; soruşturmaları, bilgileri ve talimatları inceledikten sonra huzuruna bir sanık geldiğinde tüm varsayımlar bu sanığın suçlu olduğu yönünde olurdu, onun gözünde on kat suçlu.

Jarriquez aslında hiç de kötü bir adam sayılmazdı. Sinirli, sürekli kıpırdayan, çenebaz, alaycı, kurnaz, ufak cüssesinin üzerinde duran iri başıyla gözlemlenmesi ilginç bir tipti. Eski zamanların perukalı başlıklarıyla bozulmamış diken diken

Vicente Jarriquez.

saçlar, şaşırtıcı keskinliği olan küçük ve yumuşak gözler, o denli kıpırdamasına rağmen o da hareket eden çıkıntılı bir burun, bir işitme aygıtının erişemeyeceği uzaklıkta söylenenleri bile daha iyi duymaya çalışan birbirinden ayrık kulaklar, mahkeme kürsüsünü tuşlara değmeden çalan piyanist gibi aralıksız tıngırdatan parmaklar, çok kısa bacaklarına oranla çok uzun bir gövde, yargıç koltuğunda üstünlük tasladığı zaman durmaksızın üst üste atıp kaldırdığı ayaklar...

Yargıç Jarriquez özel yaşamında müzminleşmiş bekârdı. Ceza hukuku kitaplarının başından ancak hiç aşağı görmediği oyun masasına oturmak için ayrılırdı. *Whist* oyununa çok değer verir, satrancın üstadı sayılırdı. Hepsinden öte Çin yapboz oyunlarına, bilmecelere, bulmacalara, resimli bilmecelere, anagramlara, lologramlara ve nicelerine meraklıydı. Avrupalı bir sulh yargıcından ziyade hem zevk hem de iş bakımından gerçek bir Sfenks sayılırdı. Boş zamanlarını böyle geçiriyordu.

Görüldüğü gibi orijinal bir tipti. Yine görüldüğü gibi Joam Dacosta, Yargıç Ribeiro'nun ölümüne ne denli yakınsa azdı. Zira davası pek uysal yaratılışı olmayan bir yargıcın önüne gelmişti.

Kaldı ki Jarriquez'in yapacağı işin türü çok basitleşmişti. Ne soruşturma yapacak ne duruşmaları yönetecekti. Ceza Yasası maddelerini uygulayarak karar vermesine gerek yoktu. Nihayet bir ceza vermesine de ihtiyaç yoktu. Ne yazık ki Iquitos çiftçisi için bu denli formaliteler artık zorunlu değildi. Joam Dacosta bundan yirmi üç yıl önce, Tijuco cinayetinden ötürü tutuklanmış,

yargılanmış, hüküm giymişti. Ceza henüz zamanaşımına uğramamış, cezayı hafifletici hiçbir neden doğmamış, suçlunun bağışlanmasına ilişkin hiçbir itiraz yapılmamıştı. Kısaca kimlik belirlenecek ve Rio de Janeiro'dan gelecek talimat üzerine ceza infaz edilecekti. Yani adalet olağan formaliteyi yerine getirecekti.

Ancak şüphesiz Joam Dacosta masumiyetini savunacak, haksız yere mahkûm edildiğini söyleyecekti. Yargıcın görevi, bu konuda ne görüşü olursa olsun, tutukluyu dinlemektir. Bütün mesele mahkûmun iddiaları için hangi kanıtları sunacağını bilmektir. Ve eğer ilk yargıçların huzuruna çıktığı sırada bunları getirememişse, şimdi bunları ortaya koyabilecek miydi?

Sorgulamanın tüm amacı bu olacaktı.

Ancak şunu da kabul etmek gerekir ki bir contumax'ın yurtdışında mutlu ve güvenli yaşıyorken, geçmişinin ona korkmayı öğretmiş olması gereken adaletle yüzleşmek için her şeyi gönüllü bırakması tuhaf bir durumdu. Öyle ki hukuki bir tartışmanın tüm iniş çıkışlarından bıkmış bir yargıcın bile ilgisini çekmişti. Söz konusu olan, hayattan bıkmış Tijocu'lu bir adamın küstah aptallığı mıydı yoksa haksızlıktan her pahasına kurtulmak isteyen bir vicdanın ani girişimi miydi? Sorun tuhafta, bu hususta herkes mutabık.

Joam Dacosta'nın tutuklanmasının ertesi günü, Yargıç Jarriquez tutuklunun kapatıldığı, Dieu-le-Fils Sokağında bulunan hapishaneye gitti.

Hapishane eski bir misyoner manastırıydı. Kentin belli başlı kanallarından birinin kıyısına

yapılmıştı. Eskiden bu binaya kendini gönüllü kapatanların ardından, bugün orada yapılış amacına uygun olmamakla birlikte zoraki mahpuslar kalıyordu. Joam Dacosta'nın kullandığı odanın, modern cezaevi sisteminin yarattığı o hüzünlü hücrelerle ilgisi yoktu. Eski bir papaz odasıydı. Belirsiz bir araziye açılan, tentesiz, ama parmaklıklı bir penceresi vardı. Odanın bir köşesinde bir sıra, öbür köşede kuru tahtadan bir yatak, biraz da kaba saba birkaç kap kacak bulunuyordu. Hepsi bu kadar.

25 ağustos günü, sabah saat on bire doğru, Joam Dacosta bu odadan çıkarıldı, eski manastır salonunun yerini alan sorgu odasına götürüldü.

Yargıç Jarriquez oradaydı. Masanın önünde, yüksek iskemleye tünemişti. Sırtı pencereye dönüktü. Böylece onun yüzü gölgede kalacak, ışık sanığın yüzüne vuracaktı. Zabıt kâtibi kulağında kalem, masanın bir ucuna oturmuştu. Adalet adamlarına özgü bir kayıtsızlık içindeydi. Soru ve cevapları not etmeye hazır bekliyordu.

Joam Dacosta odaya alındı. Yargıcın bir işareti üzerine, onu getiren muhafızlar çekildi.

Yargıç Jarriquez uzun uzun sanığa baktı. Sanık onun karşısında eğilmiş, ne saygısız ne mütevazı görünen uyumlu bir tavır içinde, vakarını kaybetmeden cevap vermek için sorulacak soruları bekliyordu.

Yargıç Jarriquez, "Adınız nedir?" diye sordu.

"Joam Dacosta."

"Yaşınız?"

"Elli iki."

"Nerede oturuyorsunuz?.."

"Peru'da, Iquitos köyünde."

"Hangi soyadıyla?"

"Garral, annemin soyadıdır."

"Niçin bu adı kullanıyordunuz?"

"Çünkü yirmi üç yıl boyunca Brezilya adaletinin kovuşturmalarına karşı gizlenmek istedim."

Cevaplar çok netti. Çok yerinde cümlelerdi. Joam Dacosta hem geçmişini hem bugünkü yaşamını itiraf etmeye kararlıydı. Buna benzer davranışlara pek alışkın olmayan Yargıç Jarriquez burnunu her zamankinden daha çok dikleştirdi.

"Peki," dedi, "Brezilya adaleti sizi niçin kovuşturuyordu?"

"Çünkü 1826'da, Tijuco'daki elmas hırsızlığı olayından dolayı ölüm cezasına hüküm giymiştim."

"Demek Joam Dacosta olduğunuzu itiraf ediyorsunuz?.."

"Ben Joam Dacosta'yım."

Bütün bu sorulara öyle olağan, öyle serinkanlı cevap verilmişti ki gözkapaklarının altında gizlenen Yargıç Jarriquez'in ufak gözleri sanki şöyle diyordu: "Amma kolay iş ha!"

Yalnız, kesin suçsuz olduğunu ileri süren her kategoriden sanıkların değişmez cevabıyla karşılaşan o değişmez sorunun sırası geliyordu.

Yargıç Jarriquez'in parmakları masayı hafif hafif tıngırdatmaya başladı.

"Joam Dacosta," diye sordu, "Iquitos'ta ne yapıyorsunuz?"

"Çiftçiyim, hatırı sayılır bir tarımsal işletmenin yönetimiyle uğraşıyorum."

"Gelişme yolunda bir işletme mi?"

"Ben Joam Dacosta'yım."

"Çok büyük gelişme gösterdi."

"Fazenda'nızdan ne kadar zamandır ayrısınız?"

"Yaklaşık dokuz haftadır."

"Neden?"

Joam Dacosta, "Bir bahanem vardı mösyö," dedi, "ama aslında önemli bir neden de vardı."

"O bahane neydi?"

"Büyük bir kütük salını Para'ya götürüyordum. Ayrıca çeşitli Amazon ürünlerinden meydana gelen bir yük taşıyordum."

Yargıç Jarriquez, "Ya öyle mi?" dedi. "Peki yola çıkışınızın gerçek nedeni neydi?"

Bu soruyu sorarken içinden şöyle diyordu: "Nihayet yalanlamalar ve inkârlar yoluna giriyoruz!"

Joam Dacosta kararlı bir sesle, "Gerçek neden," karşılığını verdi, "memleketimin adaletine teslim olmak; bu doğrultuda aldığım karar!"

Koltuğunda doğrulan yargıç, "Teslim olmak mı?" diye bağırdı. "Teslim olmak... Bizzat?.."

"Bizzat!"

"Peki neden?"

"Çünkü bıkmıştım; yalana dayalı bu yaşamdan, sahte isim altında yaşamak zorunda kalmaktan usanmıştım; onlara ait olan adı karıma, çocuklarıma kazandıramamaktan bıkmıştım. Nihayet mösyö, çünkü..."

"Çünkü?.."

"Ben masumum!"

Yargıç Jarriquez içinden, "İşte beklediğim şey buydu!" dedi.

Parmaklarının tıngırtısı biraz daha çoğalırken, Joam Dacosta'ya başıyla bir işaret yaptı. Bu işaret açıkça, "Haydi! Hikâyenizi anlatın! Onu biliyorum

ama kafanıza estiği şekilde anlatmanızı engellemek istemiyorum!" anlamına geliyordu.

Yargıcın insanı pek fazla yüreklendirmeyen ruhsal durumunu sezen Joam Dacosta buna aldırış etmedi. Bütün yaşam öyküsünü anlattı. Aşırılığa kaçmadan konuştu. Vakarını kaybetmedi, mahkûmiyetinden önceki ve sonraki koşulların hiçbirini es geçmedi. Kaçışından bu yana sürdürdüğü onurlu ve saygın yaşam üzerinde uzun uzun durmadı. Layıkıyla yerine getirdiği aile reisi, koca ve babalık ödevlerinde de ısrar etmedi. Yalnız bir konuyu altını çizerek yineledi. Onu Manao'ya getiren asıl neden, davasının yeniden görülmesini sağlayıp eski saygınlığını kazanmaktı. Üstelik buna da zorunlu değildi.

Her sanığın söyleyeceklerini önceden haliyle sezen Yargıç Jarriquez onun sözünü kesmedi. Yüz kez aynı hikâyeyi dinlemiş bir adam gibi gözlerini açıp kapamakla yetiniyordu. Joam Dacosta kaleme aldığı dilekçesini masanın üzerine bıraktığında onu almak için bir hareket yapmadı.

"Söyleyeceklerinizi bitirdiniz mi?" diye sordu.

"Evet mösyö."

"Davanızın yeniden görülmesini talep etmek için buraya geldiğinizi, yine aynı amaçla Iquitos'tan ayrıldığınızı savunmakta ısrar mı ediyorsunuz?"

"Başka gerekçem yok."

"Bunun kanıtı nedir? Tutuklanmanıza neden olan ihbar olmasaydı, teslim olacak mıydınız? Nerede bunun kanıtı?"

Joam Dacosta, "İlkin bu dilekçenin içinde," karşılığını verdi.

"O dilekçe elinizin altındaydı. Tutuklanmasaydınız onu işleme sokup sokmayacağınızı kanıtlayan bir şey yok."

"Artık elimin altında olmayan bir belge var mösyö. Ve onun gerçekliği kuşku götürmez."

"Hangi belge?"

"Sizin selefiniz Yargıç Ribeiro'ya yazdığım mektup. Yakında buraya geleceğimi bildiren mektup."

"Yaa! Siz mi yazdınız?.."

"Evet ve bu mektup onun adresine ulaşmış olsa gerek. Çok gecikmeden size teslim edilmesi lazım!"

Yargıç Jarriquez biraz kuşkulu ses tonuyla, "Doğru mu bu?" dedi. "Yargıç Ribeiro'ya mı yazdınız?.."

Joam Dacosta, "Yargıç Ribeiro'ya," diye cevap verdi, "sulh yargıçlığına atanmadan önce, Villa-Rica'da avukatlık yapıyordu. Tijuco'daki cinayet davasında beni savunan odur. Suçsuz olduğuma emindi. Beni kurtarmak için elinden geleni yaptı. Yirmi yıl sonra, Manao'da yargıçlığa başladığında kim olduğumu, nerede bulunduğumu, hangi girişimi yapmak istediğimi ona bildirdim. Benim hakkımdaki kanaati değişmemişti; tavsiyesi üzerine fazenda'yı terk etmeye ve buraya gelerek eski saygınlığımı kazanmaya karar verdim. Fakat ölüm beklenmedik anda ona darbeyi vurdu ve bu yüzden ben mahvoldum mösyö. Eğer Yargıç Jarriquez'in içinde bir ikinci Yargıç Ribeiro bulamazsam, mahvoldum!"

Doğrudan uyarılan yargıç, oturduğu yerden duruşma yürütmenin âdetlerini çiğneyerek, az

kalsın ayağa fırlayacaktı. Fakat kendine hâkim olmayı başardı ve şu sözcükleri mırıldanmakla yetindi, "Çok güçlü kanıt, gerçekten çok güçlü!"

O sırada bir muhafız odaya girdi ve yargıç makamına gönderilen mühürlü bir zarfı teslim etti.

Yargıç mührü açıp mektubu zarfından çıkardı. Kâğıdı açarak okudu. Kaşlarının çatılmasına engel olamıyordu.

"Joam Dacosta," dedi, "bahsettiğiniz mektubun bu olduğunu, sizin tarafınızdan Yargıç Ribeiro'ya yazıldığını ve şimdi bana iletildiğini sizden saklamam için hiçbir geçerli nedenim yok. Şu halde bu konuda sizin söylediklerinizden kuşkulanmaya artık gerek kalmıyor."

Joam Dacosta, "Ne bu konuda ne de az önce size anlattığım yaşam koşullarım hakkında kuşku duymaya gerek var!" diye karşılık verdi.

Yargıç Jarriquez heyecanlanarak, "Şu halde Joam Dacosta," dedi, "kesinlikle suçsuz olduğunuzu ileri sürüyorsunuz ama bütün sanıklar aynı şeyi söyler! Ne de olsa manevi kanıtlar gösteriyorsunuz! Somut bir deliliniz var mı?"

Joam Dacosta, "Olabilir mösyö," karşılığını verdi.

Bu cevap karşısında Yargıç Jarriquez koltuğunu terk etti. Bu sözler ağır gelmişti; odasında iki üç tur atmak zorunda kaldı.

V
Fiziki Kanıtlar

Yargıç kendine tamamen hâkim olduğuna inanan bir adam olarak tekrar yerine döndüğünde koltuğuna devrildi, başını kaldırıp tavana baktı. Sanıkla göz göze gelmeden, aşırı kayıtsız bir ses tonuyla, "Konuşun," dedi.

Joam Garral bir an tereddüt ettikten sonra kendini toparladı ve şu sözcüklerle cevap verdi: "Şimdiye dek mösyö, size sadece suçsuzluğumu gösteren manevi kanıtları ileri sürdüm. Bunlar bütün hayatım boyunca sürdüregeldiğim saygınlık, tutarlılık ve dürüstlük temeline dayanıyordu. Bu kanıtların adalet bakımından kabul görecek çok haklı gerekçeler olduğuna inanmıştım."

Yargıç Jarriquez elinde olmadan, aynı kanıda olmadığını belli edecek şekilde omuz silkti.

Joam Dacosta, "Onlar yeterli olmadığına göre," diye ekledi, "belki somut deliller de ileri sürecek güçteyim. 'Belki' diyorum, zira onların ne denli geçerli olacağını henüz bilmiyorum. Nitekim mösyö, onlardan ne karıma ne de çocuklarıma bahsettim. O insanları umutlandırıp düş kırıklığına uğratmak istemiyorum."

Yargıç Jarriquez, "Sadede gelelim," diye cevap verdi.

"Mösyö, tutuklanmam jangada'nın Manao'ya varışından bir gün önce, polis şefine yapılan bir ihbar sonucu gerçekleşti."

"Konuşun."

"Yanılmıyorsunuz Joam Dacosta ancak söylemek zorundayım ki muhbir bilinmiyor."

"Önemli değil. Torrès adında bir alçak tarafından yapıldığını biliyorum."

Yargıç Jarriquez, "Hangi hakla," diye sordu, "böyle nitelendiriyorsunuz o muhbiri?"

Joam Dacosta, "Bir alçak mösyö!" diye karşılık verdi. "Ben ona konukseverlik göstermiş, çok güzel ağırlamıştım. Oysa sus payı istedi. İğrenç bir pazarlığa girişti. Yaptığı ihbarın sonuçları ne olursa olsun, onu reddettiğim için asla pişman değilim!"

Yargıç Jarriquez, "Hep aynı şey!" diye düşündü. "Kendini kurtarmak için başkalarını suçlamak!"

Ancak Joam Dacosta'nın anlattığı hikâyeyi pürdikkat dinlemeye devam etti. Joam Dacosta, Torrès'in Tijuco olayının gerçek failini tanıdığını ve adını açıklayabileceğini söyledi. O an kayıtsızlığından silkinen Yargıç Jarriquez, "Suçlunun adı nedir?" diye sordu.

Joam Dacosta, "Bilmiyorum," dedi. "Torrès adını vermekten özellikle kaçındı."

"Peki suçlu yaşıyor mu?"

"Öldü."

Yargıç Jarriquez parmaklarını daha hızlı tıkırdatmaya başladı. Söylenmekten kendini alamadı, "Bir sanığın suçsuzluğunu kanıtlayacak insan her zaman ölüdür!"

Joam Dacosta, "Gerçek suçlu öldüyse de mösyö," dedi, "Torrès yaşıyor. Tümüyle suçun faili tarafından yazılmış o belge Torrès'in elinde! Belgeyi bana satmaya kalktı!"

Yargıç Jarriquez, "İyi ama Joam Dacosta," dedi, "onu satın almak için bütün servetinizi harcamanız gerekmez herhalde! O denli pahalı bir şey mi bu?"

"Eğer Torrès servetimi isteseydi hemen devrederdim ve yakınlarımdan hiçbiri de bu davranışımı kınamazdı! Evet, haklısınız mösyö, onurunu

yeniden satın almak çok pahalı sayılmaz! Gelgelelim hiçbir şeyle gözü doymayan bu alçak servetimden de fazlasını istiyordu!"

"Neyi?"

"Kızımı! Ben reddettim, o da ihbar etti. İşte bunun içindir ki şimdi huzurunuzdayım!"

Yargıç Jarriquez, "Eğer Torrès sizi ihbar etmeseydi," diye sordu, "eğer Torrès yolunuza çıkmasaydı, buraya geldiğinizde Yargıç Ribeiro'nun ölümünü öğrenince ne yapardınız? Adalete teslim olur muydunuz?.."

Joam Dacosta kararlı bir sesle, "Hiç duraksamazdım mösyö," cevabını verdi. "Tekrar söylüyorum, Manao'ya gelmekten başka amacım yoktu. Bunun için Iquitos'tan ayrıldım."

Bu sözler öyle gerçekçi bir tonla söylenmişti ki Yargıç Jarriquez kalbin vicdan denilen köşesinde bir çeşit heyecan duydu ama henüz ikna olmamıştı.

Şaşırmamalıyız. Bu sorgulamayı yürüten yargıç, hikâyenin başından beri Torrès'i takip edenlerin bildiğinin hiçbirini bilmiyordu. Onlar Torrès'in elinde Joam Dacosta'nın masumiyetini kanıtlayan fiziki kanıt olduğundan şüphe edemez. Belgenin var olduğundan, bu tasdiki içerdiğinden eminler ve belki de Yargıç Jarriquez'in acımasız bir inançsızlık sergilediğini düşünecekler. Ama şunu düşünsünler: Yargıç Jarriquez onların durumunda değil; adaletin ona gönderdiği sanıkların bu değişmez protestolarına alışkın; Joam Dacosta'nın bahsettiği bu belge ona sunulmadı; gerçekten var olup olmadığını bile bilmiyor ve sonunda kendini, suçluluğu kendisi için

kesin hüküm niteliğinde olan bir adamın karşısında buluyor.

Bu arada, belki de meraktan, Joam Dacosta'yı sonuna kadar savunmaya sürüklemek istedi.

"Şu halde," dedi, "bütün umudunuz Torrès'in elindeki o belgeye bağlı!"

Joam Dacosta, "Evet mösyö," diye cevap verdi, "tabii bütün hayatım beni savunmuyorsa!"

"Torrès şu anda nerededir dersiniz?"

"Manao'da olsa gerek."

"Konuşacağını umuyor musunuz? Susmasına karşılık sizden istediği bedeli ödemeyi reddettiniz. Hiçbir karşılık ve çıkar beklemeden o belgeyi size geri vermeye razı olacağını umuyor musunuz?"

Joam Dacosta, "Evet mösyö," dedi. "Şimdi durum Torrès açısından farklı. Beni ihbar etti, bunun sonucunda benimle yeniden pazarlığa girişme umudunu koruyamaz. Fakat elindeki belge ona hâlâ bir servet kazandırabilir. Ancak ben beraat edersem ya da mahkûm olursam sonsuza dek bu fırsatı kaçırmış olacak. O belgeyi bana satmakta mademki çıkarı var, çıkarına uygun şekilde hareket edecektir."

Joam Dacosta'nın yorumu cevapsız kaldı. Yargıç Jarriquez her şeyi çok iyi anlamıştı. Mümkün olan biricik itirazı yaptı, "Pekâlâ," dedi, "o belgeyi size satmakta Torrès'in çıkarı var ama... Belge gerçekten var mı?"

Joam Dacosta insanın içini sızlatan bir sesle, "O belge şayet yoksa mösyö, karşılığını verdi, Tanrı'nın adaletini bekleyerek insanların adaletine güvenmekten başka çarem yok!"

Bu sözlerin ardından, Yargıç Jarriquez ayağa kalktı ve bu kez daha az kayıtsız bir sesle, "Joam Dacosta," dedi, "sizi burada sorguladım, özel yaşamınızı anlatmanıza ve kesinlikle suçsuz olduğunuzu ileri sürmenize ses çıkarmadım; dolayısıyla vekillik görevimin sınırlarını aşmış oldum. Bu olayla ilgili soruşturma daha önce yapılmış, Villa-Rica mahkemesinin huzuruna çıkmışsınız. O mahkemenin verdiği karar, hafifletici nedenler kabul edilmeden oybirliğiyle alınmış. Tijuco'daki elmas hırsızlığı ve askerlerin öldürülmesi olayında elebaşılık ve suç ortaklığı yapmaktan hüküm giymişsiniz. Aleyhinize ölüm cezası verilmiş. Fakat cezanızı çekmeden kaçmayı başarmışsınız. Ancak yirmi üç yıl sonra, adalete teslim olmak ya da olmamak için gelseniz de cezanız yürürlükte. Son kez soruyorum, gerçekten Joam Dacosta olduğunuzu kabul ediyor musunuz? Elmas soygunu olayındaki mahkûm musunuz?"

"Ben Joam Dacosta'yım."

"Bu ifadenizi imzalamaya hazır mısınız?"

"Hazırım."

Joam Dacosta'nın eli titremiyordu. Yargıç Jarriquez'in kâtibine yazdırdığı tutanağın altına imzasını attı.

Yargıç, "Tutanak Adalet Bakanlığına yazıldı," dedi, "Rio de Janeiro'ya gönderilecek. Hüküm giydiğiniz cezanın yerine getirilmesini bildiren talimatı almamız için uzun günler bekleyeceğiz. Dediğiniz gibi, suçsuzluğunuzu kanıtlayan belge Torrès'in elindeyse, bizzat uğraşın, yakınlarınız uğraşsın, herkes elinden geleni yapsın, yeter ki iş işten geçmeden bu belgeyi meydana çıkarın!

Talimat geldiği zaman, cezanın ertelenmesi hiçbir şekilde mümkün olmayacak ve adalet gereğini yapacak!"

Joam Dacosta eğildi.

"Şimdi karımı ve çocuklarımı görmeme izin verilecek mi?" diye sordu.

Yargıç Jarriquez, "Bugünden itibaren ne zaman isterseniz görebilirsiniz," cevabını verdi. "Artık kimliğiniz belli. Kendilerini tanıtır tanıtmaz, yanınıza alınacaklar."

Yargıç zili çaldı. Odaya giren muhafızlar Joam Dacosta'yı götürdü.

Yargıç Jarriquez başını sallayarak onun arkasından baktı.

"Eh! Eh! Gerçekten, hiç düşünmediğim kadar tuhaf!" diye mırıldandı.

VI
Son Darbe

Joam Dacosta bu soruşturmaya uğrarken aynı gün akşam saat dörde doğru Yaquita, Manoel'in başvurusu sonucunda, kendisinin ve çocuklarının mahpusun yanına kabul edileceğini öğrendi.

Yaquita bir önceki günden beri odasından çıkmamıştı. Kocasını görmek için iznin verileceği anı bekliyordu. Minha ve Lina da yanından ayrılmıyordu. İster Yaquita Garral ister Yaquita Dacosta olsun, o erkeğinin sadık karısı, yılgınlık göstermeyen hayat arkadaşıydı.

Aynı gün, saat on bire doğru Benito jangada'nın ön tarafında görüşen Fragoso ve Manoel'in yanına gitti.

"Manoel," dedi, "senden bir yardım istiyorum."

"Nedir?"

"Sizden de Fragoso."

Berber, "Emrinizdeyim Mösyö Benito," cevabını verdi.

Benito'nun duruşu sarsılmaz bir karar alan adam halini andırıyordu. Dostunu gözlemleyen Manoel, "Söz konusu olan nedir?" diye sordu.

Benito, "Hâlâ babamın masum olduğuna inanıyorsunuz, değil mi?" dedi.

Fragoso, "Ah!" diye bağırdı. "Sanki suçu işleyen benmişim gibi bundan eminim!"

"Şimdi, dün kafamda tasarladığım projeyi bugün hemen uygulamaya sokmak gerekiyor."

Manoel, "Torrès'i mi bulacaksın?" diye sordu.

"Evet. Babamın çiftliğe çekildiğini acaba nasıl keşfetti? Bunu öğreneceğim! Bütün bu işlerde anlaşılmaz şeyler var! Daha önce babamı tanıyor muydu? Bunu anlayamıyorum. Zira babam yirmi yıldır Iquitos'tan hiçbir yere ayrılmadı, oysa bu alçak olsa olsa otuz yaşında! Yani bugün bitmeden bunu öğrenmeliyim, yoksa Torrès'in vay haline!"

Benito'nun kararlılığı tartışma götürecek cinsten değildi. Nitekim ne Manoel ne de Fragoso onu caydırmayı aklından geçirdi.

Benito, "Şu halde," diye ekledi, "ikinizin de benimle gelmenizi istiyorum. Hemen yola çıkacağız. Torrès'in Manao'dan ayrılmasını bekleyemeyiz. Şimdi sus payını satamayacağına göre yeniden bunu düşünecektir. Gidelim!"

Üçü birden Negro Irmağının yamacında karaya çıkıp kente doğru yöneldi.

Manao birkaç saatte aranamayacak kadar büyük değildi. Gerekirse Torrès'i aramak için evden eve gidilirdi ama ilk önce maceraperestin sığınabileceği hanların veya loja'ların sahipleriyle temasa geçmek daha iyiydi. Hiç şüphe yok ki eski köle avcısı ismini vermezdi ve belki de kanunla herhangi bir temastan kaçınmak için kişisel nedenleri vardı. Meğerki Manao'dan ayrılmamış olsun, gençlerin arayışından kaçması imkansızdı. Her halükârda polise başvurulması söz konusu olamazdı çünkü ihbarının isimsiz yapılmış olması çok muhtemeldi (gerçekten de öyle olduğunu biliyoruz).

Bir saat boyunca Benito, Manoel ve Fragoso kentin belli başlı sokaklarında koşuşup durdu. Dükkânlara girip satıcıları, loja'larında meyhanecileri, hatta yoldan geçenleri sorguladılar. Eşkalini çok açık seçik tanımlamalarına rağmen kimse Torrès'i tanıyamıyordu.

Acaba Manao'yu terk mi etmişti? Onu yeniden bulma umudu tümüyle yitirilmiş miydi?

Manoel küplere binen Benito'yu boşuna sakinleştirmeye çalışıyordu. Ne pahasına olursa olsun Torrès'i bulması lazımdı!

Tesadüf imdadına yetişecekti. Gerçekten Torrès'in izini sonunda Fragoso buldu.

Fragoso, Dieu-le-Saint-Esprit Sokağındaki bir hana girdi. Orada mecareperestin eşkalini verdi. Adamı önceki gün loja'da gördüklerini söylediler.

Fragoso, "Handa yattı mı?" diye sordu.

Hancı, "Evet," dedi.

"Şu anda, burada mı?"

"Hayır, dışarı çıktı."

"Peki hesabını kesti mi? Buradan ayrıldı mı?"

"Yok canım! Odasından çıkalı bir saat oldu! Herhalde akşam yemeğine gelir."

"Çıktığında ne tarafa gittiğini biliyor musunuz?"

"Amazon nehrine doğru yöneldiğini gördük. Kentin aşağısına gidiyordu. O tarafta bulunması büyük olasılık!"

Fragoso daha fazla bir şey sormaya gerek görmedi. Birkaç saniye sonra iki genç adamın karşısına çıktı, "Torrès'in izini buldum," dedi.

Benito, "Handa mı?" diye bağırdı.

"Hayır, az önce çıkmış, Amazon'a doğru gittiğini görmüşler."

Benito, "Gidelim!" dedi.

Kestirmeden tekrar nehre dönmeleri gerekiyordu. En kısa yol Negro Irmağının sol kıyısından onun ağzına kadar gidiyordu.

Benito ve arkadaşları çok geçmeden şehrin son evlerini geride bıraktı. Yamacı izliyor, fakat jangada'yı gözden kaçırmamak için dolambaçlı yoldan yürüyorlardı.

Bu saatte ova ıssızdı. Görüş açısı uzaklara ulaşabiliyordu. Zira açılan tarlalar eski ormanların yerini almıştı.

Benito konuşmuyordu; tek kelime edecek durumda değildi. Manoel ve Fragoso onun sessizliğini saygıyla karşılıyordu. Böylece üçü birden ilerliyor, etrafı kolaçan ediyor, Amazon kıyısına varmak için Negro Irmağının kıyısını izliyorlardı. Manao'yu terk edeli üç çeyrek saat geçmiş, hiçbir şey görmemişlerdi.

Birkaç kez tarlada çalışan yerlilerle karşılaştılar. Manoel onları sorguladı. Nihayet içlerinden biri, eşkali belirtilen adama benzeyen birinin, az önce buradan geçtiğini ve iki akarsuyun birleştiği yere doğru yöneldiğini söyledi.

Daha fazla bir şey sormadılar. Kendini tutamayan Benito öne fırlamıştı. İki arkadaşı onunla arayı açmamak için hızlanmak zorunda kaldı.

O sırada Amazon'un sol kıyısı bir çeyrek mil öteden görünüyordu. Ufuk çizgisinin bir kısmının görünmesini engelleyen bir çeşit kayalık karşılarına çıkıyor ve birkaç yüz adımlık alanı kapatıyordu.

Adımlarını çabuklaştıran Benito, çok geçmeden kumlu tümseklerden birinin arkasında kayboldu.

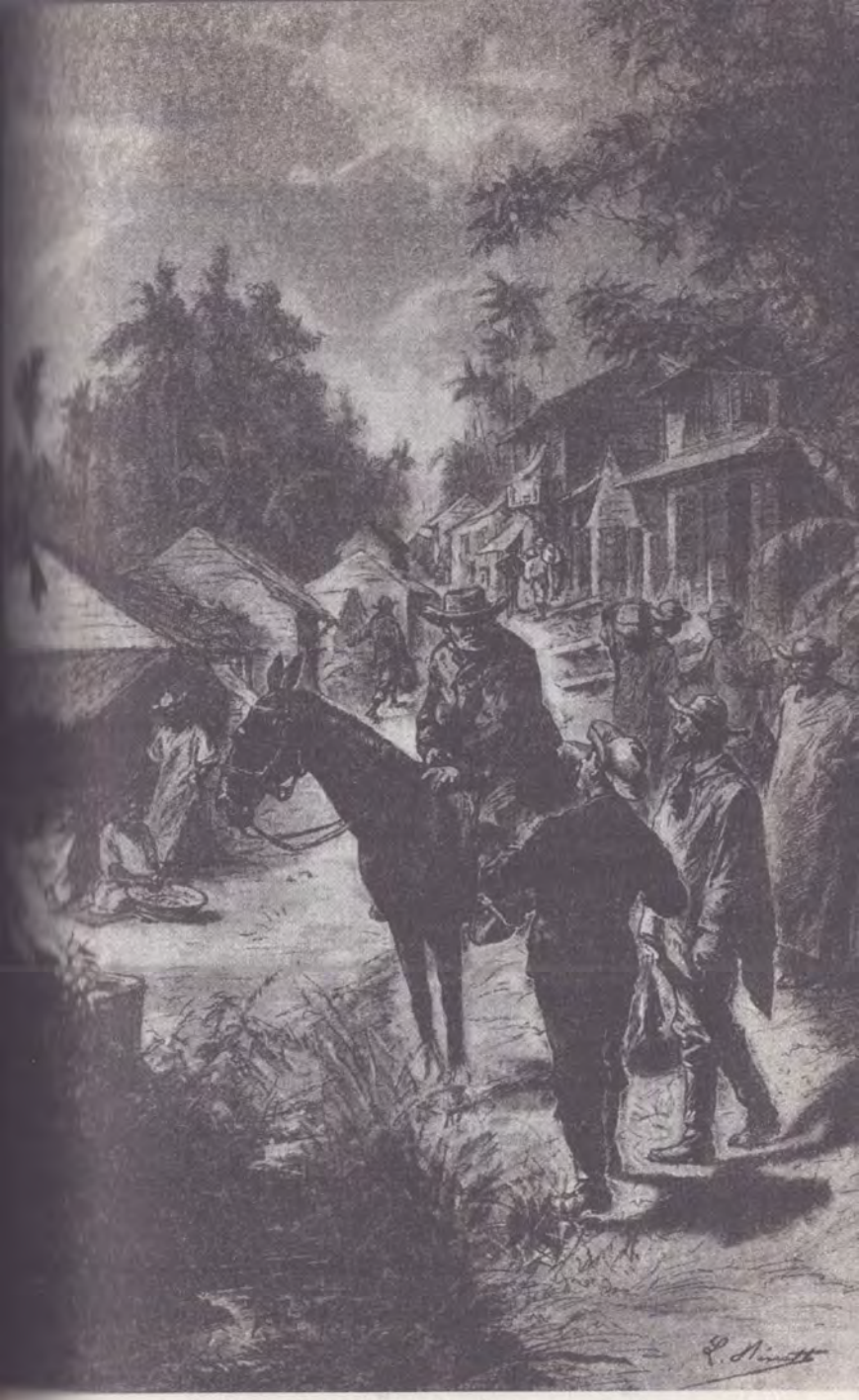

Benito, Manoel ve Fragoso, Torrès'i arayıp durdu.

Manoel Fragoso'ya, "Daha çabuk! Daha çabuk!" dedi. "Bir an bile tek başına bırakmamak lazım!"

İkisi birden o yöne doğru atıldı. O anda, bir feryat duyuldu.

Benito, Torrès'i görmüş müydü? Yoksa Torrès mi onu görmüştü? Çoktan birbirlerini bulmuşlar mıydı?

Yamacın sivri uçlarından birinden hızla sıyrılan Manaoel ve Fragoso elli adım ötede iki adamın burun buruna geldiğini gördü.

Bunlar Torrès ve Benito'ydu.

Bir saniye içinde Manoel ve Fragoso onların yanına varmıştı.

Benito kendini kaybetmişti. Maceraperestle karşılaşınca kendini tutamayıp saldırması mümkündü.

Ama hiçbir şey yapmadı.

Genç adam Torrès'le karşılaşır karşılaşmaz onu elinden kaçırmayacağına emin olmuş, hemen değişmişti. Kabaran göğsü inmiş, soğukkanlılığını ele almış, kendine hâkim olmuştu.

İki adam birkaç saniyedir hiç konuşmadan bakışıyordu.

Sessizliği bozan Torrès oldu ve her zamanki yüzsüz ses tonuyla, "Ah! Siz misiniz Mösyö Benito Garral?" dedi.

Genç adam, "Hayır! Benito Dacosta!" karşılığını verdi.

Torrès, "Ah! Tesadüfe bakın," diye ekledi, "Mösyö Benito Dacosta, Mösyö Manoel Valdez ve dostum Fragoso hepsi bir arada!"

Maceparestin kendisine yönelttiği hakaret dolu sıfata çok sinirlenen Fragoso az kalsın üzerine

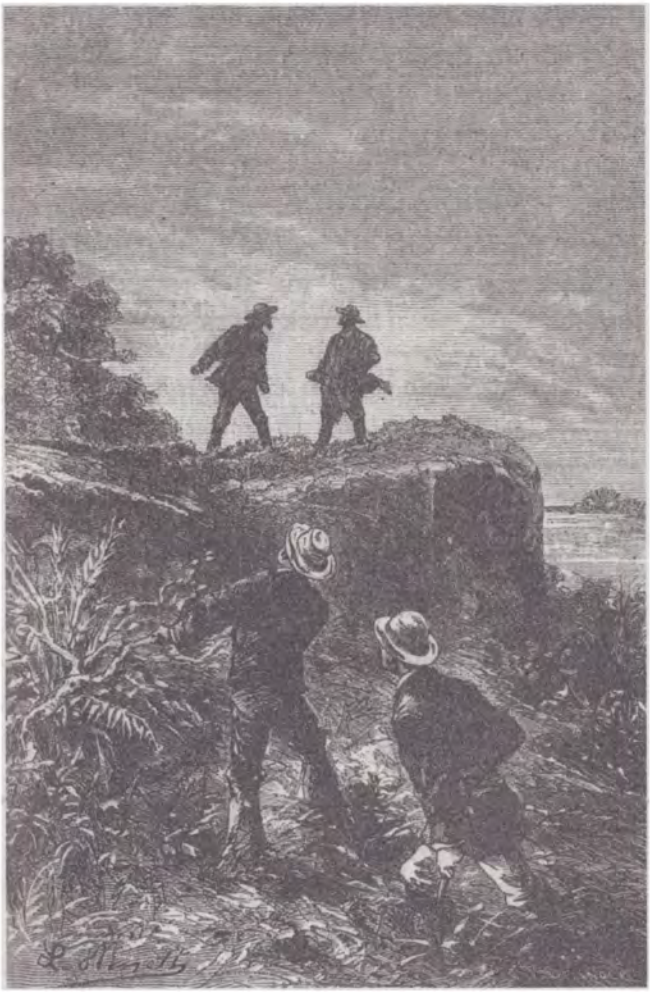

Bunlar Torrès ve Benito'ydu.

atılacaktı ki soğukkanlılığını yitirmeyen Benito onu tuttu.

Birkaç adım gerileyen Torrès, "Ne oluyorsun dostum?" diye bağırdı. "Anladığım kadarıyla sıkı durmam lazım!"

Böyle konuşurken pançosundan bir manchetta çekti. Bir Brezilyalının yanından eksik etmediği, hem saldırı hem de savunma amaçlı bir silahtır bu. Sonra hafifçe eğilerek kararlı bir tavırla bekledi.

Bu kışkırtıcı davranış karşısında kılı kıpırdamayan Benito, "Sizi arıyordum Torrès!" dedi.

Maceraperest, "Beni mi arıyordunuz?" diye karşılık verdi. "Beni bulmak zor sayılmaz! Peki niçin arıyordunuz?"

"Babamın geçmişine ilişkin bildiklerinizi ağzınızdan öğrenmek için!"

"Sahi mi?"

"Evet! Onu nasıl tanıdığınızı, Iqitos Ormanlarında, fazenda civarında neden dolandığınızı, niçin babamı Tabatinga'da beklediğinizi anlatmanızı istiyorum!.."

Torrès sırıtarak, "Pekâlâ, bundan daha anlaşılır bir şey olamaz!" karşılığını verdi. Jangada'ya binmek için onun gelmesini bekledim; jangada'ya binmekteki niyetim çok basit bir öneride bulunmaktı... Önerimi reddederek belki hata yaptı!"

Bu sözler üzerine Manoel kendini tutamadı. Yüzü sararıp gözleri parladı, Torrès'in üzerine yürüdü.

Bütün uzlaşma yollarını sonuna dek denemek niyetinde olan Benito, onunla maceraperestin arasına girdi.

"Kendine hâkim ol Manoel!" dedi. "Ben kendimi tutuyorum bak!"

Sonra konuşmasını sürdürdü, "Aslına bakarsanız Torrès, sizi jangada'ya bindiren nedenleri biliyorum. Elinizde herhalde size teslim edilen

bir sır var! Bununla şantaj yapmak istediniz! Ama şimdi söz konusu olan bu değil."

"Peki nedir?"

"Joam Dacosta'nın Iquitos çiftçisi olduğunu nasıl öğrendiniz? Bunu bilmek istiyorum!"

Torrès, "Nasıl mı öğrendim?" karşılığını verdi. "Bunlar benim işlerim, size anlatmaya da gerek görmüyorum! Önemli olan, ihbar ettiğim adamın Tijuco olayının gerçek faili olması! Yanılmamışım!"

Kendini kaybetmek üzere olan Benito, "Bunu bana açıklayacaksınız!" diye haykırdı.

Torrès, "Hiçbir şey açıklamam!" diye cevap verdi. "Ah! Joam Dacosta önerilerimi reddetti! Beni ailesinin içine almayı reddetti! Artık sırrı açığa çıktı, tutuklandı. Şimdi ailesini reddetmek sırası bende! Hırsız, katil, darağacına çıkacak bir mahkûm ailesi o!"

Bu kez kuşağından bir manchetta çeken Benito saldırmaya hazırlanırken, "Alçak!" diye haykırdı.

Manoel ve Fragoso da aynı anda onu taklit ederek bıçaklarını çekti.

Torrès, "Bire karşı üç!" dedi.

Benito, "Hayır! Bire karşı bir!" karşılığını verdi.

"Sahi mi? Bir katilin oğlu tarafından cinayete kurban gideceğimi zannetmiştim!"

Benito, "Torrès!" diye bağırdı. "Kendini koru yoksa kuduz bir köpek gibi öldürürüm seni!"

Torrès, "Kuduz mu, öyle olsun!" dedi. "Ama ben ısırırım Benito Dacosta, ısırıklardan sakın!"

Sonra manchetta'sına davranıp savunmaya geçti, rakibinin üzerine atılmaya hazırlandı.

"Alçak!"

Benito birkaç adım gerilemişti.

Bir an için yitirdiği soğukkanlılığını tekrar kazanarak, "Torrès," dedi, "babamın misafiriydiniz. Onu tehdit ettiniz, ihanet ettiniz, ihbar ettiniz, bir masumu suçladınız. Tanrı'nın yardımıyla sizi öldüreceğim!"

Torrès'in dudaklarında çok adi bir gülümseme belirdi. Bu alçak belki de Benito'yla yapacağı kavgayı önleyebilirdi. Evet, şu anda onu yapabilirdi. Gerçekten Joam Dacosta'nın o belgeden hiç söz etmediğini anlamıştı. Oysa suçsuzluğunun somut kanıtıydı.

Nitekim belgeyi elinde bulundurduğunu söyleyip Benito'yu umarsız bırakabilirdi. Herhalde karşılığında çok iyi bir bedel alabileceğini düşünüp son anı beklemek istedi. Ne var ki genç adamın hakaret dolu sözlerinden etkilenmiş, yakınlarına karşı duyduğu nefret artmıştı. Bütün bunlar çıkarını bile unutturdu.

Zaten manchetta'yı kullanmaya çok alışkındı. Çoğu kez ondan yararlanma fırsatı bulmuştu. Maceraperest sağlam, esnek ve becerikli bir adamdı. Dolayısıyla kendi gibi güçlü ve becerikli olmayan, neredeyse yirmi yaşında bir rakibe karşı şans ondan yanaydı.

Nitekim Manoel, Benito'nun yerine dövüşmek için son bir çabayla diretti.

Genç adam soğuk bir sesle, "Olmaz Manoel," dedi, "babamın öcünü almak benim işim. Her şeyin kurallara uygun gitmesi için sen tanık olursun!"

"Benito!.."

"Size gelince Fragoso, bu adamın tanıklığını yapmanızı rica edersem herhalde kabul edersiniz!"

Fragoso, "Bu işin hiç onurlu yanı yok ama öyle olsun!" dedi. Ardından, "Bana kalsa," diye ekledi, "bu denli resmiyete kulak asmam, vahşi hayvan gibi onu öldürürdüm!"

Kavganın yapıldığı yer yaklaşık kırk adım genişliğinde, düz bir yamaçtı. Amazon'a on beş ayak yukardan bakıyordu. Sivri kayalardan oluşmuştu, dolayısıyla çok sarptı. Aşağıda yavaş yavaş nehir akıyor, dibinden diken diken yükselen sazları sularıyla yalıyordu.

Yamaç düzdü ama geniş sayılmazdı ve direnci kırılan iki rakipten biri çarçabuk uçurumun dibine yuvarlanırdı.

İşaret Manoel tarafından verildi; Torrès ve Benito birbirinin üzerine yürüdü.

Benito tümüyle kendine hâkimdi. Kutsal bir davayı savunuyordu. Soğukkanlı tavrı Torrès'e oranla ağır basıyordu. Kalbi duyarsızlaşmış, katılaşmış olmasına rağmen Torrès daha telaşlıydı.

Birbirlerine saldırdıklarında ilk darbe Benito'dan geldi. Torrès savuşturdu. İki rakip bir an geri çekildi. Aniden birbirinin üzerine yürüdüler. Sol elleri kendi omuzlarına asılmıştı... Ellerini aşağı indirmemek zorundaydılar.

Daha güçlü olan Torrès manchetta'yı yanlamasına savurdu. Benito darbeden tümüyle sıyrılamamıştı. Sağ böğründen yaralandı, pantolonu kana bulandı. Fakat şiddetle karşılık verdi; Torrès'i hafifçe elinden yaraladı.

O zaman karşılıklı bıçaklarını savurmaya başladılar; bu darbelerden hiçbiri isabet etmiyordu. Hâlâ suskun duran Benito, yüreğe saplanan bir bıçak gibi bakışlarını Torrès'in gözlerine dikiyor, alçak gitgide

zor duruma düşüyordu. Nitekim kendi canını korumak yerine babasının muhbirini öldürmeye kararlı bu amansız hak savunucusu karşısında yavaş yavaş geriledi. Adam darbeleri savuşturmaya çalışırken Benito vurmaktan başka şey düşünmüyordu.

Çok geçmeden Torrès yamacın tam kenarına kıstırıldığını gördü. Hafifçe oyulmuş, nehre doğru çıkıntı yapan bir yere ayak basıyordu. Tehlikeyi anladı, tekrar saldırıya geçip eski pozisyonunu almak istedi... Telaşı çoğalıyor, solan bakışları gözkapaklarının altında sönüyordu... Sonunda onu tehdit eden kola baş eğmek zorunda kaldı.

Benito, "Geber hadi!" diye bağırdı.

Darbe rakibin tam göğsüne geldi. Fakat manchetta'nın sivri ucu Torrès'in pançosu altında bulunan katı bir cisme çarpıp etkisiz kaldı.

Benito bir kez daha saldırdı. Verdiği karşılığın rakibine isabet etmediğini gören Torrès mahvolduğunu hissetti. Bir daha geri çekilmek zorunda kaldı. O sırada, bağırmak istedi... Joam Dacosta'nın hayatının kendi hayatına bağlı olduğunu bağırmak istedi! Ama zaman bulamadı.

İkinci manchetta darbesi bu kez maceraperestin kalbine saplandı. Geriye düştü, birden boşluğa bastığından yamaçtan aşağı yuvarlandı. Elleri çırpınarak son kez bir tutam sarmaşığa asıldı fakat sarmaşık ağırlığı taşıyamadı... Adam nehrin sularında kayboldu.

Benito, Manoel'in omuzuna yaslanmıştı; Fragoso onun ellerini sıkıyordu. Aslında hafif olan yarasını sarmaları için arkadaşlarına zaman bile bırakmadı.

"Jangada'ya, jangada'ya!" dedi.

Torrès son kez bir tutam
sarmaşığa asıldı.

Yoğun heyecan içinde kalan Manoel ve Fragoso karşılık vermeden onu izledi.

Bir çeyrek saat sonra, üçü birden jangada'nın bağlandığı yamacın yanına vardı. Benito ve Manoel, Yaquita ve Minha'nın odasına atıldı, olan biten hakkında onları bilgilendirdi.

"Oğlum! Kardeşim!"

Bu haykırışlar aynı anda çıkmıştı.

Benito, "Hapishaneye gidelim!" dedi.

Yaquita, "Evet!.. Gidelim!.. Gidelim!" diye karşılık verdi.

Benito yanından ayrılmayan Manoel'le birlikte annesini götürdü. Üçü birden karaya çıkıp Manao'ya yöneldi. Yarım saat sonra şehir hapishanesinin önüne varmışlardı.

Yargıç Jarriquez tarafından daha önce verilen emir üzerine hemen içeri alındılar ve mahpusun odasına götürüldüler.

Kapı açıldı.

Joam Dacosta karısı, oğlu ve Manoel'in içeri girdiğini gördü.

Yaquita, "Ah! Joam! Joamım!" diye haykırdı.

Onlara kollarını açarak göğsüne bastıran mahpus, "Yaquita! Karım! Çocuklarım! karşılığını verdi.

"Joamım masumsun!"

Benito, "Hem masum hem de öcü alındı!" diye bağırdı.

"Öcü alındı mı? Ne demek istiyorsun?"

"Torrès öldü baba, kendi ellerimle öldürdüm!"

Joam Dacosta, "Öldü mü?.. Torrès!.. Öldü demek!.." diye haykırdı. "Ah oğlum! Mahvoldum!"

VII
Kararlar

Birkaç saat sonra bütün aile jangada'ya dönmüştü. Salonda toplandılar. Herkes oradaydı; az önce son darbeyi yiyen masum insan dışında!

Benito yıkılmıştı, babasını mahvettiğinden dolayı kendisini suçluyordu. Yaquita, kız kardeşi, Peder Passanha ve Manoel'in yalvarıp yakarmaları olmasa zavallı genç adam umutsuzluğun ilk anlarında belki kendine kötü bir şey yapacaktı. Ama onu gözlerinden kaçırmadılar, tek başına bırakmadılar. Her şeye rağmen onun yaptığı soylu bir davranıştı! Babasını ihbar eden adamdan haklı olarak öcünü almıştı!

Ah! Joam Dacosta jangada'yı terk etmeden önce neden her şeyi söylememişti? Suçsuzluğunu kanıtlayan o fiziki delili neden sadece yargıca söylemeyi tercih etmişti? Torrès'in kovulmasından sonra Manoel'le görüşürken neden susmuş, maceraperestin elinde olduğunu ileri sürdüğü o belgeden neden bahsetmemişti? Fakat ne de olsa Torrès'e ne kadar inanılabilirdi? Öyle bir belgenin o alçakta bulunmasından emin olabilir miydi?

Neyse, aile artık her şeyi Joam Dacosta'nın ağzından biliyordu. Torrès'e göre Tijuco mahkûmunun masumiyetine dair kanıtın gerçekten var olduğunu biliyordu! Söz konusu belgenin

saldırının yazarı tarafından bizzat kaleme alındığını, pişmanlık duyan bu suçlunun ölüm anında onu arkadaşı Torrès'e teslim ettiğini ve Torrès'in de ölmekte olan adamın isteklerini yerine getirmek yerine bu belgenin teslimini şantaj meselesi haline getirdiğini biliyordu!.. Ama aynı zamanda Torrès'in bu düelloda yenik düştüğünü, bedeninin Amazon sularına gömüldüğünü ve gerçek suçlunun adını bile söylemeden öldüğünü de biliyordu!

Bir mucize olmazsa Joam Dacosta şimdi kesinlikle mahvolmuş sayılırdı. Bir yandan Yargıç Ribeiro ölmüştü, diğer yandan Torrès; altından kalkamayacağı iki büyük darbeydi bunlar!

Şunu söylemek uygun düşer ki Manao'da kamuoyu her zamanki gibi haksız tarafı tutuyor, mahpusa karşı duruyordu. Joam Dacosta'nın umulmadık bir anda tutuklanması, yirmi üç yıldır unutulan o korkunç Tijuco baskınını belleklerde yeniden uyandırmıştı. Genç memurun davası, onun ölüm cezasına hüküm giymesi, cezanın infazından birkaç saat önce kaçışı, yani her şey yeniden ele alınmış, ayrıntılarına inilmiş, yorumlar yapılmıştı. Yörenin en yaygın gazetelerinden *Oro Diario d'o Grand Para*'da yayımlanan bir makale suçun bütün ayrıntılarını ele aldıktan sonra, mahpusa düşmanca tavır koymuştu. Neden herhangi biri Joam Dacosta'nın masumiyetine inansındı ki, ailesinin bildiklerini –yalnızca onların bildiklerini– göz önüne alındığında!

Nitekim Manao halkı bir anda ayağa kalktı. Çılgınca gözü kararan Yerli kalabalığı, hapishanenin etrafında toplanıp ölüm çığlıkları atmaktan geri

kalmıyordu. Lynch* yasasının iğrenç infazlarını çoğu kez yaşamış bu Amerika ülkesinde, halk hemen acımasız içgüdülerine kapılmıştı. Böyle bir fırsat doğduğundan kendi elleriyle adaleti yerine getirmelerinden korkulabilirdi!

Fazenda yolcuları için ne hüzünlü bir gece! Efendiler ve hizmetçiler bu darbeyle vurulmuştu! Fazenda çalışanları aynı ailenin üyeleri değil miydi? Üstelik herkes Yaquita ve ailesinin güvende olduğunu görmek istiyordu. Negro Irmağı kıyılarında, Joam Dacosta'nın tutuklanmasından açıkça heyecanlanan yerlilerin aralıksız gelip gittiği görülüyordu ve bu yarı barbar insanların kendilerini ne kadar aşırılıklara taşıyabileceklerini kim bilebilirdi!

Ancak gece Jangada'ya karşı herhangi bir gösteri yapılmadan geçti.

Manoel ve Fragoso endişe içinde geçen gece boyunca, Benito'nun yanından bir an bile ayrılmamıştı. Ertesi gün, 26 ağustosta, başına gidip umutsuzluğundan kurtarmaya çalıştılar. Bir köşeye çektikten sonra, kaybedecek bir dakika bile olmadığını, hemen harekete geçmeleri gerektiğini anlattılar.

Manoel, "Benito," dedi, "aklını başına topla, tekrar erkek ol, oğul ol!"

Benito, "Babam!" diye bağırdı. "Onu ben öldürdüm!.."

Manoel, "Hayır," diye cevap verdi. "Tanrı'nın yardımıyla her şey henüz bitmiş değil!"

---

* Bu yasaya göre suçüstü yakalananlar derhal yargılanıp mahkûm ediliyor, cezaları da hemen uygulanıyor –çn.

Fragoso, "Beni dinleyin Mösyö Benito," dedi.

Genç adam ellerini yüzüne kapatarak kendini toparlamaya çalıştı.

Manoel, "Benito," diye ekledi, "geçmişine ilişkin bir iz bulmamız için Torrès bize hiçbir şey söylemedi. Tijuco olayının failini bilemeyiz, ne de hangi koşullar altında o suçu işlediğini. İşin bu yönünü araştırırsak vakit kaybetmiş oluruz!"

Fragoso, "Zaman daralıyor!" dedi.

Manoel, "Zaten," dedi, "Torrès'in o arkadaşının kim olduğunu keşfetsek bile bunun bir yararı yok. Adam ölmüş. Joam Dacosta'nın masum olduğunu söyleyemez, tanıklık yapamaz. Fakat bu suçsuzluğun kanıtının var olduğu besbelli ve o belgenin varlığından kuşkulanmaya gerek yok. Üstelik onu Torrès pazarlık konusu yapmıştı. Bunu bizzat önerdi. O belge, tümüyle suçlunun eliyle yazılmış bir itiraftı. En küçük ayrıntılarına kadar olayı anlatmıştı, dolayısıyla babamıza eski saygınlığını kazandıracaktı! Evet! Yüz kez doğru! O belge var!"

Benito, "Ama Torrès artık yok," diye haykırdı. "Belge de o alçakla birlikte yok oldu!.."

Manoel, "Bekle ve henüz umudunu kesme!" cevabını verdi. "Hangi koşullarda Torrès'le tanıştığımızı anımsıyor musun? Iquitos Ormanının içindeydik. Bir maymunun peşinden koşuyordu. Hayvan ondan bir metal kutu çalmıştı. Tuhaf biçimde o kutuya takmıştı; iki saattir maymunu kovalıyordu. O sırada, attığımız kurşunlar sonucu maymun vuruldu. Kutunun içinde birkaç parça altın bulunduğuna aklın yatıyor mu? Oysa onu ele geçirmeye çalışırken Torrès'in

gözü dönmüştü. Sen maymunun elinden alıp kutuyu geri verdin. Nasıl olağanüstü sevindiğini anımsıyor musun?"

Benito, "Evet!.. Evet!.." dedi. "Kutuyu aldım ve geri verdim!.. Belki onun içinde!.."

Manoel, "Elbette!" diye cevap verdi. "Kesinlikle o kutunun içinde!.."

Fragoso, "Ben de şunu ekleyeyim," dedi, "çünkü şimdi belleğimde canlanıyor. Siz Ega'da dolaşırken Lina'nın tavsiyesi üzerine ben jangada'da kaldım. Torrès'den gözümü ayırmayacaktım ve gördüm... Evet... Sararmış, eski bir kâğıdı tekrar tekrar okuduğunu gördüm... Okurken anlayamadığım birtakım sözcükler mırıldanıyordu!"

Umutlanan Benito, "İşte o belgeydi!" diye bağırdı. "Fakat belgeyi emin bir yere saklamış olamaz mı?"

Manoel, "Hayır," dedi, "hayır!.. Çok kıymetliydi; Torrès bir yere saklamayı aklından bile geçirmez. Her zaman kendi üstünde taşımak zorundaydı ve kuşkusuz o kutunun içinde!.."

Benito, "Dur... Dur Manoel!" diye haykırdı. "Anımsıyorum! Evet! Anımsıyorum!.. Kavga ederken ilk darbeyi Torrès'in tam göğsüne indirdiğim anda manchetta pançosunun altında sert bir cisme çarptı... Metal plaka gibi bir şeydi..."

Fragoso, "Kutu o işte!" diye haykırdı.

Manoel, "Evet!" dedi. "Hiç kuşku yok! Kutu ceketinin cebindeydi."

"Peki Torrès'in cesedi?.."

"Onu buluruz!"

"Ya kâğıt? Su kutunun içine girmişse okunmaz hale gelmiştir!"

Manoel, "Yok canım!" cevabını verdi. "Metal kutu sımsıkı kapalıysa!"

Son umutla canlanan Benito, "Manoel," dedi, "hakkın var! Cesedi bulmamız lazım! Gerekirse bütün nehrin altını üstüne getirir, onu buluruz!"

Hemen kılavuz Araujo'yu çağırdılar ve yapılacak işi açıkladılar.

Araujo, "Anlaşıldı!" cevabını verdi. "Amazon ve Negro Irmağı koyarındaki akıntıları ve girdapları tanıyorum. Cesedi bulabiliriz. İki ubas ve iki yerli kayığına bir düzine kadar yerli alalım ve gidelim."

Peder Passanha o sırada Yaquita'nın odasından çıkıyordu. Benito ona doğru giderek belgeyi ele geçirmek için araştırma yapacaklarını birkaç sözcükle bildirdi.

"Şimdilik ne anneme ne de kız kardeşime de bir şey söyleyin!" diye ekledi. "Bu son umuttur. Düş kırıklığına uğrarlarsa ölürler!"

Peder Passanha, "Git çocuğum," diye cevap verdi. "Araştırmalarınızda Tanrı yardımcınız olsun!"

Beş dakika sonra dört tekne jangada'dan uzaklaşıyordu. Negro Irmağını aştıktan sonra Amazon'un yamacına vardılar. Torrès'in ölümcül darbe alıp nehir sularında kaybolduğu yer burasıydı.

Beş dakika sonra dört tekne
jangada'dan uzaklaşıyordu.

VIII
İlk Araştırmalar

Araştırmalara hiç zaman yitirmeden girişmek gerekiyordu. Bu acelenin iki ciddi nedeni vardı.

Birincisi; –ölüm kalım sorunu olan– Joam Dacosta'nın suçsuzluk kanıtıydı. Rio de Janeiro'dan talimat gelmeden önce belgenin ele geçmesi önemliydi. Gerçekten bu talimatın özelliği, mahkûmun kimliği belirlendiğinden bir infaz emri olmasıydı.

İkincisi; Torrès'in cesedinin mümkün mertebe kısa süre suyun içinde kalması gerekiyordu. Bu durumda kutu ve onun içinde bulunan şey sudan etkilenmeyecekti.

Araujo bu bakımdan yalnız zekâsını ve aşırı çabasını göstermekle kalmadı, akarsuyun durumunu ve Negro Irmağı koyarını da çok iyi tanıdığını kanıtladı.

Genç adamlara seslenerek, "Eğer Torrès," dedi, "ilk başta akıntıyla sürüklenmişse nehirde uzunca bir alanı taramak gerekecek. Çürüyen cesedin su yüzeyine çıkması için günlerce beklemek zorunda kalırız."

Manoel, "Bekleyemeyiz," karşılığını verdi. "Hemen bugün, işi halletmemiz lazım!"

Kılavuz, "Ancak ceset yamacın aşağısında," dedi, "otlara ve sazlara takılmış olabilir. O zaman bir saat içinde onu bulmamamız işten bile değil."

Benito, "Hemen işbaşına!" karşılığını verdi.

Harekete geçtiler. Tekneler yamaca yaklaştı, Yerliler sırıkları kullanarak kavganın meydana geldiği düzlüğün dikeyinde bulunan suları yoklamaya başladı.

Zaten olayın geçtiği yer kolayca belirlenmişti. Bir kan sızıntısı, şevin kireçli bölümünü lekelemişti. Leke su yüzeyine kadar dikine uzanıyordu. Orada çok sayıda kanlı damlacık sazların üzerine yayılmıştı. Bunlar cesedin tam suda kaybolduğu yeri gösteriyordu.

Nehrin yaklaşık on beş metre aşağısında uzanan kıyının bir noktası durgun suları büyük bir havza gibi, bir tür girdap gibi tutuyordu. Plajın eteğinde hiçbir akıntı yayılmıyordu ve sazlıklar normalde mutlak bir katılık içinde kalıyordu. Bu nedenle Torrès'in cesedinin açık suya sürüklenmediği umulabilirdi. Üstelik eğer ırmak yatağı yeterli eğime sahip olsaydı, en fazla birkaç ton kayar ve orada da akıntı hissedilmezdi.

İşi bölen ubalar ve kayıklar, bu nedenle arama alanını girdabın en uç çevresiyle sınırladı ve çevreden merkeze kadar ekibin sırıkları keşfedilmemiş tek bir nokta bırakmadı.

Gelgelelim yapılan araştırma hiçbir sonuç vermedi. Maceraperestin cesedine ne nehir yatağının dibinde ne de sazların içinde rastlanıldı.

İşin başlamasından iki saat sonra cesedin herhalde şeve çarparak yanlamasına düştüğü anlaşıldı. Girdabın dışına yuvarlanarak akıntıya kapılmış olsa gerekti.

Manoel, "Umutsuzluğa kapılmanın gereği yok," dedi. "Henüz araştırmadan vazgeçemeyiz!"

Benito, "Nehri enine boyuna aramak mı gerekecek acaba?" diye bağırdı.

Araujo, "Enine olur da," dedi, "boylu boyunca olmaz!.. Bereket versin ki!"

Manoel, "Peki neden?" diye sordu.

"Çünkü Amazon bir mil ötede Negro'yla birleşiyor ve çok belirgin bir dirsek meydana getiriyor. Orada bir çeşit doğal baraj oluşuyor; aynı zamanda nehir yatağı birdenbire sığlaşıyor. Adı Frias olan barajı denizciler çok iyi tanır. Yalnızca su yüzeyinde yüzer şeyler onu aşabilir. Akıntı azaldığından su içindeki şeylerin barajı aşması mümkün olamaz!"

Eğer Araujo yanılmıyorsa bunun mutlu bir durum olmadığı konusu tartışma götürmez. Ama, kısacası, bu eski Amazon uygulamasına güvenmek zorundaydılar. Kılavuzluk yaptığı otuz yıl boyunca akıntının sık olması nedeniyle arttığı Frias Barajı Geçidi ona çoğu zaman büyük dertler açmıştı. Kanalın darlığı ve tabanın yüksekliği bu geçişi çok zorlaştırıyordu ve burada birden fazla kereste dizisi tehlike altındaydı.

Araujo doğru söylüyordu. Eğer Torrès'in cesedi özgül ağırlığıyla hâlâ nehir yatağının kumlu dibindeyse barajın ötesine sürüklenemezdi. Daha sonra gazların genleşmesi sonucu ceset su yüzeyine çıkacak, akıntıya kapılıp barajdan geçecek, çaresiz kaybolacaktı. Ancak tümüyle fiziksel bu olayın gerçekleşmesi için birkaç günün geçmesi gerekiyordu.

Kılavuz Araujo'dan daha becerikli ve bu alanlarda daha bilgili bir adam bulunamazdı. Şimdi Torrès'in cesedinin dar kanalın ötesine en

fazla bir mil kadar taşınamayacağını doğruladığına göre, nehrin tamamı aranarak cesedin mutlaka bulunması gerekiyordu.

Üstelik buradaki hiçbir ada, hiçbir adacık Amazon'un rotasını bozamazdı. Bu nedenle, nehrin iki kıyısının tabanı baraja kadar ziyaret edildiğinde, en ayrıntılı araştırmaların yapılmasının uygun olacağı yer beş yüz fit genişliğindeki yatağın kendisi olacaktı.

Böyle çalıştılar. Amazon'un sağını ve solunu kullanan tekneler iki kıyıyı takip etti. Sırıklarla sazlıklar ve otlar arandı. Bir cesedin tutunabileceği kıyıların en küçük çıkıntılarından tek bir nokta bile Araujo ve Yerlilerin aramalarından kaçamadı.

Ancak tüm bu çalışmalar hiçbir sonuç vermedi ve keşfedilmemiş cesedin nehrin yüzeyine geri getirilemeden günün yarısı çoktan geçmişti.

Yerlilere bir saat dinlenme olanağı tanındı. Bu arada karınlarını doyurdular ve yeniden işe koyuldular.

Bu kez dört teknenin her birini kılavuz, Manoel, Benito ve Fragoso yönetiyordu. Frias Barajıyla Negro ağzının arasında bulunan dört bölgeyi araştırmak için aralarında paylaştılar. Şimdi sıra nehir yatağının araştırılmasına gelmişti. Bu bakımdan, yatağın dibini iyice taramak için sırıklarla manevra yapmak yeterli gelmiyordu. Bunun için taştan ve hurda demirden oluşan sağlam ağlara eklenmiş tırmıklar teknelerin kenarlarından sarkıtıldı. Tekneler kıyı boyunca dikine ilerlerken tırmıklar suya daldırıldı. Bunlar suyun dibini her yönden tarıyordu.

Benito ve arkadaşları akşama kadar bu zorlu işle uğraştı. Ubas'lar ve Yerli kayıkları küreklerin yardımıyla Frias Barajına kadar bütün akarsu yüzeyini dolaştı.

Bu arada tırmıklar suyun dibinde herhangi bir sert cisme çarptığında heyecanlı anlar yaşıyorlardı. Hemen onları yukarı çekiyorlar, gelgelelim o denli aranan ceset yerine, kumlu yataktan kopmuş ot demetleri ya da birkaç ağır taş parçası çıkıyordu.

Buna rağmen araştırmadan vazgeçmeyi kimse aklına bile getirmiyordu. Kurtarma eylemi her şeyi unutturmuştu. Benito, Manoel ve Araujo Yerlileri ne yüreklendirme ne de isteklendirme ihtiyacı duyuyordu. Mert insanlar Iquitos çiftçisi yararına çalıştıklarını biliyordu. Büyük ailenin reisini seviyorlardı. Çünkü o, efendiler ve hizmetkârları birbirinden ayırt etmezdi!

Evet! Gerektiğinde, yorgunluğa aldırış etmeden, gece boyunca suyun dibi taranacaktı. Kaybedilen her dakikanın ne denli önemli olduğunun herkes farkındaydı.

Ne var ki Güneş'in batışından az önce, karanlıkta bu işe devam etmenin bir yarar sağlamayacağını anlayan Araujo teknelere bir araya toplanma işareti verdi. Tekneler Negro koyarına geri döndü, oradan jangada'ya ulaşacaklardı.

Araştırma o denli titiz ve akıllıca yapılmasına rağmen sonuç vermemişti!

Geri dönerlerken Manoel ve Fragoso uğradıkları başarısızlığı Benito'nun yanında konuşmaya cesaret edemedi. Düş kırıklığı sonucu umutsuz bir eyleme başvuracağından korkuyorlar olsa gerekti!

Hemen onları yukarı çekiyorlardı.

Gelgelelim genç adamın ne soğukkanlılığı ne de cesareti tükenmişti. Babasının hayatı ve onurunu kurtarmak için bu kutsal davada sonuna dek gitmeye kararlıydı. Arkadaşlarına seslenerek ilk konuşan o oldu, "Yarın!" dedi, "yeniden başlarız. Mümkünse koşullar daha elverişli olur!"

Manoel, "Evet Benito, haklısın," cevabını verdi. "Yeniden başlamak lazım! Kıyıları ve bütün yatak dibini araştırmadan emin olamayız!"

Araujo, "Hayır! Emin olamayız!" diye ekledi. "Ama ben az önce söylediğim şeyi savunuyorum. Torrès'in cesedi oradadır. Sürüklenemez, çünkü barajı geçemez; su yüzeyine çıkıp barajdan dışarı sürüklenmesi için birkaç gün geçmesi gerekir. Evet! Oradadır! Onu bulamazsam bir daha ağzıma içki koymam!"

Kılavuzun ağzından çıkan bu iddialı sözler çok önem taşıyordu; insanı umutlandıracak şeylerdi.

Ne var ki sözlere karnı tok Benito gözüyle göreceği şeyleri tercih ediyordu. Hemen cevabı yapıştırdı, "Evet Araujo, Torrès'in cesedi hâlâ oradadır ve onu bulacağız, eğer..."

Kılavuz, "Eğer?.." dedi.

"Timsahlara yem olmadıysa!"

Manoel ve Fragoso heyecanlanmış, Araujo'nun vereceği cevabı bekliyorlardı.

Kılavuz birkaç saniye sustu. Cevap vermeden önce düşünmek istediği hissediliyordu.

Nihayet, "Mösyö Benito," dedi, "benim boş yere laf etme âdetim yok. Ben de sizinle aynı fikirdeyim ama iyi dinleyin. On saat boyunca yaptığımız araştırma sırasında nehrin sularında bir tek timsah gördünüz mü?"

Fragoso, "Bir tekini bile görmedim," karşılığını verdi.

Kılavuz devam etti, "Görmediğinize göre demek timsah yok. Bunun anlamı şu ki bu hayvanların saydam sularda dolaşmaları işlerine yaramıyor. Buradan bir çeyrek mil ötede, geniş

karanlık sular bulunuyor; o suları tercih ediyorlar! Jangada'nın bu hayvanlardan bazıları tarafından saldırıya uğramasının nedeni, bu yerde sığınabilecekleri Amazon'un hiçbir kolu olmamasıydı. Buradaysa tamamen farklı bir şey var. Negro Irmağına gidin, orada puanlarına göre timsahları bulacaksınız! Eğer Torrès'in cesedi o nehirde düşseydi, belki de artık onu bulma umudu kalmayacaktı! Ama Amazon'da kayboldu ve Amazon onu bize geri verecek!"

Benito'nun endişesi hafiflemişti, kılavuzun elini tutup sıktı.

"Yarın! Dostlarım!" demekle yetindi.

On dakika sonra, herkes jangada'nın güvertesine çıkmıştı.

O gün Yaquita kocasıyla birkaç saat geçirdi. Ayrılmadan önce kılavuzu, Manoel'i, Benito'yu ve de tekneleri görünce ne tür bir araştırma yapılacağını anladı. Gelgelelim ertesi gün başarısını ona anlatabileceğini umarak Joam Dacosta'ya bu konuda hiçbir şey söylemek istemedi.

Ancak Benito, jangada'ya ayak basar basmaz araştırmasının başarısız olduğunu anladı. Ona doğru ilerledi.

"Hiçbir şey yok mu?" diye sordu.

"Hiçbir şey yok," diye yanıtladı Benito, "ama yarın bizim!"

Ailenin her üyesi odasına çekildi ve ne olduğu hakkında daha fazla konuşulmadı.

Manoel en az bir iki saat dinlenebilmek için Benito'yu yatmaya zorlamak istedi.

"Ne uğruna?" diye yanıtladı Benito. "Uyuyabilir miyim sanki?"

IX
İkinci Araştırmalar

Ertesi gün, 27 ağustosta, Güneş doğmadan önce Benito, Manoel'i bir kenara çekerek, "Dün yaptığımız araştırmalar," dedi, "boşa gitti. Bugün, aynı koşullarda yeniden başlarsak belki yine bir sonuç alamayacağız!"

Manoel, "Olsun," cevabını verdi, "araştırmak gerekiyor."

Benito, "Tamam peki," dedi, "ama Torrès'in cesedi yine bulunmazsa, su yüzeyine çıkması için ne kadar zaman gerekir?"

"Şayet Torrès aniden ölerek değil de canlı suya düşmüşse beş altı gün beklemek gerekir. Fakat ölümcül darbeyi aldıktan sonra hemen kaybolduğuna göre tekrar görünmesi için iki üç gün yeterli olacaktır."

Kesinlikle doğru olan Manoel'in cevabı biraz açıklama gerektiriyor.

Suya düşen insan, vücudunun özgül ağırlığı ve su arasında dengenin sağlanması koşuluyla su üstünde kalmayı becerebilir. Ancak burada yüzme bilmeyen insan söz konusudur. Bu koşullarda, tamamen sulara gömülmezse, ağzını ve burnunu suyun dışında tutar. Fakat genellikle durum farklıdır. Boğulan insanın ilk hareketi mümkün mertebe suyun dışında kalmaya çalışmaktır. Başını kaldırır, kollarını kaldırır. Vücudunun bu

kısımlarını artık su taşıyamacağından, tamamen batsa kaybedeceği ağırlık miktarını bu organlar yitirmez. İşte bunun içindir ki yerçekimine kapılarak sonunda bütünüyle sulara gömülür. Gerçekten ağzından giren su ciğerlerine dolar ve suyun dibini boylar.

Tam tersi çoktan ölmüş bir insanın suya düşmesi durumunda koşullar daha elverişli ve çok farklıdır. Zira yukarıda bahsettiğimiz hareketleri yapamaz ve suyun dibine gider. Soluk almaya çalışmadığından yoğun miktarda su ciğerlerine dolmamıştır. Su yüzeyine çıkması daha çabuk olur.

Manoel'in hâlâ yaşayan bir insan ve çoktan ölmüş bir insanın suya düşmesi durumunda, aralarında fark gözetmesi doğrudur. Canlı insanın suya düşmesi durumunda onun su yüzeyine çıkışı zorunlu olarak daha uzun sürecektir.

Bir bedenin az ya da çok uzun süreli bir suya daldırıldıktan sonra yeniden ortaya çıkması yalnızca hücresel dokuların şişmesine neden olan gazları üreten ayrışmayla belirlenir; ağırlığı artmadan hacmi artar ve yerini değiştirdiği sudan daha hafif olduğundan yükselir ve kendini istenilen kaldırma kuvveti koşullarında bulur.

"Dolayısıyla," diye devam etti Manoel, "her ne kadar koşullar uygun olsa da Torrès nehre düştüğünde artık hayatta olmadığından, çürüme öngörülemeyen koşullar tarafından değiştirilmedikçe, üç günden önce yeniden ortaya çıkamaz."

Benito, "Üç günümüz bile yok!" dedi. "Bekleyemeyiz, biliyorsun! Yeniden araştırmaya başlamak gerekiyor ama başka yöntemle."

Manoel, "Ne yapmak istiyorsun?" diye sordu.

Benito, "Bizzat ben nehrin dibine dalacağım!" diye cevap verdi. "Ellerimle, gözlerimle ararım..."

Manoel, "Yüz kez, bin kez dal!" diye bağırdı. "Kabul! Tırmıklar ya da sırıklarla yoklayarak körü körüne aramaktansa ben de senin gibi doğrudan araştırmaya girişmeyi düşünüyorum. Üç gün bile bekleyemeyeceğimizi ben de düşünüyorum. Ama dalmak, çıkmak, tekrar dalmak; çok kısa süreli araştırmalar. Olmaz! Yeterli değil, işe yaramaz! İkinci kez başarısızlığa uğrama riskimiz var!"

Gözleriyle dostuna yer gibi bakan Benito, "Önerecek başka yöntemin var mı Manoel?" diye sordu.

"Beni dinle. Bir şey var; tanrısal bir şey, bize yardım edebilir!"

"Haydi söyle! Söyle!"

"Dün Manao'dan geçerken Negro Irmağı kıyısında bulunan rıhtımlardan birinin onarıldığını gördüm. Su altı çalışmaları dalgıç elbisesi giyen adamlar tarafından yapılıyordu. O elbiseyi ne pahasına olursa olsun ödünç alalım, kiralayalım, satın alalım. Çok daha elverişli koşullarda araştırma yapmamız mümkün olacak!"

Benito hemen cevap verdi, "Adamlarımıza, Fragoso ve Araujo'ya haber ver, gidelim!"

Manoel'in projesine uygun şekilde alınan kararlar, kılavuz ve berbere bildirildi. Onlar dört tekneyle Frias barajının yanında, Yerlilerin başında kalacak, iki genç adamı bekleyeceklerdi.

Manoel ve Benito hiç zaman yitirmeden karaya çıkıp Manao rıhtımına vardılar. Orada, rıhtım çalışması müteahhidine öyle bir para önerdiler ki adam elbisesini tüm günlüğüne onlara kiraladı.

"Size yardımcı olması için adamlarımdan birini ister misiniz?" diye sordu.

Manoel, "Hava pompasını kullanmak için ustabaşıyla bir adamı bize verin," karşılığını verdi.

"Peki dalgıç elbisesini kim giyecek?"

Benito, "Ben," cevabını verdi.

Manoel, "Sen mi?" diye haykırdı.

"Öyle istiyorum!"

Israr etmek yersizdi.

Bir saat sonra pompayla manevra için gerekli âletleri taşıyan sal, teknelerin beklediği yamacın tabanına kadar gelmişti.

Akciğerlerin işleyişini hiçbir şekilde engellemeden su altına dalıp belli bir süre orada kalmanızı sağlayan bu dalış cihazının nelerden oluştuğunu biliyoruz. Dalgıç, sıvı ortamdaki konumunun dikeyliğini sağlayan, ayakları kurşun tabanlarla kaplanmış, su geçirmez bir kauçuk elbise giyer. Giysinin yakasına, boyun yüksekliğinde, üzerine ön duvarı pencereden yapılmış metal bir topun vidalandığı bakır bir yaka takılır. Dalgıcın kafası bu topun içindedir ve orada rahatlıkla hareket edebilir. Bu topa iki boru bağlanmıştır: biri akciğerlerin işlemesi için uygun olmayan, solunan havanın çıkışı için kullanılır; diğeriyse sal üzerinde çalıştırılan ve solunum ihtiyaçları için yeni hava gönderen bir pompayla iletişim halindedir. Dalgıcın sahada çalışması gerektiğinde sal, dalgıcın üzerinde sabit kalır; dalgıcın yatağın dibine gelip gitmesi gerektiğinde, kendisi ve ekip arasındaki anlaşmaya bağlı olarak sal onun hareketlerini takip eder veya dalgıç salın hareketlerini takip eder.

Bu çok gelişmiş dalış kıyafetleri geçmişe göre daha az tehlike sunuyor. Sıvı ortama daldırılan insan, kıyafetin desteklediği bu aşırı basınca oldukça kolay uyum sağlar. Bu durumda eğer korkunç bir olasılıktan korkulacak olsaydı, bu, nehrin derinliklerinde bir timsahla karşılaşılmasından kaynaklanırdı. Ancak Araujo'nun gözlemlediği gibi, önceki gün bu amfibilerden hiçbirinin ihbarı yapılmamıştı ve Amazon'un kollarındaki kara suları aramayı tercih ettiklerini biliyoruz. Üstelik herhangi bir tehlike durumunda dalgıcın salın üzerine yerleştirilmiş bir zilin ipi her zaman elinin altında bulunur ve en ufak bir çaldığında hızla yüzeye çıkarılabilir.

Benito hâlâ çok sakindi. Kararını vermiş, uygulayacaktı. Dalgıç elbisesini giydi. Başı metalik başlığın içinde kayboldu. Eline mızrağa benzeyen, demirden bir çeşit sivri sırık aldı. Bu aletle otları ve nehir yatağına biriken çer çöp çökeleğini tarayacaktı. Bir işareti üzerine suyun dibine indirildi.

Saldaki adamlar bu işe alışkındı. Hemen hava pompasını çalıştırmaya başladılar. O sırada Araujo'nun emrindeki dört jangada Yerlisi, sırıklarla salı istenilen yöne itiyordu.

Birine Fragoso'nun, diğerine Manoel'in bindiği iki yerli kayığı, iki kürekçinin yardımıyla sala eşlik ediyordu. Eğer Benito, sonunda Torrès'in cesedini bulup Amazon yüzeyine çıkarırsa, onu almak için her an hazır bekliyorlardı.

Suyun dibine indirildi.

X
Bir Pare Top Atışı

Benito maceraperestin cesedini hâlâ ondan saklayan bu geniş örtünün altına inmişti. Ah! Eğer büyük nehrin bu sularını başka yöne çevirebilecek, buharlaştırabilecek, kurutabilecek gücü olsaydı, eğer barajın aşağısındaki Negro Irmağıyla birleştiği yere kadar tüm Frias havzasını kurutabilseydi, Torrès'in kıyafetlerinde saklanan bu dava şüphesiz çoktan onun elindeydi! Babasının masumiyeti tanınacaktı! Özgür kalan Joam Dacosta halkıyla birlikte nehirden inişe devam edebilirdi ve korkunç sınavlardan kaçınılabilirdi!

Benito suyun dibine ayak basmıştı. Ağır tabanlıkları nehir yatağının çakıllı kumlarını çatırdatıyordu. Suyun derinliği yaklaşık on on beş ayağı buluyordu. Burası, Torrès'in tam kaybolduğu, çok sarp ve dik yamacın dibiydi.

Sazlar, çalı kökleri, sualtı bitkilerinden oluşan karmakarışık bir öbek üst üste yığılmıştı. Önceki gün yapılan araştırmalarda sınıklardan hiçbirinin birbirine geçmiş bu yığını neden tarayamadığı besbelliydi. Şu halde, cesedin sualtı çalılıklarına takılması mümkündü. Belki düştüğü yerde, henüz duruyordu.

Bu yerde, bankanın noktalarından birinin uzatılmasıyla üretilen girdap sayesinde akım kesinlikle sıfırdı. Bu nedenle Benito yalnızca Yerlilerin

gaflarının başının üzerinde hareket ettirdiği sal hareketlerine uyuyordu.

Bulutsuz bir gökyüzünde parlayan muhteşem Güneş'in neredeyse normal bir şekilde ışınlarını fırlattığı bu berrak sulara ışık oldukça derinden nüfuz etti. Bir sıvı tabakası altında olağan görüş koşulları altında, görüşün son derece sınırlı olması için altı metrelik bir derinlik yeterlidir ama burada sular parlak bir sıvıyla doymuş gibiydi ve karanlık nehrin dibini ondan çalmadan Benito daha da aşağıya inebilirdi.

Genç adam yavaş yavaş ilerledi. Otları, tabana çökmüş çer çöpü sırıklarla tarıyordu. Sık bir çalılığın içinden kaçan kuş sürülerine benzeyen balıklar "uçar" gibi kaçışıyordu. Sanki kırık bir aynanın binlerce parçası suların içinde kımıl kımıl oynaşıyordu. Aynı anda, yuvalarından kovulan kocaman karıncalara benzeyen yüzlerce yengeç sarımtırak kum üzerinde koşuşuyordu.

Gelgelelim Benito yatak dibinin el değmemiş hiçbir noktasını bırakmamasına rağmen araştırmaları sonuç vermiyordu. O sırada, yatağın hayli meyilli olduğunu gördü, cesedin girdabın ötesine, akarsuyun ortasına yuvarlanmış olabileceği sonucuna vardı. Eğer durum böyleyse, belki ceset hâlâ oradaydı. Zira derinliği gitgide çoğalan bir yerde, akıntı onu yakalayamazdı.

Nitekim Benito ot yığınını yokladıktan sonra, araştırmalarını bu yönde yoğunlaştırdı. İlerlemeye devam etti. Sal bir çeyrek saattir onu izliyordu.

Bir çeyrek saat geçmiş, Benito hâlâ hiçbir şey bulamamıştı. O anda, su yüzeyine çıkma ihtiyacı hissetti. Fizyolojik durumunu düzeltip yeniden

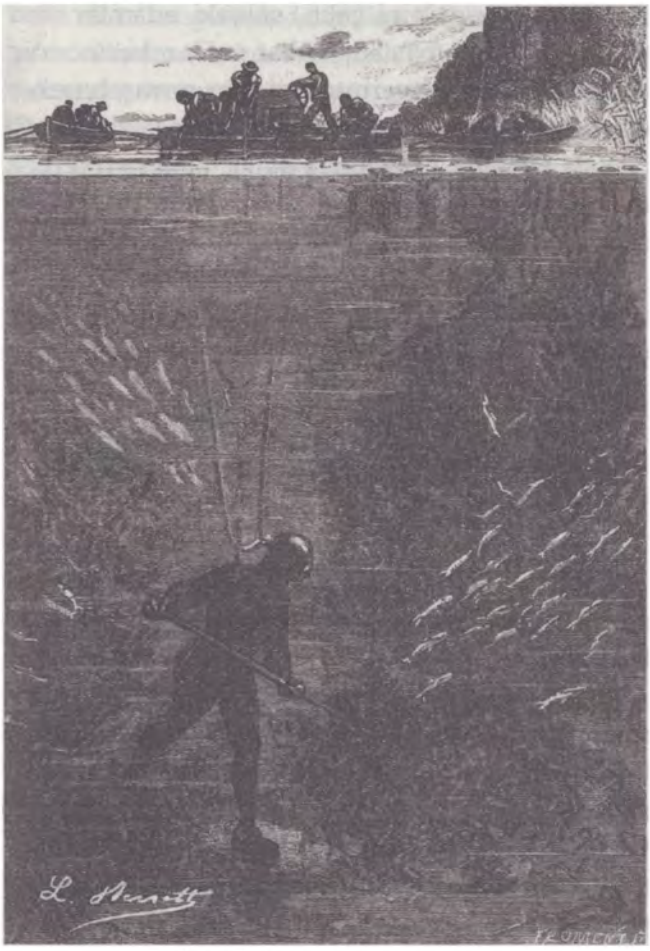

"Uçar" gibi kaçışan balıklar.

gücünü toplamak niyetindeydi. Akarsu derinliği bazı yerlerde çoğalıyordu, dolayısıyla yaklaşık otuz ayak derinliğe inmek zorunda kalacaktı. Suyun basıncından etkilenmişti. Bu türden işe alışkın olmadığından fiziksel bakımdan yorulmuş, manevi bakımdan sersemlemişti.

Benito işaret ipini çekti, saldaki adamlar onu yukarı çekmeye başladı. Fakat azalan basıncın iç organlarına zarar vermemesi için yavaş hareket ediyorlardı. Dakika başına iki üç ayak çekiyorlardı.

Sala ayak basar basmaz dalgıç elbisesinin metalik başlığı çıkarıldı. Genç adam uzun uzun soluk aldı, biraz dinlenmek amacıyla oturdu.

Yerli kayıkları hemen yaklaştı. Manoel, Fragoso ve Araujo onun yanına geldi. Konuşmasını bekliyorlardı.

Manoel, "Ee, ne oldu?" diye sordu.

"Henüz hiçbir şey!.. Hiçbir şey!"

"Hiçbir ize rastlamadın mı?"

"Hayır."

"Senin yerine ben arasam?"

Benito, "Olmaz Manoel," dedi. "Ben başladım... Nerede bulacağımı biliyorum... Bırak halledeyim!"

Benito kılavuza yamacın alt kısmını Frias barajına kadar taramak niyetinde olduğunu açıkladı. Sığlaşan zemin cesedi orada durdurmuş olabilirdi. Zaten çok az olasılık da olsa ceset suyun içinde yüzebildiyse, akıntıdan etkilenmesi mümkündü. Fakat her şeyden önce, yamaçtan yanlamasına uzaklaşıp yatağın meyliyle oluşan derinliği dikkatle incelemek istiyordu. Zira orada sıralar haliyle yatağın dibine ulaşamamıştı.

Araujo bu projeyi onayladı ve hazırlıklara girişti.

Manoel, Benito'ya birkaç tavsiyede bulunmanın yerinde olacağını düşündü, "Mademki araştırmalarını bu tarafta sürdürmek istiyorsun," dedi, "sal yanlamasına o yönü izleyecek. Aman dikkatli ol Benito! Şimdi hiç denemediğin derinliğe dalacaksın;

belki elli altmış ayak derinlikte iki atmosferlik basınca dayanmak zorundasın. Tehlikeye atılırken çok yavaş hareket et; basınç seni sersemletebilir. Nerede olduğunu, nereye gittiğini bilemezsin. Kafan bir mengeneyle sıkışırmış gibi olursa, kulakların sürekli uğuldamaya başlarsa, işaret vermekte hiç tereddüt etme, hemen seni yukarı çekeriz. Sonra, yeniden başlarsın. Ama hiç olmazsa, bu derinlikte hareket etmeye biraz daha alışmış olursun."

Benito bu öğütlerin önemini anladığını ve onları hesaba katacağını belirtti. Manoel'e söz verdi. Belki kendisine en lazım olacağı anda, bilincini kaybedebileceğinin söylenmesi özellikle çarpıcı gelmişti.

Manoel'in elini sıktı. Dalgıç başlığı yeniden başına geçirildi. Sonra hava pompası çalışmaya başladı. Dalgıç çok geçmeden sularda kayboldu.

O sırada sal sol kıyıdan kırk ayak kadar açılmıştı. Ancak nehrin ortasına doğru ilerledikçe akıntı onu daha hızlı sürüklemeye başlıyordu. Bunun üzerine ubas'lar palamarla sala bağlandı, kürekçiler de salı akıntıya karşı tutmaya çalıştı. Böylece çok yavaş yer değiştiriyordu.

Benito yavaşça aşağı indi, sert zemine bastı. Tabanlıkları kumlu yatağın üzerinde ilerlemeye başladığında yukarıdan sarkıtılan ipin uzunluğuna bakılırsa, altmış beş yetmiş ayak derinliğe daldığı söylenebilirdi. Gerçekten burada normal su seviyesinin hayli altına inen, hatırı sayılır bir çukur vardı.

Sular daha karanlıktı ama saydam olduklarından hâlâ yeterli miktarda ışığı sızdırabiliyorlardı. Dolayısıyla Benito akarsuyun dibine dağılmış nesneleri ayırt edebiliyor, rahatlıkla

ilerleyebiliyordu. Zaten mikalı kum, bir çeşit yansıtıcı işlevi görüyordu. Işıklı tozlar halinde yansıyan nesneleri seçmek zor sayılmazdı.

Benito ilerliyor, bakınıyor, en basit oyukları çubuğuyla yokluyordu. Bir yandan yavaş yavaş dalmaya devam ediyordu. İsteği üzerine ipi biraz daha koyuveriyorlardı. Soluk alıp vermesine yarayan borular tıkanmamıştı. Hava pompası normal koşullarda işlevini görüyordu.

Böylece Benito Amazon yatağının ortalarına erişecek kadar uzaklaştı. En şiddetli basınç oradaydı.

Ara sıra etrafını koyu karanlık kaplıyor, o zaman hiçbir şey göremiyordu. Ancak geçici bir olaydı bu. Başının üzerinde yer değiştiren sal Güneş ışınlarının görünmesini engelliyor, bu yüzden ortalık kararıyordu. Fakat bir saniye sonra, kocaman gölge kayboluyor, kum bütünüyle ışığı yansıtıyordu.

Benito hâlâ aşağı iniyordu. Bunu özellikle sıvı kütlenin vücuduna uyguladığı artan basınçta hissetti. Nefes alması daha zordu, organlarının geri çekilebilirliği artık uygun şekilde dengelenmiş bir atmosferik ortamda olduğu kadar kolaylıkla kendi isteğiyle çalışmıyordu. Bu koşullar altında kendini alışık olmadığı fizyolojik etkilerin etkisi altında buldu. Uğultu kulaklarında daha da yükseldi ama düşünceleri hâlâ berrak olduğundan akıl yürütmenin beyninde –biraz doğallıktan uzak da olsa– mükemmel bir netlikte gerçekleştiğini hissettiğinden, çekme sinyali vermek istemedi ve daha derine inmeye devam etti.

Bir an, içinde bulunduğu alacakaranlıkta, belirsiz bir yığın dikkatini çekti. Sualtı bitkilerinin arasına saklanmış bir ceset biçimini andırıyordu.

Aşırı bir heyecan duydu. O yöne doğru ilerledi. Çubuğuyla yığını kımıldattı.

Bu, kocaman bir timsah ölüsünden başka şey değildi. Çoktan iskelete dönüşmüştü. Negro Irmağının akıntısı onu Amazon yatağına kadar sürüklemişti.

Benito geriledi. Kılavuzun bu sularda timsah bulunmadığını iddia etmesine rağmen birkaç timsahın Frias barajının derin sularına girmiş olabileceği aklından geçti.

Ama bu düşünceyi kafasından çıkardı ve yürüyüşünü sürdürdü. Basınca rağmen dibe yaklaşıyordu.

Seksen ya da yüz ayak derinliğe inmiş olsa gerekti. Sonuçta üç atmosferlik bir basınca maruz kalıyordu. Çukur biraz daha derinleşirse çok geçmeden araştırmayı yarıda bırakmak zorunda kalacaktı.

Yüz yirmi ya da yüz otuz ayak derinlikte yaşanan deneyimler, bunun son sınır olduğunu ve bu sının aşmanın sualtı dalışları bakımından tehlikeli sayılacağını göstermişti. Yalnız insan organizmasının bu denli basınca uyum sağlayamaması şöyle dursun, aygıtların da yeterli oksijen tedarik edemediği anlaşılmıştı.

Bununla beraber Benito manevi gücü ve fiziksel enerjisi elverdiği sürece ilerlemeye kararlıydı. Anlaşılmaz bir önseziye tutulmuş, uçuruma doğru çekildiğini hissediyordu. Sanki ceset bu çukurun dibine yuvarlanmış olsa gerekti. Belki de Torrès'in üzerinde para, altın ya da silah gibi ağır eşyalar vardı ve o ağırlık onu çukurun dibine çekmişti.

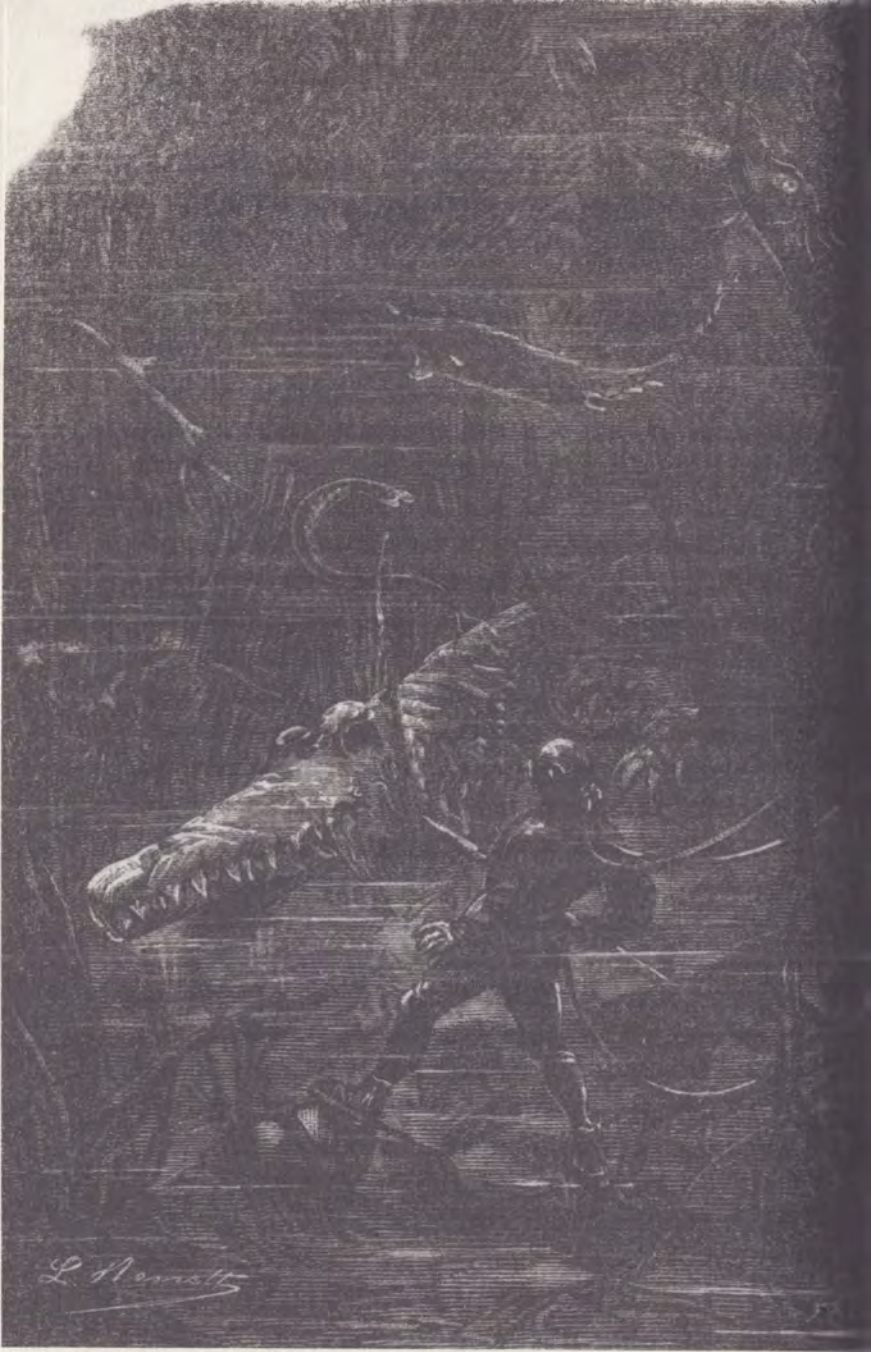

Benito geriledi.

Ansızın, karanlık bir oyuğun içinde bir ceset gördü. Evet! Bir ceset! Giyinik halde, kolları başına yaslanmış, uyuyan bir adam gibi uzanmış bir ceset!

Torrès miydi? Koyu karanlık yüzünden tanımakta zorlanıyordu. Gerçekten bir insan vücuduydu. Mutlak bir hareketsizlik içinde, on adım ötede uzanmış yatıyordu.

Birdenbire, beklenmedik, çok şiddetli bir sarsıntı bütün bedenini titretti! Uzun bir kayış vücuduna çarpıyordu. Kalın dalgıç elbisesine rağmen art arda kırbaçlandığını hissetti.

Kendi kendine, "Bir torpilbalığı!" dedi.

Dudaklarından çıkan biricik sözcük bu oldu.

Gerçekten az önce ona saldıran bir "puraqué" idi. Brezilyalılar torpilbalığı ya da elektrikli yılanbalığına bu adı verir.

Sırtında ve kuyruğunda, küçük dikey şeritlerle birbirine bağlanan bıçaklardan oluşan ve son derece güçlü sinirlerle çalıştırılan bir aparatla donatılmış, siyahımsı ve sümüksü deriye sahip bu tür yılan balıklarının ne olduğunu kimse bilmez. Eşsiz elektriksel özelliklere sahip olan bu hayvan, müthiş şoklar üretme kapasitesine sahiptir. Bu torpilbalıklarından bazıları zar zor yılan büyüklüğündedir, diğerlerinin uzunluğuysa üç metreye ulaşır; daha nadir olan diğerleri sekiz ila on inçlik bir genişlikte on beş ve yirmiyi aşar.

Torpilbalıkları hem Amazon'da hem de Amazon kollarında bolca bulunur. Az önce yaydan boşalan ok gibi dalgıca saldıran, yaklaşık on ayak uzunluğunda o canlı "bobinlerden" biriydi.

Torrès miydi?

Benito korkunç hayvanın ne denli tehlikeli olduğunu hemen anlamıştı. Elbisesi onu koruyamazdı, yetersizdi. Torpilbalığından ilkin hafif hafif yayılan elektrik deşarjları gitgide şiddetlendi ve bir an geldi ki tamamen boşalarak durdular.

Bu denli elektrik şokuna dayanamayan Benito kumun üzerine serildi. Torpilbalığından yayılan elektrik sonucu organları yavaş yavaş çöküyordu. Hayvan yavaşça sürünüyor, kıvrıla kıvrıla bedenini sarıyordu. Benito artık kollarını kaldıramıyordu. Çok geçmeden çubuğu elinden kaydı, eliyle işaret ipini çekecek gücü kendinde bulamadı.

Mahvolduğunu hissediyordu. Zavallı dalgıçla korkunç hayvan arasında nasıl bir boğuşma sürdüğünü ne Manoel ne de arkadaşları hayal edebilirdi. Genç adam kendini savunamıyor, çırpınmakla yetiniyordu.

O sırada, bir ceset –şüphesiz Torrès'in cesedi!– gözlerinin önünde beliriyordu!

Benito üstün bir kendini koruma içgüdüsüyle aramak istedi!.. Sesi hiçbir sesin kaçmasına izin vermeyen bu metal kutunun içinde son nefesini verdi!

O anda torpibalığı saldırılarını iki katına çıkardı; Benito'nun kumun üzerinde kesilmiş bir solucanın parçaları gibi seğirmesine neden olan ve hayvanın kamçısı altında kaslarının bükülmesine neden olan şoklar başlattı.

Benito tümüyle kendinden geçtiğini hissetti. Gözleri yavaş yavaş kararda, organları kasıldı!..

Ancak görme duyusunu yitirmeden ve bilincini kaybetmeden önce, beklenmedik, anlaşılmaz, tuhaf bir olay meydana geldi.

Suyun altına kulakları sağır edici bir patlama yayıldı. Sanki gök gürültüsüydü. Patlamanın çıkardığı dalgalar, torpilbalığının sarsıntılarıyla bulanıklaşan suları altüst etti. Benito dehşet verici bir gürültü duymuştu. Gürültünün yankıları akarsuyun derinliklerine kadar uzandı.

Ansızın, müthiş bir çığlık attı!.. Gözlerinin önünde korkutucu bir hayalet belirdi.

Şimdiye dek yerde uzanmış yatan, boğulmuş adamın cesedi ayağa dikiliyordu!.. Başka bir dünyada yaşıyormuş gibi dalgalar kollarını kımıldatıyordu!.. Korkunç ceset, çırpınarak sıçrıyordu!

Gerçekten Torrès'di! Güneş ışını, suyun dibinden doğrudan cesede vurmuş, Benito alçağın yeşilimtırak, şişmiş yüzünü tanımıştı. Kendi elleriyle öldürdüğü, son soluğunu suların dibinde veren adamdı bu!

Benito tutuklaşan organlarını artık kımıldatamıyordu. O anda ağır tabanlıkları onu kumlu yatağa mıhlamış gibi tutuyordu. Ceset dikildi, başını yukarıdan aşağıya salladı, sualtı çalılığına takılıp kaldığı oyuktan kurtuldu. Görüntü korkunçtu. Amazon'un yukarılarına doğru, dikine yükseldi!

Ceset Amazon'un yukarılarına
doğru yükseldi!

XI
Kutuda Ne Vardı?

Neler oluyordu? Tam anlamıyla fiziksel bir olay gerçekleşmişti.

Açıklayalım: Manao yönüne giden donanmaya ait bir topçeker, *Santa-Ana*, Amazon'u izleyerek Frias barajından geçiyordu. Negro ağzına gelmeden az önce flamalarını çekmiş, Brezilya bayrağını bir pare top atışıyla selamlamıştı. Patlama sonucu su yüzeyinde titreşimler meydana gelmiş, aynı titreşimler nehrin dibine kadar yayılmıştı. Bu olay, çürümeye yüz tutup zaten hafiflemiş Torrès'in cesedini kaldırmaya yetmiş, ölü haliyle Amazon'un yüzeyine çıkmıştı.

İyi bilinen bu olay, cesedin yeniden ortaya çıkışını açıklamaya yetiyordu. Yalnız şunu kabul etmek gerekir ki *Santa-Ana*'nın oradan geçişi mutlu bir tesadüftü.

Manoel'in haykırışını, bütün arkadaşlarının bağırıp çağırmaları izledi. Yerli kayıklarından biri hemen cesede doğru yöneldi. O anda dalgıç sala alınıyordu.

Benito yukarı alınıp da tamamen cansız bir halde salın üzerine yatırıldığında Manoel'in dışavurduğu heyecan anlatılır cinsten değildi. Benito henüz hiçbir yaşam belirtisi göstermiyordu.

Amazon suları bir kurban daha mı alacaktı?

Genç adamın üzerinde bulunan dalgıç elbisesi son hızla çıkarıldı.

Torpilbalığının şiddetli elektrik deşarjları sonucu Benito tam anlamıyla bilincini yitirmişti.

Serseme dönen Manoel ona sesleniyor, kendi nefesini üflüyor, kalp atışlarını anlamaya çalışıyordu.

"Kalbi çarpıyor! Kalbi çarpıyor!" diye haykırdı.

Benito tam anlamıyla bilincini yitirmişti.

Evet! Benito'nun kalbi hâlâ çarpıyordu. Manoel'in birkaç dakika süren tedavisinin ardından yaşama geri döndü.

"Ceset! Ceset!"

Benito'nun ağzından çıkan ilk ve biricik sözcükler bunlardı.

Torrès'in cesedini sala taşıyan yerli kayığını işaret eden Fragoso, "İşte orada!" cevabını verdi.

Manoel, "Peki sana ne oldu Benito?" diye sordu. "Havasız mı kaldın?"

Benito, "Hayır," dedi. "Bir torpilbalığı üzerime saldırdı!.. Ama o gürültü?.. O patlama neydi?.."

Manoel, "Top atıldı!" diye cevap verdi. "Bir pare top atışı cesedi su yüzeyine çıkardı!"

O anda yerli kayığı sala yanaşıyordu. Yerliler tarafından kurtarılan ceset kayığın dibine yatırılmıştı. Suyun içinde kalmasına rağmen henüz bozulmamıştı. Kolayca tanınıyordu. Bu bakımdan hiç kuşku yoktu.

Kayığın içine diz çöken Fragoso ölünün parça parça dağılan giysilerini yırtmaya başladı.

Bir an, Torrès'in çıplak kalan sağ kolu, Fragoso'nun dikkatini çekti. Gerçekten, kolun üzerinde eski bir bıçak darbesinin yara izi açık seçik görülüyordu.

Fragoso, "Bu yara izi!" diye haykırdı. "Ama... Tamam o!.. Şimdi anımsıyorum..."

Manoel, "Neyi?" diye sordu.

"Bir kavgayı!.. Evet! Madeira'da benim tanıklık yaptığım bir kavga!.. Üç yıl önce! Nasıl unutmuşum bunu!.. Torrès köle avcıları milisine bağlıydı! Ah! Bu alçağı daha önce gördüğümü pekâlâ biliyordum!"

Benito, "Bize ne şimdi bundan!" diye bağırdı. "Kutu! Kutu nerede?.. Hâlâ üzerinde mi?"

Benito cesedin artakalan giysilerini parçalamaya yeltendi.

Manoel onu durdurdu.

"Bir saniye Benito!" dedi.

Jangada personelinden olmayan saldaki adamların daha ilerde tanıklık yapacaklarına kuşku yoktu. Manoel onlara dönerek, "Burada yaptığımız hiçbir şeyi aklınızdan çıkarmayın dostlarım!" dedi. "Olayın nasıl geçtiğini mahkeme önünde yeniden anlatacaksınız."

Adamlar kayığın yanına sokuldu.

Fragoso o sırada Torrès'in cesedini sıkan kuşağı yırtık pançosunun altından çözdü. Ceketin cebini eliyle yokladı.

"Kutu!" diye haykırdı.

Benito'dan bir sevinç çığlığı çıktı. İçinde ne olduğunu anlamak için kutuyu yakalamaya yeltendi.

Soğukkanlılığını kaybetmeyen Manoel bir daha, "Olmaz," dedi. "Yargıçların kafasında hiç kuşku kalmamalı! Tarafsız tanıkların bu kutunun gerçekten cesetten çıktığını söylemesi gerekiyor!"

Benito, "Hakkın var," karşılığını verdi.

Manoel salın ustabaşısına seslenerek, "Dostum," dedi, "ceketin cebini bizzat arar mısınız?"

Ustabaşı itaat etti. Cebin içinden metal bir kutu çıkardı. Kutunun kapağı sımsıkı kapalıydı; suyun içinde uzun süre kalmasına rağmen hiç zarar görmemişe benziyordu.

Kendine hâkim olamayan Benito, "Kâğıt... Kâğıt hâlâ onun içinde mi?" diye bağırdı.

Manoel, "Kutuyu açma yetkisi yargıcındır!" karşılığını verdi. "İçinde bir belge olup olmadığını yalnız o açıklayabilir!"

Benito, "Evet... Evet... Yine sen haklısın Manoel!" diye cevap verdi. "Manao'ya! Manao'ya gidelim dostlarım!"

Benito, Manoel, Fragoso ve kutuyu elinden bırakmayan ustabaşı hemen kayıklardan birine bindi. Tam uzaklaşacaklardı ki Fragoso, "Ceset ne olacak?" diye sordu.

Yerli kayığı durdu.

Gerçekten Yerliler maceraperestin ölüsünü çoktan suya atmıştı. Nehirde sürükleniyordu.

Benito, "Torrès alçağın biriydi. Kendi hayatımı riske atarak namusluca karşısına çıktım. Tanrı benim elimle onu öldürdü. Ama cesedi gömülmeli!"

Bunun üzerine cesedi gidip alması için ikinci kayığa emir verildi. Ölü nehir kıyısına götürülecek, orada gömülecekti.

Tam o anda nehrin üzerinde süzülen yırtıcı bir kuş sürüsü yüzen cesede saldırdı. Küçük akbaba cinsinden urubus'tu bunlar. Tüysüz boyunlu, uzun bacaklı, karga gibi siyah tüylü bu yaratıklara Güney Amerika'da "gallinazos" denir. Son derece doymak bilmez hayvanlardır. Onların gaga darbeleriyle parça parça edilen ceset azar azar suya daldı ve Torrès'in son kalıntısı da Amazon sularında kayboldu.

Hızla yol alan kayık on dakika sonra Manao Limanına vardı. Benito ve arkadaşları karaya çıkıp kentin sokaklarına daldı.

Birkaç dakika sonra Yargıç Jarriquez'in konutuna gelmişlerdi. Hizmetkârlarından birini uyararak hemen görüşmek istediklerini bildirdiler.

Urubus'lar.

Yargıç onları çalışma odasına almalarını emretti.

Orada Manoel olan biten her şeyi anlattı. Benito'nun namusluca kendisiyle kavgaya girişmesinin ardından Torrès'in ölümcül darbe aldığı andan başladı; kutunun cesedin üzerinde çıkmasından ve onun ustabaşı tarafından ceketin cebinden alınmasına kadar her şeyi bir bir açıkladı.

Bütün bu anlatı Joam Dacosta'nın Torrès konusunda yaptığı savunmayı ve Torrès'in önerdiği pazarlığı doğruluyordu. Gelgelelim Yargıç Jarriquez pek inandığını belirtmeyecek şekilde gülümsemekten kendini alamadı.

Manoel, "İşte kutu mösyö," dedi. "Biz bir kez olsun, elimizi sürmedik. Onu size getiren adam, kendi elleriyle Torrès'in cesedinde bulmuştur!"

Yargıç kutuyu aldı, dikkatle inceledi, kıymetli bir eşyaymış gibi evirdi çevirdi. Kutuyu sallayınca, içinde bulunan paralar metalik bir ses çıkardı.

Herhalde o denli aranan belge bu kutunun içinde yoktu! Oysa olayın gerçek faili tarafından yazılmış, Torrès haksız bir şekilde onu Joam Dacosta'ya satmaya kalkışmıştı. Mahkûmun suçsuzluğunu kanıtlayan o maddi delil umarsızca kayıp mı olmuştu?

Bu sahnedeki oyuncuların ne denli heyecanlandığı kolayca anlaşılır. Kalbinin parça parça olduğunu hisseden Benito bağırmamak için kendini zor tutuyordu. Nihayet çatlak bir sesle, "İçini açın mösyö, kutuyu açın!" diye haykırdı.

Yargıç Jarriquez, kutunun kapağını açmaya başladı. Kapak kaldırıldığında yargıç kutuyu ters

çevirdi, birkaç tane altın para masanın üzerine yuvarlandı.

Yere düşmemek için masanın kenarına tutunan Benito bir kez daha, "Ama kâğıt!.. Kâğıt nerede?" diye bağırdı.

Yargıç parmaklarını kutunun içine soktu, hiç zorluk çekmeden içinden sararmış bir kâğıt çıkardı. Özenle katlanmış kâğıt sudan etkilenmemiş gözüküyordu.

Fragoso, "Belge! İşte orada!" diye haykırdı. "Evet! Torrès'in ellerinde gördüğüm kâğıt bu!"

Yargıç Jarriquez kâğıdı açıp göz gezdirdi. Tersini yüzünü çevirip inceledi. Kâğıdın üzeri hayli büyük harflerle kaplıydı.

"Bu, gerçekten bir belge," dedi. "Buna kuşku yok. Gerçekten bir belge!"

Benito, "Evet," diye cevap verdi. "Babamın suçsuzluğunu kanıtlayan belgedir!"

Yargıç Jarriquez, "Bir şey diyemem," dedi. "Korkarım bunu anlamak kolay olmayacak!"

Ölü gibi sapsarı kesilen Benito, "Peki neden?" diye bağırdı.

Yargıç Jarriquez, "Çünkü belge şifreli bir dille yazılmış," cevabını verdi, "bu belgeyi..."

"Nasıl?"

"Şifre çözücü formülümüz yok!"

XII
Belge

Gerçekten ne Joam Dacosta'nın ne de yakınlarının aklından bile geçirmediği çok ciddi engel işte buydu. Bu hikâyenin başlangıcını unutmayanlar bilir; belge şifreli bir dille yazılmış, kriptolojide kullanılan sayısız sistemlerden biriyle kaleme alınmıştı.

Ama hangisiyle?

Onu keşfetmek, insan beyninin kullanabileceği becerikliliğe bağlıydı.

Benito ve arkadaşlarını başından savmadan önce, Yargıç Jarriquez belgenin tam bir kopyasını çıkarttırdı. Orijinal belgeyi saklamak istiyordu. Kopyayı herkesin önünde aslıyla karşılaştırdı. Sonra mahkûma iletmeleri için, usulüne uygun biçimde iki genç adama teslim etti.

Ertesi gün için yargıçtan randevu alındı. Oradan ayrılan genç adamlar bir an bile gecikmeden Joam Dacosta'yı görmek istiyordu. Hemen hapishaneye gittiler.

Orada mahkûmla yapılan hızlı bir görüşme sonucunda olan biten her şeyi anlattılar.

Joam Dacosta belgeyi aldı, dikkatle inceledi. Sonra, başını sallayarak oğluna geri verdi.

"Hiçbir yerde bulamayacağım kanıt," dedi, "belki de bu yazının içinde! Fakat bu kanıt elime geçmezse, geçmiş yaşamımda dürüst olduğum

kanıtlanmazsa, insanların adaletini beklemekten başka çarem yok! Yazgım Tanrı'ya kalmış sayılır!"

Herkes bunu çok iyi anlıyordu! Eğer belgenin şifresi çözülmezse mahkûmun akıbeti çok kötüydü!

Benito, "Çözeriz baba!" diye haykırdı. "Bu tür belge incelemeye direnemez! Bize güvenin... Evet! Güvenin! Tanrı haklı olduğumuzu doğrulayan bu belgeyi mucize sonucu elimize verdi; onu bulmamız için bize yol gösterdi, çözmemiz için de zekâmıza yol gösterecek, bunu bizden esirgemeyecektir!"

Joam Dacosta, Benito ve Manoel'in elini sıktı. Çok heyecanlanan iki genç adam oradan ayrılıp dosdoğru jangada'nın yolunu tuttu. Yaquita onları bekliyordu.

Önceki günden beri meydana gelen gelişmeler hakkında hemen Yaquita'yı bilgilendirdiler. Torrès'in cesedinin ortaya çıkışını, belgenin bulunuşunu ve olayın gerçek failinin onu tuhaf biçimde yazışını tek tek anlattılar. Maceraperestin arkadaşı olan bu adam herhalde belgenin yabancı ellere geçmesi halinde sakıncalı sonuçlar doğacağını düşünmüş, onun için böyle bir formül kullanmıştı.

Aynı şekilde Lina da bu beklenmedik gelişme ve Fragoso'nun keşfi hakkında haliyle bilgilendirildi. Torrès eski bir köle avcısıydı; Madeira dolaylarında faaliyet gösteren milise bağlıydı.

Genç melez kız, "Peki ona hangi koşullarda rastladınız?" diye sordu.

Fragoso, "İşim sırasında, Amazon dolaylarında," karşılığını verdi. "O zaman mesleğimi uygulamak için köyden köye dolaşıyordum."

"Ya o yara izi?.."

"Şöyle oldu: Bir gün Aranas misyoner köyüne varmıştım. O anda bu Torrès arkadaşlarından biriyle –bu adamlar berbat heriflerdir!– kavgaya tutuştu. Torrès'i daha önce görmemiştim. Bir bıçak darbesi köle avcısının kolunu yaraladı ve kavga bitti. Doktor olmadığından yarasını ben sardım. İşte böyle tanışmıştık!"

Genç kız, "Ne önemi var," dedi, "Torrès'in kim olduğunu zaten biliyoruz! Cinayetin faili o değil; bilgimize bir katkısı yok!"

Fragoso, "Evet, kuşkusuz," diye cevap verdi. "Fakat o lanet belgeyi sonunda okuyacağız! Joam Dacosta'nın masum olduğu herkesin gözü önüne serilecek!"

Yaquita, Benito, Manoel ve Minha da aynı umudu besliyordu. Nitekim, hepsi bir araya gelerek konutun salonuna kapanıp saatlerce belgeyi deşifre etmeye çalıştılar.

Onlar aynı umudu besliyordu ama –bu noktanın üzerinde durmak önemlidir– Yargıç Jarriquez de umutlanıyordu.

Sorgusu sonunda, Joam Dacosta'nın kimliğini belirleyen tutanağı kaleme aldıktan sonra, yargıç bu tutanağı Adalet Bakanlığına göndermişti. Böylece kendi hesabına bu konunun kapandığını düşünüyordu. Ama işin aslı öyle değildi.

Gerçekten, belgenin keşfinden bu yana, kendini birden özel uzmanlık alanının içinde buldu. Sayısız bilmece çözmüş, sayısal bilinmeyenlerle uğraşmıştı. Belge tam adamına rastlamıştı.

Nitekim bu belgenin belki de Joam Dacosta'nın suçsuzluğunu kanıtlayacağını düşününce, bütün

Belge tam adamına rastlamıştı.

araştırıcı içgüdülerinin uyandığını hissetti. İşte şifreli bir yazı karşısında duruyordu! Artık onun anlamını çözmekten başka şey düşünemezdi. Aç susuz kalana dek bunu çözmeye çalışacaktı.

Genç adamların ayrılışından sonra Yargıç Jarriquez çalışma odasına yerleşti. Kapısının açılması herkese yasaklandı. Böylece birkaç saat boyunca tam bir yalnızlığa gömülecekti. Gözlükleri burnunun üzerinde, enfiye kutusu masada duruyordu. Kafasını iyice toparlayıp konsantre oldu. Belgeyi eline aldı ve derin düşünceye daldı. Bu düşünce çok geçmeden bir monologa dönüşecekti. Dürüst yargıç, yüksek sesle düşünmeyi seven adamlardan biriydi. Kendi kendine, "Metotlu hareket edelim," dedi. "Metot olmazsa, mantık olmaz. Mantık olmazsa, başarı mümkün olmaz."

Daha sonra belgeyi alıp hiçbir şey anlamadan bir uçtan bir uca inceledi.

Belge altı paragrafa bölünmüş yüz kadar satırdan oluşuyordu.

Yargıç Jarriquez düşündükten sonra, "Hmm!" dedi. "Birbiri ardı sıra, her paragrafı çözmeye kalkışmak boş yere zaman kaybettirir. Bunun yerine satırbaşlarından birini seçmek gerekir. Dolayısıyla en işe yarar olanını seçmeli. Son satırbaşının bütün olayın ayrıntılarını özetlemesi gerekmez mi? Özel isimler doğru iz bulmama yarayabilir. Eğer Joam Dacosta'nın adı belgedeki isimler arasında yer alıyorsa, kuşkusuz son paragrafta bulunması lazım!"

Yargıcın düşüncesi mantıklıydı. Kriptolog zihninin tüm kaynaklarını öncelikle son paragrafa harcamak istemekte kesinlikle haklıydı.

İşte o paragraf, onu bir kez daha okurun gözleri önüne getirmek yerinde olur; gerçeğin bulunması bakımından araştırıcının yeteneklerini nasıl kullandığını görecektir.

"Phyjslyddqfdzxgasgzzqqehxgkfndrxuju
giocytdxvksbxhhuypohdvyrymhuhpuydkjoxp
hétozsletnpmvffovpdpajxhyynojyggaymeqynfuqln
mvlyfgsuzmqiztlbggyugsqeubvnrcredgruzblrmxy
uhqhpzdrrgcrohepqxufivvrplphonthvddqfhqsntzh
hhfepmqkyuuexktogzgkyuumfvijdqdpzjqsykrplxh
xqrymvklohhhotozvdksppsuvjhd."

İlk başta, Yargıç Jarriquez belgedeki satırların ne sözcükler ne de cümlelerle ayrıldığını, noktalama işaretlerinin de bulunmadığını gözlemledi. Bu durum kâğıdın okunmasını daha da zorlaştırıyordu.

Yargıç kendi kendine, "Önce şuna bakalım," dedi. "Bir araya gelen birkaç harf bir sözcük oluşturuyor mu? Sözcük derken, sessiz harflerle bir sesli harfin bir arada okunmasını kastediyorum!.. Satırın başında *phy* sözcüğü var... Daha ilerde *gas*... Şuna bak!.. *ujugi*... Tanganyika Gölü kıyılarındaki Afrika kentinin adı değil mi bu? Bu şehir ne arıyor bu harflerin arasında? Daha ilerde, işte *ypo* sözcüğü. Acaba Yunanca mı? Daha sonra, *rym*... *puy*... *jor*... *phetoz*... *jyggay*... *suz*... *gruz*... Daha önce, *red*... *let*... Hoppala! İşte iki İngilizce sözcük!.. Sonra, *ohe*... *syk*... Dur bakalım! Bir kez daha *rym* sözcüğü... Sonra, *oto* sözcüğü!.."

Yargıç Jarriquez elinden kâğıdı bıraktı, birkaç saniye düşünmeye koyuldu.

Kendi kendine, "Bu yazıda dikkatimi çeken bütün sözcükler tuhaf biçimde, gelişigüzel bir araya getirilmiş!" dedi. "Gerçekten hangi kökten geldikleri belirsiz! Bir kısmı Yunanca gibi, bir kısmı Hollandacaya benziyor, sonrakilerin İngilizce kuruluşu var, daha sonrakilerin hiçbir anlamı yok,

üstelik bir dizi sessiz harf var ki hiçbir insan telaffuzuna sığmıyor! Bu yazının şifresini çözmek kesinlikle kolay olmayacak!"

Yargıcın parmakları, uyuklayan yeteneklerini uyandırmak istermiş gibi, askerlikteki kalk borusuna benzer şekilde masayı dövmeye başladı.

"Önce şuna bakalım," dedi. "Bu paragrafta harflerin sayısı ne kadar?"

Eline kalemi alıp saydı.

"İki yüz yetmiş altı!" dedi. "Pekâlâ şimdi, bu çeşitli harfler birbirlerine oranla nasıl bir araya gelmiş? Bunu belirleyelim!"

Bunun hesaplanması biraz daha uzun sürdü. Yargıç Jarriquez belgeyi tekrar eline aldı. Sonra elinde kalem, alfabetik sıra içinde her harfi ardı ardına not etti. Bir çeyrek saat sonra, aşağıdaki tabloyu çıkarmıştı:

a = 3 kez.	Nakledilen toplam 120 kez.
b = 4 kez.	n = 9 kez.
c = 3 kez.	o = 12 kez.
d = 16 kez.	p = 16 kez.
e = 9 kez.	q = 16 kez.
f = 10 kez.	r = 12 kez.
g = 13 kez.	s = 10 kez.
h = 23 kez.	t = 8 kez.
i = 4 kez.	u = 17 kez.
j = 8 kez.	v = 13 kez.
k = 9 kez.	x = 12 kez.
l = 9 kez.	y = 19 kez.
m = 9 kez.	z = 12 kez.
Toplam 120 kez	Toplam 276 kez.

Yargıç Jarriquez, "Ah! Ah!" dedi. "İlk gözlem ilginç: Sadece bu paragrafta, alfabenin tüm harfleri kullanılmış! Amma tuhaf! Gerçekten, rastlantı sonucu bir kitapta iki yüz yetmiş altı harfi içerecek kadar satır bulunsa, eğer alfabenin bütün harflerinden her biri orada yer alıyorsa, bu çok nadir karşılaşılan bir olay olur! Ne de olsa, basit bir tesadüf sayılabilir."

Daha sonra başka bir fikir sırasına geçti.

"Daha önemli bir soru var," dedi kendi kendine, "ünlülerin ünsüzlerle normal oranda olup olmadığı."

Yargıç yeniden kalemi aldı, sesli harfleri sayarak aşağıdaki toplamı çıkardı:

a = 3 kez
i = 4 kez
e = 9 - kez
o = 12 kez
u = 17 kez
y = 19 kez
Toplam 64 sesli harf

"Bu sonuca göre," dedi, "paragrafta altmış dört sesli harfe karşılık iki yüz on iki sessiz harf var! Bu, normal bir oran sayılır; alfabede olduğu gibi yirmi beş harften yaklaşık altısı sesli harften oluşuyor. O halde, belge bizim ülkenin diliyle yazılmış ama her harfin anlamı değişmiş. Yani bu değişiklik düzenli biçimde yapılmışsa, eğer bir *b* her zaman bir *l* ile temsil edilmişse, sözgelimi *o* yerine *v*, *g* yerine *k*, *u* yerine *r* yazılmışsa... Bu belgeyi okumayı başaramazsam, Manao'daki yargıçlık görevimi bırakırım!

Edgar Poe adını taşıyan o çözümleyici dâhinin yöntemine başvurmaktan başka çarem yok!"

Yargıç Jarriquez böyle konuşurken, ünlü Amerikalı romancının bir başyapıt olan hikâyesine anıştırma yapıyordu. *Altın Böcek*'i kim okumamıştır ki?

O hikâyedeki şifreli yazı, gerçek bir matematiksel yöntemle rakamlar, harfler, cebirsel simgeler ve yayıncılıkla kullanılan yıldız işaretleri, noktalar, virgüllerden oluşmuştur. Bu olağanüstü şifrelerinin nasıl çözüldüğünü bu tuhaf zekânın hayranları unutamamıştır.

Aslında o Amerikan belgesinin okunmasının amacı bir definenin keşfedilmesidir; oysa burada bir insan hayatı ve onuru söz konusudur! Böyle bir şifreyi çözmekteki amaç çok daha başka türlü olsa gerektir.

"Kendi" *Altın Böcek*'ini tekrar tekrar, sık sık okuyan yargıç, Edgar Poe tarafından inceden inceye kullanılan çözümleme yöntemlerini iyi biliyordu. Bu olayı fırsat bilerek onlardan yararlanmaya karar verdi. O yöntemleri kullanırken, daha önce dediği gibi, eğer her harfin anlamı ya da değeri değişmiyorsa, belirli bir zaman zarfında, Joam Dacosta'ya ilişkin belgeyi okuyacağından emindi.

"Edgar Poe ne yapmıştı?" diye yineledi. "Her şeyden önce hangi işaretin, –bu belgede yalnız harfler var– o zaman hangi harfin diyelim, şifreli yazıda en sık kullanıldığını bulmakla işe başlamıştı. Ben burada bu cinsten *h* harfini görüyorum, mademki yirmi üç kez onunla karşılaştım. Yalnızca bu büyük oran bile *h* harfinin *h* anlamına gelmediğini *peşin peşin* açıklıyor. Bu harf bizim dilimizde en sık kullanılan harfi temsil ediyor

olsa gerek. Belgenin Portekizce yazıldığını varsayıyorum. İngilizce ve Fransızcada bu harf hiç kuşkusuz *e*; İtalyancada *i* ya da *a*; Portekizcede *a* ya da *o* harfi olacaktır. O halde daha ilerdeki değişiklikleri göz önüne almadan, *h* harfinin *a* ya da *o* anlamına geldiğini kabul edelim."

Bu iş bitince Yargıç Jarriquez *h*'den sonra belgede hangi harfin en sık kullanıldığını araştırmaya koyuldu. Ve aşağıdaki tabloyu çıkardı:

h = 23 kez.
y = 19 kez.
u = 17 kez.
dpq = 16 kez.
gv = 13 kez.
orxz = 12 kez.
fs = 10 kez.
eklmn = 9 kez.
jt = 8 kez.
bi = 4 kez.
ac = 3 kez.

Yargıç, "İşe bak," diye bağırdı, "en sık karşılaşılan harf olması gerekirken, *a* harfi yalnız üç kez bulunuyor! Öyleyse bu durum, onun anlamının birçok kez değiştiğini kanıtlıyor. Şimdi *a* ya da *o* harfinden sonra, bizim dilimizde en sık kullanılan harfler neler? Araştıralım."

Böylece Yargıç Jarriquez, kendisinin çok gözlemci bir zekâya sahip olduğunu belli edecek şekilde, gerçekten dikkat çekici bir keskin görüşlülükle yeni araştırmaya girişti. Bundan böyle Amerikalı romancıyı taklit etmekten başka şey yapmıyordu.

Büyük bir çözümleyici olan Poe, basit bir kıyaslama ya da birbirine benzetme yöntemiyle şifreli yazının işaretlerini ilişkilendirerek bir alfabe yaratabilmiş, sonunda bütünüyle yazıyı okumayı başarmıştı.

Yargıç da aynı yöntemi uyguladı ve ünlü üstattan aşağı kalmadığını gösterdi. Zaten bilmecelerle uğraştığından epey deneyimi vardı. Ya kafasını kullanarak ya da kalemi eline alarak her zaman onları çözmeyi başarmıştı.

Bu avantajını kullanan yargıç en sık kullanılan harfleri sıraya koyarken zorlanmadı. İlkin sesli harfleri, sonra sessiz harfleri dizdi. Üç saatlik bir çalışmanın ardından önünde bir alfabe duruyordu. Yöntem doğru olduğundan, belgede kullanılan harflerin gerçek anlamını çözebilirdi.

Yapılacak şey, elde ettiği alfabedeki harfleri belgede bulunan harflere uygulamaktan ibaretti.

Ancak uygulamaya geçmeden önce Yargıç Jarriquez biraz heyecanlandı. Tümüyle zihinsel bir zevke kapılmıştı ki bu zevk sanıldığından daha yoğundur, saatlerce süren inatçı bir çalışmanın ardından duyulan bir zevktir bu. Sabırsızlıkla çözülmeye çalışılan bir bulmacanın anlamı sonunda ortaya çıkmıştır.

"Şimdi deneyelim," dedi. "Yazının anlamını çözemezsem, gerçekten çok şaşırırım!"

Yargıç Jarriquez yeniden gözlüğünü alıp buğulanan camlarını parlattı, tekrar burnunun üzerine yerleştirdi. Sonra, masaya doğru eğildi.

Bir yanda özel alfabesi, bir elinde belge, yazmaya başladı. Paragraftaki ilk satırın altına gerçek harfleri yazıyordu. Ona göre, bu harfler doğrudan doğruya her şifreli harfin karşılığını verecekti.

Bir yanda özel alfabesi, bir elinde belge,
yazmaya başladı.

İlk satırdan sonra, ikinci satırı, daha sonra üçüncüyü, dördüncüyü yazarak paragrafın sonuna kadar geldi.

Çok tuhaf! Bu harfler topluluğunu yazarken anlaşılır sözcükler oluşup oluşmadığını okumak bile istemiyordu. Hayır! Bu ilk çalışma esnasında, kafası bu türden bir denetlemeyi reddediyordu. Hepsini bir anda ve bir solukta okumanın zevkini tatmak istiyordu.

İş bitmişti, "Okuyalım!" diye haykırdı.

Ve okudu.

Ulu Tanrım, ne kakofoniydi bu! Kendi alfabesiyle yazdığı satırların belgeden farklı bir anlamı yoktu! Onlar da başka bir harf dizisiydi, hepsi bu kadar! Hiçbir sözcük oluşturmuyor, hiçbir anlam ifade etmiyorlardı! Ortaya yeniden anlaşılmaz bir yazı çıkmıştı!

Yargıç Jarriquez, "Kahrolası şeytan!" diye bağırdı.

XIII
Sayıyı Oluşturan Rakamlar Nerede?

Saat akşamın yedisiydi. Yargıç Jarriquez bilmece işine –hiç ilerleme göstermeden– tümüyle gömülmüş, yemek ve dinlenme zamanını tamamen unutmuştu. O sırada çalışma odasının kapısına vuruldu.

Tam zamanıydı. Bir saat daha geçse, kızışmış yargıcın beyinsel maddesi, başından yayılan yoğun hararetin etkisiyle kesinlikle eriyecekti!

Sabırsız bir sesle içeriye girilmesini emretti. Kapı açıldı, Manoel göründü.

Genç hekim dostlarını jangada'da bırakmış, şifreli belgenin akıbetini merak ederek tekrar Yargıç Jarriquez'i görmeye gelmişti. Araştırmalarından dolayı yargıcın mutlu olup olmadığını öğrenmek istiyordu. Şifreli yazının sistemini sonunda keşfedip keşfetmediğini soracaktı.

Yargıç, Manoel'in gelişine kızmadı. Beyni öyle kızışmıştı ki artık yalnız başına kalmaya dayanamıyordu. Birinin onunla konuşması lazımdı. Buna ihtiyacı vardı. Üstelik onunla konuşacak olan, kendisi gibi bu gizemin içine girmeyi arzulamalıydı. Manoel bu bakımdan, tam aradığı adamdı.

Manoel içeri girerken, "Mösyö," dedi, "ilk sorum şöyle. Bizden daha başarılı oldunuz mu acaba?.."

Ayağa kalkan ve odanın içini arşınlamaya koyulan Yargıç Jarriquez, "Önce şöyle bir oturun!" diye bağırdı. "Oturun! İkimiz birden ayakta

kalırsak siz bir yana, ben bir yana yürüyeceğim, odam ikimize de dar gelecek!"

Manoel oturdu ve sorusunu yineledi.

Yargıç, "Hayır!.. Hiç mutlu olamadım," karşılığını verdi. "Fazla bir şey bilmiyorum. Bir yerde emin oldum, onun dışında bir şey söyleyemem!"

"Hangisi mösyö, hangisi?"

"Şöyle ki belge birbirine uyumlu işaretler üzerine oturtulmamış; kriptolojide kullanılan 'rakamlar' söz konusu! Daha doğru bir deyişle sayılar!"

Manoel, "O zaman mösyö," dedi, "bu tür bir belge okunamaz mı?"

Yargıç Jarriquez, "Hayır," cevabını verdi, "hayır! Ancak bir harf hiç değişiklik göstermeden aynı harfi temsil etseydi, sözgelimi bir *a* her zaman *p* harfini, *p* her zaman *x* harfini gösterseydi, okunabilirdi... Aksi halde, olanaksız!"

"Peki bu belgede?.."

"Bu belgede, gelişigüzel kullanılan her harfin anlamı rakama göre değişiklik gösteriyor. Nitekim *k* harfini temsil eden bir *b*, daha ilerde z harfine, sonra bir *m* ya da *n* harfine, veya *f* harfine ya da başka bir harfe dönüşecek!"

"Peki bu durumda?.."

"Bu durumda, üzülerek söylemek zorundayım ki şifreli yazıyı çözmek kesinlikle olanaksız!"

Manoel, "Olanaksız mı?" diye haykırdı. "Olmaz mösyö! Ne yapar eder o şifreyi çözeriz! Bir insanın hayatı bu belgeye bağlı!"

Manoel ayağa kalkmıştı; kendini tutamadığından aşırı heyecana kapılmak üzereydi. Aldığı cevap o denli umut kırıcıydı ki bunu bir türlü kabul edemiyordu.

Bu arada, yargıcın bir işareti üzerine tekrar oturdu ve daha sakin bir sesle, "Pekâlâ mösyö," diye sordu, "bu belgenin şifresinin rakamlarla, daha doğrusu sizin dediğiniz gibi sayılarla çözülebileceğini nereden çıkarıyorsunuz?"

Yargıç Jarriquez, "Beni dinleyin genç adam," karşılığını verdi, "gerçeği iyice görmek zorundasınız!"

Yargıç belgeyi aldı ve yaptığı çalışmayla birlikte Manoel'in gözlerinin önüne getirdi.

"Bu belgeyi," dedi, "nasıl yapmak zorunda olacaksam, o şekilde incelemekle işe başladım. Yani mantıksal yoldan, hiçbir şeyi tesadüfe bırakmadan... Yani dilimizde sık kullanılan harfleri esas alan bir alfabeyi uygulayarak... Ölümsüz çözümleyici Poe'nun kurallarını izleyerek okumaya çalıştım!.. Gelgelelim o başarmıştı, ben başaramadım!.."

Manoel, "Başaramadınız mı?" diye haykırdı.

"Evet genç adam. Bu şekilde başarının mümkün olmadığını görmek zorunda kaldım. Ne var ki benden daha dikkatli biri yanılmayabilir!"

Manoel, "Ama Tanrı aşkına!" diye bağırdı. "Ben anlayabilirim, mademki..."

Yargıç Jarriquez, "Belgeyi alın," dedi, "ve harflerin sıralanışına bakarak baştan aşağı tekrar okuyun."

Manoel itaat etti.

Yargıç, "Bazı harflerin bir araya gelmesinde bir tuhaflık görmüyor musunuz?" diye sordu.

Belki yüzüncü kez satırları gözden geçiren Manoel, "Hiçbir şey görmüyorum," dedi.

"Peki o zaman, yalnızca son paragrafı inceleyin. Bütün belgenin özeti orada olsa gerek. Hiç anormallik görmüyor musunuz?"

"Hayır."

"Ancak orada, belgenin bir sayı sistemine bağlı olduğunu kanıtlayan bir ayrıntı var."

Manoel, "Nerede?.." diye sordu.

"Farklı iki yerde, üç *h* harfi yan yana yazılmış!"

Yargıç Jarriquez'in söylediği şey doğruydu ve dikkati çekecek özellikteydi. Bir yandan paragrafın iki yüz dördüncü, iki yüz beşinci ve iki yüz altıncı harfleri; diğer yandan, iki yüz elli sekiz, iki yüz elli dokuz ve iki yüz altmışıncı harfler art arda yazılmış *h* harflerinden oluşuyordu. Yargıcın daha önceden dikkatini çekmeyen özellik işte buradaydı.

Bu bir arada yazılıştan yargıcın hangi sonuca varacağını sezemeyen Manoel, "Bu neyi kanıtlıyor?.." diye sordu.

"Bu çok basit şekilde şunu kanıtlıyor genç adam! Belge bir sayılar sistemini temel alıyor! Bu da *peşin peşin* şunu gösteriyor ki her harf bulunduğu yere göre ve o sayının rakamlarına göre değişiklik gösteriyor!"

"Peki bunun nedeni ne?"

"Çünkü hiçbir dilde, aynı harfin üç kez yan yana geldiği sözcük bulunamaz!"

Manoel ortaya çıkan bu kanıta şaşırmıştı. İyice düşündü, verecek cevap bulamadı.

Yargıç, "Bu gözlemi daha erken yapmış olsaydım," diye ekledi, "herhalde rahatsızlanmayacaktım. Şimdi migrenim tuttu; başım tepemden enseme kadar ağrıyor."

Hâlâ biraz umut kaldığını hisseden Manoel, "Fakat mösyö," dedi, "rakamdan ne anlıyorsunuz?"

"Sayı diyelim!"

"Peki sayı!"

"İşte burada! Şu örnek herhangi bir açıklamadan daha çok şey anlatır size!"

Yargıç Jarriquez masaya oturdu, bir kalem ve kâğıt aldı, sonra, "Mösyö Manoel," dedi, "rasgele bir cümle seçelim, sözgelimi şöyle:

Le juge Jarriquez est doué d'un esprit très ingénieux.[*]

"Harfler arasında aralık bırakacak şekilde cümleyi yeniden yazalım, şu satırı elde ediyoruz:

LejugeJarriquezestdouéd'unesprittrèsingénieux.

Bu iş bitince –herhalde yargıca göre kendine çok yaraşan cümleciklerden biriydi bu– Manoel'in tam yüzüne bakarak şöyle dedi, "Şimdi rasgele bir sayı tuttuğumu varsayalım. Amacım sözcüklerin kendiliğinden dizilişine şifreli bir biçim vermek olsun. Bu sayının üç rakamdan oluştuğunu, bu rakamların da 4, 2 ve 3 olduğunu varsayalım. Şimdi 423 sayısını yukardaki satıra yerleştiriyorum. Cümlenin sonuna ulaşmak için gerektiği kadar onu yineliyorum. Öyle ki her rakam, her harfin altına gelecek biçimde bunu yapıyorum. Çıkan sonuca bakın:

Le juge Jarriquez est doué d'un esprit très ingénieux.
42 3423423423423 423 4234 234 234234 2342 342342342

[*] (Fr.) Yargıç Jarriquez çok becerikli bir zekâyla donanmıştır –çn.

"Böylece Mösyö Manoel, rakamın değerini izleyerek her harfin yerine alfabetik sıra içindeki harfi yerleştiriyorum ve şu sonuca varıyorum:

l artı 4 eşit *p*
e + 2 = *g*
j + 3 = *m*
u + 4 = *z*
g + 2 = *i*
e + 3 = *h*

"Cümlenin sonuna kadar böyle devam ediyorum.

"Söz konusu sayıyı oluşturan rakamlarla alfabenin sonuna kadar gelirsem, yazıyı tamamlayacak yeterli harf olmadığından başa geçiyorum. Adımın son harfi olan z'nin altındaki rakam 3'tür. O halde z alfabenin son harfi olduğundan *a*'dan saymaya başlıyorum. Sonuç şöyle:

z artı 3 eşit c.

"Bunu söyledikten sonra, 423 sayısını kullanarak, ki unutmayın bu sayı rasgele seçilmiştir, bu şifreli sistemin sonuna kadar gittiğim zaman, bildiğiniz cümle şu biçimi alacaktır:

Pg mzih ncuvktzgc iux hqyi fyr guttly vuiu
lrihrkhzz.

"Şimdi genç adam, bu cümleyi iyice inceleyin. Şifreli belgeyle aynı özellikleri taşımıyor mu? Peki bundan hangi sonuç çıkıyor? Her harfin anlamı,

rasgele altına yerleştirilen rakamla belirtildiğinden, gerçek harfi karşılayan şifreli harf her zaman aynı olmayabiliyor. Nitekim bu cümlede, birinci *e* harfi *g* ile temsil edilmişti ama ikincisi *h* ile, üçüncüsü *g* ile, dördüncü *i* ile temsil edildi; birinci *m* harfi *j* ile, ikincisi *n* ile gösterildi; adımın iki *r* harfinden biri *u* ile ikincisi *v* ile yazıldı; *est* sözcüğünün t'si *x* oldu, *esprit* sözcüğünün t'si *y* oldu, öte yandan *très* sözcüğünün t'si *v* harfine dönüştü. Gördüğünüz gibi, 423 sayısını bilmemiş olsaydınız, bu satırları okumayı asla başaramazdınız. Nitekim, elimizdeki belgenin şifre sayısı bizde yok, bu durumda çözmemiz olanaksız!"

Çok sıkı bir mantıkla düşünen yargıcı dinlerken, Manoel ilkin allak bullak oldu fakat başını kaldırarak, "Olmaz, olmaz mösyö!" diye bağırdı. "Umudu elden bırakamam; o sayıyı buluruz!"

Yargıç Jarriquez, "Belgenin satırları," dedi, "sözcüklerle ayrılmış olsaydı, belki mümkün olabilirdi!"

"Peki neden?"

"Benim düşüncem şöyle genç adam. Belgenin son paragrafının daha önceki paragraflarda yazılanların özetini içermesi büyük olasılık. O halde, bana göre Joam Dacosta ismi o paragrafın içinde var. Dolayısıyla satırlar sözcüklerle ayrılmış olsaydı, her sözcüğü, Dacosta'nın adı gibi yedi harften oluşan sözcükleri kastediyorum, birbiri ardı sıra çözümleyerek belgenin şifresini meydana getiren sayıyı bulmak mümkün olurdu."

Son bir umut ışığının parladığını gören Manoel, "Bunu nasıl çözümlediğinizi bana açıklar mısınız mösyö?" diye sordu.

Yargıç Jarriquez, "Bundan basit bir şey yok," karşılığını verdi. "Sözgelimi, az önce yazdığım cümledeki sözcüklerden birini alalım. İsterseniz adım örnek olsun. Bu sözcük, şifreli yazıda art arda gelen tuhaf harflerle temsil edildi: *ncuvktzgc*. Önce bu harfleri alt alta yazıyoruz, sonra adımın harflerini onların karşılarına yazıyoruz ve alfabetik sırayı izleyerek aşağıdaki formülü elde ediyoruz:

N ile j arasında 4 harf var.
C ile a arasında 2 harf var.
U ile r arasında 3 harf var.
V ile r arasında 4 harf var.
K ile i arasında 2 harf var.
T ile q arasında 3 harf var.
Z ile u arasında 4 harf var.
G ile e arasında 2 harf var.
C ile z arasında 3 harf var.

"Çok basit bir işlemle rakamlar sütunu oluşturulmuş oluyor! Gördünüz mü? 423423423 vb... Yani 423 sayısının birçok kez yinelenmesi."

Manoel, "Evet! Doğru!" cevabını verdi.

"Anladığınız gibi bu yöntemi kullanarak alfabetik sıralamada, gerçek harften sahte harfe inmek yerine sahte harften gerçek harfe giderek zorluk çekmeden şifreli sayıyı bulmayı başarabildim. Aradığım bu sayı gerçekten 423'tü; yani kendi şifreli yazımın kilit sayısı!"

Manoel, "Madem öyle mösyö," dedi, "aynı şekilde Dacosta adı son paragrafta bulunduğuna göre, bu ismi oluşturan yedi harften birincisini

alarak bu satırlara art arda sıraladığımız zaman belki başara..."

Yargıç Jarriquez, "Bu, mümkün olabilir," cevabını verdi, "ama bir şartla!"

"Nedir?"

"Sayının ilk rakamının *Dacosta* sözcüğünün kesinlikle altına düşmesi gerekiyor, kabul edersiniz ki bu hiçbir şekilde mümkün değil!"

Bu olanaksızlık karşısında son şansın da yitirildiğini hisseden Manoel, "Hay aksi!" dedi.

Yargıç Jarriquez başını salladı, "Bu nedenle işi sadece rastlantıya bırakmak gerekiyor," diye ekledi. "Ancak bu tür şeylerde rastlantının yeri olmaz!"

Manoel, "Her şeye rağmen," dedi, "rastlantı sonucu bu sayı bulunamaz mı?"

Yargıç, "Bu sayı, bu sayı!" diye yineledi. "Kaç tane rakamdan oluşabilir? İki mi, üç mü, dört mü, dokuz mu, on rakam mı? Bu sayı farklı rakamlardan mı meydana geliyor, yoksa birçok kez yinelenen rakamlardan mı? Biliyor musunuz genç adam, bir'den on'a kadar numaralandırarak ve hiç yinelemeden hepsini kullanarak üç milyon iki yüz altmış sekiz bin farklı sayı elde edilebilir ve aynı rakamlar birçok kez tekrarlanıyorsa, bu milyonlar daha da çoğalabilir! Şunu da biliyor musunuz, bir yılın toplamı olan beş yüz yirmi beş bin altı yüz dakikayı oluşturan her sayıyı kullanırsak altı yıl uğraşmanız gerekir ve her işlem bir saati gerekli kılarsa, üç yüzyıl uğraşacaksınız demektir! Olmaz! Mümkün olmayan bir şeyi istiyorsunuz!"

Manoel, "Mümkün olmayan mösyö," dedi, "bir masumun mahkûmiyeti, Joam Dacosta'nın hayatını ve onurunu kaybetmesi! Üstelik elinizde

onun suçsuzluğunu gösteren somut delil varken! İşte bu mümkün değil!"

Yargıç Jarriquez, "Ah! Genç adam," diye bağırdı. "Her şey bir yana Torrès'in yalan söylemediği, elindeki belgenin gerçekten suçun faili tarafından yazıldığı ne malum? Bu belgenin Joam Dacosta'yla ilgili olduğu ne malum? Bunu size kim söylüyor?"

Manoel, "Kim söylüyor?.." diye yineledi.

Ve başı ellerinin arasına düştü.

Gerçekten belgenin elmas soygunuyla ilgili olup olmadığı ne malumdu? Bunu kanıtlayan kesin hiçbir şey yoktu. Tümüyle anlamsız bir yazı olması da mümkündü. Her türlü sahtekârlığı yapabilecek Torrès tarafından uydurulmuş olabilirdi.

Yargıç Jarriquez ayağa kalkarak, "Ne önemi var Mösyö Manoel," dedi, "ne önemi var! Bu belge hangi olaya ilişkin olursa olsun, şifresini çözmekten vazgeçmem! Ne de olsa, bir bulmacayı çözmeye değer doğrusu!"

Bu sözler üzerine Manoel ayağa kalktı, yargıca veda ederek jangada'ya döndü. Gelişinde bu denli umutsuz değildi; dönerken daha çok umutsuzluğa kapılmıştı.

"Biliyor musunuz genç adam..."

XIV
Tümüyle Tesadüf

Bu arada mahpus Joam Dacosta konusunda kamuoyu tamamen tersine dönmüş, öfkenin yerini merhamet almıştı. Halk mahpusa ölüm çığlıkları atmak için artık hapishanenin önünü doldurmuyordu. Tam tersine! Tijuco cinayetinin belli başlı faili diye onu en çok suçlayanlar, şimdi suçlu olmadığını söylüyor, derhal serbest bırakılmasını istiyorlardı. Halk böyledir, birden fikir değiştirir.

Bu fikir değiştirmenin anlaşılmayacak bir yanı yoktu.

Gerçekten, geçen iki günde meydana gelen olaylar, Benito ile Torrès'in düellosu, çok tuhaf koşullarda yeniden ortaya çıkan ceset, belgenin bulunuşu, belgedeki "şifrenin" çözülmezliği, içindeki satırlar, gerçek suçlunun elinden yazıldığına göre Joam Dacosta'nın suçsuzluğunu kanıtlayan somut delilin bu belgenin içinde bulunması, bundan neredeyse herkesin emin olması... Bütün bu nedenler kamuoyunun değişmesini etkilemişti. Kırk sekiz saat önce arzulanan ve sabırsızlıkla beklenen şeyden şimdi korkuluyordu; o şey, Rio de Janeiro'dan gelecek, cezanın infazına ilişkin talimattı.

Talimatın gelmesi pek fazla gecikmeyebilirdi.

Joam Dacosta 24 ağustosta tutuklanmış, ertesi gün sorguya çekilmişti. Yargıcın tutanağı 26'sında gönderilmişti. Şimdi ayın 28'iydi. Üç dört gün

geçmeden, bakan mahpus hakkında bir karar verecekti. Besbelli olan bir şey vardı ki adalet olağan yolu izleyecekti!

Evet! Böyle olacağından kimsenin kuşkusu yoktu! Oysa Joam Dacosta'nın suçsuzluğunun belgede belirtildiğine herkes emindi. Bunu kimse, ne ailesi, ne Manao halkı sorun yapıyordu. Herkes merak içinde dramatik olayın gelişmelerini izliyordu.

Gelgelelim olayların baskısı altında kalmayan dıştaki ilgisiz ve kayıtsız gözlemciler için bu belgenin ne değeri olabilirdi? Hatta onun elmas soygunuyla ilgisinin olduğu nasıl ileri sürülebilirdi? Fakat hiç tartışmasız bir belge vardı. Torrès'in cesedi üzerinde bulunmuştu. Bundan daha belirgin bir şey olamazdı. Hatta Joam Dacosta'yı ihbar eden Torrès'in mektubuyla karşılaştırılırsa, belgenin Torrès'in elinden çıkmadığına kesin gözle bakılabilirdi. Bununla beraber Yargıç Jarriquez'in dediği gibi, bu alçak onu şantaj amacıyla uydurmuş olamaz mıydı? Bunu pekâlâ yapabilirdi. Çünkü Joam Dacosta'nın kızıyla evlendikten sonra, belgeyi geri vereceğini söylemişti; yani geriye dönüşü mümkün olmayan bir olayın gerçekleşmesinin ardından...

Bir yanıyla bütün bu tezler geçerli olabilirdi. İşte bunun için olay bu denli merak uyandırıyor olsa gerekti. Bu bakımdan Joam Dacosta'nın durumu son derece kritikti. Belgenin şifresi çözülmedikçe, yok sayılacak; üç gün içinde şifreli giz mucize sonucu ortaya çıkmadıkça, bu günahın kefaretini geri dönülmez biçimde Tijuco mahkûmu ödeyecekti.

İşte bu mucizeyi yaratacağını bir kişi ileri sürüyordu! Bu kişi Yargıç Jarriquez'di. Şimdi bilmece

zevkini tatmin etmekten ziyade Joam Dacosta'yı kurtarmak için uğraşıyordu. Evet! Düşünceleri kesinlikle ters yüz olmuştu. O insan kendi isteğiyle Iquitos çiftliğini bırakmış, hayatı pahasına buraya gelerek Brezilya adaletinden eski saygınlığının iadesini istemişti. Burada bütün bilmecelerden daha değerli manevi bir bilmece yok muydu? Nitekim yargıç şifreyi keşfetmeden belgeyi elinden bırakmamaya kararlıydı. Bütün varlığıyla bu işe sarılmıştı. Ne yemek yiyor ne uyuyordu. Bütün zamanını sayıları tasarlamakla, kilidi açacak anahtarı aramakla geçiriyordu!

Birinci günün sonunda, bu uğraş Yargıç Jarriquez'in kafasında saplantıya dönüştü. Dolup taşan bir öfke içini fokurdatıyor, onu esir alıyordu. Evde herkes titriyordu. Siyah ya da beyaz hizmetkârlar onunla karşılaşmaya cesaret edemiyordu. Bereket versin bekârdı; aksi halde Madam Jarriquez tatsız saatler geçirmek zorunda kalırdı. Hiçbir problem bu şahsına münhasır adamın bu denli ilgisini çekmemişti. Buharla sıkışıp çok kızışan bir kazan gibi başı patlamadıkça, bu işi çözmeye kararlıydı.

Namuslu yargıcın kafası belgedeki şifrenin bir sayı olduğuna tam anlamıyla yatmıştı. Bu sayı iki ya da daha çok rakamdan meydana gelebilirdi. Ama her türlü sonucun alınması çok zayıf görünüyordu.

Dolayısıyla müthiş bir öfkeye kapılan Yargıç Jarriquez insanüstü bir çalışmaya girişti. O 28 ağustos günü bütün yeteneklerini uyguladı.

Rastlantı sonucu bu sayıyı bulmak demek, milyonlarca rakamın içinde boğulmak demekti.

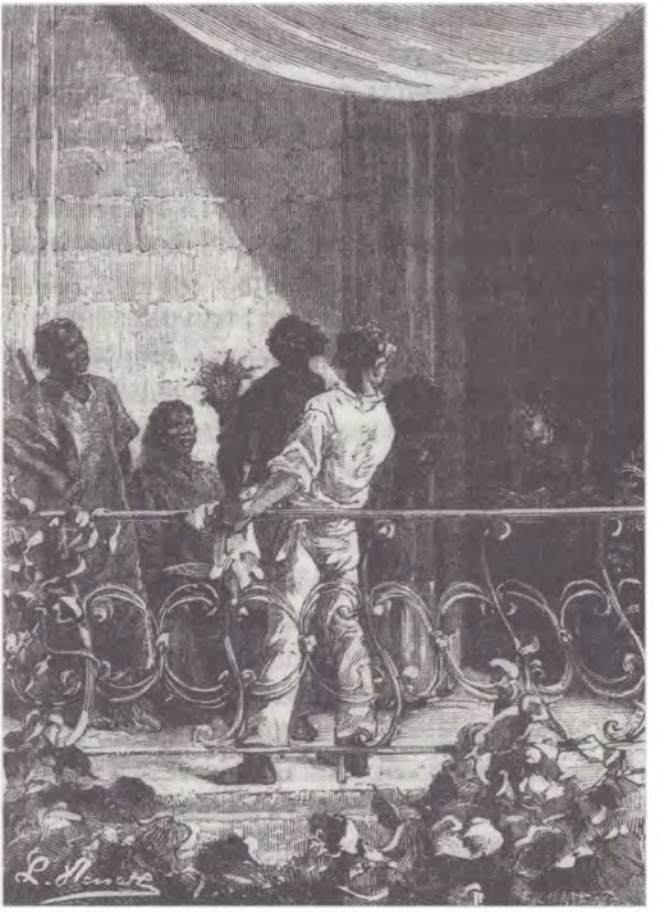

Hizmetkârlar yargıçla karşılaşmaya cesaret edemiyordu.

Öyle ki birinci sınıf hesap uzmanı bile bunu ararken ömrünü tüketirdi. Fakat iş tesadüfe kaldıysa düşünce yoluyla ilerlemek mümkün değil miydi? Hayır, kuşkusuz mümkündü. Yargıç Jarriquez birkaç saatlik uykuyla boş yere dinlenmeye çalıştıktan sonra, kendini düşünmeye verdi. Saçmalayana kadar kafa yoracaktı.

Yalnız kalması gerekiyordu. Bu yalnızlığı hiçe sayarak şu anda yanına kim girse, önceki gün gibi onu çalışma odasında, masasının başında bulacak, gözleri belgeye takılmış, kafasında uçuşan binlerce karmakarışık harfle boğuşurken görecekti.

"Ah!" diye bağırdı, "bunu yazan alçak kim olursa olsun, paragrafın sözcüklerini ne diye birbirinden ayırmamış? Ayırabiliriz... Deneriz... Ama hayır! Eğer soygun ve cinayet olayı belgenin içinde gerçekten söz konusu edilmişse, *soygun*, *elmaslar*, *Tijuco*, *Dacosta* gibi sözcüklerin bulunmaması mümkün değil! Onları şifreli karşılıklarıyla bir araya koyarsak, sayıya ulaşabiliriz! Fakat olmaz! Bir tek sözcük bile ayrılmamış! Tek sözcük dahi yok!.. Yalnızca iki yüz yetmiş altı harflik bir kelime var!.. Ah! İki yüz yetmiş altı kez kahrolası serseri! Sistemini öyle bir karıştırmış ki! Sırf bu yüzden iki yüz yetmiş altı kez darağacını hak ediyor!"

Belgenin üzerine indirilen şiddetli bir yumruk pek hayırlı sayılmayan bu dileği onayladı.

Yargıç devam etti, "Ancak bu sözcüklerden birini belgenin içinde aramaya kalkışırsam, hiç değilse her paragrafın sonunda ya da başında onu keşfedemez miyim? Belki de savsaklanmaması gereken bir şanstır bu!"

Bu yolu denemeye girişen Yargıç Jarriquez, çeşitli paragrafların başlarında ve sonlarında bulunan harfleri art arda dizmeyi denedi. Burada en önemli sözcük, *Dacosta* sözcüğü, bir yerde bulunuyor olsa gerekti.

Başka çare yoktu.

Gerçekten, son paragrafın satırbaşındaki ilk yedi harfi dizerek işe koyuldu.

$p = d$
$h = a$
$y = c$
$j = o$
$s = s$
$l = t$
$y = a$

Nitekim daha ilk harfte Yargıç Jarriquez durdu, zira alfabetik sıralamada *p* ile *d* arasındaki aralık tek haneli rakam değil, iki haneli rakamdı, yani 12 idi ve bu çeşit şifreli yazılarda bir harf haliyle tek harfle temsil edilebilirdi.

Paragrafın son yedi harfi olan *psuvjhb* için de aynı şey geçerliydi. Burada da seri *p* harfiyle başlıyor ve *Dacosta* sözcüğünün *d* harfini hiçbir şekilde temsil etmiyordu, zira aynı şekilde on iki harflik bir aralık oluşuyordu.

O halde bu isim paragrafta yer almıyordu.

Aynı denemeyi *soygun* ve *Tijuco* sözcükleri için de yaptı. Bu sözcüklerin kuruluşu da şifreli harflerle ilişkili değildi.

Bu çalışmanın ardından sersemleyen Yargıç Jarriquez ayağa kalktı, odasını arşınladı, pencereye gidip hava aldı, öyle bağırdı ki bir mimozanın dallarında vızıldayan sinekkuşları gürültüden uçuştu. Tekrar belgenin başına döndü.

Belgeyi aldı, evirdi çevirdi.

"Alçak! Namussuz!" diye homurdandı. "Sonunda beni delirtecek! Ama dur bakalım! Sakin olalım! Kendimizi kaybetmeyelim! Hiç gereği yok!"

Sonra soğuk suyla başını iyice yıkayıp serinletti.

Öyle bağırdı ki sinekkuşları gürültüden uçuştu.

"Başka bir şey deneyelim," dedi. "Mademki bu lanet harfleri sıralayarak bir sayıya ulaşamıyorum, belgeyi yazanın Tijuco cinayetinin faili olduğunu da varsayarak hangi sayıyı seçtiğine bakalım!"

Böylece yargıç başka bir yöntem uygulamaya başlıyordu. Belki de haklıydı, zira bu yöntem belirli bir mantık içeriyordu.

"İlk başta," dedi, "yıl belirten bir tarih deneyelim! Neden bu hain, Joam Dacosta'nın doğum yılını seçmemiş? Üstelik o suçsuz insanı kendi yerine mahkûm ettirdi. O doğum tarihini unutamaz, o sayı ona göre çok önemli olabilir! Joam Dacosta 1804'te doğmuş. Bu rakamı şifreli sayı olarak alırsak, bakalım 1804 hangi sonucu veriyor!"

Böylece Yargıç Jarriquez paragrafın ilk harflerini yazarak onların üzerine 1804 sayısını yerleştirdi. Bu işlemi üç kez yineleyince şu yeni formülü elde etti.

1804	1804	1804
Phyj	*slyd*	*dqfd*

Sonra alfabetik sıralamada bu rakamı karşılayan bütün harfleri bir araya getirerek aşağıdaki seriyi elde etti.

O.yf rdy. cif.

Bu harflerden hiçbir anlam çıkmıyordu! Noktaları koyduğu yerlerde, hâlâ üç harf eksik kalıyordu. Çünkü 8, 4 ve 4 rakamının altında bulunan *h*, *d* ve *d* harfleri alfabetik dizilişte onların yerini alacak harfleri vermiyordu.

"Bu da değil!" diye bağırdı Yargıç Jarriquez. "Başka bir numara deneyelim!"

Ve bu ilk tarihten sonuç alamayınca, belgenin yazarının bunun yerine suçun işlendiği yılın tarihini seçip seçmeyeceğini merak etti.

Yıl 1826 idi. Yukarıdaki gibi ilerleyerek şu formülü elde etti:

1826	1826	1826
phyj	slyd	dafd

Şu anlama geliyordu:

o.vd	rdv.	cid.

Aynı önemsiz dizi, hiçbir anlam ifade etmiyor, önceki formülde olduğu gibi ve benzer nedenlerle birkaç harf hâlâ eksik.

"Lanet numara!" diye bağırdı yargıç. "Yine vazgeçmem gerek! Başka bir şey denemeyelim! Acaba bu soyguncu hırsızlıktan elde edilen geliri temsil eden contos sayısını mı seçerdi?"

Ancak çalınan elmasların değerinin toplamının sekiz yüz otuz dört contos[1] olduğu tahmin ediliyordu.

Dolayısıyla formülü şöyle oluşturdu:

834	834	834	834
phy	jsl	ydd	qfd

Bu sonuç da diğerleri gibi tatmin edici değildi:

---

[1] Yaklaşık 2.500.000 frank.

het bph pa. ic.

Yargıç Jarriquez kâğıdı elinden fırlattı; kâğıt odanın bir ucuna uçtu. "Lanet olsun bu belgeye de onu uydurana da!" diye bağırdı. "Bu, bir azizin bile sabrını taşırıp cehennemlik eder!"

Fakat anlık öfkesi geçince, kolay pes etmek istemeyen yargıç belgeyi yeniden eline aldı. Paragrafların ilk harfleri için yaptığı şeyi, sonuncu harfler için uyguladı. Boşunaydı. Sonra, iyice kızışan hayal gücünü her yönüyle denedi. Joam Dacosta'nın yaşını temsil eden sayıları birbiri ardı sıra uyguladı. Tutuklama tarihini, Villa-Rica Ağır Ceza Mahkemesi tarafından verilen hüküm tarihini, infaz tarihini, vb vb... Hatta Tijuco baskınında öldürülenlerin sayısını bile suçun faili biliyor olsa gerekti! Hiç sonuç yoktu! Hiçbir sonuç!

Yargıç Jarriquez öyle bir öfkeye kapılmıştı ki gerçekten zihinsel dengesi tehlikeye girmişti. Çırpınıyor, didiniyor, bir rakiple göğüs göğse çarpışırmış gibi mücadele ediyordu. Sonra birdenbire, "İş tesadüfe kaldı!" diye bağırdı. "Dua edelim de Tanrı yardımcım olsun, mantığın yapacağı bir şey yok!"

Eli çalışma masasının yanında asılı duran zilin kordonunu yakaladı. Zil şiddetli şiddetli çaldı. Yargıç kapıya kadar gidip açtı, "Bobo!" diye seslendi.

Birkaç saniye geçti.

Azatlı bir köle olan Yargıç Jarriquez'in özel hizmetkârı Bobo ortalıkta görünmüyordu. Besbelli ki efendisinin odasına girmeye cesaret edemiyordu.

Zil yeniden çaldı! Yargıç bir daha seslendi. Bobo işitmemenin daha hayırlı olacağına inanıyordu!

Nihayet üçüncü kez çalınan zil, aygıtı yere düşürüp kordonu kopardı. Bu kez Bobo göründü.

Kapının eşiğinde, çekinerek duran hizmetkâr, "Efendim ne istiyor?" diye sordu.

Alev alev gözleriyle köleyi titreten yargıç, "Tek kelime etmeden yaklaş!" cevabını verdi.

Bobo yaklaştı.

Yargıç Jarriquez, "Bobo," dedi, "söyleyeceklerimi dikkatle dinle ve uzun uzun düşünmeden hemen cevap ver, yoksa ben..."

Afallayan Bobo'nun gözleri sabitleşmiş, ağzı açık kalmıştı. Ayaklarını esas duruşa geçen asker gibi bitiştirdi ve bekledi.

Efendisi, "Hazır mısın?" diye sordu.

"Hazırım."

"Dikkatle dinle! Fazla uzatmadan aklından geçen ilk sayıyı bana söyle!"

Bobo bir solukta, "Yetmiş altı bin iki yüz yirmi üç!" karşılığını verdi.

Herhalde efendisine yaranmayı düşünmüş, hayli kabarık bir sayı söylemişti.

Yargıç Jarriquez masaya seğirtti, eline kalemi alıp Bobo'nun söylediği sayıyı, ki bu sayı Bobo'nun ağzından rastlantı sonucu çıkmıştı, formülüne yerleştirdi.

Anlaşılacağı gibi, 76223 rakamı büyük olasılıkla belgedeki şifreyi çözecek bir sayı değildi.

Nitekim sonuçta Yargıç Jarriquez'in ağzından hayli sert bir sövgü sözü çıktı. Bobo hemen ortalıktan toz oldu.

XV
Son Çabalar

Bu arada boş yere çaba sarf eden bir tek yargıç değildi. Benito, Manoel, Minha bir araya gelmiş, belgenin gizini çözmeye çalışıyorlardı. Zira babalarının yaşam ve onuru bu belgeye bağlıydı. Lina'dan yardım alan Fragoso da kendi açısından geri kalmak istememişti. Gelgelelim bu denli uğraşmalarına rağmen sayıyı asla bulamıyorlardı!

Genç melez kız durmadan, "Bulun şunu Fragoso! Bulun hadi!" diye yineliyordu.

Fragoso, "Bulacağım!" cevabını veriyordu.

Ama bulamıyordu! Bu arada, şunu belirtelim, Fragoso kafasında saplantıya dönüşen bazı projeleri uygulamak istiyordu. Bunlardan Lina'ya dahi söz etmemişti. Gidip köle avcısının bağlı olduğu milisi bulacak, Tijuco baskınında suçlu olduğunu itiraf ederek bu belgeyi yazan adamın kimliğini keşfedecekti. Amazon'un o bölgesinde faaliyet gösteren milisin yeri, Fragoso'nun birkaç yıl önce Torrès'le karşılaştığı mıntıkada olsa gerekti. Mesafe Manao'dan çok uzak sayılmazdı. Nehri Madeira'nın ağzına doğru elli mil kadar izlemek yeterdi. Herhalde Amazon kolunun sağ kıyısında, Torrès'i kendi arkadaşlarından sayan "köle avcılarının" şefiyle karşılaşırdı. İki gün, bilemedin üç gün içinde maceraperestin arkadaşlarıyla irtibat kurabilirdi.

Benito, Manoel ve Minha belgenin gizini çözmeye çalışıyorlardı.

"Evet, mutlaka böyle yapmalıyım," diye yineliyordu kendi kendine. "Peki sonra? Bu girişimin başarılı olacağını varsayarsak bundan ne sonuç çıkacak? Torrès'in arkadaşlarından birinin yakın geçmişte öldüğünü öğrensek bile bu durum

suçun faili olduğunu kanıtlayacak mı? Torrès'e suçunu itiraf ettiği ve Joam Dacosta'yı temize çıkardığı bir belgeyi verdiğini mi gösterecek? Sonuçta belgenin şifresinin anahtarını sağlayacak mı? Hayır! Bu şifreyi yalnızca iki adam biliyordu! Suçlu ve Torrès! Ve bu iki adam artık yok!"

Fragoso çok mantıklı düşünüyordu. Yaklaşımının hiçbir sonuç elde edemeyeceği çok açıktı. Ama yine de bu düşünce ondan daha güçlüydü. Madeira milislerini bulacağından bile emin olmasa da karşı konulamaz bir güç onu ayrılmaya itti! Gerçekten de milisler başka bir yerinde avlanıyor olabilirdi ve sonra onlara ulaşmak Fragoso'nun sahip olduğundan daha fazla zaman alacaktı! Dahası sonunda neyi, hangi sonucu elde etmek için?..

Her şeye rağmen, ertesi gün 29 ağustosta Fragoso gizlice jangada'dan ayrıldı. Kimseye haber vermemiş, gün doğmadan yola çıkmıştı. Manao'ya vardıktan sonra, Amazon'da günlük sefer yapan bir sürü egariteas'lardan birine bindi.

Jangada'da onu kimse görmedi, gün boyu da ortalıkta görünmeyince herkes şaşırdı. Hiç kimse, genç melez kız bile bu hizmetkârın ortadan kayboluşuna anlam veremiyordu. Oysa son derece tehlikeli koşullarda sadakat göstermişti!

Fakat Fragoso böyle bir suçlamayı kendine yöneltebilseydi Benito ona ne derdi? Iquitos'ta ilk kez Torrès'i fazenda'yı ziyarete davet etmişti. İkinci kez Tabatinga'da, oradan geçmek için onu jangada'ya bindirdi. Üçüncü kez, onu kışkırtarak, öldürerek, ifadesi mahkûm lehine müdahale edebilecek tek tanığı yok etmişti!

Fragoso gizlice jangada'dan ayrıldı.

Ve sonra Benito her şey için, babasının tutuklanması için, ortaya çıkacak korkunç olasılıklar için kendini suçluyordu!

Gerçekten de, eğer Torrès hâlâ hayatta olsaydı, Benito kendi kendine, şu ya da bu şekilde, acıma ya da ilgi nedeniyle maceraperestin belgeyi

teslim edeceğini söyleyemez miydi? Fragoso gizlice jangada'dan ayrıldı. Hiçbir şeyin uzlaşamayacağı Torrès parayla konuşmaya karar vermez miydi? Bu kadar çok aranan delil nihayet yargıçların gözleri önüne sunulmaz mıydı? Evet! Şüphesiz!.. Ve bu ifadeyi verebilecek tek kişi Benito'nun eliyle ölmüştü!

Talihsiz genç adamın annesine, Manoel'e ve kendi kendine tekrarlayıp durduğu şey buydu! Bunlar vicdanının ona yüklediği acımasız sorumluluklardı!

Ancak kendine bahşedilen tüm saatleri birlikte geçirdiği kocası ve aklını titreten bir umutsuzluğun kurbanı olan oğlu arasında cesur Yaquita, manevi enerjisinden hiçbir şey kaybetmedi.

Onda, Iquitos fazender'inin değerli arkadaşı Magalhaës'in yiğit kızını bulunuyordu.

Üstelik Joam Dacosta'nın tutumu bu çetin sınavda ona destek olmak için tasarlanmıştı. Tüm yaşamı yalnızca bir mücadeleden ibaret olan bu yürekli adam, bu katı Püriten, bu katı işçi, hâlâ bir anlık zayıflık göstermiyordu.

Onu mahvetmeden vuran en korkunç darbe, masumiyeti konusunda hiçbir şüpheye yer bırakmayan Yargıç Ribeiro'nun ölümü olmuştu. Saygınlığı geri kazanmak için mücadele etme umudu eski savunucusunun yardımıyla gelmiyor muydu? Torrès'in tüm bu olaya müdahalesi onun için yalnızca ikincil önemdeydi. Üstelik Iquitos'u bırakıp ülkesinin adalet sistemine dönmeye karar verdiğinde bu belgenin varlığından haberi yoktu. Onun tek taşıdığı şey ahlaki kanıttı. Olay sırasında, tutuklanmasından önce veya

sonra beklenmedik bir şekilde fiziki deliller ortaya çıkmış olsa da, kesinlikle bunu küçümseyecek kişi değildi ancak üzücü koşullar sonucunda bu kanıt ortadan kaybolmuşsa, kendini Brezilya sınırını geçerken içinde bulunduğu durumda buldu; "İşte geçmişim, işte bugünüm," diyen bir adamın bu durumu. "İşte size getirdiğim bütünüyle dürüst bir çalışma ve adanmışlık varlığı! Adil olmayan bir ilk karar verdiniz! Yirmi üç yıllık sürgünden sonra teslim olmaya geldim! İşte buradayım! Beni yargılayın!"

Torrès'in ölümü, üzerinde bulunan belgenin okunamaması, Joam Dacosta üzerinde çocukları, arkadaşları, hizmetkârları ve onunla ilgilenen herkes üzerinde olduğu kadar canlı bir izlenim bırakamazdı.

Yaquita'ya, "Masumiyetime inanıyorum," diye tekrarladı, "Tanrı'ya olan inancım kadar! Eğer hayatımın hâlâ halkım için yararlı olduğunu ve onu kurtarmak için bir mucizeye ihtiyaç olduğunu anlarsa, bunu yapacak, bu mucizeyi, yoksa ben öleceğim! Yargıç tek başına o!"

Bu arada, geçen zamanla birlikte, Manao kentinde heyecan çoğalıyordu. Olay eşi benzeri olmayan bir merakla izleniyordu. Gizemli olan her şeye ilgi duyan halk arasında, konuşmaların biricik konusunu bu belge oluşturuyordu. Dördüncü günün sonunda, kimsenin kuşkusu kalmamıştı; belge mahkûmun suçsuzluğunu içeriyordu.

Öte yandan herkes anlaşılmaz yazıları çözmeye koyulmuştu. *Diario d'o Grand Para* Gazetesi belgenin bir kopyasını yayımlamış, Manoel'in ısrarları üzerine, baskı yoluyla çoğaltılan çok sayıda

kopya etrafa dağıtılmıştı. Gizemi çözmek için hiçbir şeyi savsaklamayan Manoel, Tanrı yardımıyla bir rastlantıya bile bel bağlar olmuştu.

Bunun yanında belgenin okunmasını sağlayacak şifreyi çözene yüz contos[1] ödül verileceği vaat edilmişti. Bu gerçekten bir servetti. Bunun sonucu, her sınıftan insan yiyip içmekten kesildi, uykusundan oldu. Herkes anlaşılmaz şifreyi dört elle çözmeye sarıldı.

Ne var ki şimdiye dek her şey boşa gitmişti. Büyük olasılıkla dünyanın en usta şifre çözücüleri gecelerini gündüzlerini verseler dahi bu bilmeceyi çözemezdi.

Zaten herkes uyarılmıştı. Şifreyi çözen hiç gecikmeden, Yargıç Jarriquez'in Dieu-le-Fils Sokağında bulunan evine başvuracaktı. Gelgelelim 29 ağustos akşamı olmuş, hâlâ ne başvuran çıkmış ne de herhalde çıkacaktı!

Gerçekten de bilmecenin çözümüne kendini verenler arasında, en çok yakınanlardan biri Yargıç Jarriquez'di. Çok doğal bir fikir birliği sonucunda o da Tijuco olayıyla ilgili belgenin sanığın kendi eliyle yazıldığı ve Joam Dacosta'yı temize çıkardığı yönündeki genel görüşü paylaşıyordu. Dolayısıyla bu durum şifreyi çözmeye daha fazla şevk katmıştı. Artık ona rehberlik eden yalnızca sanat için sanat değildi; adalet duygusu, haksız bir cezaya çarptırılan bir adama karşı duyulan acıma duygusuydu. İnsan beyninin çalışması sırasında belirli bir miktarda organik fosforun harcandığı doğruysa, yargıcın kendi "sensorium"

[1] 300.000 frank.

ağlarını ısıtmak için kaç miligram harcadığını söyleyemeyiz ve sonuçta hiçbir şey bulamadı. Hayır, hiçbir şey!

Yine de elden bırakmayı aklından geçirmiyordu. Şimdi artık işi tesadüfe bırakmıştı ve bu tesadüfün yardımına koşmasını diliyordu! Mümkün ve mümkün olmayan bütün yolları deneyerek o tesadüfe ulaşmaya çalışıyordu. Bilmece ruhunda aşırı öfkeye, çılgınca tutkuya dönüşmüştü. İşin daha da kötüsü, hiç etkisi olmayan bir öfkeydi bu!

Denediği farklı sayıları –gelişigüzel alınmış sayılardı bunlar– günün sonuna doğru artık algılayamıyordu! Ah! Vakti olsaydı, on haneli rakamlardan oluşan milyonlarca sayının içine girmekte duraksamazdı! Delirmeyi göze alarak bütün yaşamını feda ederdi! Delirmek? Eh! Zaten delirmemiş miydi?

O sırada, belgenin belki tersinden okunabileceğini düşündü. Nitekim tersini çevirip ışığa tuttu, bu şekilde okumaya uğraştı.

Hiçbir şey yoktu! Önceden kafasında tasarladığı sayıları bu yeni durumlarıyla uyguladı. Hiçbir sonuç çıkmıyordu!

Belki de belgeye ters yönden bakarak ve son harften ilk harfe giderek okumak gerekiyordu. Belgeyi yazan okunmasını daha da zorlaştırmak için böyle yapmış olabilirdi.

Hiçbir şey! Bu yeni biçimiyle tümüyle anlaşılmaz bir harf dizisi ortaya çıkıyordu!

Akşam saat sekizde, Yargıç Jarriquez maddi manevi bitmiş tükenmişti. Başını ellerinin arasına aldı. Ne kımıldayacak, ne konuşacak, ne düşünecek ne de biriyle fikir paylaşacak gücü kalmıştı!

Yargıç Jarriquez maddi manevi
bitmiş tükenmişti.

Ansızın, dışarıda bir gürültü duyuldu. Gürültünün hemen ardından, verdiği emirlere rağmen odanın kapısı birden açıldı.

Benito ve Manoel karşısında duruyordu. Benito'nun görüntüsü korkunçtu. Manoel zorla onu tutmaya çalışıyordu. Talihsiz genç adamın ayakta duracak gücü yoktu.

Yargıç heyecanla ayağa kalkmıştı.

"Ne oluyor beyler, ne istiyorsunuz?" diye sordu.

Acıdan çılgına dönen Benito, "Şifre!.. Şifre!.." diye haykırdı. "Belgenin şifresi!.."

Yargıç Jarriquez, "Peki onu biliyor musunuz?" diye bağırdı.

Manoel, "Hayır mösyö," dedi. "Ya siz?.."

"Hiç bilmiyorum!.. Hiç!"

Benito, "Hiç!" diye haykırdı.

Umutsuzluğun son kertesine gelmişti. Belinden silahını çekti, kendini vurmak üzereydi. Yargıç ve Manoel üstüne atıldı, zor da olsa silahı almayı başardılar.

Yargıç Jarriquez sakinleşmeye çalışarak, "Benito," dedi, "babanız işlemediği bir suçtan dolayı cezasını çekecek! Kendinizi öldürmek yerine, daha iyi bir şey yapabilirsiniz!"

"Nedir o?"

"Babanızın hayatını kurtarabilirsiniz!"

"Ama nasıl?.."

Yargıç, "Onu bulmak size düşer," cevabını verdi. "Ben bilemem!"

XVI
Hazırlıklar

Ertesi gün, 30 ağustosta, Benito ve Manoel tartışıyordu. Yargıç kafasında kurduğu düşünceyi onların yanında söylememişti. Ama anlamışlardı. Şimdi ölümle burun buruna gelen mahkûmu kaçırma yollarını arıyorlardı.

Başka yapacak şey kalmamıştı.

Gerçekten, besbelli olan bir şey vardı, şifresi çözülmeyen belgenin Rio de Janeiro'daki yetkili makamlar bakımından hiçbir değeri yoktu. Geçersiz bir mektuptu. Joam Dacosta'yı Tijuco baskınında suçlu gören karar düzeltilemezdi. Dolayısıyla cezanın infazına ilişkin talimatın gelmesi kaçınılmazdı. Bu türden cezaların hafifletilmesi de mümkün değildi.

Sonuçta, Joam Dacosta haksız yere tutuklanmıştı. Bir kez daha kaçarken duraksamayacaktı.

İlkin iki genç adam bu işi aralarında gizli tutmayı uygun gördü. Ne Yaquita ne de Minha'nın bu girişimden haberi olacaktı. Belki de gerçekleşmeyecekti; boş yere umutlanabilirlerdi! Beklenmedik koşullar sonucunda firar girişiminin acıklı biçimde başarısızlığa uğrayıp uğramayacağını kim bilebilirdi?

Fırsat bu fırsattı; Fragoso keşke burada olsaydı; kuşkusuz çok işe yarardı. Sadık ve uyanık bu çocuk iki genç adama çok yardımcı olurdu. Gelgelelim

ortalıkta yoktu. Bu konuda sorguya çekilen Lina hiçbir şey bilmiyordu. Ona haber vermeden neden jangada'yı terk ettiğini de bilmiyordu.

Fragoso olayların bu aşamaya geleceğini önceden kestirebilse kesinlikle Dacosta ailesini bırakmaz, hiçbir ciddi sonuç alamayacağı bir girişimde bulunmazdı. Evet! Torrès'in eski arkadaşlarını aramaktansa mahkûmun kaçışına yardımcı olurdu!

Ne var ki ortalıkta yoktu; ister istemez bu işin dışında kalacaktı.

Gün ağarır ağarmaz Benito ve Manoel jangada'dan ayrılıp Manao'ya yöneldi. Hızla kente ulaştıktan sonra, bu saatte ıssız görünen dar sokaklara daldılar. Birkaç dakika içinde hapishaneye varmışlardı. Etraftaki belirsiz araziyi her yönüyle dolaştılar. Cezaevine dönüşen eski manastır bu arazide yükseliyordu.

İşte bu alanları büyük bir özenle incelemek gerekiyordu.

Cezaevinin bir köşesinde, yerden yirmi beş ayak yükseklikte, Joam Dacosta'nın kapatıldığı hücrenin penceresi bulunuyordu. Pencere hayli çürük sayılacak bir demir parmaklıkla korunuyordu. Yirmi beş ayak yüksekliğe çıkılırsa, parmaklığı yerinden sökmek ya da testereyle kesmek zor olmayacaktı. Kötü biçimde birbirine bitiştirilmiş duvar taşları birçok yerlerinden aşınmıştı. Bir ip yardımıyla kendini yukarı çekmek mümkün olsa, bu taşlar sağlam şekilde ayak basacak çok sayıda çıkıntılar oluşturuyordu. İp tam yerini bulacak biçimde ustalıkla fırlatılırsa, belki parmaklıklardan birine çengellenebilir, sonra bir iki parmaklık yuvasından sökülebilirdi. Böylece bir kişinin

Cezaevinin bir köşesinde Joam Dacosta'nın kapatıldığı hücrenin penceresi bulunuyordu.

rahatça içeri girmesi sağlanırdı. Sonuçta Benito ve Manoel için mahkûmun odasına girmekten başka yapacakları iş kalmazdı. Nihayet demir parmaklığa bağlanan ipin yardımıyla hiç zorlanmadan firar gerçekleştirilebilirdi. Havanın çok karanlık olduğu bir zamanda, bu eylemlerin hiçbiri fark edilmez, Joam Dacosta gün doğmadan kaçmış olurdu.

Bir saat boyunca Manoel ve Benito dikkat çekmemek için gelip gitti. Pencerenin konumu ve çerçevenin düzeni kadar ipi atmak için seçilecek en iyi yer konusunda son derece hassas bir şekilde yönlerini belirlediler.

Manoel, "Böylece anlaşmaya vardık," dedi. "Fakat Joam Dacosta uyarılmalı mı?"

"Hayır, Manoel! Başarısız olabilecek bir girişimin sırrını anneme vermediğimiz gibi ona da vermeyelim!"

"Başaracağız Benito!" diye yanıtladı Manoel. "Ancak her şeyin planlanması gerek ve firar anında hapishane başgardiyanının dikkatinin çekilmesi ihtimaline karşı..."

"O adamı satın almak için ihtiyacımız olan tüm altın yanımızda olacak!" diye yanıtladı Benito.

"Pekâlâ," dedi Manoel. "Ama babamız hapisten çıktığında ne şehirde ne de jangada'da saklanabilir. Nereye sığınmalı?"

Bu çözülmesi gereken ikinci soruydu, çok ciddiydi ve şöyle çözüldü.

Kentin aşağısında, hapishaneden yüz adım ötede, Negro Irmağına dökülen derelerden biri vardı. Bir yerli kayığı orada kaçağı bekleyebilirdi; dere nehre ulaşmak için elverişli bir yol

sağlıyordu. Duvarın dibinden dereye doğru, olsa olsa yüz adımlık bir mesafe vardı.

Benito ve Manoel akşam saat sekize doğru, jangada'nın yerli kayıklarından biriyle harekete geçmeyi kararlaştırdı. İki tane güçlü kuvvetli kürekçinin bulunacağı kayığı kılavuz Araujo yönetecekti. Kayık Negro Irmağından gelerek dereye girecek, belirsiz araziye süzülecekti. Orada, yüksek otların arasına gizlenecek, bütün gece mahkûmu kaçırmak için bekleyecekti.

Gelgelelim, kayığa binen Joam Dacosta nereye gidecekti?

Sorunun olumlu ve olumsuz yanlarını titizlikle ölçüp biçtikten sonra bu konu iki genç adamın alacağı son karar olacaktı.

Iquitos'a geri dönmek, tehlikelerle dolu, çetin bir yolu izlemek demekti. Kaçak ister kendini kırsal bölgeye atsın, ister Amazon'un yukarısına ya da aşağısına gitsin, her halükârda uzun zaman alacaktı. Ne at ne de kano onu yeterince hızlıca uzaklaştırabilirdi. Üstelik fazenda artık ona güvenli bir emeklilik sunmayacaktı. Oraya döndüğünde o suçsuz Joam Garral olmayacak, hâlâ iade edilme tehdidi altında olan mahkûm Joam Dacosta olacaktı ve artık oradaki eski hayatına devam etmeyi düşünmemeliydi.

Negro Irmağından kuzeye doğru kaçmaksa, Brezilya makamlarının elinden kurtulsalar bile çok zaman kaybettirirdi. Oysa Joam Dacosta için zaman önemliydi. Hemen, peşine takılmalarından kurtulması gerekiyordu.

Yeniden Amazon'a geri dönseler, nehrin iki kıyısı boyunca, köylerden, kentlerden geçilmiyordu.

Bütün polis şeflerine mahkûmun kaçtığı ihbar edileceğinden, Dacosta'nın Atlantik kıyısına varmadan yakalanma riski çok büyüktü. Atlantik'e varsa bile nerede ve nasıl saklanacaktı? Adaletle kendi arasına bütün bir denizi koymak için bir gemiye binme fırsatını yakalamak, bunun için de beklemek zorundaydı.

Bütün bu planlar enine boyuna tartışıldı. Benito ve Manoel hiçbirinin elverişli olmadığını anladı. Yalnız biri, kurtulma şansı sağlayabilirdi.

İşte o plan: Joam Dacosta hapishaneden çıkınca yerli kayığına binecek, kayık Negro Irmağına kadar dereyi izleyecek, kılavuzun yönetiminde Negro'da yoluna devam edecek, ırmağın Amazon'la birleştiği yerde, Amazon'un sağ kıyısı boyunca altmış mil kadar kendini akıntıya koyuverip yol alacaktı. Böylece gündüz mola verilip gece yola devam edilecek, sonunda Madeira'nın ağzına ulaşılacaktı.

Amazon'a dökülen bu akarsu, la Cordillère yamaçlarından inerek yüz kadar derenin katılmasıyla genişliyor, Bolivya'nın ortalarına kadar uzanan gerçek bir su yolu meydana getiriyordu. Yani yerli kayığı ardında hiç iz bırakmadan kazasız belasız oradan gidebilir, Brezilya sınırının ötesinde bulunan herhangi bir yere, küçük bir köy ya da kasabaya sığınabilirdi.

Orada, Joam Dacosta nispeten güvende olacaktı. Orada aylarca yaşayabilir, bir fırsatını bulup gerektiğinde Pasifik kıyısına gidebilir ve kıyı limanlarından birine giden bir gemiye kapağı atabilirdi. Bu gemi onu Kuzey Amerika devletlerinden birine götürürse kurtulurdu. O zaman

hayatını nasıl düzenleyeceğine karar verirdi. Kesinlikle yurdunu bırakıp gider, denizler ötesinde, Avrupa'da kendine son bir sığınak bulurdu. Böylesine haksız ve acımasız geçen hayatı sonunda sona ererdi.

Nereye giderse gitsin, hiç pişmanlık duymayan ailesi, hiç tereddütsüz arkasından gelirdi. Ayrılmaz bağlarla o insanlara katılan Manoel'i de aileye dahil etmek gerekirdi. Tartışmaya bile gerek olmayan bir konuydu bu.

Benito, "Gidelim!" dedi. "Karanlık basmadan her şeyin hazır olması lazım! Kaybedecek bir saniyemiz bile yok."

İki genç adam dere yamacını izleyerek Negro Irmağına kadar geldi, oradan jangada'ya döndüler. Böylece kayığın dereye serbestçe gireceğine emin olmuşlardı. Yolu kesecek hiçbir engel yoktu; ne su tutmak için havuz ne de onarıma alınmış gemi vardı. Sonra ırmağın sol kıyısından yürüyerek ve kalabalıklaşan kent sokaklarından uzak durarak jangada'nın bulunduğu yere gelmişlerdi.

Benito'nun ilk işi annesini görmek oldu. İçini kemiren endişeleri belli etmemek bakımından iyice kendine hâkim olduğunu hissetti. Onu rahatlatmak, bütün umutların yitirilmediğini söylemek istiyordu. Belgenin gizi aydınlanacaktı. Kamuoyu her şeye rağmen Joam Dacosta'dan yanaydı. Onun lehine gelişen bu isyan karşısında, suçsuzluğunu kanıtlayan somut delilin aydınlanması için adalet gereken zamanı tanıyacaktı.

"Evet anne! Evet!" diye ekledi. "Yarından tezi yok, emin ol, hiç endişemiz kalmayacak!"

Benito göz göze gelmekten kaçınıyordu. Yaquita sorgu dolu gözlerini onun üzerine dikerek: "Tanrı yanında olsun, oğlum!" dedi.

Manoel de kendi açısından, sanki Benito'yla sözleşmişler gibi Minha'nın kaygılarını gidermeye çalışıyordu. Joam Dacosta'nın suçsuz olduğuna Yargıç Jarriquez'in inandığını, onu kurtarmak için elinden geleni yapmaya çalıştığını söyledi.

Gözyaşlarını tutamayan genç kız, "Size inanmak isterim Manoel!" cevabını verdi.

Ve Manoel hemen Minha'nın yanından ayrıldı. Onun da gözleri dolmuş, az önce söylediği umutlandırıcı sözlerden dolayı kendini kınamıştı!

Zaten mahpusa günlük ziyaretin yapılacağı an gelmişti. Yaquita yanında kızıyla birlikte, hemen Manao'nun yolunu tuttu.

Bir saat boyunca iki genç adam kılavuz Araujo'yla görüştü. Hazırladıkları planı bütün ayrıntılarıyla anlattılar. Tasarladıkları firar olayını, daha sonra kaçağın güvenliği bakımından alınacak önlemleri danıştılar.

Araujo hepsini onayladı. Yerli kayığını dereye götürme işini üzerine aldı. Karanlık basınca, kimsenin şüphesini çekmeden dereye girecek, Joam Dacosta'nın kaçarak geleceği yerde onu bekleyecekti. O yol boyunu tümüyle tanıyordu. Daha sonra Negro ağzına geri dönmek hiç zor olmayacak, kayık durmaksızın akıntıyla sürüklenen döküntü ve atık eşyaların ortasında fark edilmeden ilerleyecekti.

Araujo, Amazon'u Madeira'nın birleştiği yere kadar takip etmede de hiçbir itirazda bulunmadı. Daha iyi bir yolun alınamayacağını düşünüyordu.

Madeira'nın rotasını yüz milden fazla bir alan boyunca biliyordu. Bu az gidilen eyaletin ortasında takipler imkânsız bir şekilde bu yöne yönlendirilseydi, Bolivya'nın merkezine kadar ulaşsalar bile kolayca engellenebilirdi ve Joam Dacosta'nın göç etme isteğinde ısrar etmesi şartıyla, gemiye binişi Pasifik kıyısında Atlantik kıyısına göre daha az tehlikeyle gerçekleşecekti.

Araujo'nun işi onaylaması iki genç adamı rahatlatmıştı. Kılavuzun pratik sağduyusuna güvenmeleri boşuna değildi. Bu namuslu adamın sadakatine gelince, bu bakımdan kuşku götürmezdi. Besbelli ki Iquitos çiftçisini kurtarmak için kendi özgürlüğünü ya da hayatını ortaya atıyordu.

Araujo bu kaçış girişiminde üzerine düşen hazırlıklara hemen başladı. Ama bunları büyük bir gizlilik içinde yapıyordu. Yerli kayığını hazırlatırken, etrafa Fragoso'yu aramak niyetinde olduğunu bildirdi. Fragoso ortalıkta görünmemişti; bütün arkadaşlarının onun akıbetinden büyük endişe duyduğunu söyledi. Benito tarafından kılavuza büyük miktarda altın verildi. Genç adam Madeira'da yapılacak yolculuk esnasında, bütün olasılıkları düşünerek bu parayı vermişti.

Sonra kılavuz birkaç günlük erzakı tekneye yükledi ve ilaveten, kararlaştırılan saatte, kanalın sonuna vardığında iki gencin gelip tekneden alacağı halatları ve aletleri de koydu.

Bu hazırlıkların başka amacı olup olmadığı bakımından, jangada personeli hiç kuşkulanmadı. Kılavuz tarafından kürekçi olarak seçilen iri yarı iki Yerli bile girişimin içyüzünü bilmiyordu. Buna karşılık, kesinlikle onlara güvenilebilirdi.

Kurtarma eyleminde nasıl işbirliği yaptıklarını öğrendikleri zaman, nihayet Joam Dacosta'nın özgürlüğüne kavuşarak kendi ellerine emanet edildiğini gördükleri zaman, Araujo onların her şeyi göze alacak adamlar olduklarını iyi biliyordu. Hatta efendilerinin yaşamını kurtarmak için ölümü bile göze alacaklarını da biliyordu.

Araujo hazırlıklara hemen başladı.

Öğleden sonra hareket için her şey hazırdı. Geceyi beklemekten başka yapacak şey kalmamıştı.

Ancak eyleme geçmeden önce Manoel son kez Yargıç Jarriquez'i görmek istedi. Belki yargıcın belge hakkında vereceği yeni bilgiler olabilirdi.

Benito jangada'da kalmayı tercih etti. Annesi ve kız kardeşinin geri dönmelerini bekleyecekti.

Böylece, Manoel tek başına Yargıç Jarriquez'in evine gitti. Hemen içeri alındı.

Yargıç odasından hiç ayrılmamış, hâlâ öfke içinde kıvranıyordu. Sabırsız parmaklarında buruşan belge, hâlâ orada, masasında, gözlerinin önünde duruyordu.

Bu soruyu sorarken sesi titreyen Manoel, "Mösyö," dedi, "Rio de Janeiro'dan talimatı aldınız mı?.."

Yargıç Jarriquez, "Hayır," cevabını verdi. "Gelmedi... Ama eli kulağında!.."

"Ya belge?"

Yargıç Jarriquez, "Hiçbir sonuç yok!" diye bağırdı. "Hayal gücümün esinlendirdiği her şeyi denedim ... hiçbir şey çıkmadı!"

"Hiçbir şey!"

"Yalnız bu arada, belgedeki bir sözcüğü açıkça gördüm!.. Bir sözcük!"

Manoel, "Sözcük mü mösyö?" diye haykırdı. "Hangi sözcük?"

"Kaçmak!"

Manoel karşılık vermeden Yargıç Jarriquez'in uzattığı eli sıktı, sonra jangada'ya döndü. Eylem saatini bekleyecekti.

XVII
Son Gece

Kızıyla birlikte Yaquita'nın yaptığı ziyaret her zamanki görüşmelerdendi. Her gün, karı koca birkaç saati baş başa geçiriyordu. Öylesine sevdiği iki varlığı gördükçe Joam Dacosta'nın yüreği dolup taşıyordu. Fakat hem koca hem baba olarak kendini tutuyordu. O denli azalan umuduna rağmen iki zavallı kadını ayakta tutmak, onlara biraz olsun ümit vermek ona düşüyordu. İki kadın da mahpusa moral vermek niyetiyle geliyordu. Gelgelelim ondan daha çok morale ihtiyaçları vardı ancak onu bu denli dayanıklı, bu denli darbelere rağmen başı dimdik görünce, yeniden umutlanıyorlardı.

O gün Joam onlara yine cesaret verici sözler söylemişti. Bu boyun eğmez enerjiyi yalnızca masumiyet duygusundan değil, aynı zamanda adaletinin bir kısmını insanların kalplerine yerleştiren Tanrı'ya olan inancından da alıyordu. Hayır! Joam Dacosta, Tijuco'nun suçundan dolayı cezalandırılamazdı!

Aslında belge hakkında neredeyse hiç konuşmadı. İster uydurma olsun ister olmasın, Torrès'in elinde olsun ya da saldırının gerçek yazarı tarafından yazılmış olsun, aranan gerekçeyi içersin ya da içermesin, Joam Dacosta'nın iddia ettiği şey bu şüpheli varsayım değildi. Hayır! Kendini davası için en iyi argüman olarak görüyordu

İki kadın yeniden umutlanıyordu.

ve onun adına yalvarma görevini tüm hayatı boyunca çalışma ve dürüstlükle vermek istiyordu!

O akşam ana kız, tutuklanma gününden bu yana, içleri hiç olmadıkları kadar rahat geri dönmüştü. Duydukları yürekli sözler ruhlarının derinliklerine işlemiş, mahpus son kez, coşkulu bir sevecenlikle onları bağrına basmıştı. Sanki adamcağız bu olayın, ne türlü olursa olsun, yakında çözümleneceğini sezmişti.

Tek başına kalan Joam Dacosta uzun süre kımıldamadan durdu. Kollarını küçük masaya yaslamış, başını ellerinin arasına almıştı.

İçinden neler geçiyordu? İlk başta hataya düşen insan adaleti, sonunda kendisini temize çıkaracak mıydı? Buna inanıyor muydu?

Evet! Hâlâ umudu vardı! Yargıç Jarriquez'in yazdırdığı tutanak ve büyük bir inançla hazırladığı haklı savunma dilekçesi, Rio de Janeiro'da bakanlık yetkililerinin ellerine geçmiş olsa gerekti.

Bilindiği gibi, bu savunma kendi yaşam öyküsünden ibaretti. Elmas madeni işletmesine girişinden başlamış, jangada'nın Manao kapılarına geldiği ana kadar, her şeyi anlatmıştı.

O sırada Joam Dacosta'nın tüm yaşamı gözlerinin önüne geliyor, geçmişini yeniden yaşıyordu. Öksüz kaldığı tarihte Tijuco'ya gelmişti. Orada aşırı çaba göstererek, hayli genç yaşta işletmede yükselmişti. Gelecek günler gülümsüyordu; daha yüksek mevkilere çıkacaktı!.. Sonra birdenbire felaket baş göstermişti. Elmasları götüren konvoy yağmalanmış, askerler katledilmişti. Kuşkular onun üzerinde toplanıyordu. Zira gizli tutulan hareket saatini bilen tek görevli oydu. Tutuklanarak yargıç

karşısına çıkarılmış; avukatının tüm çabalarına rağmen mahkûm edilmişti. Villa-Rica Hapishanesinde ölüm cezasına hüküm giyenlerin atıldığı hücrede son saatlerini bekliyordu. İnsanüstü cesaret gerektiren koşullarda kaçmayı başarınca Kuzey bölgelerine giderek Peru sınırına ulaşmıştı. Sonra açlık ve susuzluktan ölmek üzereyken konuksever çiftçi Magalhaës tarafından kurtarılmıştı!

Mahkûm, hayatını öylesine acımasızca parçalayan tüm bu olayları bir kez daha gördü! Sonra düşüncelerine dalmış, anılarının içinde kaybolmuş bir halde, ne eski manastırın dış duvarından gelen tek bir gürültüyü, ne penceresinin parmaklıklarına asılı bir ipin sarsılmasını ne de pencerenin gıcırdamasını duydu.

Hayır, Joam Dacosta Peru eyaletine geldikten sonra gençlik yıllarını yeniden yaşamaya devam etti. Kendini yeniden fazenda'da katip olarak, sonra eski Portekizlilerin ortağı olarak, Iquitos müessesesinin refahı için çalışırken gördü.

Ah! Neden başından beri eşine her şeyi anlatmamıştı? Yaquita ondan şüphe etmezdi! Kendini suçlaması gereken tek hata buydu! Neden nereden geldiğini ya da kim olduğunu itiraf etmemişti; özellikle de Magalhaës, bu korkunç suçun sahibini onda görmeyi asla istemeyecek olan kızının elini eline verdiğinde!

O anda dışarıdaki gürültü mahkûmun dikkatini çekecek kadar yüksekti.

Joam Dacosta bir anlığına başını kaldırdı. Gözleri neredeyse bilinçsizce olan belirsiz bakışla pencereye doğru hareket etti ama ve bir an sonra alnı ellerinin arasına düştü.

Düşünceleri onu tekrar Iquitos'a getirdi.

Orada yaşlı fazender ölüyordu. Ölmeden önce kızının geleceğinin güvence altına alınmasını, ortağının, kendi yönetimi altında çok zenginleşen bu kurumun tek sahibi olmasını istiyordu. O zaman Joam Dacosta'nın konuşması mı gerekirdi?.. Belki!.. Cesaret edemedi!.. Yaquita'nın yakınındaki bu mutlu geçmişi, çocuklarının doğumunu, bu varoluşun tüm mutluluğunu, sadece Tijuco anılarını ve hatıratlarını yeniden yaşadı. Korkunç sırrını itiraf edemediği için duyduğu pişmanlık rahatsız ediciydi!

Bu gerçeklerin sırası Joam Dacosta'nın zihninde şaşırtıcı bir netlik ve canlılıkla yeniden ortaya çıktı.

Artık kendini kızı Minha'nın Manoel'le evlenmesine karar verilecek bir anda bulmuştu! Bu genç adama hayatının gizemlerini anlatmadan, bu birlikteliğin sahte bir isimle gerçekleşmesine izin verebilir miydi? Hayır! Bu yüzden Yargıç Ribeiro'nun tavsiyesi üzerine, kendine düşen itibarın yeniden kazanılmasını sağlanması için gelip duruşmasının yeniden gözden geçirilmesini talep etmeye karar verdi. Tüm ailesiyle birlikte ayrılmıştı ve ardından Torrès'in müdahalesi, bu zavallının teklif ettiği iğrenç anlaşma, babanın onurunu ve hayatını kurtarmak için kızını teslim etmeyi öfkeli bir şekilde reddetmesi, ardından ihbar, ardından tutuklama!..

O anda, şiddetle dışa doğru çekilen pencere, apansız açıldı.

Joam Dacosta ayağa kalktı. Belleğindeki anılar bir bir silindi.

Odaya atlayan Benito babasının karşısındaydı. Bir saniye sonra, demir parmaklıkları kopan pencere boşluğunu aşan Manoel de onun yanında belirdi.

Joam Dacosta az kalsın bir şaşkınlık çığlığı atacaktı; Benito fırsat bırakmadı.

"Baba," dedi, "işte pencerenin parmaklığı söküldü!.. Yere kadar bir halat sarkıyor!.. Yüz adım ötede, bir yerli kayığı derede bekliyor!.. Araujo orada. Kayığı Manao'dan uzaklara götürecek, Amazon'un öbür kıyısına! Artık kimse sizin izinizi bulamaz!.. Baba hemen kaçmanız lazım!.. Yargıcın bizzat kendisi tavsiye etti!"

Manoel, "Kaçmanız lazım!" diye ekledi.

"Kaçmak mı? Ben mi?.. İkinci kez!.. Bir daha!.."

Ellerini kavuşturup başını dik tutan Joam Dacosta, yavaş yavaş odanın sonuna kadar geriledi. Kararlı bir sesle, "Asla!" dedi.

Benito ve Manoel cevap vermekten kaçındı. İki genç adam da bu direnişi beklemiyordu. Kaçış eyleminde engelin bizzat mahpustan geleceğini akıllarından bile geçirmemişlerdi.

Benito babasına doğru ilerledi, ellerini yakaladı. Amacı onu zorla sürüklemek değildi. Anlamak ve ikna etmek istiyordu. Tam yüzüne bakarak, "Asla mı dediniz baba?" diye sordu.

"Asla."

O zaman Manoel, "Baba," dedi, "benim de size böyle seslenmeye hakkım var, baba, bizi dinleyin! Bir saniye bile kaybetmeden kaçmanız gerekiyor! Bunu söylememizin nedeni, hem başkalarına karşı, hem kendinize karşı suçlu durumuna düşmemeniz için!"

"Asla!"

Benito, "Burada kalmak," dedi, "ölümü beklemek demek baba! İnfaz talimatının gelmesi an meselesi! İnsanların adaletinin çok haksız bir kararı düzelteceğine inanıyorsanız, yirmi yıl önce mahkûm ettiği bir kişiye eski saygınlığını kazandıracağını düşünüyorsanız, aldanıyorsunuz! Hiç umut kalmadı! Kaçmak gerekiyor! Kaçın!"

Kendini tutamayan Benito babasını yakalayıp pencereye doğru sürükledi.

Joam Dacosta oğlunun kollarından kurtuldu, ikinci kez geriledi.

Sarsılmaz kararlı gözüken bir adam sesiyle, "Kaçmak mı?" dedi. "Ama bu hem kendi onurumu hem de benimle birlikte sizin onurunuzu kirletmek olur! Suçlu olduğumu itiraf etmek gibi bir şey! Kendim gelip ülkemin yargı makamlarına teslim oldum; onların kararını beklemek zorundayım! O karar ne olursa olsun, bekleyeceğim!"

Manoel, "Ama tahmine göre hükümler yeterli olmayabilir; siz onlara dayanmak istiyorsunuz," diye ısrar etti. "Üstelik suçsuzluğunuzu kanıtlayan somut delil şimdiye dek kesinleşmedi! Kaçmanız için ısrar ediyoruz ama bunu bizzat Yargıç Jarriquez söyledi! Ölümden kurtulmak için bundan başka şansınız yok!"

Joam Dacosta sakin bir sesle, "O zaman ölürüm!" cevabını verdi. "Beni mahkûm eden kararı kınayarak ölürüm! Birincisinde infazdan birkaç saat önce kaçmıştım! Evet! O zaman gençtim, önümde tüm bir yaşam vardı; insanların adaletsizliğiyle mücadele edebilirdim! Ama şimdi kaçarsam, bir suçlunun aşağılık yaşamına geri dönmüş olacağım, sahte bir isimle gizleneceğim,

polisin izlemesinden kurtulmak için durmadan çabalayacağım. Yirmi üç yıl sürdüğüm o huzursuz yaşama geri dönmek; sizi de aynı yaşamı paylaşmaya zorlamak; er ya da geç gerçekleşecek bir ihbarı her gün beklemek; yabancı ülkeye gitsem bile, suçlunun geri verilmesini talep eden bir emirle karşılaşmak! Bu, yaşamak mıdır, sorarım size! Hayır! Asla!"

Bu inat karşısında kendini kaybetmeye başlayan Benito, "Baba," dedi, "kaçacaksınız! Ben öyle istiyorum!.."

Joam Dacosta'yı yakalayıp zorla pencereye doğru sürüklemeye çalıştı.

"Olmaz!.. Olmaz!.."

"Beni delirtmek mi istiyorsunuz?"

Joam Dacosta, "Oğlum, beni bırak!" diye bağırdı. "Daha önce, Villa-Rica Hapishanesinden bir kez kaçtım. Herkes suçlu olduğum için kaçtığıma inandı! Evet! İnandılar! İşte sizin taşıdığınız adımın onuru için, bir daha yapamam!"

Benito babasının dizlerine kapanmıştı! Ellerini uzatıyor... Yalvarıyordu...

"Fakat bu talimat baba," diye yineliyordu, "bu talimat bugün gelebilir... Şu anda... Ve ölüm cezasını içerecektir!"

"Talimat gelse de kararım değişmeyecek! Hayır oğlum! Suçlu Joam Dacosta kaçabilirdi! Masum Joam Dacosta kaçmayacak!"

Bu sözlerin ardından ortaya çıkan sahne içler acısıydı. Benito babasıyla mücadele ediyor, kendini kaybeden Manoel pencerenin yanında durup mahpusu zorla kaçırmaya hazırlanıyordu. O sırada, hücrenin kapısı açıldı.

Eşikte polis şefi göründü. Beraberinde cezaevi başgardiyanı ve birkaç asker vardı.

Polis şefi az önce bir firar girişiminde bulunulduğunu anladı ama mahpusun tavrından kaçmak istemediğini de anladı! Hiçbir şey söylemedi. Yüzünde derin bir acıma ifadesi belirdi. Herhalde o da, Yargıç Jarriquez gibi, mahpusun kaçmasını istiyordu!

Artık çok geçti!

Elinde bir kâğıt tutan polis şefi mahpusa doğru ilerledi.

Joam Dacosta, "Her şeyden önce," dedi, "şunu söylememe izin verin mösyö! Firar eylemini tasarlayan bendim, ama vazgeçtim!"

Polis şefi bir an başını eğdi, sonra boş yere sertleştirmeye çalıştığı bir sesle, "Joam Dacosta," dedi, "talimat az önce Rio de Janeiro'dan, adalet bakanlığından geldi."

Manoel ve Benito, "Ahh! Baba!" diye haykırdı.

Kollarını göğsünde kavuşturan Joam Dacosta, "Bu talimat," diye sordu, "bu talimat cezanın infazını mı emrediyor?"

"Evet!"

"Ne zaman?.."

"Yarın!"

Benito babasının üzerine atılmıştı. Bir kez daha, hücrenin dışına sürüklemek istiyordu... Askerler onu babasından ayırmak zorunda kaldı.

Sonra polis şefinin bir işareti üzerine Benito ve Manoel dışarıya çıkarıldı. Bu içler acısı sahneye bir son vermek gerekiyordu; çok uzun sürmüştü.

Mahkûm, "Mösyö," dedi, "yarın sabah, infazdan önce, Peder Passanha'yla birkaç dakika

görüşebilir miyim? Rica etsem, haber verir misiniz?"

"Haber verilecek."

"Ailemi görmeme izin verilir mi? Karım ve çocuklarımla son kez kucaklaşmak istiyorum!"

"Onları görürsünüz."

Joam Dacosta, "Size teşekkür ederim mösyö," dedi. "Şimdi şu pencereyi korumaya alın. Ben istemediğim halde, buradan kaçırmamaları gerekir!"

Bu sözlerin ardından polis şefi eğildi, beraberinde gardiyan ve askerlerle hücreden ayrıldı.

Mahkûmun artık birkaç saatlik ömrü vardı. Tek başına kaldı.

XVIII
Fragoso

Talimat gelmişti. Yargıç Jarriquez'in tahmin ettiği gibi, cezanın hemen infaz edilmesini emrediyordu. Adalet son sözünü söylemişti.

Hemen ertesi gün, 31 ağustosta, mahkûm darağacında ölecekti.

Brezilya'da ölüm cezası, kölelere uygulanması söz konusu olmadığı takdirde, genellikle hafifletilirdi. Ama bu kez bir beyaza uygulanıyordu.

Elmas soygununa benzer suçlar bakımından öngörülen cezalar ağırdı. Kamu düzenini koruyan yasa, hiçbir hafifletici neden kabul etmiyordu.

Nitekim artık hiçbir şey Joam Dacosta'yı kurtaramazdı. Yaşamını yitirmesi şöyle dursun, onurunu da yitiriyordu.

31 ağustosta, sabah vakti, atını doludizgin süren bir adam Manao'ya doğru gidiyordu. Ancak atı öyle hızlı koşturuyordu ki daha fazla dayanamayan zavallı hayvan kente yarım mil kala çatladı.

Binici hayvanla ilgilenmedi bile. Atından mümkün olandan fazlasını istemiş ve elde etmişti. Kendi de tükenmek üzereydi. Buna rağmen kente doğru atıldı.

Bu adam, nehrin sol kıyısını izleyerek doğu bölgelerinden geliyordu. Bütün parasını harcayarak atı satın almış, o hayvan da bir yerli kayığından daha hızlıca onu Manao'ya ulaştırmıştı. İş yerli kayığına kalsa, Amazon akıntısı zaman kaybettirirdi.

Bu adam, Fragoso'ydu.

Yürekli delikanlı kimseye söz etmemişti ama acaba girişiminde başarılı olmuş muydu? Torrès'in bağlı olduğu milisi bulmuş muydu? Joam Dacosta'yı hâlâ kurtaracak herhangi bir ipucu elde etmiş miydi?

Doğrusu pek bir şey bilmiyordu. Ama bir an önce Yargıç Jarriquez'i görmek için acele ediyordu. Bu kısa yolculuk sırasında öğrendiği şeyleri ona aktaracaktı.

Başından geçenler şöyleydi: Fragoso yanılmamıştı. Torrès'i tanımıştı; milise bağlı köle avcılarındandı. Bu milis, Madeira'nın kıyı mıntıkasında faaliyet gösteriyordu.

Yola çıktığında, bu nehir kolunun ağzına varmıştı. "Köle avcıları" şefinin yakınlarda bulunduğunu öğrendi.

Hiç zaman kaybetmeden araştırmaya koyuldu. Zar zor adamı bulmayı başardı.

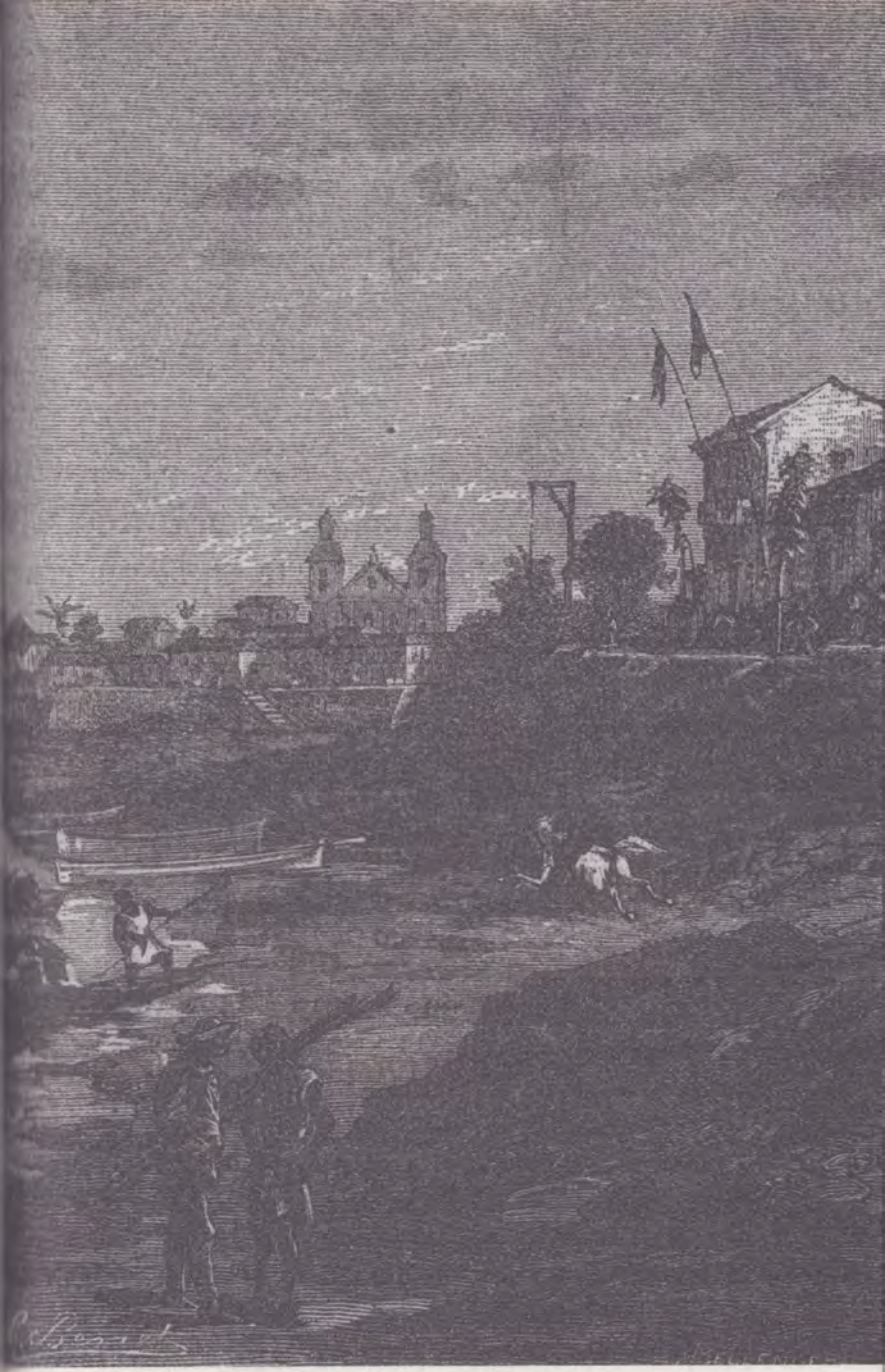

Bir adam Manao'ya doğru gidiyordu.

Fragoso'nun sorduğu sorulara, milis şefi cevap verirken duraksamadı. Zaten çok basit sorulardı bunlar. Susmakta hiçbir çıkarı yoktu.

Gerçekten Fragoso adama üç tane soru sordu, "Köle avcısı Torrès, birkaç ay önce milisinize bağlı mıydı?"

"Evet."

"Yakın zamanda ölen, çok sıkı fıkı bir arkadaşı var mıydı?"

"Vardı, doğru."

"Bu adamın adı neydi?.."

"Ortega."

Fragoso'nun bütün edindiği bilgi bu kadardı. Bu bilgiler Joam Dacosta'nın yazgısını değiştirecek cinsten şeyler miydi? Gerçekten bunu tahmin etmek biraz zordu.

Bunu fark eden Fragoso, milis şefinin Ortega'yı tanıyıp tanımadığı konusunda diretti. Nereden geldiğini, geçmişine ilişkin bir şeyler bilip bilmediğini sordu. Aslında bunların pek önemi yoktu. Torrès'e bakılırsa, Ortega Tijuco cinayetinin gerçek failiydi.

Ne yazık ki bu konuda milis şefi hiçbir bilgi veremedi.

Besbelli olan bir şey vardı ki Ortega yıllardır miliste çalışıyordu. Torrès'le arasında yakın arkadaşlık doğmuştu. Onları hep bir arada görüyorlardı ve son nefesini verirken Torrès başucundaydı.

Milis şefinin bütün bildikleri bunlardan ibaretti. Daha fazla bir şey söyleyemiyordu.

Fragoso bu anlamsız ayrıntılarla yetinmek zorunda kaldı ve hemen yola çıktı.

"Evet."

Sadık delikanlı, Ortega'nın Tijuco cinayetinin faili olduğuna ilişkin bir kanıt getirmiyordu ama yaptığı girişimden hiç değilse şöyle bir sonuç çıkıyordu: Torrès gerçeği söylemişti; milisteki arkadaşlarından biri ölmüş, onun son anlarında yanında bulunmuştu.

Söz konusu belgenin Ortega tarafından Torrès'e teslim edildiğine ilişkin varsayıma gelince, bu varsayım şimdi daha geçerlik kazanıyordu. Belgenin soygunla ilgili olması çok büyük olasılıktı. Dolayısıyla Ortega olayın failiydi ve kuşku götürmez biçimde suçluluğunu itiraf ediyordu.

Nitekim, belge okunabilirse, şifre çözülürse, gerçeğin gün ışığına çıkması işten bile değildi!

Gelgelelim Fragoso şifreyi öğrenememişti! Tahmin ettiğine göre maceraperest büyük olasılıkla bir şey uydurmamıştı. Bazı veriler, olaydaki gizin belgenin içinde bulunduğunu gösteriyordu. Mert delikanlının, Torrès'in bağlı olduğu milis şefinden edindiği bilgiler bu kadardı.

Elinde çok az bilgi olmakla birlikte, bunları bir an önce Yargıç Jarriquez'e aktarmak için acele ediyordu. Kaybedilecek zaman olmadığını biliyordu. İşte bunun için, o sabah, saat sekize doğru, yorgunluktan bitkin bir durumda, Manao'nun yarım mil yakınlarına varmıştı.

Kentten hâlâ onu uzak tutan bu mesafeyi, Fragoso birkaç dakikada aştı. Bir çeşit dayanılmaz önsezi onu ileri doğru sürüklüyordu. Joam Dacosta'nın kurtuluşunun kendine bağlı olduğuna neredeyse inanmıştı.

Sanki ayakları dayanılmaz biçimde toprağa kök salmış gibi, Fragoso birden durdu.

Küçük meydanın girişine gelmişti. Kentin kapılarından biri bu meydana açılıyordu.

Orada, yoğun bir kalabalığın ortasında, darağacı yükseliyordu. Kalabalığa yirmi ayak kadar yukarıdan bakan darağacının ipi aşağı doğru sallanıyordu.

Fragoso son gücünün de tükendiğini hissetti. Düştü. Gözleri elinde olmadan kapandı. Görmek istemiyordu. Dudaklarının arasından şu sözcükler döküldü, "Çok geç! Çok geç!.."

Fakat insanüstü bir çabayla kalktı. Hayır! Çok geç sayılmazdı! Joam Dacosta'nın bedeni ipin ucunda sallanmıyordu.

"Yargıç Jarriquez! Yargıç Jarriquez!" diye haykırdı.

Sonra soluk soluğa, çılgına dönmüş bir halde, kentin kapısına doğru atıldı. Manao'nun ana caddesini geçti. Yargıcın evinin önüne gelince, yarı ölü halde kapının eşiğine düştü.

Kapı kapalıydı. Fragoso kapıya vuracak gücü kendinde buldu.

Yargıcın hizmetkârlarından biri kapıyı açtı. Efendisi kimseyi görmek istemiyordu.

Bu uyarıya rağmen Fragoso içeriye girişini yasaklayan adamı itti ve bir sıçrayışta yargıcın çalışma odasına daldı.

"Torrès'in köle avcılığı yaptığı mıntıkadan geliyorum!" diye haykırdı. "Sayın yargıç, Torrès gerçeği söylemiş!.. Durdurun... İnfazı durdurun!"

"O milisi buldunuz mu?"

"Evet!"

"Belgenin şifresi yanınızda mı?"

Fragoso karşılık vermedi.

Çılgınca öfkeye kapılan yargıç belgeyi yakaladı, yırtmak üzereyken, "O zaman beni rahat bırakın! Rahat bırakın!" diye bağırdı.

Fragoso belgeyi ellerinden aldı ve onu durdurdu.

"Gerçek onun içinde!" dedi.

Yargıç Jarriquez, "Biliyorum," karşılığını verdi. "Ama gün ışığına çıkmayan gerçek ne işe yarar?"

"Çıkacak!.. Mutlaka!.. Mutlaka!.."

"Bir kez daha soruyorum, şifre yanınızda mı?.."

Fragoso, "Hayır," dedi. "Ama tekrar söylüyorum, Torrès yalan söylemedi!.. En yakın arkadaşlarından biri, birkaç ay önce ölmüş. Joam Dacosta'yla pazarlığını yaptığı belgeyi ona bu adamın verdiği kesin!"

Yargıç Jarriquez, "Hayır," cevabını verdi, "hayır!.. Kesin değil... Bize göre kesin olabilir ama mahkûmun idamına karar verenler için değil!.. Rahat bırakın beni!"

Geri püskürtülen Fragoso meydanı terk etmek istemiyordu. Yargıcın dizlerine kapanmak sırası ona gelmişti.

"Joam Dacosta masumdur!" diye haykırdı. "Onun ölmesine göz yumamazsınız! Tijuco cinayetini işleyen o değildir! Fail, Torrès'in arkadaşı, belgeyi yazan kişidir! Ortega'dır!.."

Bu adı duyan Yargıç Jarriquez yerinden sıçradı. Sonra, kafasında patlayan fırtına biraz yatıştı. Kasılan eliyle belgeyi yakaladı, masanın üzerine serdi. Oturdu, gözlerini ovuşturarak, "Bu isim ilginç!" dedi. "Ortega!.. Deneyelim!"

Daha önce öteki özel isimleri boşuna denemişti. İşte şimdi yeni bir isim ortaya çıkmıştı; Fragoso'nun bulduğu isim... Belgedeki ilk altı

harfin üzerine bu adın harflerini yerleştirdi ve şu formülü elde etti:

Ortega
Phyjsl

"Hiçbir şey!" dedi. "Hiç sonuç çıkmıyor!"

Gerçekten, *r* harfinin altına yerleştirilen *h* bir rakamla temsil edilemiyordu. Zira alfabetik sıralamada bu harf, *r* harfinden önce yer alıyordu.

Yalnızca *o*, *t* ve *e* harflerinin altında bulunan *p*, *y* ve *j* harfleri, 1, 4 ve 5 rakamlarını karşılıyordu.

Sözcüğün sonunda bulunan *s* ve *l* harflerine gelince, onları *g* ve *a*'dan ayıran aralıkta on iki harf vardı ve bir tek rakamla olsun, onları ifade etmek olanaksızdı. Dolayısıyla ne g harfini ne de a harfini karşılıyorlardı.

O anda, sokaktan dehşet dolu çığlıklar yükseldi. Umutsuzluk haykırışlarıydı bunlar.

Fragoso pencerelerden birine atılıp açtı. Yargıç ona engel olamamıştı.

Sokak kalabalıktan dolup taşıyordu. Mahkûmun hücresinden çıkma saati gelmişti. Kalabalık darağacının yükseldiği meydana doğru akmaya başladı.

Yargıç Jarriquez'in görüntüsü korkunçtu. Bakışları sabitleşmiş, belgenin harflerini kemiriyordu.

"Son harfler!" diye mırıldandı. "Son harfleri bir daha deneyelim!"

Bu, son umuttu.

Elleri titriyor, yazarken zorlanıyordu. Az önce, ilk altı harfe uyguladığı gibi, paragrafın son altı harfini Ortega'nın altına yerleştirdi.

Ağzından bir feryat yükseldi. İlk başta, son altı harfin alfabetik sıralamada Ortega'yı oluşturan harflerden sonra geldiğini görmüştü. Dolayısıyla bunlar rakamla belirtilebilir ve bir sayı meydana getirebilirlerdi.

Gerçekten Ortega sözcüğünün altına belgenin son altı harfini yerleştirince, şu formülü elde etti:

Ortega
432513
Suvjhd

Böylece meydana çıkan sayı, 432513'tü.

Ancak bu sayı, belgenin oluşumuna yön veren sayı mıydı? Daha önce denedikleri gibi yanlış olmasındı?

O anda haykırışlar yoğunlaştı. Bunlar, halkın içtenlikli heyecanını dışavuran merhamet çığlıklarıydı. Mahkûmun birkaç dakikalık ömrü kalmıştı!

Acıdan çılgına dönen Fragoso odadan dışarı atıldı!.. Birazdan ölecek velinimetini son kez görmek istiyordu!.. Cenaze alayının önüne çıkıp: "O masumu öldürmeyin! Onu öldürmeyin!.." diye haykırarak durdurmak istiyordu.

Öte yandan Yargıç Jarriquez elde ettiği sayıyı paragraftaki ilk harflerin üstüne yerleştirmiş ve gerektiği kadar aynı sayıyı yineleyerek şu sonuca varıyordu:

43251343251343251343251 3
Phyjslyddqfdzxgasgzzqqeh

Sonra alfabetik sıralamada bulunan gerçek harfleri yerlerine koyarak okudu:

Le véritable auteur du vol de...[*]

Ağzından bir sevinç çığlığı çıktı! 432513 sayısı, o denli aranan sayıydı! Ortega sözcüğü onun bulunmasını sağlamıştı! Sonunda belgenin şifresi eline geçmişti. Bu durumda Joam Dacosta'nın suçsuzluğu hiç tartışmasız kanıtlanacaktı. Daha fazla okumadı, odasından dışarı fırladı, bağıra bağıra sokağa atıldı, "Durun! Durun!"

Hızlı adımlarla kalabalığı yarmak, karısı ve çocuklarının dehşet dolu umutsuzluk içinde etrafını sardığı mahkûmun hücresine koşmak bir dakika bile sürmedi. O sırada mahkûm hücresinden çıkmak üzereydi.

Joam Dacosta'nın önüne geldi. Artık konuşamıyor, belgeyi elinde sallıyordu. Dudaklarından şu sözcükler döküldü, "Masum! Masum!"

---

[*] Soygunun gerçek faili... –çn.

"Masum! Masum!"

XIX
Tijuco Cinayeti

Yargıcın gelişi üzerine bütün cenaze alayı durmuştu. Bütün dudaklardan aynı sözcük yükseldi. Tekrar tekrar yankılandı, "Masum! Masum!"

Sonra her yer sessizliğe gömüldü. Hiç kimse şimdi söylenecek sözlerin bir tekini bile kaçırmak istemiyordu.

Yargıç Jarriquez taştan bir sıraya oturmuştu. Minha, Benito, Manoel ve Fragoso etrafını sarmıştı. O sırada Joam Dacosta, Yaquita'yı yüreğine bastırıyordu. Yargıç ilk önce elindeki sayıyı kullanarak belgenin son paragrafını çözmeye koyuldu. Gerçek harfin altına rakamı koyarak şifreli harfi buluyor, sözcükleri ayırıyor, noktalıyor, yüksek sesle okuyordu. O derin sessizliğin ortasında, işte şunları okudu:

*Le véritable auteur du vol des diamants et de l'assassinat**
43 251343251 343251 34 325 134 32513432 51 34 32513342513
Ph yjslyddqf dzxgas gz zqq ehx gkfndrxu ju gi ocytdxvksbx

---

* Belgenin şifreli yazısı Fransızca metne uygun olarak düzenlendiğinden, yazıyı bozmak istemedik. Yazının Türkçesi şöyledir: "22 Ocak 1826 günü işlenen elmas soygunu ve adam öldürme suçunun gerçek faili Joam Dacosta değildir. Kendisi haksız yere ölüm cezasına çarptırılmıştır. Onu işleyen alçak benim; elmas madeni işletmesinin sefil memuru. Ve gerçek adım Ortega'dır" –çn.

des soldats qui escortaient le convoi, commis dans la nuit
432 5134325 134 32513432513 43 251343 251343 2513 43 2513
Hhu ypohdvy rym huhpuydkjox ph etozsl etnpmv ffov pd pajx

du vingt-deux janvier mil huit cent vingt-six, n'est donc pas
43 251343251 3432513 432 5134 3251 34325134 3251 3432 513
hy ynojyggay meqynfu qln mvly fgsu zmqiztlb qgyu gsqe ubv

Joam Dacosta, injustement condamné à mort; c'est moi, le misé-
4325 1343251 34325134325 13432513 4 3251 3432 513 43 2513
nrcr edgruzb lrmxyuhqhpz drrgcroh e pqxu fivv rpl ph onth

rable employé de l'administration du district diamantin;
43251 3432513 43 251343251343251 34 32513432 513432513
vddqf hqsntzh hh nfepmqkyuuexto gz gkyuumfv ijdqdpzjq

oui, moi seul, qui signe de mon vrai nom, Ortega.
432 513 4325 134 32513 43 251 3432 513 432513
syk rpl xhxq rym vkloh hh oto zvdk spp suvjhd.

Yargıcın sözleri yarıda kesildi. Her yandan, sonu gelmez "hurra" sesleri yükseliyordu.

Gerçekten, belgenin tümünü özetleyen sonuncu paragraf kadar kesin kanıya vardırıcı bir şey olamazdı. Iquitos çiftçisinin suçsuzluğunu öyle kesin bir dille açıklıyordu ki korkunç bir adli hatanın kurbanı olacak adamcağızı darağacından kurtarıyordu!

Dostları, karısı ve çocukları Joam Dacosta'nın etrafını sarmıştı. Kendine doğru uzanan elleri sıkmaya yetişemiyordu. Yılmaz bir karakteri olmasına rağmen kendini tutamamıştı. Sevinç gözyaşları döküyordu. Aynı zamanda minnet dolu yüreği, mucize sonucu onu kurtaran Tanrı'ya şükrediyordu. Az kalsın bu günahın kefaretini bizzat ödeyecekti. Ama Tanrı bir masumun ölmesine razı olmamıştı!

Evet! Joam Dacosta'nın suçsuzluğu artık kuşku götürmezdi! Tijuco baskınının gerçek faili suçunu itiraf ediyor, onu bütün ayrıntılarıyla belirtiyordu! Gerçekten, aynı sayıyı kullanan Yargıç Jarriquez şifreli yazının tümünü çözdü.

İşte Ortega'nın itirafları: Bu alçak, Joam Dacosta'nın meslektaşıydı. Onun gibi, Tijuco'da elmas madeni işletmesinde memurdu. Rio de Janeiro'ya gidecek konvoya eşlik etmek üzere görevlendirilmişti. O iğrenç, soygun ve cinayet yoluyla zengin olma düşüncesini kafasına koymuş; konvoyun Tijuco'dan hareket edeceği günü soyguncular bildirmişti.

Villa-Rica'dan uzakta pusuya yatan soyguncular konvoya saldırınca askerlerin safında çarpışır gibi yapmış, sonra ölülerin arasına gizlenmişti. Daha sonra, suç ortakları onu götürmüştü. İşte bunun içindir ki saldırı esnasında hayatta kalan

tek asker Ortega'nın boğuşurken öldüğünü ileri sürmüştü.

Gelgelelim soygun Ortega'nın da işine yaramamıştı. Az zaman sonra, olay sırasında ona yardım eden soyguncular bu kez onu soymuştu.

Ortega parasız pulsuz kalmıştı. Artık Tijuco'ya dönemezdi. Brezilya'nın kuzey bölgelerine kaçtı. O sırada Yukarı Amazon mıntıkasında "köle avcıları" milisi faaliyet gösteriyordu. Hayatta kalmak gerekiyordu. Ortega pek onurlu sayılmayacak bu faaliyete katıldı. Orada kim olduğu, nereden geldiği kimseye sorulmazdı. Ortega böylece köle avcısı oldu. Uzun yıllar boyu, bu insan avcılığı mesleğini yürüttü.

Bu sırada maceraperest Torrès tüm yaşam bağlarından kopan Ortega'nın arkadaşı oldu. Ortega ve Torrès sıkı fıkı bağlandı. Ama Torrès'in dediği gibi, duyduğu pişmanlık alçağın yaşamını azar azar kemirmeye başlamıştı. İşlediği suçu anımsadıkça midesi bulanıyordu. Kendisi yerine bir başkasının mahkûm edildiğini biliyordu! O başkasının, meslektaşı Joam Dacosta olduğunu da biliyordu! Meslektaşının kesinlikle ölüm cezasına çarptırılacağını anlamıştı!

Böylece birkaç ay kadar önce milisin bir faaliyeti sonucu tesadüf onu Peru sınırının ötesine sürükledi. Ortega, Iquitos dolaylarına geldi. Orada Joam Dacosta'yla karşılaştı. Dacosta onu tanımamıştı.

O zaman eski meslektaşının maruz kaldığı haksızlığı elinden geldiği kadar düzeltmeye karar verdi. Tijuco baskınına ilişkin bütün olayları bir belgede topladı. Ama bilindiği gibi, bu işi gizemli

bir yöntemle gerçekleştirdi. Amacı belgeyi Iquitos çiftçisine ulaştırmaktı. Belgenin okunmasını sağlayacak şifreyi de ona bildirecekti.

Bu işi düzeltmesine ölüm izin vermedi. Madeira kölelerini takip ederken ağır yaralandı. Sonunun geldiğini hissetti. O sırada arkadaşı Torrès yanındaydı. Tüm yaşamı boyunca kendisine çok acı çektiren gizi ona açmayı düşündü. Baştan aşağı kendi eliyle yazılmış belgeyi Torrès'e teslim etti. Bu belgeyi Joam Dacosta'ya ulaştıracağına ilişkin Torrès'e yemin verdirdi. Dacosta'nın adını ve adresini söyledikten sonra, son nefesini verirken ağzından 432515 sayısını mırıldandı. Bu sayı olmasa belgenin şifresi asla çözülemezdi.

Ortega öldü. Alçak Torrès'in görevini nasıl kötüye kullandığını, elinde bulunan sırdan nasıl yararlanmaya karar verdiğini ve nasıl iğrenç bir şantaj malzemesi yaptığını biliyoruz.

Torrès planını gerçekleştirmeden ölmüş; o giz de onunla birlikte gitmiş olsa gerekti. Fakat Fragoso tarafından öğrenilen Ortega adı, sanki belgeye atılan imzaydı. Yargıç Jarriquez'in becerikliliği sayesinde bu isim belgenin okunmasını sağladı.

Evet! O denli aranan somut delil işte buydu; Joam Dacosta'nın suçsuzluğunu gösteren tartışılmaz kanıttı. Dacosta'yı yaşama döndürmüş, onurunu geri getirmişti!

Namuslu yargıç bu iğrenç olayı herkesi aydınlatmak için yüksek sesle okurken, hurra sesleri bir daha yükseldi.

Ve bu andan itibaren su götürmez kanıtı elinde tutan Yargıç Jarriquez polis şefiyle anlaştı, Joam Dacosta'nın özel konutunda hapis yatmasını

istedi. Çünkü yeni bilgiler Rio de Janeiro'ya gönderilecek, oradan talimatın gelmesi beklenecekti.

Bu uygulama zorluk çıkarmazdı. Joam Dacosta etrafını saran Manao halkının ortasında, yakınlarının eşliğinde yargıcın evine kadar götürüldü. Daha doğrusu, zafer kazanmış bir komutan gibi neredeyse eller üstünde taşındı.

O anda dürüst Iquitos çiftçisi hem kendisi hem ailesi adına mutluluk duyuyordu. Uzun yıllar gizlenmek zorunda kalmış, acı çekmişti. Bunun bedeli şimdi ona ödeniyordu. Bu adli hatayı düzelten ülkesiyle ne denli övünse azdı!

Bütün bunlar yaşanırken, Fragoso ne olmuştu?

Tabii, sevimli delikanlı herkesten sevgi görüyordu! Benito, Manoel ve Minha sevgiden onu bunaltıyordu. Lina'nın da onlardan aşağı kalır yanı yoktu. Fragoso nasıl karşılık vereceğini bilmiyor, elinden geldiğince tevazu gösteriyordu. Bu kadarını hak etmiyordu doğrusu! Her şeyi rastlantı çözmüştü! Ona bir teşekkür etseler yeterdi çünkü Torrès'in köle avcısı olduğunu keşfetmişti! Maceraperestin bağlı olduğu milisi araştırmaya giderken, durumun böylesine düzeleceği aklından bile geçmemiş, Ortega adını öğrenmesine gelince, bu denli önemli olacağını düşünmemişti!

Kahraman Fragoso! Şöyle ya da böyle, Joam Dacosta'yı kurtarmıştı ya!

Gelgelelim şaşırtıcı olaylar birbiri ardı sıra gelmiş, hepsi aynı hedefe yönelmişti. İlginçti doğrusu! Fragoso, Iquitos Ormanında bitip tükenmiş bir halde, ölmek üzereyken kurtulmuş, fazenda'da ağarlanmıştı. Brezilya sınırında, Torrès'le karşılaşmış, maceraperest jangada'ya binmişti. Ya

Fragoso'nun onu daha önce bir yerlerde görmüş olacağını anımsamasına ne demeli!

"Eh, evet!" diye bağırmayı bıraktı Fragoso, "ama bu mutluluğu getirecek ben değilim, Lina!"

"Benim için evet!" diye cevapladı genç melez kız.

"Eh, şüphesiz! Sarmaşık olmasaydı, onu bulma fikri olmasaydı bu kadar çok insanı mutlu edebilir miydim?"

Fragoso ve Lina tüm bu dürüst aile tarafından, Manao'da onlar için pek çok denemeye neden olan yeni arkadaşlar tarafından kutlanıyor, şımartılıyorsa bunda ısrar etmenin bir anlamı yok.

Peki masumun kazancında Yargıç Jarriquez'in de payı yok muydu? Analitik yeteneklerinin tüm ustalığına rağmen anahtarı olmayanlar için kesinlikle deşifre edilemeyecek bu belgeyi okuyamadıysa da en azından hangi kriptografik sisteme dayandığını anlamamış mıydı? O olmasaydı, yalnızca Ortega'nın ismiyle, suçu işleyenin ve her ikisi de ölmüş olan, yalnızca Torrès'in sayıyı kim yeniden oluşturabilirdi?

Böylece ona da teşekkürler eksik olmuyordu!

Neyse aynı gün, bütün olayı ayrıntılı anlatan bir rapor Rio de Janeiro'ya gönderildi. Orijinal belgeyle onun okunmasını sağlayan şifre de rapora eklenmişti. Dolayısıyla Adalet Bakanlığından yeni talimatın sulh yargıcına ulaşması beklenecekti. Bu talimatla mahkûmun hemen serbest bırakılacağına kuşku yoktu.

Manao'da birkaç gün daha geçireceklerdi. Nihayet her tür engelden kurtulan ve bütün endişeleri giderilen Joam Dacosta ile yakınları konuklarından

izin isteyecekler, yeniden jangada'ya bineceklerdi. Amazon'dan Para'ya doğru yollarına devam edeceklerdi. Orada, daha önce yarıda kesilen programa uygun olarak Minha ve Manoel, Lina ve Fragoso arasında çifte nikâh kıyılacak, yolculuk böylece sona erecekti.

Dört gün sonra, 4 eylülde tahliye emri geldi. Belgenin geçerli olduğu kabul edilmişti. Yazının eski maden işletmesi memuru Ortega'ya ait olduğu kesindi. Belge tümüyle onun elinden yazılmış, olayın bütün ayrıntıları açıklanmıştı. Bunun tam anlamıyla suç itirafı olduğuna kuşku yoktu.

Villa-Rica mahkûmunun suçsuzluğu böylece kesinlik kazanıyor, Joam Dacosta'nın eski saygınlığı adalet tarafından iade ediliyordu.

Aynı gün, Yargıç Jarriquez aileyle birlikte jangada'da akşam yemeği yiyordu. Ayrılık saati gelince bütün eller birbirine dolaştı. Dokunaklı bir vedaydı. Ama ilkin Manao'da, daha sonra Iquitos fazenda'sında tekrar görüşmek üzere sözleştiler.

Ertesi gün, 5 eylülde, hareket işareti verildi. Joam Dacosta ve Yaquita, kızları, oğulları, herkes kocaman salın güvertesindeydi. Palamarı çözülen jangada akıntıda sürüklenmeye başladı. Negro Irmağının dönemecinde gözden kaybolurken, kıyıya doluşan kalabalıktan hâlâ hurra sesleri yankılanıyordu.

Dokunaklı bir vedaydı.

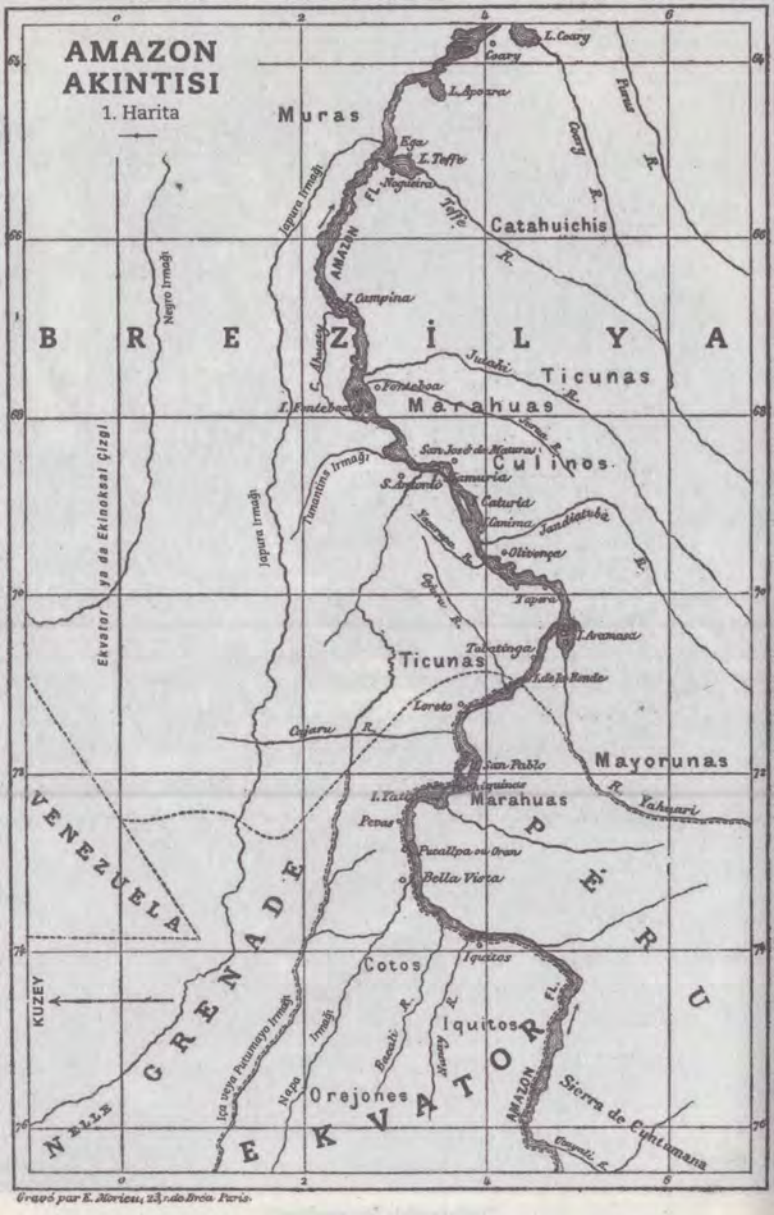
AMAZON
AKINTISI
1. Harita
Muras
Catahuichis
B R E Z İ L Y A
Marahuas
Culinos
Ticunas
Ticunas
Mayorunas
Marahuas
VENEZUELA
G R E N A D E
P E R U
E K V A T O R
Cotos
Iquitos
Orejones
Sierra de Cuintumana
KUZEY
Negro Irmağı
Japura Irmağı
Tamanino Irmağı
Ekvator ya da Ekinoksal Çizgi
AMAZON FL.
Yapura R.
Iça R.
Putumayo Irmağı
Napo Irmağı
Ucayali R.
Gravé par E. Morieu, 23, rue Brea. Paris.

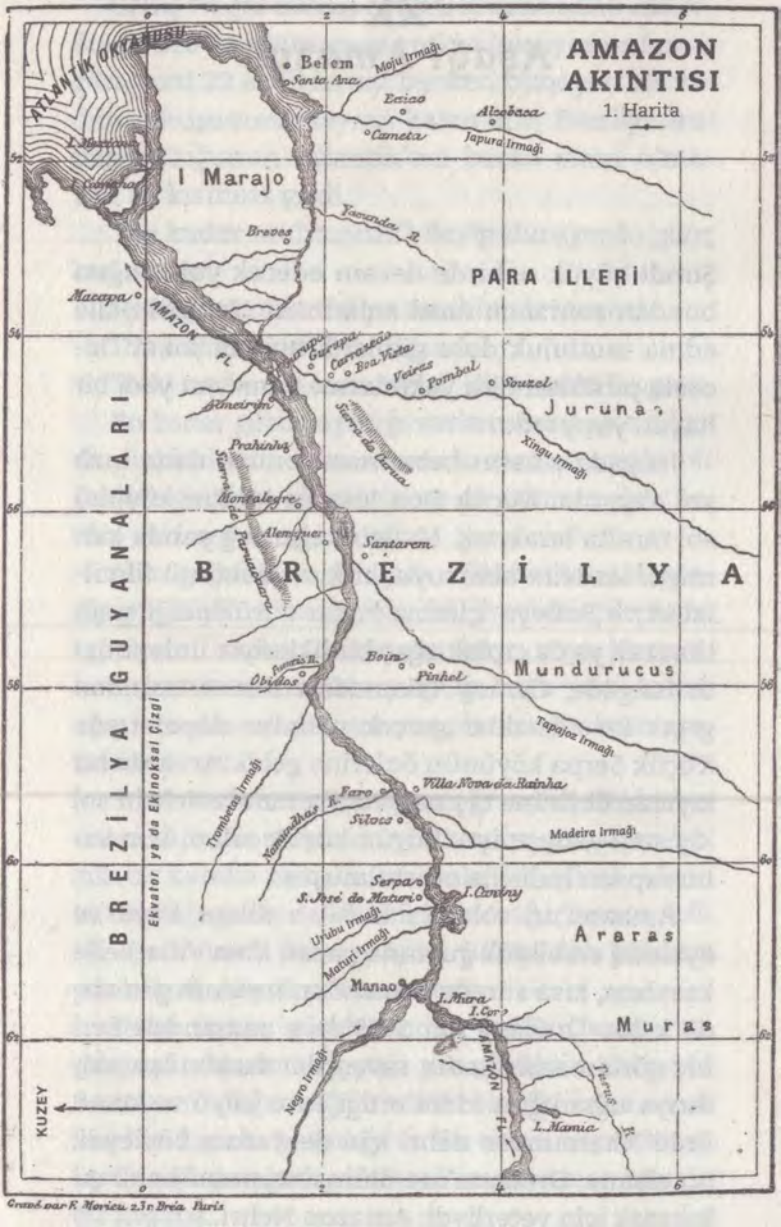
AMAZON
AKINTISI
1. Harita
ATLANTİK OKYANUSU
Belem
Santa Ana
Moju Irmağı
Ecuao
Alcobaca
Cameta
Japura Irmağı
I Marajo
Yacunda R.
Breves
PARA İLLERİ
Macapa
AMAZON FL.
Gurupa
Carrazedo
Boa Vista
Veiras
Pombal
Souzel
Almeirim
Jurunas
Sierra da Curua
Xingu Irmağı
Prahinha
Sierra de Paruacuara
Montalegre
Alemquer
Santarem
B R E Z İ L Y A
Beim
Pinhel
Mundurucus
Obidos
Tapajoz Irmağı
Trombetas Irmağı
Villa Nova da Rainha
Faro
Namundhas R.
Silves
Madeira Irmağı
Serpa
S. José de Maturi
I. Caniny
Urubu Irmağı
Maturi Irmağı
Araras
Manao
I. Mura
I. Coro
Muras
Negro Irmağı
AMAZON FL.
Turus R.
I. Mamia
BREZİLYA GUYANALARI
Ekvator ya da Ekinoksal Çizgi
KUZEY
Gravé par F. Morieu 23 r. Bréa Paris

XX
Aşağı Amazon

Şimdi büyük nehirde devam edecek yolculuğun bundan sonrasını nasıl anlatmalı? Namuslu aile adına mutluluk dolu günlerdi bunlar. Joam Dacosta pırıltıları tüm yakınlarına yansıyan yeni bir hayatı yaşıyordu.

Jangada suların kabarması sonucu daha hızlı yol alıyordu. Küçük Don Jose de Maturi köyünü sol tarafta bırakmış, Madeira ağzı sağ yanda kalmıştı. Madeira akarsuyu, bitkisel döküntü filotillaları ve Bolivya içlerine kadar sürüklediği yeşilimtırak ya da çıplak ağaç kütükleriyle ünlenmişti. Jangada, Caniny takımadalarının ortasından geçti. Bu adacıklar gerçek palmiye depolarıydı. Küçük Serpa köyünün önlerine geldi. Art arda bir kıyıdan öbürüne taşınan köy, sonunda nehrin sol kıyısına yerleşmişti. Köyün küçük evleri, kumsalın sapsarı halısına oturtulmuştu.

Amazon'un solunda kurulan Silves köyü ve eyaletin en büyük guarana pazarı olan Villa-Bella kasabası, kısa sürede uzun odun treninin gerisinde kaldı. Orellana'nın 1539'da o zamandan beri hiç görülmemiş kadın savaşçılar tarafından saldırıya uğradığını iddia ettiği Faro köyü ve onun ünlü Nhamundas nehri için de durum böyleydi; bu efsane, Orellana'nın ölümsüz ismini haklı çıkarmak için yeterliydi: Amazon Nehri.

Geniş Negro Irmağı eyaleti burada sona eriyordu. Orada Para'nın yargı yetkisi başlıyor ve tam o gün, yani 22 eylülde, eşi benzeri olmayan bir vadinin ihtişamına hayran kalan aile, Brezilya İmparatorluğunun Atlantik'ten başka sınırı olmayan bu kısmına girdi.

"Ne kadar muhteşem!" deyip duruyordu genç kız.

"Ne kadar uzun!" diye mırıldandı Manoel.

"Ne kadar güzel!" dedi Lina.

"Peki ne zaman varacağız?" diye sordu Fragoso.

Bu kadar görüş ayrılığı varken nasıl aynı fikirde olabilirlerdi! Ama sonunda zaman mutlu bir şekilde geçti ve ne sabırlı ne de sabırsız olan Benito eski neşesine kavuştu.

Çok geçmeden Jangada, Obidos'tan Monte-Alegre köyüne kadar her iki kıyıdaki çiftçilerin tepelerini kaplayan sarı anızların veya kiremitlerin kırmızısının göze çarptığı koyu yeşil kakao ağaçlarından oluşan sonsuz plantasyonların arasından kaydı.

Sonra Trombetas Irmağının ağzı açıldı, Obidos'un evleri karanlık sularında yüzüyordu; gerçekten küçük bir kasaba ve hatta bir "kale" idi; güzel evlerin sıralandığı geniş caddeleri, kakao ağaçlarının ürünü için önemli bir depoydu. Bélem'den yalnızca yüz seksen büyük mil uzaktaydı.

Daha sonra güneybatıdan gelen Tapajoz'un gri-yeşil sularla birleştiği yer görüldü; ardından Santarem: çoğunluğu Yerliler olmak üzere en az beş bin kişinin yaşadığı ve ilk evleri beyaz kumlardan oluşan geniş kumsallara dayanan zengin bir kasaba.

Manao'dan ayrılışından beri jangada hiç durmadan ilerliyor, Amazon'un hızı düşen akıntısıyla sürükleniyordu. Usta kılavuzun dikkatli denetiminde yol alıyordu. Ne yolcuların zevki için ne de ticari ihtiyaçlar için mola veriliyordu. Durmadan gidiyor, hedef hızla yaklaşıyordu.

Sol kıyıda bulunan Alemquer'den başlayarak yeni bir ufuk belirdi. Şimdiye dek etrafı çevreleyen orman dokusu yerine ilk planda tepeler göründü. Bunlar göze hoş görünen dalgalanmalar meydana getiriyordu. Arka planda, ufkun uzaklarında, asıl dağların belli belirsiz, diş diş dorukları seçiliyordu.

Ne Yaquita, ne kızı, ne Lina ne de yaşlı Cybèle ömürlerinde buna benzer bir şey görmüştü.

Ancak Para'nın bu bölümünde Manoel kendi memleketinde sayılırdı. Büyük nehrin vadisini daraltan bu sıradağları anlatmaya başladı, "Sağ yandakiler," dedi, "güneye doğru yarım daire şeklinde yuvarlaklaşanlar, Paruacarta Sıradağlarıdır! Sol yandakiler, birazdan son kollarını aşacağımız dağlar, Curuva Sıradağlarıdır!"

Fragoso, "Demek yaklaşıyoruz!" dedi.

Manoel, "Evet yaklaşıyoruz," karşılığını verdi.

İki nişanlı genç herhalde çok iyi anlaşıyordu. Zira birbirlerine cevap verirken anlamlı şekilde başlarını salladılar.

Sonunda Obidos'tan gelen ve jangada'nın sürüklenmesini biraz geciktiren gelgitlere rağmen önce Monte-Alegre kasabası geçildi, sonra Praynha de Onteiro kasabası, sonra da bu insanların uğrak yeri olan Xingu'nun ağzı. Yuruma Yerlilerinin asıl işi düşmanlarının kafalarını doğa tarihi dolaplarına hazırlamaktır.

Amazon ne kadar muhteşem bir genişlikte açılmıştı ve bu nehirlerin kralının yakında bir deniz gibi genişleyeceğini nasıl da hissetmişlerdi! İki ila on metre yüksekliğindeki otlar sahillerini kaplıyor ve onları bir sazlık ormanıyla çevreliyordu. Refahı azalan Porto de Mos, Boa-Vista ve Gurupa, çok geçmeden geride kalan puanlardan başka bir şey değildi.

Orada nehir, Atlantik'e doğru uzanan iki önemli kola bölünmüştü: Biri kuzeydoğuya, diğeri doğuya doğru akıyordu ve bunların arasında büyük Marajo adası vardı. Bu ada bütün bir eyalettir. Çevresi yüz seksen fersahtan az değildir. Bataklıklar ve nehirlerle, doğudaki tüm savanlarla, batıdaki tüm ormanlarla çeşitli şekillerde kesişen bu bölge, binlerce hayvanın yetiştirilmesi için gerçek avantajlar sunmaktadır.

Bu muazzam Marajo barajı Amazon'u, sularını denize dökmeden önce ikiye katlamaya zorlayan doğal engeldir. Üst kolu takip edilirse jangada Caviana ve Mexiana adalarını geçtikten sonra elli fersah genişliğinde bir ağız bulurdu ama aynı zamanda Yeni Ay veya Dolunay'dan önceki üç gün boyunca nehrin on iki on beş fit yukarıya hareket etmesini sağlamak için altı saat yerine yalnızca iki dakika süren bu korkunç gelgit deliği olan su seviyesi düşük "prororoca" çubuğuyla da karşılaşacaktı.

Bu nedenle bu, herkes arasında zorlu olan gerçek bir gelgit dalgasıdır. Neyse ki Para'nın doğal kolu olan ve Breves kanalı olarak bilinen alt kol, bu korkunç olgunun olasılıklarına değil, daha düzenli gelgitlere maruz kalır. Kılavuz Araujo onu

çok iyi tanıyordu. Böylece muhteşem ormanların ortasında, büyük murit palmiye ağaçlarıyla kaplı birkaç adanın yanından geçerek yola koyuldu; hava o kadar güzeldi ki bazen her şeyi silip süpüren bu Kanal des Breves'in fırtınalardan korkmamıza bile gerek yoktu.

Muhteşem ormanlar.

Jangada birkaç gün sonra, yılın birkaç ayı sular altında kalan arazi üzerine kurulmuş olmasına rağmen 1845'ten bu yana yüz evden oluşan önemli bir kasaba haline gelen aynı adı taşıyan köyün önünden geçti. Tapuyaların uğrak yeri olan bu bölgenin ortasında, bu Aşağı Amazon Yerlileri beyaz nüfusla giderek daha fazla karışacak ve ırkları orada eriyecekti.

Ancak Jangada hâlâ aşağı iniyordu. Burada, kökleri dev kabukluların bacakları gibi suyun üzerine uzanan bu mangrov pençelerini, onlara takılma riskini göze alarak tıraş etti; orada, soluk yeşil yapraklı mangrov ağaçlarının pürüzsüz gövdesi, ekibin akıntının akışıyla onları geri gönderen uzun tekne kancaları için bir destek noktası görevi görüyordu.

Orası Goyaz ilinin çeşitli nehirlerinden dolayı suları geniş bir ağızla Amazon'un sularına karışan Tokantinlerin ağzıydı; sonra Moju, ardından Santa-Ana kasabası.

İki kıyının tüm bu panoraması, sanki ustaca bir mekanizma onu aşağı akıntıdan yukarıya doğru açılmaya zorlamış gibi, hiç duraklamadan görkemli bir şekilde hareket ediyordu.

Çok sayıda tekne, ubas'lar, égariteas'lar, vigilinda'lar, her türden kanolar, Amazon'un aşağı kısımlarından ve Atlantik kıyılarından küçük ve orta boy bardak altlıkları, nehirden aşağı inmeye başlamış, jangada'da, Çin'in kayıklarına benzer bir geçit töreni oluşturmuştu.

Nihayet sol tarafta, Santa-Maria de Bélem do Para göründü. Yan yana dizilmiş, çok katlı, güzel görünümlü evleri, palmiyelerin altına gizlenmiş

manastırları, Nostra-Senora de Merced Katedralinin çan kuleleri, onu ticari boyutta eski dünyaya bağlayan üç direkli yelkenli gemileriyle bu "şehir" bu ünvanla adlandırılırdı.

Jangada yolcularının kalpleri daha hızlı atmaya başlamıştı. Artık ulaşamayacaklarını düşündükleri bu yolculuğun sonuna nihayet ulaşmışlardı. Joam Dacosta'nın tutuklanması onları hâlâ Manao'da, yani seyahat programlarının yarısındayken, bu eyaletin başkenti Para'yı görmeyi umabilirler miydi?

15 ekim günü, Iquitos fazenda'sından ayrılmalarından dört buçuk ay sonra, Bélem nehrin bir dönemecinde apansız karşılarına çıkmıştı.

Jangadanın gelmekte olduğu birçok gün önceden bildirilmişti. Joam Dacosta'nın hikâyesini bütün kent biliyordu. Bu dürüst adamı bekliyorlardı! Onu ve yakınlarını en güzel şekilde karşılayacaklardı!

Nitekim yüzlerce tekne çiftçiyi karşılamaya geldi. Çok geçmeden, jangada'nın üstü, uzun bir ayrılığın ardından hemşerilerinin dönüşünü kutlamaya gelenlerle dolup taştı. Binlerce meraklı insan –binlerce arkadaş demek daha doğru olur– yüzen köye, daha demirleme yerine ulaşmadan çok önce akın etti ama jangada bütün bir nüfusu destekleyecek kadar büyük ve güçlüydü.

Böyle koşanların arasında ilk kanolardan biri Madam Valdez'i getirmişti. Manoel'in annesi, oğlunun kendisi için seçtiği yeni kızı sonunda kucaklayabilirdi. Eğer iyi hanımefendi Iquitos'a gidememiş olsaydı, bu Amazon'un ona ve yeni ailesine getirdiği fazenda'nın bir parçası değil miydi?

Karanlık basmadan önce, kılavuz Araujo jangada'yı tersanenin arkasında bulunan küçük bir koya sağlam palamarladı. Jangada büyük Brezilya akarsuyunda sekiz yüz kilometre yol kat etmişti. Şimdi son molasını veriyor, son kez demirliyordu. Orada yerli kulübeleri, köle barakaları, kıymetli malların bulunduğu mağazalar yavaş yavaş geçilecek, yeşilimtırak ağaçlar ve çiçeklerin gizlediği büyük konutlar da geride kalacak, küçük kiliseye gidilecekti. Bu kilisenin mütevazı çanı, Bélem kiliselerinin görkemli çanlarına karşılık veriyordu.

Ancak ilk tören jangada'da yapılacaktı: Manoel ve Minha'nın, Lina ve Fragoso'nun nikâh törenleri. Bu çifte nikâhı kıymak Peder Passanha'ya düşüyordu. Peder çifte nikâhın çok mutluluk getirmesini diliyordu. Çiftler küçük kilisede, nikâh duasını onun ağzından dinleyeceklerdi.

Eğer çok dar olsaydı, sadece Dacosta ailesinin üyelerini içerebilseydi, bu törene katılmak isteyen herkesi kabul edecek devasa jangada orada olmasaydı ve kendisi de henüz yeterli olmasaydı, o kadar mı olurdu? Harikaydı, nehir, muhteşem bir onarımla günün kahramanı haline getirilen adamı kutlamaya hevesli bu dost canlısı kalabalığa devasa kıyısının ayaklarını sunmamış mıydı?

Ertesi gün, 16 ekimde, iki nikâh da çok görkemli bir şekilde kıyıldı.

Sabahın onundan itibaren, çok güzel bir günde, jangada kutlamaya gelenlerle doldu. Neredeyse bütün Bélem halkı, bayram giysilerini giymiş kıyı boyunca toplanmıştı. Nehirde ziyaretçilerle dolu tekneler, kocaman salın etrafını sarmışlardı. Öyle

ki Amazon suları bu tekne kalabalığı yüzünden sol kıyıya kadar görünmez olmuştu.

Jangada şapelinin çanı ilk kez çaldığında, bu ses kulaklara bir sevinç sinyali gibi geldi. Bir anda bütün Bélem kiliseleri jangada çanına karşılık verdi. Limandaki gemiler direk tepelerine kadar bayraklarla donatıldı. Başka ülkelerin ulusal bayrakları Brezilya bayraklarını selamladı. Her yandan yaylım ateşi açıldı. Bu sevinç atışlarına binlerce ağızdan çıkan şiddetli hurra sesleri karışıyordu!

O sırada Dacosta ailesi konuttan çıktı ve kalabalığın arasından geçerek şapele yöneldi.

Joam Dacosta çılgın alkışlarla karşılandı. Kolunu Madam Valdez'e verdi. Yaquita'ya, genç askeri doktorun yoldaşlarının eşlik ettiği ve varlığıyla evlilik törenini onurlandırmak isteyen Bélem valisi başkanlık ediyordu. Manoel büyüleyici yeni gelin kıyafetiyle Minha'nın yanına yürüdü; sonra Lina'nın elini tutan Fragoso geldi, ışıl ışıl parlıyordu; sonunda jangada asasının çift sıraları arasında dürüst bir ailenin hizmetkarları olan yaşlı Cybèle Benito'yu takip etti.

Peder Passanha iki çifti kilisenin girişinde bekliyordu. Sade bir tören yapıldı. Bir zamanlar Joam ve Yaquita'yı kutsayan aynı eller bu kez onların çocuklarını kutsamak için uzandı.

Böylesine mutluluk uzun ayrılıkların acısıyla bozulmamalıydı.

Nitekim Manoel Valdez, Iquitos'ta bütün aileyle birleşmek için istifasını vermekte gecikmedi. Orada, sivil hekim olarak yararlı olacak, mesleğini yürütecekti.

Peder Passanha iki çifti kilisenin girişinde bekliyordu.

Haliyle Fragoso çifti de efendiden ziyade dost sayılan bu insanlardan ayrılamadı.

Madam Valdez bu namuslu ve küçük topluluğu birbirinden ayırmak istememişti. Ancak bir şart koşmuştu: Sık sık Bélem'e gelerek onu göreceklerdi.

Bundan daha kolay bir şey olamazdı. Büyük nehir Iquitos'la Bélem arasında asla kopmayacak bir iletişim bağı kurmuyor muydu? Gerçekten bir gemi birkaç gün içinde düzenli ve hızlı seferlere başlayacaktı. Amazon'u kat etmesi için bir hafta yetecekti. Oysa jangada aynı yolu aylarca gitmişti.

Ticari alışveriş Benito'nun gözetiminde elverişli koşullarda sonuçlandı. Çok geçmeden jangada'dan, yani Iquitos Ormanından getirilen kütük yığınından geriye bir şey kalmadı.

Bir ay sonra çiftçi, karısı, oğlu, Manoel ve Minha Valdez Amazon'da sefer yapan bir gemiye binip büyük Iquitos işletmesine geri döndü. İşletmenin yönetimini Benito üzerine alacaktı.

Joam Dacosta bu kez oraya başı yukarda girdi. Bütün bir aileyi mutlu ederek Brezilya sınırının ötesinden geri dönmüştü!

Fragoso'ya gelince, günde yirmi kez onun şöyle söylediğini işitiyorlardı, "Ah! Ya sarmaşık olmasaydı!"

Sonunda genç melez kızı bu sevimli sıfatla çağırmaya başladı. Genç kız da bu mert delikanlıdan sevgisini esirgemiyordu.

Fragoso, "Bir harf farkla, Lina ve Liane* aynı şeyler değil midir?" diyordu.

---

* Fragoso kelime oyunu yapıyor. "Liane" sözcüğü Fransızcada sarmaşık anlamına geliyor –çn.

OLAĞANÜSTÜ YOLCULUKLAR 42

JANGADA

Amazon'un bir kıyısında mutlu mesut yaşayan Garral Ailesi, kızlarının nikâhı için çiftlikten ayrılıp Para'ya gitmeye karar verir. Aile ve refakatçilerin oluşturduğu kalabalık grubu taşımak için muazzam bir jangada inşa edilir. Yol boyunca jangada'ya dahil olan yeni misafirler, tehditler ve 23 yıldır gün yüzüne çıkmayı bekleyen bir sır... Peki, her şeye rağmen Garral ailesi bu sırrı açığa çıkaracak şifreyi çözebilecek midir?

OLAĞANÜSTÜ YOLCULUKLAR

1 Buzlar Sfenksi **2** Kaptan Grant'ın Çocukları **3** Karpatlar Şatosu **4** Arzın Merkezine Seyahat **5** Güzel Sarı Tuna **6** Seksen Günde Devriâlem **7** Macellanya'da **8** Denizler Altında 20.000 Fersah **9** Balonla 5 Hafta **10** Yirminci Yüzyılda Paris **11** İnatçı Keraban **12** Begüm'ün Beş Yüz Milyonu **13** Mişel Strogof **14** Mathias Sandorf **15** Zacharius Usta **16** Dr. Ox'un Bir Fantezisi **17** Esrarlı Ada **18** Çin'de Bir Çinlinin Başına Gelenler **19** Buzlar Arasında Bir Kış **20** Bütün Öyküler **21** Yüzen Şehir **22** İki Yıl Okul Tatili **23** Dünyanın Ucundaki Fener **24** Güney Yıldızı **25** Chancellor **26** Yeşil Işın **27** Fatih Robur **28** Chanteleine Kontu **29** Robinsonlar Okulu **30** Dünyanın Hâkimi **31** Bayrağa Karşı **32** Meteor Avı **33** Kürkler Ülkesi **34** Üç Rus ve Üç İngilizin Güney Afrika Serüvenleri **35** On Beş Yaşında Bir Kaptan **36** Kaptan Antifer'in Harikulade Maceraları **37** Kaptan Hatteras'ın Yolculukları ve Maceraları **38** Havadaki Köy **39** Wilhem Storitz'in Sırrı **40** Piyango Bileti **41** Cynthia'nın Yetimi **42** Jangada

ALFA
alfakitap
alfakitap
alfakitap
www.alfakitap.com
9 786254 499524
EDEBİYAT